

Павел
Вежинов

Нощем
с белите
коне

М. Вежинов

Павел Вежинов

Нощем с белите коне

От автора

Какво бих могъл да кажа за моя роман „Нощем с белите коне“? Наистина не е прието авторът да говори за образите и идеите на своите книги. Пък и смисълът на всеки прочит се крие именно в това – читателят да стигне до изводите на автора. И все пак ще споделя с вас някои по-общии мисли, главно за образа на моя основен герой – академик Урумков. Несъмнено това е човек, минал през горчилките на живота, особено що се отнася до това, което сме свикнали да наричаме лично щастие. И въпреки това в никоя част той не е сломен герой, въпреки трагичния край на живота му. Но коя е причината за неговата все по-нарастваща душевна сила, за неговия несломим характер? Отговорът на това въпрос, разбира се, не е един. Но ще си позволя да подсказва най-главния от тях – неговото чувство и усещане за лично достойнство. Или за човешко достойнство.

Авторът на тая книга е смятал, че лишена от достойнство, човешката личност едва ли би имала сериозното основание да се нарича изобщо личност. Борбата за изграждането и съхранението на човешкото достойнство е безспорно най-тежката и най-драматичната, която може да се види в моралното съществуване на кой да е човешки индивид. А от тук, разбира се, произхожда и простото следствие, че едва ли има по-голямо морално престъпление от всяко посегателство върху достойнството на човешката личност.

В този роман аз несъмнено съм бил улеснен от собствения си жизнен опит. И то от опита на целокупния си живот. В литературата волно или неволно авторът отразява в своите герои нещо от себе си. Все пак, строго погледнато, в този роман няма автобиографични моменти. Но не може да няма някои биографични сходства.

Струва ми се, че дължа на своите читатели едно обяснение. Научните хипотези и догадки в тая книга не почиват на реални научни доказателства. Като във всяко художествено произведение на научните идеи трябва да се гледа като на художествени идеи. Тяхната цел е да съдействуват за развитието на сюжета, за разгръщане на конфликтите, за изграждането на характерите, изобщо за всичко, което е художествена практика. Характерът им много често може да бъде условен или съвършено измислен, стига, разбира се, да не бъде антинаучен. Но и това е условно, като се има предвид бързото развитие на

науките и колко научни идеи, подхвърлени от писатели, са се превръщали в жива реалност. В случая авторът няма никакви подобни амбиции. Истината и познанието в тая книга трябва да се търсят само на териториите, които принадлежат на литературата, т.е. в човешката душевност и човешките взаимоотношения.

По тоя повод авторът е длъжен да заяви, че не бива да се търсят прилики или аналогии с действителни лица, учреждения и институти. Но това не означава, разбира се, че книгата е измислена, а просто наблюденията са правени върху много по-широк кръг от обекти, които тук са намерили своя синтезиран и условно литературен израз.

Павел Вежинов

15. II. 1975

ПЪРВА ЧАСТ

1

Академикът все още работеше. Отдавна бе минало полунощ, през отворения прозорец свободно нахлуваше нощният въздух, смесен с лугавия мирис на канална вода, която се мъкнеше едва-едва в каменното корито на реката. Беше необикновено тихо в тоя час, тихо като в малките провинциални градчета, когато се чува как плъховете шумолят в кофите за боклук и кучетата се прозяват в съня си. Само от време на време по булеварда профучаваше някоя закъсняла кола с червени драконови очи на тила си и мръсна бензинова опашка, която дълго след това се утайваше в клоните на дърветата. Към два часа мина камионната поливачка, водата шуртеше като в дъжделивите пролетни нощи и скоро похабеният гранитен гръб на паважа лъсна на светлината. След това отново стана спокойно и тихо.

Академикът не усещаше ни шумовете, ни миризмите. Профилът му, малко въсъчен, но все още тънък и отчетливо изрязан, не издаваше ни жизненост, ни умора. И все пак в цялата му фигура се долавяше нещо отпаднало и унило, макар и изпълнено със скръбно достойнство, като в позата на умиращия благородник от Тракийската гробница. Мир, неподвижност и вечност в охрата на старите мебели, на кожените кресла, на овехтелите книги – неща от друг, далечен и отдавна изчезнал свят, който се появява като призрак само в късните летни нощи. Беше седнал зад своето старо полувековно бюро на удобен тапициран стол с вити крака. Вече две десетилетия не бе преместил ни една вещ от кабинета си, не бе прибавил нищо освен книги, не бе изнесъл нищо освен ръкописи. Като не се смятат, разбира се, двете възглавнички па стола, които жена му бе купила от чешкия културен център. Отначало възглавничката беше само една – виолетовата, – но след това се принуди да прибави още една, резедава. И той не разбираше как тъй бюрото бе пораснало неусетно под носа му, сега клавиатурата на стария „Ремингтон“ му стоеше малко височко. Беше отслабнал много през последните две-три години, но дори не смееше да помисли, че чисто и просто се е смалил с няколко сантиметра – като пенсионираните учители, които загубват част от гръбнака си зад училищните катедри. Лицето му все повече добиваше мътния цвят на лошата печатарска хартия, очите му губеха блясъка

си и се обезцветяваха и само косата упорствуваше, сивееше, но не побеляваше. Но академикът по биологични науки, със свой личен принос в геронтологията, се мъчеше да не забелязва тия неща. Имаше някакво усещане за тях, но ги пъдеше от мисълта си, макар че отдавна се бе примирил с възрастта.

Когато поливачката мина по булеварда, той остави писалката и се заслуша. Тоя силен и жив шум, толкова неочакван в топлата тишина, изведнъж му напомни нещо хубаво и далечно, нещо скръбно в същото време, нещо, свързано с годините, които се движеха бавно и тихо като сенки. Тогава живееше в голяма жълта къща с чугунена дворна ограда. И къщата бе много солидна, с жълти марсилски керемиди и цинкови олуци. Да, олуците, може би оттам идваше споменът. Един от тях през цялата година пееше точно под прозореца му – ту звънко като цимбал, ту тихичко и приспивно като арфа. Бяха чудни олуци, като тръби на орган, и сезоните сякаш пееха в тях с дъха си и дъждовете си. Той помнеше и навеса от непрозрачно стъкло над четирите каменни стъпала на входа, леко позеленяло от мъха на годините. Под стъклото светеше цяла нощ силна електрическа лампа и когато валеше дъжд, той сякаш танцуваше в светлината, гол и с протегнати към небето ръце. Тоя спомен не го напускаше през годините и никога нямаше да го напусне. Беше и красив, и мъчителен спомен, защото напомняше смъртта на майка му.

Не помнеше вече лицето на майка си, но помнеше нейната смърт и дъжда, който барабанеше като луд върху навеса. Помнеше и своя отчаян плач, който бе покъртил всички сродници. Помнеше черните кръгли чадъри, коравите яки, опушената кадилница, която се размахваше и звънтеше край ковчега, пламъка на свещите, размазан от бликащите сълзи. Майка му бе починала при раждането на третото си дете, някакво омразно парченце розово месо, някакво жалко момиченце, дошло съвсем внезапно на тоя свят, без никой да го желае. Наскоро след това в боевете при завоя на Черна загина и брат му. Тая страшна новина обезкуражи всички. Баща му съвсем се затвори в себе си, едва поглеждаше момчето. На тоя свят като че ли го занимаваха само неговите болни, макар че и с тях се държеше сухо и малко надменно. Момчето бе намразило до смърт тия негови болни, които често изпълваха не само чакалнята, но и коридорчето до входната врата. Мразеше ги за техните печални, унили лица, за угасналите им погледи, за безнадеждно свитите рамене. Сред тия хора растеше мълчалив, самотен, невесел. Имаше никаква радост в дните, нищо освен книгите и песента на олуците. Към стъкления навес в дъждовни дни той вече никога не поглеждаше.

И само един-единствен светъл лъч, който никога нямаше да забрави.

Веднъж привечер пред къщата им спря черна лакирана карета. Никога през живота си не бе виждал нито такава карета, нито такива прекрасни коне – едри, доматеночервени, с бели гриви и бели копита. От нея слезе човек като в приказките – в ливрея със златни ширити, с триъгълна везана шапка, в бели чорапи, опънали яките му прасци. И косата му бе бяла като чорапите, само бузите му бяха много румени, а очите сини като на момиче. Той изкачи бавно, с достопетие четирите стъпала и позвъни, без да сваля белите си ръкавици. В такива случаи обикновено отваряше последният от редицата на болните, но сега момчето изскочи бързо и зяпна слисано необикновения гост. Това, изглежда, направи хубаво впечатление на човека с везаната шапка.

– Тука ли е татко ти? – запита той.

Говореше малко надут, малко неразбрано – не като българин.

– Тука е – отвърна момчето. – Има болни при него.

Човекът с везаната шапка погледна над главата му. Видът на скупчените в коридора сиви, безрадостни хора сякаш го отврати.

– Предай му тоя плик... Ама веднага...

Пликът беше продълговат, бял, със златни ръбове и шампосана златна корона в ъгъла. Момчето веднага го отнесе в кабинета. Пред вратата спря, поколеба се, после почука леко. Никога не беше влизал при баща си, когато там имаше болни, но заповедта на човека с шапката си беше заповед. После натисна голямата бронзова дръжка и влезе.

И спря като закован на прага, гледаше смаяно най-странното и най-невероятно видение, което би виждал в живота си. Сред кабинета на височко, въртящо се столче бе седнало младо момиче, голо до кръста, в черна пола, която падаше на много едри плисета до пода. Косата му бе руса, сините ясни очи го гледаха стреснато. Но на момчето се стори че никога през живота си не бе виждал нещо по-ослепително и красиво. Бялата кожа сияеше като седефена и сякаш нямаше нищо по-съвършено на тоя свят от нежния овал на гърдите ѝ. Баща му свали стетоскопа от ушите си и го погледна сърдито.

– Влез де!... И затвори вратата.

Момчето влезе и подаде плика на баща си. Не смееше повече да погледне към момичето, но чувствуваше нейното озарение в лекия здрач на стаята. Баща му извади от плика напечатана със златни букви покана, прочете я и се намръщи. После скъса бавно поканата заедно с плика и хвърли всичко в кошчето за боклук. По лицето му се появи

облекчение.

– Това е, върви си – каза той меко.

Едва когато си тръгна, момчето видя, че в кабинета има още един човек – някаква месеста дама, стегната в корсета си, лицето ѝ бе увехнало и загрижено. Крадешком погледна и към момичето. Беше се наметнало с блузката си, ръцете му бяха кръстосани под брадичката, малко слабички, но все тъй изящни. Излезе от кабинета като зашеметен, влезе в стаичката си и се отпусна безпаметен на леглото. Измъкнаха го оттам едва за вечеря. Тогава майка му беше още жива, усети сякаш нещо с женското си сърце и го погали нежно по бузата. Не го правеше много често, беше замислена жена, самовгльбена, имаше хубави, винаги малко унесени очи. Всичко в детските спомени му се струваше малко тъжно, малко обезцветено, като странни медни офорти, вече загубили багрите си. Всичко освен споменът за момичето, който стоеше свеж и чист пред очите му като раждането на Ботичеловата Венера, с нейните жълти виещи се коси.

Той никога не го забрави, никога не изчезна нито за миг от душата му. Стараеше се да не мисли често за това, пестеше скъпернически спомена, мъчеше се да не го похаби, да го пази ясен и чист. Дори когато стана гимназист и студент след това, държеше се с момичетата все тъй стеснително и малко плахо, като към преоблечени царкини. Мъжете си бяха мъже, хора от плът и кръв, добри и сърдечни или пък враждебни, алчни и зли, доста различни от самия него, но все пак мъже. Но той вече знаеше, че всяка жена крие под своите дрехи, все едно какви са те, бедни или разкошни, нечувано съвършенство и красота. Така мислеше и в това вярваше. И когато след много години за пръв път държеше голо женско тяло в ръцете си, изведнъж се почувствува неизразимо разочарован и ограбен. Не беше същото, в никой случай не беше същото. Това наистина бе топло и живо, задъхано и плъзгащо се под разтрепераните му пръсти, но и неизмеримо по-несъвършено. Преди всичко не беше така гладко, както си мислеше, усещаше по него петънцата и пъпчиците, малките ръждиви косъмчета. Така в собствените му ръце умря една илюзия и той през целия си живот не можа да я замести с нищо друго. Само веднъж помисли, че е намерил това, което търсеше, но и тая лъжа не продължи повече от няколко месеца.

Навън отново мина поливачката, тоя път със затворени кранове, от които едва църцореше малко вода. Академикът стана и бавно отиде до прозореца. Знаеше, че трудно ще заспи. Трябваше да се разсее с някои по-прости и по-делнични мисли, но прости и делнични неща почти не се

случваха в живота му. Нищо не се случваше в живота му от години наред – нищо освен всекидневния труд, безвкусната храна, която готвеше жена му, мъртвешката нощна почивка, от която се събуждаше сякаш олекнал и съвсем бездушен. Никакви събития, никакви изпитания на съдбата. Може би от време на време някое дребно изпитание на съвестта, в академичния съвет обикновено, когато му се случваше да гласува. Последното страшно изпитание бе смъртта на баща му. Той бе получил мозъчен кръвоизлив, намери го проснат по гръб в спалнята му. Приличаше съвсем на мъртъв, само от време на време устните му помръдваха като на умираща риба. Два дни прекара ден и нощ в клиниката край леглото му. На третия ден почина, без да дойде в съзнание. Беше отвратителна нощ, американските самолети прииждаха на вълни, всичко наоколо се къртеше и рушеше сред адски трясъци. Струваше му се странно, че в тоя всеобщ грохот така ясно се чуваше зловещото бучене на самолетите. Цялата клиника се тресеше, мазилката от тавана падаше върху леглото на умиращия. Той не помръдна от стола си, дори не помисли за смъртта. Когато най-сетне всичко свърши, настана зловеща тишина, нарушавана само от време на време от избухванията на бомбите със закъснител. В стаята беше непрогледно тъмно и той вдигна затъмнителната хартия. Веднага всичко се освети от блясъка на пожарите, от стените сякаш потече кръв. Миришеше тежко на дим и разрушения, на изгоряла гума. Някъде наблизко като факел гореше някакъв склад, фонтан от огнени пръски се издигаше към продъненото небе. Баща му все още едва доловимо дишаше. Беше щастлив поне, че не е преживял последните ужаси.

Почина едва призори, той просто не усети кога е отлетял последният му миг. Въпреки ужасната нощ на разрушения и смърт, сякаш не можеше да повярва, че това се е случило. Стоеше безучастен на стола си, струваше му се, че и в него нещо е умряло завинаги, нямаше сили дори да помръдне от мястото си. Тая студена плът, която лежеше, посипана с мазилка на тясното легло, сякаш беше негова собствена плът. Усещането беше много страшно, не знаеше, че може да има на света и такова усещане.

Той тръгна за дома си, когато се развидели съвсем. Утрото беше сиво, студено и страшно, градът представляваше апокалиптична гледка. Хаос от електрически и трамвайни проводници, рухнали стени, забити в земята релси. Не се виждаха никакви хора, макар че градът все още гореше, гъст, отровен дим се стелеше по мразовитите улици. Вървеше като някакво видение в тоя безлюден, призракен град, сякаш не град, а

параноичен кошмар. А когато пристигна в своя дом, при старата жълта къща, видя, че една бомба я бе просто срязала на две и изравнила със земята външната част със стълбите, с навеса от синкаво непрозрачно стъкло, по който в неговото далечно детство весел и гол танцуваше нощният дъжд. От неговата собствена стая бе останал само единият ъгъл с леглото му, с жълтата стена, с тъмния зеленикав квадрат на нея, където бе закачен портретът на майка му.

Но да не мисли за това, по-добре да върви и да спи. Такива изпитания повече нямаше да му се случват. Вече нямаше кого да губи на тоя свят освен жена си. Но жена му беше много по-млада от него, здравето ѝ бе отлично. Той угаси лампата в кабинета и тръгна през апартамента, като гасеше по пътя си всички светлини. Отдавна бе забелязал, че късно след полунощ електрическата светлина е съвсем безжизнена, изостряше чувството за безнадеждност и самота. Като влезе най-сетне в спалнята, той не запали лампата. Никога не го правеше, за да не събуди жена си. Леглото му бе в противоположния ъгъл, близо до прозореца. Той се съблече безшумно в мрака, надяна само горнището на пижамата и се пхна в прохладните завивки. Не му се спеше, не се чувствуваше уморен, съзнанието му бе така ясно, сякаш денят едва сега започваше. Като че ли в старостта има някакво безсмъртие, мислеше той. Отново и отново го връхлитаха натрапчивите мисли, които смяташе, че е оставил в кабинета си. В последното десетилетие се занимаваше със структурата на анти-телата. И все по-често и по-често го измъчваше нелепата мисъл, че тая безименна армия от войници, винаги на пост и винаги готова за саможертва, ще се превърне някой ден в калигуловска гвардия, готова да поsegне на императора. Усещаше, че го полазват тръпки, когато мислеше за това.

Но да мисли за друго, за каквото и да е. Тая сутрин бе помолил жена си да му купи летни обувки, все едно какви, но да бъдат с някакви дупки и да не запарват краката. Наталия му бе отговорила, че един академик не може да носи каквито и да е летни обувки. Все пак тя излезе на пазара и се върна оттам, както винаги, намръщена и ядосана. Каза му, че летните обувки в магазините са достойни само за зарзаватчии и келнери от откритите бирарии. Толкова скъпи? – пошегува се той. Но тя не разбра шегата и продължи да мърмори. Като ходи всяка година по какви ли не конгреси и симпозиуми, защо не си купува поне тия дребни вещи, които му са потребни. Ето, няма нито едни свестни копчета за ръкавели. Няма нито една хубава бяла риза за официални приеми. Няма... Той благодарумно мълчеше. А можеше да ѝ отвърне нещо. Можеше да ѝ

каже например, че като ходи в чужбина, харчи цялата си валута за разни козметики, помади и биокремове, от тия, които си купува Жаклин Кенеди... Можеше, но си мълчеше...

Той се поусмихна и погледна към леглото ѝ. Мракът в стаята сякаш се бе просветлил, сега виждаше много по-ясно. Жена му спеше, както винаги, по гръб, с отвити рамене. Бе привързала силно главата си през челото с тюлено шалче, правеше го понякога, когато имаше мигрена. Спеше винаги много тихо, никога не чуваше дори дишането ѝ. Скоро очите му свикнаха съвсем с тъмнината, той вече виждаше нейния красив профил, с малко едър нос и строго изрязани устни – силна и властна както в живота, така и в съня. Лежеше съвсем бездиханна, бледа и неподвижна като статуя, целият ѝ вид като че ли излъчваше стаена вечност. Понякога той се учудваше сутрин на бледостта ѝ, сякаш нямаше капка кръв в нейните обезцветени, невидими вени. Бледи, почти бели бяха и едро изрязаните ѝ устни. Но след четвърт час, като поработеше малко пред огледалото с четчици и бои, видът и отново ставаше съвсем нормален.

Той въздъхна и затвори очи. И изведнъж го обзе някаква непонятна тревога, толкова тягостна, че съвсем се разсъни. Обърна се и отново погледна към леглото ѝ – нищо, спеше си, както винаги. Но тревогата не затихваше, даже повече се усили. Мисълта беше съвсем нелепа, но какво от това? Беше толкова лесно да се опровергае. Лесно, но глупаво. Той лежа още няколко минути, като се бореше със себе си, после стана и тихичко се промъкна до леглото ѝ. Ставаше смешен, разбира се, ето сега ще отвори своите едри порцеланови очи и ще му изръмжи нещо сърдито с дълбокия си плътен глас на лъвица. Навярно всички жени по света стават непоносими и зли, когато някой посегне на съня им. Някой чужд – помисли той внезапно. Не собствените им деца например, не бебетата, които реват нощем, не синовете им, които се връщат пияни призори, и не дъщерите им, които се прибират разплакани и с изподрани блузки. Притаил дъх, той докосна челото ѝ едва ли не с пигмента на мършавите си пръсти. Сърцето му мигновено се вледени. Тя беше мъртва. Тогава се опита да намери пулса и. Какви глупости прави, тя беше мъртва от часове може би, мъртва, мъртва, мъртва.

Краката му омекнаха изведнъж, той приседна на табуретката. После не можеше да си припомни колко време е стоял тъй – минути ли, часове ли? Като че ли бе изчезнал безпаметен за света. Най-страшното беше, че в сърцето му нямаше нищо – ни болка, ни тъга, ни мъка. Ни дори най-обикновена човешка жал. Приличаше в тия минути на празно,

прекършено чучело, в което нямаше нищо освен суха, безчувствена слама.

Най-сетне се посъвзе. Първото живо чувство, което изпита, бе ужасът. Но скоро то изчезна така внезапно, както се бе появило. Беше виждал много трупове през живота си, това не можеше да го уплаши. Но нямаше сили и да помръдне от мястото си, бе така безпомощен и празен. Имаше само едно усещане в него – за безпределна и мъчителна самота. Разбираше само, че трябва да се махне оттук, да извика някого – някой друг човек, какъвто и да е той, само да не бъде сам със смъртта, която все още присъствуваше някъде тук, наоколо. Като напрегна цялата си воля, той се повдигна от неустойчивата табуретка и запали лампата, която блесна ослепително в млечния глобус. Не се обърна назад, за да я види – истинска, в светлината. Тая мисъл го изпълваше с ужас. Вървеше напред като сляп, като палеше лампите по пътя си, една по една, докато ги запали всичките. После седна отново край бюрото си, притегли телефона и спря безпомощен.

Вече нямаше никакви приятели, никакви близки на тоя свят. Повечето бяха измрели, а старостта бе разнищила връзките и с последните живи. Старостта не обича да вижда себе си, угасналите си очи, вдървената си походка. Тя винаги е много самотна, освен ако не намери нещо в себе си. Той дори нямаше тефтерче с телефонни номера, не търсеше вече никого, макар че него все още го търсеха. Освен да извика, разбира се, но... но не е ли несправедливо, не е ли малко жестоко? Та Сашо е все още момче, защо трябва да гледа чужди трупове?

Той преглътна сухо и започна да набира номера. Нямаше никаква надежда да събуди някого там по това време, но въртеше безпомощно шайбата. Телефонът даде свободно, той чакаше, като придържаше едва-едва с обезсилената си ръка слушалката до ухото. И изведнъж чу сънлив мъжки глас.

– Кой е?

– Сашо, ти ли си? – попита академикът.

Младежът отгатък не позна гласа, толкова той бе станал неузнаваем.

– Аз съм... Кой се обажда?

– Вуйчо ти – отвърна той.

– А, ти ли си? – Гласът на младежа отгатък му се стори зарадван. – Да не е станало нещо?

– Да, стана – отвърна академикът. – Почина вуйна ти...

Нещо щракна, сякаш му бяха затворили слушалката. Но след миг

отново долетя гласът, тоя път доста стреснат:

– Какво приказваш?... Кога почина? От какво?

– Не знам... Навярно инфаркт... Сашо, прощавай, трябва да дойдеш веднага у дома.

– Разбира се, ще дойда! – отвърна с готовност младежът.

– Как те събудих? Нали телефонът е в хола?

– Имам контакт и в моята стая... Пък бях поръчал да ме събудят сутринта.

– Трябва да ставаш рано?

– Не, не мисли за това... Да събудя ли мама?

Академикът замълча. Той все още се плашеше от прекалено любопитната си сестра.

– Не е нужно сега... Защо да я будим, тя нищо не може да ни помогне. Но ти вземи едно такси и ела.

Академикът затвори телефона. Отново го обзе непоносимото чувство на празнота. Искаше да има болка, а нямаше. Искаше да има жал, а нямаше. А това беше по-мъчително от болката и страданието. Искаше да има някакъв шум или поне някакво малко движение, та макар и от махалото на престарелия стенен часовник, който не работеше от години. Но всичко около него бе безжизнено като безжалостната светлина на лампата.

Искаше му се да вземе отново телефона, да потърси някого. Нужен му бе някакъв човешки глас. Но сега дори улицата мълчеше, не се чуваше никакъв звук, сякаш бе попаднал сред пустоша на звездите. Или сякаш съвсем внезапно бе оглушал. Той дори несъзнателно се докосна до слепоочието си, косата леко прошумя под пръстите му. И в ток миг погледът му попадна на пишештата машина, избутана малко встрани. На нея имаше празен бял лист само с една-единствена дума „възвание“ с главни букви и широка разредка. Той някак механично си помисли, че изобщо бе забравил за това възвание. После мислите му сякаш се посгъстиха, в отпадналото съзнание се появи някаква фраза, все още далечна и смътна. И без да съзнава какво прави, придърпа машината към себе си. Фразата бавно се оформи. „Живеем в бурно и преломно време, в което се решават за векове съдбините на човечеството...“

Ясните металически звуци от ударите на буквите, толкова познати и близки, му действаха като кислород при задушаване. Той си пое дъх и продължи: „Силите на прогреса и силите на мрака са се вплели в борба на живот и смърт“. Нататък като че ли бе по-лесно. Той писа тъй, докато навън се позвъни. Беше неговият племенник, все още задъхан от

изкачването по стълбите. Личеше си, че се е облякъл набързо, гладкото му лице, винаги малко насмешливо, сега изглеждаше някак неестествено стреснато и уплашено. Той се огледа и запита учудено:

– Кой тракаше на машината?

Вуйчо му сякаш не го чу. Само притвори вратата и каза естествено и спокойно:

– Искаш ли да видиш вуйна си?

Не, не искаше. Но няма можеше да му го каже? Не обичаше да се среща с нея, особено насаме, дори когато беше жива. Тя беше винаги много любезна с него, дори ласкава, но именно това го плашеше и подтичкаше. Една истинска вуйна се държи много по-майчински.

– Добре – каза той и потегли към спалнята.

Вуйчо му остана в хола със сухото си невъзмутимо лице. Походката на младежа му се стори в тоя миг много лека, почти безгрижна. И фигурата му бе много лека и малко суха, приличаше в това отношение на него, а не на баща си. Само тоя насмешлив израз на лицето, почти маска, бе взел от покойния си баща, гуляйджията, който също бе починал от инфаркт при доста съмнителни обстоятелства. Академикът се обърна и отново влезе в кабинета си. Изпитваше странното чувство, че след малко младежът ОТНОВО ще се появи и ще каже весело: „Вуйчо, какви глупости приказваш, вуйна беше само припаднала“. И наистина Сашо скоро се върна, но лицето му сега изглеждаше съвсем разстроено.

– Напълно се е вкочанила! – каза той. – Умряла е най-малко преди два часа.

Преди да се прехвърли във факултета по биология, той бе следвал два семестъра медицина.

– Да, както е спала – отвърна старият.

Сашо мълчаливо поклати глава. Лицето му бавно възвърна цвета си, очите му се оживиха. Той приседна на диванчето и добави:

– Вуйчо, то се знае, никоя смърт не е хубава, но нейната е била по-не лека. Тя нищо не е усетила, просто е заспала завинаги.

Макар и печален, тонът му беше някак лек, като момчешката му походка. „Така не се говори за смърт! – мислеше академикът потиснат. – Всяка смърт е ужасна, за смърт просто не бива да се говори“.

– Как се чувствуваше тая вечер? – попита младежът.

– Нищо, обикновено.

– И какво вечеря?

Какво е вечеряла? Те никога не вечеряха заедно. Но като влезе тая вечер случайно в кухнята, видя, че си беше приготвила ягоди, леко

посипани със захар. И лицето ѝ беше намазано с крем от ягоди, приличаше в тоя миг на одрана. Като го чу, тя трепна и се обърна към прозореца. Знаеше, че не обича да я гледа така, затова побърза да се върне назад.

– Не знам – отвърна той.

– Повиках лекар – каза младежът. – Чакам го всеки момент.

И наистина лекарят дойде след десетина минути. Беше млад човек в болнична манта, на гърдите му висеше стетоскоп, сякаш се готвеше да съживи с него мъртвата. Държеше се прекалено почтително, почти на пръсти, но очите му бързо обходиха обстановката. На сутринта жена му щеше да го разпита най-подробно, включително и за цвета на пердетата, той трябваше да знае какво Да ѝ отговори. Тя винаги живо се интересуваше как живеят известните хора. Лекарят зададе малко разсеяно няколко предварителни въпроса, после отиде в спалнята.

Докато го чакаха в кабинета, Сашо взе машинално някакво чуждо списание и все тъй машинално започна да го разлиства. Умът му очевидно бе някъде другаде, навярно в спалнята.

– Има статия от Мидуей – каза внезапно вуйчо му.

– Да, знам я – отвърна младежът. – Според мен ти си отишъл подалече...

Старият не отговори. Стори му се грозно, че така внезапно се бе разбърбал, докато жена му лежеше мъртва отатък. Той стана от мястото си и отиде до отворения прозорец. Тилът му беше много мършав, небрежно подстриган, едното му рамо висеше по-ниско от другото. И в ума на младежа се въртяха някакви подобни мисли. Всъщност вуйчо му беше ли усетил смъртта? Или чисто и просто още не си даваше сметка. Виждаше му се съвсем безчувствен – или още по-зле – напълно равнодушен. Само колко старателно чаткаше преди малко на пишещата машина, освен ако е имал някаква звукова халюцинация. Но машината беше на мястото си, листът хартия – също. Това му се струваше невероятно, извън ума му. Освен ако е мръднал малко от тая неочаквана и неестествена смърт. Неговата собствена майка и досега изглеждаше малко смахната след смъртта на мъжа си. А на всичко отгоре вуйчо му бе много деликатен човек, в това напълно бе сигурен. А не може един деликатен човек да не бъде чувствителен. Той с тягостно чувство пропъди тия мисли от ума си. Беше привързан към вуйчо си, сега би трябвало да се чувствува облекчен, че не страда.

След малко влезе лекарят. Стетоскопът все тъй висеше на гърдите му, но сега поне бе пхнал в джоба си бялата шапчица. Изглеждаше все

тъй крайно внимателен и почтителен.

– Жена ви боледуваше ли от сърце?

– Не, никога – отвърна академикът. – От нищо. Дори от сливици... Тя беше изключително здрав човек... Като канара – изгърва се внезапно от езика му.

„Да, наистина като канара!“ – помисли младежът. Като гранитна канара край морето, заоблена от морските вълни в течение на милиони години. От нея наистина лъхаше нещо вечно, като от някаква жива, неостаряваща мумия.

– Главата ѝ беше здраво превързана с кърпа. – Може би е имала високо кръвно налягане?

Академикът млчеше затруднен.

– Не знам! – отвърна той неловко. Може би... Но тя беше малко особен човек, никога от нищо не се оплакваше... Особено пък от здравето си...

Това беше наистина така. Веднъж бе лежала цяла седмица, бяла като платно, без да каже нито една дума. Той само можеше да се досеща какво се е случило.

– Така или иначе, починала е от инфаркт – каза лекарят. – Ако желаете, можем да направим аутопсия.

– Не, не! – възкликна едва ли не уплашено академикът. – Не е нужно.

Наистина в тоя миг му се стори истинско светотатство мисълта да се разруши по някакъв начин съвършенството на нейната фигура.

– Добре, ако разрешите ще седна да напиша смъртния акт – каза лекарят.

– Моля.

Когато най-после си отиде и линейката отбръмча в пустотата на нощта, младежът каза:

– Вуйчо, мисля да те заведа на вилата... Утре тука ще бъде лудница.

– И да я оставим сама? – попита с укор академикът.

„Та точно сега надали някой ще я открадне“ – помисли с досада младежът. Съвсем не очакваше от един учен такава религиозно суеверие.

– Не, ще доведе майка ми... Бъди спокоен, тя всичко ще уреди. И без това ти само ще пречиш тук.

– Не! – каза академикът.

Но след половин час все пак успя да го убеди. Неговият престарял

форд таунус беше паркиран наблизно, в една от глухите улички. Сашо бе возил с него чичо си не веднъж и не два пъти, носеше винаги в себе си резервните ключове. Скоро колата пърпореше меко с недопомпаните си гуми по шосето за Княжево. Нейният истински стопанин бе вуйна му и тя се грижеше за нея толкова немарливо, колкото взискателна бе към себе си. Пък и рядко я ползуваше, бе потънала в прахоляци и птичи курешки, така че Сашо се принуди да спре наред пътя и да изтрие с лакът част от предното стъкло. Вилата им беше в подножието на Витоша, не много голяма, по удобно мебелирана. Имаше водопровод със собствен каптаж, баня и няколко много хубави картини от Данаил Дечев, неизвестни за специалисти. Но колкото повече старееше, академикът по-рядко ходеше там, Сред буйната зеленина, сред жужукането на пчелите, сред непрекъснатото чирикане на птиците той се чувствуваше неспокоен и тъжен, не можеше да се съсредоточи, работата не му спореше. Много по-често ходеше там жена му, стоеше по няколко дни. Всъщност вилата бе нейно дело, беше я построила в една от гънките на самата Витоша. Това бе станало в краткия промеждутък между атомната и водородната бомба. Тогава в нейните кръгове всеки ден се шушукаше за война и тя бе решила да вземе някакви мерки. Но когато се бе появила и водородната, тя разбра, че е паднала в собствения си капан. Нямаше спасение от кошмара, трябваше да се примири. И все пак не се примири съвсем, след време купи от едно посолство форд таунуса, и то на прилична цена. Много внимателно следеше събитията, готова да офейка при всяка по-сериозна заплаха. И наистина при Карибската криза под разни хитри и деликатни предлози тя замъкна мъжа си чак в Нареченските бани. И, разбира се, отегчи се безкрайно там, докосваше се до всяка вещ едва ли не с отвращение, а на баните изобщо не отиде, въпреки че ги бе използвала за предлог.

След четвърт час те пристигнаха в подножието на Витоша и се отбиха по тесен коларски път, целият зашумен с дървета. Напредваха много бавно и клонките шумоляха и тракаха по страничните стъкла. Беше много тъмно тук, под масивния гръб на Витоша, по косматите й хълбоци се стичаше мрак и прохлада. Вилата едва-едва се белееше в дъното на дълбокия двор, целия обрасъл с дървета. Младежът подхвана вуйчо си под лакътя и внимателно го поведе по невидимата пътека. Ръката му бе суха, малко вдървена и хладна. И все пак беше истинска мъжка ръка – почувствува младежът. И походката му бе много по-сигурна и уверена, отколкото сам очакваше. Той пусна ръката му и мина пред него, за да го води. Но изглежда, че старият виждаше по-добре, защото от време

на време се обаждаше: „Внимавай, има стъпала“ или „Наведи се, ще се удариш в клоната“. Най-сетне, леко засрамен, Сашо влезе във вилата и пипнешком потърси електрическия ключ. Вътре миришеше на топъл, застоял въздух, смесен с дъх на помади и алкохол. Светлината блесна така силно, че и двамата премигаха. Това беше една от малките мании на покойната – да осветява всичко с ярка, ослепителна светлина. Не, не се страхуваше, че ще видят бръчките по лицето ѝ, тя нямаше бръчки, а другите имаха. На малката кръгла масичка в хола бяха оставени две чашки, едната малка, кобалтовосиня, другата права и тясна – за уиски. И в двете имаше малко алкохол, в синята – фернет навярно. Колкото до уискито – надали го бе пил вуйчо му.

– Откога не си идвал тука? – запита младежът.

– Не знам... Няколко месеца.

А алкохолът все още не беше изветрял. Сашо мина край масичката и се запъти към затворения прозорец, с дървени капаци отвън. Една грамадна нощна пеперуда бе кацнала върху чугунената дръжка. Крилцата ѝ бяха кадифени и мъхави, антенките на пипалцата с жълти връхчета. Младежът посегна към нея, но пеперудата не помръдна, макар че сякаш се готвеше да литне всеки миг. Докосна я учудено с пръсти, тя просто се отрони от дръжката и падна на пода. Беше суха и мъртва.

И в сърцето му пропълзя някакъв непонятен, смразяващ студ, сякаш за пръв път истински усети смъртта.

2

И академикът я усети също така внезапно и смразяващо едва в последния час на раздялата. Стоеше прав край ковчега в залата за покойници, коленете му леко трепереха. Така му се виеше свят, че стоеше малко неестествено разкрачен, за да пази равновесие. Вече не виждаше нищо освен лицето на мъртвата, потънало между купища цветя. То бе все така бяло и гладко като порцелан, с презрително стиснати устни, неумело гримирано, което ѝ придаваше вид на евтина паноптична маска. Цветята бяха свежи, миришеха много силно, особено карамфилите, които приживе бяха нейните любими цветя. Но над всичко се носеше вечната мизантропия на смъртта, непонятна и навярно несъществуваща, но всепроникваща и плътна като съсирек. Академикът отдавна бе забелязал, че между цветята се подаваха и лачените връхчета на обувките ѝ и това, кой знае защо, му се струваше много страшно, по-страшно дори от коравото

мъртво лице. Много му се искаше да помоли сестра си да ги покрие с тия проклети вонещи цветя, но тя стоеше като препарирана от дясната му страна в своя избелял траур, който не бе обличала навярно от смъртта на мъжа си. Голямата зала беше препълнена с хора, откъде наистина толкова много хора, повечето от които му се струваха съвсем непознати. Всички изглеждаха много скръбни, не говореха, дори не се поглеждаха. Все тъй му се виеше свят, струваше му се, че ако тая проклета погребална церемония не свърши за няколко минути, ще се просне безчувствен на пода, с вледенено сърце. До него сестра му внезапно заплака, той видя как сълзите течеха свободно под воала ѝ. И едва сега разбра, че болката и скръбта, които досега му убягваха, са всъщност в него, да, вътре в него, в кухнята над стомаха му, като някаква противна бакелитова кутия, която беше безпомощен да отвори. Стоеше там, студена и гладка, докосваше едва-едва сърцето и предизвикваше гърчове в хранопровода – като пред повръщане. Инстинктивно потърси с поглед племенника си, изправен до майка си, неестествено изпъчен, като на почетна стража. Очевидно беше, че общата атмосфера се бе всмукала в него, мъчеше се с все сила да запази присъствие на духа.

И точно тогава, съвсем тихичко, на балкона запя малък хор. Отначало това не му направи впечатление, дори изпита леко чувство на удовлетворение и приятност. Но изведнъж тенорът се извиси и го удари като с длан през гърлото. Мелодията проникна в него и сякаш го нахъса на хиляди парчета, противната бакелитова сапуниера дрънна на пода и се разтвори. Нямаше вече спасение ни от мъката, ни от всепроникващите безмилостни звуци. Мелодията сега звучеше като водопад, нейната сила му се струваше неизмерима.

Всичко това трая може би само мигове, докато избликлалата мъка мина предела. И той внезапно се разрида, горчиво и безутешно, отчаяно и безпомощно като детето с кадифените панталонки пред ковчегата на майка си. Цялото му тяло се разтърсваше от сподавените ридания, лицето му се изкриви от мъчителен гърч, искаше да спре и да се съвземе, а не можеше. Той усети как Сашо го взе подръка и изведе в преддверието. Там успя най-сетне да си поеме въздух, но сълзите все тъй се лееха по сухото му лице.

– Вуйчо, успокой се! – говореше уплашен младежът. – Какво ти стана? Моля те, успокой се.

И понеже той все тъй се разтърсваше от конвулсии, добави объркан:

– Много те моля!... Виж хората гледат.

Наистина го гледаха съчувствено и с разстроен вид, макар че бяха от друго погребение, което чакаше в преддверието своя ред. Като събра всичките си сили, старият човек едва успя да изфъфли:

– Хорът!... Спрете хора!

Младежът беше готов да литне нагоре по стълбите, но се уплаши да остави вуйчо си. Той едва се държеше на краката си, готов бе всеки миг да рухне.

– Той и без това ще спре – каза безпомощен младежът.

И хорът наистина спря за миг, но веднага след това пое друга мелодия. Но тя звучеше светло и чисто, в нея нямаше ни мрачен укор, ни безутешна присъда. Академикът усети как конвулсиите изведнъж спряха.

И след това като че ли всичко угасна и пред очите му, и в паметта му. Съвзе се едва при старата гробищна църквица. Капаците на ковчезите бяха подпрени на стената ѝ, евтени ковчези с лакова хартия, която вече се лющеше, делнично бръмчаха мухи. Отвътре се носеше унилото пене на свещеника, тежко и противно миришеше на гробищни свещи. Академикът повдигна глава и се огледа.

– Всичко свърши ли? – попита той внезапно.

Младежът го погледна стреснат.

– Да, разбира се, какво друго... Сега ще те заведе в къщи.

– Не искам в къщи – каза тихо академикът.

Изпитваше странното чувство, че се е родил отново за някакъв друг, съвсем различен живот.

– Ами къде?

– Все ми е едно – отвърна той. – Само не в къщи.

– Какво приказваш? – намеси се с укор сестра му. – Нали съм показала хора у вас.

– Хора ли? Какви хора? – попита той ужасено.

– Ами такъв е редът – отвърна сестра му. – След всяко погребение се дава малка гощавка... В памет на покойната.

Той мълча дълго, после каза тихичко:

– Ти просто не си с ума си.

Едва го убедиха да се прибере в къщи. Сашо седна до кормилото, вуйчо му до него изглеждаше някак разсеян, но успокоен. През цялото време проговори само веднъж:

– Остави ли нещо на гробарите?

– Не успях – измънка виновно младежът.

– Защо не успя?

Младежът благоразумно замълча. Можеше да му отвърне, разбира

се: „Ако не те държах през цялото време, щеше да се търкулнеш и ти в гроба.“ Но не беше време за шеги, макар че се чувствуваше странно олекнал, сякаш бяха заровили в мрачната дупка не само вуйна му, но и всички мъки и тревоги. Сега вече мисълта за една малка гощавка съвсем не му се струваше така абсурдна, както в началото. За хилядите години човечеството все пак си бе изработило някои полезни обичаи и навици.

Като пристигнаха, вуйчо му веднага се затвори в кабинета си, а майка му забърза в кухнята. Сашо се повъртя малко из празния хол, който, макар и добре разтребен, оставяше някакво смътно чувство за прахояк. Изведнъж се досети, че точно сега по телевизията предават международен мач. Той натисна копчето, като предварително изолира звука. На цветния екран се появиха играчи в бели и сини фланелки, на терена се бе извила истинска буря. Белите напиреха с все сила, но играта им някак не вървеше, изглеждаше накъсана и нервна. Сашо се изнерви още повече, най-сетне не издържа и пусна звука, едва-едва, възбудените думи на коментатора стигаха до него като шепнене. По едно време майка му надникна в хола, позапотеното ѝ лице изглеждаше възмутено и сърдито.

– Срамота! – каза тя тихо.

Но младежът само махна с досада ръка.

– Карай!... Ако дойдат хора, ще го спра, разбира се... Но май че няма да дойдат, ще си ядеш сама сармите.

Тя го погледна презрително и влезе отново в кухнята. След малко на вратата се позвъни. Влязоха три възрастни жени, облечени в доста износени, но прилично ушити тъмни дрехи. Навярно не едно и две погребения бяха минали през посивелите им глави, сега пристъпваха плахо и малко спънато, очите им неспокойна оглеждаха обстановката. И трите се препоръчаха за бивши съученички на покойната, били учили заедно в Първа девическа, „в класа на Герова“, както казаха те. Младият човек ги гледеше зяпнал от смайване – нима е възможно? Та толкова възрастна ли е била неговата покойна вуйна? Изглеждаше просто невероятно. И все пак не беше възможно да лъжат – какъв смисъл? Като ги настани в меките удобни кресла, той съвсем ясно забеляза блясъка на задоволство някъде на дъното на очите им – може би обикновеният човешки егоизъм, че все още са живи, а може би чувството за възмездие за нейното богатство и красота. И все как има бог, и има справедливост на тоя свят – навярно мислеха те. Всичко е премерено и въпросът е само как ще го получиш – на какви дози и в какви срокове. Като дойдоха и другите гости, те се размърдаха като хлебарки из апартамента, огледаха всичко,

дори надникнаха в спалнята, облепена в златисти виенски тапети. Задоволството в погледа им стана още по-забележимо – доста хубави нещаца бе загубила тя в тоя беден и нищожен живот.

Дойдоха още четирима-петима мъже, всичките възрастни, много изискано облечени, с меки, възпитани лица. Сашо измъкна как да е вуйчо си от кабинета му, той влезе мрачен при другите, но това можеше да мине и за неизживяна скръб. Насядаха около дългата маса, сестра му поднесе желирано бяло месо от пилета, варен език, пражка шунка, сандвичи с черен хайвер. Сармите все още ги пазеше като основно ядене, макар че хората бяха много по-малко, отколкото ги очакваше. След това разля по чашите много тъмно, десертно вино и доволно зачака. В тишината някъде навън в далечината долетя силно ехо на мощния вик „Гооол!“, но само Сашо го чу и радостно трепна. Всички други мълчаха, никой не пресягаше.

– Вземете, моля ви се! – обади се неспокойно сестрата. – Ще обидите паметта ѝ.

Мъжете посегнаха неохотно, но жените се заловиха здраво за работата. Изведнъж академикът усети в себе си глада, за пръв път през последните два дни. Най-напред си взе от желираното пилешко месо, макар че се стараше да дъвче колкото се може по-бавно и с безразличие. Но тая жалка комедия скоро го възмути, той отблъсна чинията от себе си. Другите като че ля все още загряхаха, не се втурваха в богатото ядене. Мъжките лица му се струваха познати, може би някакви сродници, негови или нейни – сега беше безпомощен да си даде каквато и да било сметка. Колкото повече напредваха годините, толкова повече всички лица около него се сливаха в обща маса, безлична и безименна, в която му беше безкрайно трудно да се ориентира. Това го подтискаше, понякога му се струваше, че е навлязъл вече в тъмния тунел на старостта и напредва като сляп по него към онова беззрачно дъно, което се нарича пълно забвение. Сестра му, която бе седнала до него, го подпря едва забележимо с лакътя си.

– Пийни поне глътка вино! – каза тя тихо. – Хората не смеят да посегнат към чантите.

Тон я погледна враждебно, но все пак взе чашата и отпи няколко глътки от сладкото и тръпчиво питие. Никога през живота си не бе пил повече от няколко чаши. Едва забележимото замайване, което винаги го обземаше, му бе приятно и противно в същото време, сякаш се бе унижил с нещо. Но сега виното мина като някаква жива тръпка през тялото му и сякаш пламна в безцветните му уши. Без да съзнава какво прави,

той отново протегна ръка и изпразни докрай чашата.

– Пийни, пийни – обади се тихичко сестра му. – Да ти се отпуснат малко нервите.

Академикът с учудване разбра, че се случи точно това. Всичко, което бе настръхнало в него, всичко, което се бе изпълвало до крайност, изведнъж омекна и се смири. И гостите край масата се бяха пооживили, гласовете им сега звучеха по-високо и по-ясно. Внезапно тон различи две от мъжките физиономии – тоя, разбира се, бе братовчед на покойната, а другият до него – нейният адвокат. Трите съученички се бяха по-разпуснали, едната разказваше оживено някакъв спомен.

– Ама пък беше луда, луда, та не се помнеше... Веднъж дойде на училище на кон. Ей тъй – на кон, без седло, даже без юзди, само с едно въже на шията. Върза го на едно дърво пред гимназията, а като свършихме, отново се качи на него и си замина... А после се разбра, че конят бил краден на всичко отгоре.

Всички на масата се поусмихнаха. Не беше кой знае колко прилично, но се усмихнаха.

– А помниш ли как удари плесница на стажантката ни по етика? Защото ѝ беше направила бележка за копринените чорапи.

От това приключение се бе измъкнала много трудно благодарение на баща си, бивш магистрат от Касационния съд. Но едно от тях бе завършило едва ли не фатално. В новата открита къпалия била построена и нова висока кула за скокове. Все още и най-опитните плувци не се решавали да скочат от върха ѝ. Но тя се засилила безстрашно и бухнала във водата. Едва успели да я извадят от басейна полуудавена, полупребита.

Разговорът ставаше все по-оживен и по-весел. Но когато на другия край на масата се чу леко хихикане, академикът стана от мястото си. Не изглеждаше ни възмутен, ни ядосан, просто стана, извини се и се запъти към кабинета. Мъжете си тръгнаха веднага, но трите жени с мъка се откачиха от чашите си. Сашо не се реши веднага да стане. На всичко отгоре майка му ги забавляваше много хубаво с някакъв разговор за чудесата на хороскопите. Сашо няколко пъти зловещо ѝ намигна, но тя, изглежда, също бе пийнала, защото не му обърна никакво внимание. Най-сетне той се принуди да им каже доста натъртено, че академикът след толкова много вълнения, се нуждае от спокойствие и почивка. Жените най-сетне си отидоха като се препъваха една в друга и объркаха траурните си шапчици в антрето. Като излязоха, майка му го погледна сърдито.

– Ужасно си невъзпитан! – каза тя възмутено.

– Можеш да си допиеш и сама – каза небрежно синът ѝ. – Има много хубав грузински коняк в барчето.

На другата сутрин той отиде да навести вуйчо си. На етажната площадка неволно се послуша – дали няма да чуе пак да трака пишещата машина? Но апартаментът като че ли бе изпълнен със съсирена тишина – дори звънецът се обади някак сподавено и глухо. Отвори вуйчо му, доста посърнал в зимния си халат, и мълчаливо му направи път да влезе. Личеше, че е спал на диванчето в кабинета си, макар че бе поразтребил. И въздухът бе много тежък, навярно бе забравил да отвори прозореца през нощта.

– Седни – кимна му той.

Сашо седна на коженото кресло до бюрото. Винаги сядаше там, когато идваше при вуйчо си. Старият човек мълчеше, изглеждаше като отнесен в някакви други светове, видът му бе съвсем безнадежден.

– Прочети това – обади се той най-сетне.

И му подаде няколко листа, писани на пишещата машина и след това поправяни тук-там на ръка. Сашо ги зачете, но му беше много трудно да се съсредоточи. Мислите му се разпиляваха, думите просто се плъзгаха край съзнанието му. Той започна отново. Значи това е писал вуйчо му през оная нощ, когато на това кресло, равнодушна и отпусната, е седяла смъртта. Знаеше колко е добросъвестен в своите задължения, но това наистина минаваше всякакви граници. И откъде можеше да знае, че всъщност всичко е било рефлекс на самосъхранение, изработван ден след ден и минута след минута през целия му живот? Така той се бе спасявал винаги – като се бе заравял в делата си.

Сашо остави обратно листовете, чувствуваше се съвсем неудобно.

– Как ти се струва? – запита вуйчо му.

– Какво да ти кажа, вуйчо, май че няма да стане – измърмори неохотно младежът.

Тоя път вуйчо му го погледна право в лицето – погледът му бе тежък и мъртъв.

– И защо според тебе?

– Не знам как да ти обясня – замънка младежът. – Иначе добре е написано, с чувство, но ми се струва неподходящо за политическия момент. Ето, например вземи началото – за двата свята, дето здраво са се вчепкали един в друг. А ние сега говорим за мирно съвместно съществуване. И за разведряване на международната обстановка.

– А тоя фашистки преврат! – каза намръщен вуйчо му. – Да не съм

го инсценирал аз?

– Добре, вуйчо, напиши там нещо за американските монополи, прибави и за ЦРУ. Но за двата свята, дето са се вчепкали на живот и смърт, не е така. Защото няма да е на живот, а на смърт.

– Добре, напиши го, както ти знаеш. Все пак това е проект.

– Кой ти го е поръчал?

– Комитетът, естествено.

Вуйчо му бе подпредседател на Националния комитет за мир.

– Добре – отвърна младежът. – Но ще ти кажа, че напразно си се старал. Те са поръчали това възвание още на неколцина. След това ще изберат най-баналното и точно него ще напечатат. И да ти кажа – най-трудно е да се пише банално, освен ако не ти е естествено.

Сашо имаше чувството, че вуйчо му изобщо не го е чул – толкова в тоя миг изглеждаше някъде извън кабинета си. Но беше го чул.

– И тъй да е – каза той. – Но това надали е най-същественото. Всеки човек трябва да върши своята работа според себе си. А как ще я преценят другите – това не е толкова важно.

От няколко години младежът беше нещо като частен секретар на вуйчо си, изготвяше му всички ония материали, които академикът нямаше как да откаже. Бяха главно статии, политически бележки, даже изявления и интервюта – всичко това минаваше през безупречното, кажи-речи, вдъхновено перо на младежа. Точно това вдъхновение и тая натрапваща се убеденост и искреност понякога смущаваха академика. Нищо подобно той не можеше да открие в обикновените им разговори. Сашо му се струваше прекалено трезв, по-скоро скептичен и сдържан, отколкото пламенен и доверчив. Кое беше негово лично убеждение, а кое ловко нагласява не към становището на инвеститора, това старият никога не можеше да разбере. Защото в крайна сметка академикът наистина беше нещо като инвеститор – и на средства, и на идеи. Той отстъпваше на племенника всички хонорари от поръчките, а когато те имаха чисто обществен характер, намираще някакви начини да го възнагради. Така или иначе и двамата имаха полза от това сътрудничество. Обществената работа на академика беше в ред, без да краде от времето за научната. А пък Сашо винаги имаше малко пари в джоба си, в това отношение не приличаше на обикновените студенти.

– А сега аз да си вървя – каза младежът. – Искаш ли да ти помогна нещо?

– Върви, върви – каза академикът. – Ще се оправя сам.

Когато Сашо си отиде, той се повъртя безсмислено из празния

апартамент, после полегна на диванчето. От сутринта се чувствуваше някак изпразнен, почти кух. И мисълта му непрекъснато се връщаше към вчерашното погребение, сега е малко повече срам и стеснение. Защо така внезапно се бе разридал в залата на покойниците? Така страшно, така неутешимо? И кого бе оплакал – себе си или нея? Може би нито едното, нито другото. Себе си той никога не бе жалил, защото, като всеки зает човек, никога не се бе замислял сериозно за съдбата си. Никога не се бе обръщал назад, за да огледа пътя си. Дори не се бе опитвал да премери ръста си в своята собствена наука – докъде бе стигнал, какво още можеше да очаква? А жена си бе загубил постепенно и спокойно, без сътресения и без кризи освен в случая, за който изобщо не искаше да си спомня. Беше свикнал с нея, но никой не оплаква така горчиво своите навици.

Тогава защо?

Да, трябваше непременно да разбере това, трябваше да стигне до истината, преди да е дошла смъртта. Да, далече преди това. Когато тя наближи съвсем, човек става слаб, безпомощен, безразличен. Да, съвсем, съвсем безразличен към всичко, даже към себе си. А тон чувствуваше смътно, че в тия ридания е имало някакъв смисъл, че не са били без причина. И тоя смисъл е бил може би истинският смисъл на неговото съществуване, на всяко човешко съществуване. Най-малко на тоя свят човек познава себе си, това, което е в него. И най-малко разбира пътищата, по които броди денем и нощем като сляп. Такива мисли минаваха сега през ума му, но не му се струваха нито горчиви, нито страшни.

Той не усети как внезапно бе заспал, сякаш се бе скъсала някаква нишка. Тоя път нямаше нищо в съня му – бе празен и дълбок като смъртта.

3

Десетина дни академикът не излезе никъде, дори не прекрачи прага на дома си. Не работеше нищо, не мислеше нищо. Но не се чувствуваше и нещастен. Като че ли го бе обхванало някакво пълно безразличие, положо и от апатията, в която винаги има някаква скрита драма. Не, нямаше драма, нямаше нищо. Просто бе загубил всякакъв интерес към живота.

През тия тихи и съвсем безлични дни като че ли и времето беше негов съюзник. Той не си опомняше друг такъв студен и дъжделив юни.

Приличаше повече на късна есен, ниско над града се влачеха огромни и тежки облаци, бръскаше студен дъжд. В кабинета му бе винаги здрачно и малко хладно, дъждът миеше обилно стъклата и през тях светът му изглеждаше някак размазан и нереален. Най-странното бе, че телефонът упорито мълчеше, никой не се обаждаше. И така, както се бе затворил в кабинета, с тия обливани от дъжда стъкла, имаше чувството, че ще се понесе бавно, като загубена лодка, в мъгливия океан на времето и ще изчезне там завинаги.

Всяка сутрин към осем часа идваше сестра му, винаги с пълна пазарска чанта. Свършваше до към десет часа леката домакинска работа, след това се залавяше да му сготви. Вършеше това не просто и делнично, а едва ли не с някакво вътрешно благоговение. И наистина готвеше много хубаво.

Докато бе жив мъжът ѝ, тя смътно усещаше, че това е, кажи-речи, единственият начин да го задържи в къщи.

Никога не се хранеше заедно с брат си, дори избягваше да се мярка пред очите му. Академикът пристигаше разсеян в кухнята, седнаше мълчаливо и изяждаше без да каже думичка, всичко в чинията. Но ядеше все тъй разсеяно, без никакъв апетит, просто набиваше, както веднъж кратко и непочтено се бе изразил синът и. Но колкото и да бе разсеян, все пак академикът си даваше някаква несъзнателна сметка, че яде повече, отколкото преди нейната смърт. Това го подтискаше, изпълваше го с чувство на неясна вина. Но беше безпомощен да се спре, изяждаше всичко и усещаше, че все още му се яде. Някога покойният му баща казваше, че така ненаситно и лакомо започват да ядат старците, преди да умрат. Но той не ядеше лакомо, той просто не знаеше къде да спре.

През цялото време го посети само Сашо, неговият племенник. Той му донесе възванието, както бе обещал, академикът го прочете внимателно два пъти. По лицето му бе все така безразлично, изразът му не подсказваше нищо.

– Много добре! – каза той внезапно. – Тая материя просто ти допада. Винаги съм смятал, че от тебе може да излезе чудесен политик.

Младежът го изгледа внимателно.

– Смяташ, че не ме бива за науката? – попита той. Академикът някак унило поклати глава, но това че означаваше нищо. В края на краищата Сашо бе наистина отличен студент, най-добрият в целия курс. Всички му предричаха бляскава научна кариера, а сега неговият собствен вуйчо сякаш се бе усъмнил.

– Не исках да кажа това! – отвърна той. – Но твоят ум е повече

спекулативен, отколкото аналитичен.

Младежът съвсем се обиди.

– Всъщност аз не обичам политиката! – отвърна доста сухо. – Аз не обичам нищо, което не е сигурно и положително знание.

За миг академикът сякаш изчезна от стаята и съвсем го забрави. Навън все тъй безутешно плискаше студеният дъжд.

– Ще дойде време и ще разбереш, че знанието не е всичко – каза някак тихо и без желание вуйчо му. А понякога даже може да пречи. Като гората, която пречи да видиш дървото.

Скоро след това Сашо си тръгна малко огорчен, без да се издаде съвсем. Академикът стана и отиде до прозореца, все тъй обливан от дъжда. Всъщност за какво му бе нужно да огорчи момчето? Той никога никога не поучаваше, дори своите студенти. Това просто не беше в стила му. Най-безнадеждно на тоя свят е да убеждаваш хората в нещо – мислеше той. Много по-лесно е да ги излъжеш. Всеки трябва да стига до своята истина сам, за да повярва в нея. А ето че сега без никаква нужда бе обидил своя племенник. И бе останал сам. Когато самотата му стана непоносима, тон набра първия телефонен номер, който му дойде на ума. Оттатък се обади слаб и небрежен женски глас:

– Кой, моля?

– Тук е академик Урумов – каза той. – Възванието е готово, може да пратите да го вземат.

Оттатък настана кратко неловко мълчание.

– Другарю академик, преди всичко моите съболезнования... Но ние мислехме... – тя се запъна.

– Че няма да се приготвя, така ли?

– Да, така... Извинете, но го поръчахме на друг и...

– Няма значение на кого сте го поръчали. Трябва да видите и моето, така че пратете да го вземат... Може да се окаже по-добро.

– Да, разбира се, ще изпратя веднага! – мърмореше секретарката.

Академикът затвори телефона. Ето защо никой не му се обаждаше – просто от неудобство! „Моите съболезнования!...“ Тая дума много трудно се превърта в устата на хората, защото всъщност е съвсем безсмислена. Не можеш да съчувствуваш в ничия болка, можеш само да съчувствуваш. Хората обичат да им съчувствуват, но се дразнят, когато им го показват натрапчиво. Малко поуспокоен, той се върна в кабинета си, бавно се пхна под кардираното одеяло на диванчето.

Дъжделиви и мокри, дните се изнизваха един след друг в сивия сумрак на облаците. Постепенно академикът свикна със самотата си, тя вече не му тежеше. Започна отново да работи, макар и с някакво дълбоко неверие в сърцето си. Всичко се бе свършило, животът отиваше към своя край. Навярно други щяха да довършат това, което бе почнал. Други, но кои други? Може би неговият собствен племенник? Той бе наистина умен и талантлив младеж, в това нямаше никакво съмнение. И все пак някъде в дъното на душата си старият човек сякаш усещаше зрънце отровно недоверие. Работата се състоеше в това, че на младежа всичко му се отдаваше някак прекалено бързо и лесно. Не говореше ли това за малко лек характер, за повърхностно мислене? Истинският учен трябва да напредва по-солидно и бавно. Трябва по-малко да вярва и повече да се съмнява. И по-добре е мъничко да заеква, отколкото да говори съвсем гладко и хубаво. Сашо говореше гладко и хубаво, умът му работеше като кибернетична машина. Кой знае защо, това не му харесваше.

Той все по-често се връщаше към тия мисли, мъчеше се да се убеди, че не е прав. Защо пък, има и крилати гении. С каква лекота Айнщайн бе превъртял колелото на всички науки. Сигурно е несправедлив към момчето, тая мисъл все по-често му се натрапваше. Възрастните хора именно за това са възрастни, защото не харесват нищо, което е различно от тях. Не бива да смята лекомислен тоя млад човек само защото мисълта му лети по-бързо. Но дали само за това – мислеше той с горчивина. Ето толкова дни бяха минали, без да му се обади. Тия съвременни киборги навярно не можеха да вършат нищо, в което да няма известен разум. Или известна сметка. Но той бързо прогони тая мисъл.

– Къде се губи Сашо? – запита академикът сестра си. – Не се е мяркал пет-шест дни.

– Знам ли къде скита? – отвърна недоволно сестра му. – Да не мислиш, че крушата пада по-далече от опашката.

Очевидно тя намекваше за своя покоен мъж. Много рядко го правеше, особено пък пред брат си. Достойнството като че ли беше първата и най-чувствителна черта на Урумовци. Неговият баща не се бе съгласил да понаведе гърба си дори пред царя. И сам той не помнеше да се е унизил някога с някаква молба или оплакване. Дори сестра му не се оплакваше от нищо, макар да я бяха сполетели толкова беди в живота.

А на пръв поглед като че ли никак не приличаше на тях. Израсна в

къщата невзрачна и незабележима като някакъв стаен лимон, който бавно се извисява в ъгъла, без никой да му обръща внимание. Беше слабичко плоскогърдо момиче с некрасива походка. Само очите ѝ бяха много хубави, малко мечтателни и унесени като на майка ѝ. И все пак нямаше нищо ни мечтателно, ни унесено в характера и. Винаги когато отваряше уста, оттам започваха да се ронят възможно най-обикновените и безинтересни думи. Да, точно така, тя беше безинтересна. Записа се в консерваторията, но бледият ѝ момичешки талант много бързо угасна. Следването ѝ се затегна, макар че смени класовете на трима професори. Завърши как да е педагогическия отдел, можеше да стане учителка но пеене, но не стана. Живееше все тъй невзрачно и незабележимо, в къщи гледаха през нея като през леко одимено стъкло. Единственото ѝ живо желание бе да се облича малко по-добре от своите също тъй невзрачни приятелки. И тя го вършеше, въпреки военната немотия. Баща ѝ беше много щедър към нея, по тоя начин изразяваше ако не своята бащина любов, то поне своята бащина жалост. Само заради нея той нарушаваше своята традиционна урумовска пестеливост.

И всъщност тая пестеливост ѝ помогна в най-трудните години. Нейният брат се отказа от наследствените си права върху дома. На мястото на жълтата разрушена къща се издигна нов кооперативен дом. Най-хубавият апартамент на белетажа бе нейният. Останаха и доста пари, за да живее, без да работи. Тя продължи да съществува все така невзрачно и незабележимо, брат ѝ понякога я забравяше с месеци. Всичко говореше, че скоро ще изсъхне съвсем и ще се превърне в кротка и неразговорлива стара мома. И точно тогава тя се омъжи по скандален за семейството начин. Омъжи се за шивач.

Разбира се, шивачът не беше какъв да е. Ставаше дума за известния Лукса, един от модните шивачи на София. Беше мургав и красив на лице, но малко нисичък и с доста оредяла коса. Обличаше се винаги много изискано, като застарял лондонски финансист, с раирани панталони и черни жакети, с черни, съдържани папионки на белите си колосани ризи. А иначе едва ли имаше и първоначално образование. Беше дошъл като чираче от бедните радомирски села, сам се бе издигнал до ранга на един от най-известните шивачи в София. Понякога, пийнал, твърдеше, че е шил костюми даже на принц Борис, но това не беше вярно. Все пак имаше хубава и богата клиентела, особено през военните години, когато всички разбогатели зарзаватчии смятаха, че е особен шик да си шият при Лукса. Печелеше много пари, но всичко прахосваше. Беше един от най-прочутите гуляйджии в града, всяко софийско кабаре се гордеше

да го има между своите клиенти. Все пак той предпочиташе „Империл“, там оставаше всичко, което оскубваше от щедрите парвенюта.

Отначало никой не разбра защо тоя прочут столичен женкар се ожени за старееща невзрачна девица. Но работата беше съвсем проста, тоя път си бе направил добре сметката. Жени имаше в изобилие, макар че след войната доходите му бяха спаднали катастрофално. Сега на него му бе нужна добра и грижлива жена с апартамент, която при това да готви хубаво. Ангелина Урумова отговаряше идеално на тия условия. При това беше много по-млада от него. Известният столичен прахосник бе навършил четиридесет и пет години, без да има една керемидна над главата, както се изразяваха неговите уредени в живота приятели.

Отначало той влезе в хубавия апартамент на жена си само със своя богат гардероб и с дузината си обувки. Но след това премести там цялото предприятие, което се състоеше от самия него, майстора и двама калфи. По това време всички шивачи влизаха къде доброволно, къде с малко натискане в новите шивачки кооперации. Но не, разбира се, и самият Лукса, той бе от особена категория. Остана да работи като частник, макар да плащаше много големи данъци. Но в тия години все още имаше и богати хора, които да ги плащат вместо него. Прахосникът се бе поуक्रотил, макар и не съвсем, бе се отдал на нова, по-безобидна страст – хубавото похапване. Жена му тичаше по цели дни, за да му намери ту телешко месце, ту млада кокошчица.

След неочакваната и злополучна смърт на мъжа ѝ настанаха десет гладни години, в които трудно свързваха двата края. Научи се да плете пуловери, след това да прави битови кукли. Едва след като пое домакинството на брат си, нейната стара готварска стихия я бе завладяла с нова, неудържима сила. Сега имаше доста пари, ходеше по специалните магазини, купуваше за храна най-хубавото, което намираще. Водеше си точна сметка, всеки обед я оставяше на едно листче върху бюрото на брат си. Но това беше друга сметка, не оная, вдовишката, която в течение на годините бе изсушила съвсем душата ѝ. Навярно няма по-голяма радост от тая да харчиш свободно парите си – мислеше тя. Да харчиш, без да държиш сметка, без да ти се свива сърцето за левчето, без да се колебаеш мъчително пред всяко парче салам. Просто да харчиш, да харчиш... Така мислеше тя, но все пак харчеше със сметка.

Като че ли живееше малко насън. Шеташе мълчаливо, почти не влизаше в кабинета на брат си. През свободното време стоеше обикновено в спалнята на покойната. Там пък брат ѝ не влизаше. Той ѝ бе

поръчал изрично да му постила в кабинета, там спеше. Тя бе готова да стои с часове в тая луксозна спалня, цялата облечена в златисти виенски тапети, напоена с тъжните аромати. Стъкълцата и бурканите покриваха цялата повърхност на тоалетната масичка, умножаваха се в овалното огледало. Тя ги разглеждаше винаги с малко свито сърце и ги оставяше точно на мястото, откъдето ги е взела, сякаш покойната можеше да се върне внезапно и да ѝ кресне защо пипа нейните вещи.

В чекмеджетата на тоалетната масичка тя откри бижутата на покойната. Бяха извънредно много, струваше ѝ се – цял куп. Само пръстените бяха към трийсетина. Отначало не смееше да се докосне до тях, но сетне се пристраши. Най-напред сложи една огърлица, най-обикновена, кехлибарена. Разходи се с нея из спалнята, но бързо я свали, без да успее да се погледне в огледалото. Страшната сянка на покойната все още бдеше. Трябваше да минат няколко дни, докато свикне. Слагаше една по една брошките, огърлиците, гривните. Слагаше пръстените, които се въртяха около нейните сврачешки пръсти. Все по-често и по-често започнаха да връхлитат спомени от нейното детство, когато живееше в хубавия стар дом. Живееше наистина самотно и тъжно, но поне от нищо не се лишаваше. Тогава се чувствуваше на върха на обществото, а сега в низините му. Сега не беше нищо повече от една безплатна слугиня на брат си. Но веднага се изплаши от тая мисъл, обидено я изхвърли от ума си. Всъщност тя обичаше своя мълчалив и недружелюбен брат, който бе останал голям и известен човек дори в тоя чужд за нея свят.

И все пак не смееше да се докосне до дрехите на покойната. Понякога до смърт ѝ се искаше да облече някоя от нейните вечерни рокли от старовремско лъскаво моаре или от черна дантела. И все ѝ се струваше, че ще навлече някаква чужда змийска кожа. Именно змийска, на едра, тлъста боа, която така ловко се бе увила около брат ѝ, така здраво го бе притиснала в своите коварни обятия, но не толкова силно, за да го умъртви. Най-сетне след големи колебания навлече един пеньоар, който висеше на обикновен пирон на кухненската врата. Беше доста овехтял пеньоар, отдавна непран, в кройка на японско кимоно, зеленикав и с големи оранжеви цветове, които навярно не цъфтяха никъде по земята. За съжаление беше ѝ доста широк, та повече ѝ пречеше, но тя не обърна внимание. Беше толкова приятно да се мотае из къщата с японски пеньоар на едри цветя. Точно в тоя вид я съзря брат ѝ, като случайно прекосяваше хола. Видя я в гръб и за миг замръзна на мястото си. Сърцето му удари гръмко като стара забравена камбана. Сестра му го погледна учудено.

– Какво ти е?

– Нищо – отвърна той. – Защо питаш?

– Виждаш ми се малко пребледнял.

– Не, нищо ми няма. Може би трябва да проветриш кабинета ми.

– Та аз го проветрих сутринта – каза тя обидено. – Отворих и двете крила на прозореца, докато ти беше в банята.

– Добре, добре – измърмори той и обърна гръб.

– Приготвила съм ти за обед овнешко шпиковано – продължаваше тя. – С индийски подправки. Ти нали обичаш малко лютичко?

Много добре знаеше, че обича, но искаше да го чуе с ушите си. Той не отвърна нищо, само се вмъкна в кабинета си като сянка. Тоя човек е наистина неблагодарен като някакъв боянски шоп – мислеше тя. Защо не попита къде е намерила тия индийски подправки? Като че ли у нас индийските подправки се намираха на път и на кръстопът.

Точно в тоя миг той отново отвори вратата и показа само изтънелия си нос.

– Слушай, Ангелинке, забравих да ти кажа, можеш да вземеш всички вещи на покойната. Не се стеснявай, те сега никому не са нужни.

Той забеляза за миг радостния блясък в погледа на сестра си.

– Всички ли? – попита тя. – И бижутата?

Тоя въпрос го намери неподготвен. Той бе имал предвид, разбира се, само дрехите. А бижутата?... Та за какво му са на него женски бижута?

– Да, и бижутата – отвърна той. После се поколеба за миг и добави:

– Ще взема само няколко за спомен... Пък нали трябва да подаря нещо и на бъдещата снаха.

– Ще има да чакаш за снаха – измърмори тя.

Той влезе в кабинета, отвратен и от себе си, и от сестра си. Всъщност във всеки човек се крие един мъничък мародер – мислеше той. И един жалък скъперник. Защо са на сестра му тия чужди мъртвешки дрехи? И защо му са на него бижута? Не му оставаше нищо друго, освен да си повярва сам, че ги взима за спомен.

Той се изправи разсеяно до прозореца. Стъклата бяха двойни, външното бе мокро и едва пропускаше студената сипкава светлина на облациите. Не е вярно, че вещите убиват хората – мислеше той. Всъщност човек загрозява вещите със своята алчност за притежание. Може би неговите далечни прадеди са били много по-последователни, като са погребвали мъртвите заедно с техните вещи.

Така мислеше той край мокрото от дъжда стъкло, но вечерта все

пак отдели няколко от бижутата, които смяташе, че са най-красиви и навярно най-скъпи. Мисълта да остави всичко на сестра си в тоя миг му се струваше развъртаваща.

След няколко дни му се обади Спасов, новият подпредседател на БАН. Те се познаваха много слабо, така че академикът се учуди на тона му. Той говореше меко, почти ласкаво, гласът му едва ли не с блъбукане преливаше от слушалката.

– Как сте, другарю Урумов?... Със здравето искам да кажа.

– Със здравето ли? Със здравето, мисля, че съм добре.

– Това е хубаво. Тогава бихте ли дошли при мен?... Искам да поприказваме нещо.

– Кога? – запита кратко академикът.

– Когато ви е удобно... Утре сутринта например.

– Добре – отвърна той и затвори телефона. Академикът се облегна на стола си. Какво означаваше тая покана?... Може би се бе случило нещо в института, който ръководеше близо петнадесет години? Не, надали! Е научен институт истинско събитие, все едно какво, се случва веднъж на десет години. И непременно щяха да го предупредят, ако бе станало нещо.

И едва сега той си даде сметка, че неговият заместник не се бе обадил нито веднъж през тия дни. Както и да го погледне човек – не беше редно. Може би искаше да каже с това, че работите могат да вървят много добре и без него?... Или просто от деликатност не смее да го безпокои? Сега и двете неща му се струваха еднакво възможни. Той просто не познаваше своя заместник. Нито пък някога си бе дал труд да се вгледа с по-особен интерес в него. Той мълчалив солиден човек, който бе изпреварил в йерархията поне половин дузина свои колеги, според академика надали заслужаваше повече внимание. Макар да беше доста посредствен учен, всички казваха, че е отличен организатор. Сам той не беше забелязал з това отношение нищо особено, но факт беше, че работите в института вървяха добре.

Като се поколеба малко, академикът взе телефона.

– Вие ли сте, Скорчев?

– Аз съм – отвърна заместникът. – Радвам се да ви чуя, другарю професор.

– Скорчев, нещо да е станало в института?

– Не, всичко е в ред... Аз прегледах вашите последни посевки, другарю професор, всичко съм сортирал.

– Благодаря... И все пак май че беше редно да ми се обадите през

тия дни.

Оттатък настана кратко мълчание, навярно тия думи го бяха изненадали.

– Не исках да ви безпокоя... Мислех, че вие...

– Добре, добре – прекъсна го академикът. – Работете си спокойно, аз ще мина утре-други ден.

Той затвори телефона. Напразно го бе заподозрял, тоя мощен човек навярно би могъл да съществува само в нечия чужда сянка.

На другия ден той отиде до академията пеша. Вървеше бавно, усещаше, че му се вие свят. И краката му бяха отслабнали, така че още на втората пресечка спря за малко да си почине. Денят, макар и облачен, не бе така хладен, от време на време между облаците се мяркаше синьо, измито небе. Тая гледка му беше много по-приятна от буйната зеленина на дърветата по техния булевард – нахална, бликаща зеленина, но тленна, да, тленна в сравнение е небето. Някаква спирачка изскърца остро край дясното му рамо, чу някаква ругатня. Академикът продължи огорчен. Сякаш не се движеше той по булеварда, а сянката му – и тя самата изтощена и отпаднала.

Спасов го прие незабавно, сякаш го бе чакал от часове. Като влезе в кабинета му, той се изправи зад красивото си бюро, изискан и сдържано усмихнат, както обикновено се усмихват на хора в траур, за да им покажат, че нещата са отминали и животът е по-силен от всичко. Беше грижливо избръснат и като изкъпан в три води – така светеше от чистота. Дори пооредялата му коса като че ли бе мокро вчесана и все още стоеше корава и на лимби. Академикът беше чул за него, че е отличен математик и навярно сега напразно си губеше времето в ненужни и празни приказки.

– Ще пиете ли едно кафе, другарю Урумов?

– Не, благодаря, не пия кафе.

– Тогава една кока-кола?

Тоя път академикът замълча. Спасов прие това като знак на съгласие и поръча на секретарката си, която все още чакаше чинно край разкошната старинна врата. После все тъй изискано седна в удобния си стол, прекара длан по слепите си очи. В тоя момент приличаше повече на френски моделиер или на директор на модно списание, отколкото на учен математик. На академика дори му се стори, че из просторния кабинет се носи едва доловима миризма на шипър. Известно време двамата мълчаха малко повече, отколкото е допустимо по протокола. Спасов разбираще много добре, че сега всеки страничен разговор би бил

неудобен или неуместен. И той реши да започне веднага с темата.

– Другарю Урумов, можете ли да се досетите за какво сме ви извикали? – запита той малко шеговито.

– Да, разбира се – отвърна веднага академикът. – Да ми предложите пенсия.

Председателят го погледна малко особено, сякаш съжаляваше, че тая идея не му е минала досега през ума.

– Вие сте световноизвестен учен! – каза той. – И нямаме такива намерения. Наистина има за какво да се поговори, но то ще стане друг път.

– Кога друг път?

– Ами например като се върнете от Унгария... – председателят се усмихна.

– Не ви разбирам – каза академикът. – Каква Унгария?

– Точно затова сме ви извикали... Да ви предложим да посетите Унгария. За двайсетина дни.

– И какво да правя там? – запита академикът учудено.

– Нищо особено. Това е по културната конвенция. Вие ще отидете, на нас ще ни дойде гост. Както обикновено стават тия работи.

– Не ми се пътува! – отвърна академикът. – Стар съм вече, не съм за разходки...

Всъщност Спасов очакваше тоя отговор.

– Да, знам, че не ви се пътува – каза той. – Но не сте стар, зарежете тая глупава мисъл. Всъщност точно затова искаме да ви пратим. След всичко, което се случи, на вас ви е нужно малко да се разсеете, да съберете сили. И извинете, че така откровено поставям въпроса. – И понеже академикът мълчеше, доста затруднен как по-внимателно да откаже, той побърза да добави: – В края на краищата там все ще видите и ще научите нещо, което да ви е от полза. Техният институт е... – тон едва не каза „по-добър от нашия“, както му беше на ума, но се усети навреме – със световна известност. Ще се срещнете там с Добози.

Но академикът много добре усети смисъла на малката пауза.

– Да, те са по-добре обзаведени от нас – кимна той. – Академик Добози е енергичен и витален човек, умее да настоява.

– Тъкмо ще видите на място какво имат и какво нямат. И ние не сме чак толкова стиснати.

Академикът дълбоко се замисли.

– А ако се откажа? – запита той най-сетне.

– Моля да не го правите. Всъщност това е идея на нашия инструктор. А той навярно го е съгласувал там...

Академикът разбра много добре какво иска да му каже. И сам той имаше инструктор, който го посещаваше от време на време. Бяха се сменили доста много през последните две десетилетия. Тия млади хора наистина умееха добре да слушат, но рядко отваряха уста да кажат нещо. А щом тоя е казал...

– Ще си помисля малко – отвърна академикът. – И утре ще ви се обадя. Но не съм за разходки, искрено ви казвам.

Той се прибра у дома си без настроение. Разбираше много добре, че му бяха направили това предложение с най-добри намерения – малко да го утешат и разсеят. И той бе направил така, като почина жената на доцент Димов – издействувал му бе да замине служебно чак в Швеция. Но работата беше там, че на него никъде не му се ходеше. Душата му бе изпълнена докрай с хлад л равнодушие, всяка мисъл за физическо усилие му беше противна. Единственото, за което имаше сили, бе да движи челюстите си в кухнята на сестра си. Да, челюстите си наистина движеше доста добре.

Всъщност той бе ходил в Будапеща няколко пъти. Тоя град му харесваше, в него имаше атмосфера. Последния път бе отседнал в хотела на Маргитсигет, в ресторанта се хранеше винаги на една и съща маса. Неговият сервитьор беше доста възрастен човек, навярно по-възрастен и от самия него. Беше облечен с поевехтяла старинна елегантност, но колосаната му риза, макар и лекичко пожълтяла, бе съвсем чиста. Бе загубил вече силите си, ръката му силно трепереше, докато поднасяше супата. И все пак бързаше, наистина бързаше, доколкото му позволяваха силите. И се грижеше за него с такава преданост и уважение, както никоой никога през живота му. Та това беше само преди две години и старият сервитьор може би все още работи в ресторанта... Ако отиде... Глупости, никъде няма да ходи, най-добре е да си стои тук. Наистина трябва да събере малко сили, да, трябва, ако иска да довърши поне част от своите работи.

Вратата се отвори, на прага се появи сестра му.

– Ела да хапнеш! – каза тя.

Много вкусно я произнасяше тая просташка дума – „хапнеш“. Той стана отвратен от мястото си, но това никак не попречи на апетита му. След сития обед отново се прибра в кабинета си. Там бе тихичко и прохладно, той побърза да се докопа до леглото си. Дори не усети как е заспал. Събуди се с лош вкус в устата в главоболие, сякаш бе пил нещо, преди да легне. Сърцето му бе все така празно, чувствуваше се съвсем разстроен. Напразно се опита да поработи нещо – не му вървеше.

Захвърли и книгата, която бе започнал преди няколко дни. Никога не се бе чувствувал така изоставен и самотен, никога така пусто не е било в сърцето му. Дълго лежа на леглото, дори не разбра как е дошла вечерта. Най-разумно беше да стане и да отиде някъде, но къде? Нямаше на тоя свят кътчета за уморени и безнадеждни хора. Отдавна нямаше ни приятели, ни близки. Повечето бяха измрели, другите се бяха затворили в себе си. Старци не обичат да дружат със старци, те сякаш виждат един в друг своето разрушение.

Най-сетне той стана и се повъртя безсмислено, като някакво насекомо, из кабинета си. Светлината на лампата грееше все тъй равно и пусто, както в оная безнадеждна нощ, когато умря тя. Телефонът не звънеше, не се чуваха никакви стъпки. И внезапно, обхванат от някакъв спонтанен страх, бързо се запъти към телефона.

– Сашо, ти ли си?

– Аз съм, вуйчо – отвърна момчето.

– Какво правиш?

– Нищо, четох досега, готвя се да излизам.

– Ще ходиш на кино?

– Не, мисля да поиграя малко бiliarд тая вечер.

– Нима все още има бiliarди в България? – допита вуйчо му.

– Намират се... Но по-трудно се намират добри играчи.

Академикът пое въздух, за да събере малко кураж.

– Слушай, Сашо, ако не е много бърза тая работа, можеш ли да дойдеш за малко при мене?

– Да, разбира се – отвърна младежът с готовност.

– Добре, ще те чакам – каза академикът и побърза да затвори телефона.

Той въздъхна и се изправи. Колко меко и чисто светят ла моите. Колко е спокойно в празния апартамент. Всичко друго е глупаво самовнушение. Може би въздухът е малко тежък и спарен. Да, разбира се, как е могъл да стои толкова часове със затворен прозорец. Може би затова го е заболяла главата. Той отвори широко и двете крила, отвън изведнъж нахлу свежият нощен въздух, смесен е познатите градски миризми. Това съвсем го успокои, той вече дишаше на едри глътки, без да затваря устата си, като риба, която отново са пуснали във водата.

И нощта навън бе много спокойна, в тъмната градинка до канала свиреше магнетофон. Като се взря внимателно, той видя на една от пейките няколко тъмни фигури, на момчета навярно. В мрака святкаха цигари, от време на време се чуваха смехове, магнетофонът унило

кандилкаше някаква негърска мелодия. По едно време на слабата светлина блесна лекичко високо прозрачно стъкло – те пиеха направо от бутилката, ракия навярно, и тогава за миг шумовете угасваха. Бяха си намерили тука безплатен ресторант, с музика на всичко отгоре. Навярно имаше и някакво момиче между тях, това се усещаше и в смеховете, и в закачките им. Имаше нещо безочливо в тия все още неукрепнали момчешки гласове, нещо предизвикателно и нахално. Нима момичето не разбираше, че всичко това се отнася до него? Навярно го усещаше, но по своему, както лъвицата усеща гальовното ръмжене на лъва. Само тя го усеща така, докато всички други животни бързат да се измъкнат колкото се може по-далече... Да, естествено и тя е съвсем като тях. А някога не беше така... На техни години например...

Той неволно махна с ръка. Та на техни години тука изобщо нямаше град. Тук течеше малка бистра речича, из вирчетата се стрелкаха мренки. А насреща се издигаше мекото полегатото било на Курубуглар, цялото потънало във вишнев цвят. Тука дори за разходки беше далече. На техни години нощем по улиците на тоя кален и тъмен град не се мяркаха дори жени, та камо ли момичета. Те се разхождаха само денем, и то две по две, стиснали малките си запотени пръстчета. Бяха плахи и стеснителни, очите им едва се виждаха под широкополите шапки. Толкова безкрайно трудно бе да зърнеш крайчеца на някой поглед, частица от глезен. Колкото мъжете да бяха необразовани, колкото и да бяха прости – поне момичетата бяха момичета. Така мислеше той, докато стоеше край отворения прозорец.

А момичето долу навярно навдигаше заедно с другите бутилката гроздова. Академикът се върна в кабинета, преследван от чувство за зъбобол. сигурно пушеше заедно с другите, а в мрака се белееха едрите му, мускулести крака. Наистина как успяваха да станат толкова едри? В ония години той си спомняше в целия град само едно-единствено дебело момиче, и то беше наполовин чехкинче. Но да не мисли за това. Сега трябваше да обясни на своя племенник за какво го е извикал. А той сам не знаеше за какво. Старческата самота не е повод да се безпокоят безрижните млади хора.

Когато след четвърт час Сашо му позвъни, той бе измислил нещичко. Стана бавно и му отвори. Младежът влезе малко нехаен и забързан, сякаш се отбиваше да си купи цигари.

– Знаеш ли – каза вуйчо му, – когато бях младеж, и аз играех билиард. Правил съм по петдесет карамбола.

Младежът се обърна да го погледне – с тия къпови ръце петдесет

карамбола никак не беше лошо.

– Вярвам ти, вуйчо, само няма как да си го представя.

– Защо?

– Ами, откакто те помня, все си възрастен и сериозен – отвърна младежът. – И в моите очи все си същият – не си остарял даже с едни ден.

Двамата влязоха в кабинета. Сашо седна на креслото, което опираше до бюрото му.

– Бях младеж като всички други – продължи вуйчо му. – Не се различавах по нищо.

– А гуляйджия бил ли си? – младежът искрено се засмя.

– Не, по това време още няхахме така наречената „златна младеж“... Не беше прилично да ходим по заведения.

– Ами тогава с какво се забавлявахте?

– С билиард, карти... Зимно време се пързалихме с кънки.

– Какви карти? Покер играехте ли?

– Не. Почтени хора не играеха покер... Аз играех вист. Но дядо ти, като руски възпитаник, го играеше просто отлично. Всяка вечер ходеше в „Юнион клуб“, там имаше постоянно каре.

– Пък аз се чудя на кого съм се метнал! – усмихна се младежът.

– Защо? Ти добре ли играеш?

– Ами как?... С моята математическа памет... Мога да направя само теоретична грешка, практическа никога!

Никога досега не бяха говорили на такива теми. Вуйчото зяпаше любопитно своя племенник.

– И какво друго? Искам да кажа е какво друго се забавлявате?

– Ами какво... Малко секс, малко плуване, малко подведен рибулов...

– Малко алкохол...

– Малко или повече – според случая. Но, общо взето, не се пристроявам особено.

– Да, ти си разумен младеж.

Сашо като че ли отново се обиди.

– Вуйчо, нямам спекулативен ум... Нито пък практичен. Най-много бих казал, че имам комбинативен ум.

– Да, изобщо вие, младото поколение, сте реалисти! – каза вуйчо му, но това никак не звучеше в устата му като комплимент.

– Защо, това лошо ли е? – попита шеговито младежът.

– Не е лошо, стига да не е прекалено. Според теб защо в Англия не

е имало революции?

Сашо замълча. За вуйчо му, изглежда, реалист и практичен бяха толкова близки неща, колкото практичен и интересния.

– Виж за какво те извиках – прекъсна внезапно разговора вуйчо му. – Бях забравил, че ми поръчаха статия от „Простори“... Пък аз заминавам за чужбина след няколко дни. Не много далече, в Унгария. Тъй че трябва да се заемеш ти с тая работа.

– „Простори“ ли? – попита учудено младежът. Списание то беше литературно, какво можеха да поръчат на вуйчо му?

– Ти не го ли следиш? – на свой ред се учуди старият. – Те имат много солидна научна рубрика.

– Не, не съм обърнал внимание.

– Поръчаха ми естествено научна статия. Нещо, да речем, от тоя род – микробиологията и нейните съвременни проблеми.

– Популяризаторска?...

– Не точно. И там е цялата работа. Трябва да бъде малко есеистична, малко публицистична и както казват те – с по-смели прогнози. Макар че това не ми харесва особено.

– Колко страници? – запита кратко младежът.

– Около двайсет.

– Много искат за двайсет страници... Това е сериозна материя! – Очите му някак особено заблестяха.

– И аз това им отвърнах. Но да кажем – трийсет. Ще се наемеш ли?

– Експериментът е интересен! – каза младежът. – Прогнози!... Защото, вуйчо, без прогнози всяка наука е сляпа... Но, интересно е какви прогнози те чакат от нас. Как ще люпим писателите в инкубатор?

– Във всеки случай не се увличай много в това отношение. Все пак списанието е много представително, искам да се постарая колкото се може повече.

– Бъди спокоен! – каза младежът.

– Искам да те предупредя, че ще платят много добре... Около петтотин лева. Пък аз ще те авансирам с половината от парите, за да можеш да работиш спокойно.

– Благодаря, вуйчо... – каза младежът трогнат.

– Искаш ли да ти дам ключа от вилата?... Там се работи най-хубаво.

– Не, няма смисъл! – каза младежът. – Далече ми е, ще си губя времето в ходене.

– Това не е проблем. И без това щях да ти дам колата. Няма да я

оставя тъй – на улицата, – все някой трябва да се грижи за нея.

– А шофьорът? – попита едва ли не уплашен от тая щастлива перспектива младежът.

– Шофьорът ли?... Нали знаеш, че никога не държа шофьор през лятото.

Това беше вярно, през лятото колата караше вуйна му. И караше много добре, чисто по мъжки. Шофьорът му бе някакъв полуглух, полусляп пенсионер, който непрекъснато спеше облегнат на кормилото. Но в замяна на това пък не го грозеше никаква опасност от катастрофи. Той вдигаше петдесет километра само на право шосе извън града. Те се пошегуваха малко с него, после академикът погледна притеснено часовника си.

– Хайде, върви, върви! – каза той. – Върви, че билярдът те чака.

– А, не – там са затворили вече.

– Все някой те чака... Върви, върви...

Никой никъде не го чакаше. Той изобщо не обичаше срещи, ревниво пазеше свободата си. Има толкова места в София, където човек може да се види с приятел. Защо трябва да се ангажира предварително? Все пак след десетина минути той си отиде, тоя път вуйчо му го изпрати чак до антрето. Дори не му остана време да се учуди на това необикновено внимание – какво всъщност ставаше с вуйчо му? Нищо особено не ставаше – той винаги си е бил щедър към него.

Като изпрати младежа, академикът отново се върна в кабинета си. Чувствуваше се все тъй облекчен, сякаш тягостното чувство за самота го бе напуснало завинаги. Тая малка алтруистична оргия, която току-що се бе развихрила в кабинета му, го изпълваше с гордост и задоволство. Нищо, че по същината си бе малко лекомислена. Просто се бе поддал на поривите си на стар и самотен човек, който търси някаква близост. И като всеки стар и самотен човек, той инстинктивно усещаше, че не може да предложи в замяна нищо освен своята щедрост.

Не му се ходеше до прозореца. Не му се сядаше зад бюрото. Най-хубаво е да вземе един хексадорм и да се наспи поне веднъж като хората – без никакви мисли, с чисто сърце и спокойна съвест.

5

Младежът крачеше по тъмната уличка с усещането, че земното притегляне не е чак толкова голямо, колкото учените предполагат. В

крайна сметка имаше някаква грешка в техните изчисления. Стъпките му се отлепаха с голяма лекота от тротоара, макар че всъщност бе натежал с една връзка ключове и пачка банкноти, съвсем новички петолевки, при това още недокосвани от човешките пръсти. Той бе забелязал, че неговият вуйчо почти винаги му пробутваше такива кавички и чисти пари, сякаш ги получаваше направо от банката. Да, точно така, навярно само народната банка можеше да се справи с такива скъпи хора, каквито бяха академиците. Неговият баща на времето му тъпчеше джобовете само с изпомачкани дрипави левчета, които тогава не струваха нищо.

А той бе доста щедър – неговият баща. Когато беше пиян, разбира се. А вечер той беше винаги пиян и весел, а сутрин – винаги мрачен, гълташе сода, уригваше се шумно и го изпращаше в насрещния магазин да купи бира. Понякога, когато бе много, много пиян се прибираше у дома в дрезгавите утринни часове с неколцина приятели, обикновено по-трезви от него, с издути джобове на палтата, от които се подаваха тъмните гърла на бутилките. Тогава сядаха в хола и говореха така високо, сякаш се караха. През това време майка му, винаги мълчалива и покорна, вадеше от хладилника луканки и суджуци, режеше ги на тънки, вкусни резенчета. Оттатък вече пееха или се караха, все едно, съседите им тупаха с юмуци по стените, за да не вдигат шум. Тогава баща му се сещаше за своя първороден син и пращаше да го доведат, както си беше по пижамата и с майчините си чехли.

– Декламирай! – заповядваше той. – Покажи какво можеш на тия муфтаджии и навлеци.

Сашко им декламираше винаги едно и също стихотворение – „Опълченците на Шипка“. Знаеше го цялото наизуст, макар да беше едва осемгодишен.

„О, Шипка!“ – започваше гой със своя ясен и звънлив детски диалект.

Още на втория куплет баща му се опулваше някак неестествено, на третия започваше да плаче. Отначало другите само се подхилваха, но на края всички плачеха. Баща му го залавяше яко в своята умирисана на тютюн и вино прегръдка и фъфлеше, хлипайки:

– Говеда сме ние!... И неуки животни... Но тия ще ни научат на ум, тия... – И той сочеше към тавана, където според него живеел някакъв виден партиец.

След това, трогнат от декламацията на сина си, баща му започваше да пъха пари в плитките джобове на пижамата, тъпчеше ги с някакво особено настървение, докато левчетата съвсем се изпокъсваха. После,

малко успокоен, му подаваше чашата е вино.

– Хайде, пийни, пийни! – фъфлеше той. – Пийни да станеш мъж.

И го гледаше с гордост и наслаждение в устата, докато момчето гълташе неохотно блудкавото питие. Една хубава винска чаша не беше малко за крехкия организъм. Така Сашко за пръв път позна опиянението – толкова противно и в същото време толкова съблазнително, защото не приличаше на нищо друго. Но сигурно си заслужаваше, щом възрастните гълтаха виното с такава охота. Възрастните не са глупави, само трябва да разбереш смисъла на делата им.

Всъщност това като че ли бяха единствените му приятни спомени от детството, макар че и в тях нямаше нищо приятно. Всичко друго го отвращаваше: този просторен гол апартамент с навити на руло килими, за да се мете по-лесно от тропоските, които се валяха навсякъде, от разнищената канаваца, от конците, вътъците и изрезките; всички тия боклуци, които се лепяха по дрехите; всички тия бързащи хора, които се пъчеха в огледалото, които се въртяха, за да си видят гърба, които отстъпваха като слепи назад, докато настъпят котето или самия него; тая неприятна миризма на ютиите и на плата, който мокреха с вода, преди да го изгледят; и от всичко най-много двамата калфи, двете голобради радомирчета, които бяха дошли да учат занаят при майстора.

Да, тях най-мъчно понасяше. Седяха със скръстени крака върху шивашките маси в хола, по жилетки, които сами си бяха ушили, с големи, грозни напръстници, с карфици между устните. Бяха още голобради, но заядливи и присмехулни, от скука си правеха всякакви шеги с момчето, щипеха го, дето не трябва. Сашо тичаше в кухнята и дърпаше майка си за полата. Тя едва отместваше изпотеното си лице от някоя тенджера или някой тиган.

– Мамо ма, те ме щипят по пишката, ма! – крещеше той обиден до дъното на душата си.

– Остави ги, не им обръщай внимание! – отвърщаше тя уморено. – Не виждаш ли, че са гамени.

На обед напразно се оплакваше и на баща си.

– Нищо, сине, тъкмо ще ти порасне повечко! – отвърщаше той, докато сипваше отвисочко студена пенеста бира. След това я изгълтваше лакомо, обърсваше с длан влажните си уста и казваше доволно: – Ето, това е животът!

След сития обед той отиваше да дремне в детската стая – всички други легла бяха заети от разкроени и недошити костюми. В хола пък спяха калфите, направо върху коравите тезгяхи, без да се завиват дори,

подложили топчета плат под главите си. Там беше много задушно, миришеше тежко на немити крака. А той се завираше с някоя книжка в кухнята, където майка му леко позвъняваше с чиниите в умивалника.

Сашо отнесе тия неприятни спомени чак до форд таунуса на вуйчо си, който го чакаше край тротоара с привидното си механично безразличие. Приличаше му в тоя миг на някакъв провинциален тъпак – едробузест, нискочел, с малко увиснал задник. Неговите съвременни братя бяха къде-къде по-елегантни. Но затова пък тоя палеше като кибрит и не знаеше какво е засечка. Сашо почака с наслаждение около една минута, докато моторът забръмча равно и гальовно като престарял котарак. И едва сега разбра, че няма сили да се прибере в къщи, както беше намислил. Парите сякаш го пареха под подплатата, трябваше да похарчи поне една банкнотка. Но къде да отиде? В шах-клуба? По това време там вече здравата миришеше на пот. В Студентския дом пък имаше забава с танци – провинциална работа. Не беше в неговия стил да кани непознати момичета и да ги води на дансинга със запотени ръце. Най-добре е във „Варшава“, там все ще намери някой приятел. Но в замяна на това ще се изкуши да пипне нещичко, а колата? Но да не мисли сега за това.

Той паркира пред Студентския дом и отиде до сладкарницата пеша. Булевард „Руски“ беше необичайно пуст по това време, само няколко провинциалисти се бяха залепили пред витрината на музея. Някакъв великолепен пойнтер изскочи изневиделица, подуши го дружелюбно и го изпрати чак до входа на сладкарницата. В тоя час там имаше доста свободни маси, но по заетите не видя никакъв познат. Тъкмо се готвеше да обърне гръб, и съзря някакъв познат тил – твърде къс, твърде космат и белязан на всичко отгоре. Може би това беше Кишо? Да, наистина Кишо, с две момичета, които не изглеждаха зле. Едната му се стори позната отнякъде – телешка глава, но едри, хубави и симпатични черти, навярно доста висока, с големичка мъжка лапа, положена спокойно върху масата. Сигурно беше волейболистка или нещо от тоя род. Той приближи с небрежно изражение на лицето – да не би тия, малките, да си помислят нещо. Сега видя по-добре и другото момиче – много бледа кожа, много тъмна коса, която закриваше част от лицето му.

– Здравсти!

– Здравсти – отвърна Кишо. – Седни!... Седни и слушай!

Цялото лице на Кишо бе покрито с черни грапави брадавици, сякаш го бяха налазили някакви насекоми. Най-едрата от тях, леко заострена, се бе разположила между двете му вежди като рогче. Кишо беше нещо като инвентарен номер на тая сладкарница – от самото ѝ основаване

досега. Управителите и келнерките идваха и си отиваха, тя бавно, но солидно вехтееше, но той си бе винаги един и същ – Кишо с брадавиците. Вече не беше млад – около трийсет и пет години, асистент в университета поне от десет години. И навярно винаги щеше да си остане асистент, защото, изглежда, се интересувахе само от бридж. Имаше своя школа, своя собствена конвенция, дори подготвяше състезатели. Но на състезания сам той, пък и неговите ученици се класираха обикновено на опашката. Системата му бе колкото остроумна, толкова и сложна, така че с нея беше почти невъзможно да се кореспондира.

– Обяснявах им един ескуиз! – каза Кишо. – Гениален е, аз сам го измислих тая сутрин. Само че нямам карти, трябва да слушаш много внимателно.

– Слушам! – каза покорно Сашо.

Но не слушаше. Чак сега си припомни, че високото момиче е негова състезателка. Бе я видял веднъж на състезание – правеше импасите против всякаква логика, но винаги много успешно, сякаш гледаше в картите на своите противници. Сега другото момиче му се видя по-хубаво, отколкото можеше да се съди отдалече – бледите му негримирани устни бяха толкова нежни, сякаш само дишаше с тях. Беше облечено в тъмно костюмче, доста демодирано, но затова пък идеално изгладено. И видът ѝ не беше никак модерен – малко меланхолични очи, малко унило изражение – закъснял романтизъм. Много би ѝ подходило да държи в ръцете си голяма златна котва, кръст или сърце. Момичето сякаш усети, че го наблюдават, по лицето му мина нервна трепка.

– Нали е гениално? – попита най-сетне възбудено Кишо.

– Да, поразително! – отвърна сериозно младежът.

– Ди чистиш ас върху ас. Нали? За да си оставиш горе деветката... Не, гениално е...

– Ти забрави да ме запознаеш! – каза търпеливо младежът.

– А, да!

Високото момиче се казваше Донка, тъмноокото – Криста. Откъде-накъде това немско име? Момичето все още изглеждаше малко нервно, изгаси в пепелника току-що запалената цигара.

– Права сте – каза Сашо. – Никак не ви прилича да пушите.

Точно в тоя момент пристигна келнерката. Изглежда че току-що бе постъпила, защото ги изгледа неприветливо. Старите келнерки ги познаваха и обичаха.

– Може ли едно кампари? – запитва Сашо.

– Нямаме кампари! – отвърна тя с удоволствие.

– Тогава един сироп. Стига да е студен.

Сиропът се оказа много хубав, но беше грешно да пие човек сироп, като има толкова пари в джоба. След като го изгълта, той предпазливо предложи:

– Знаете ли какво, да отидем до „Панорама“... Сега на верандата е много приятно.

– Знам, че е приятно – каза Кишо. – Ходих веднъж, щяха жив да ме одерат.

– Ще прием само по едно кампари...

– А бе знам аз, влезе ли човек веднъж.

– Ти за себе си пари имаш ли? – попита младежът направо.

– И ние си имаме! – каза някак възбудено Донка. – Моля ти се, Кишо, нека отидем!... Не съм ходила никога там.

– Аз не мога да закъснявам! – каза решително Криста. – Не съм предупредила майка си.

– Нищо, може да изпратим Криста! – предложи Сашо. – Аз съм с кола – прибави той небрежно.

– Не, не ми е удобно сама! – каза Донка. – Там ходят татковите приятели... Друго е, като сме две.

– Знам, че е друго, но...

– Слушай, Криста, ще се обадим на майка ти, ще я кажем, че ще спиш у нас... И друг път си спала.

Момичето стоеше нерешително. И все пак след десетина минути те бяха поели по булеварда. Кишо и Донка вървяха напред, момичето стърчеше с цяла глава над кавалера си, но не беше едра, а просто тънка, приятно тънка, както със симпатия си помисли младежът. До него крачеше на ниските си токчета Криста, лицето ѝ беше омърлушено.

– Слушайте – каза Сашо, – на мене наистина ми е съвестно. Ако майка ви...

– Вие пък се чудите как да ме изпъдите! – каза недоволно момичето. – Не бойте се, няма да ви досаждам! – Токчетата започнаха да чаткат по-отчетливо по тротоара.

– Че аз нарочно ви амбицирам! – каза младежът. – Кажете ми кой ви измисли това име?

– Самата аз! – отвърна тя троснато. – Защо – и то ли не ви харесва?

– И то... – Младежът се засмя. – И как стана тая работа?

– Ами как?... Всъщност аз се казвам Христина... и понеже името ми... – Тя се запъна.

– Ви се видя доста християнско... И понеже вие сте... – Сега пък

той се запъна.

– ...комсомолка, активистка и тъй нататък... Съображенията са верни.

– Аз ще ви наричам Христина – каза Сашо.

– Няма да се виждаме повече! – каза троснатото момичето. – Вие сте нелюбезен с мене. И се държите като възрастен... А аз не обичам това. Всъщност колко възрастен сте?... Двайсет и шест години? – запита тя презрително.

– Само двайсет и четири – каза младежът. – И то ненавършени. Но хайде да не се караме. Вярно ли, че бащата на Донка е писател?

– Какво чудно? – Тя каза едно име, което Сашо никога не бе чувал.

– Не сте ли чели „С Бимбо на Марс“?

– Слава богу, не съм. Бимбо куче ли е?

– Не, маймуна... А марсианците помислили човека за маймуна, а маймуната за човек. И я направили свой цар.

– Доста блудкаво! – измърмори младежът.

– Не толкова, колкото си мислите. Това е сатира!

Като пристигнаха в ресторанта, двете момичета отидоха да се обадят по телефона. Бяха се уговорили, че ще се обади Донка, на нея потрудно щяха да ѝ откажат. Тя набра номера и зачака.

– Лельо Мария, ти ли си?

– Аз съм, Донче.

– Лельо Марийо, нека Кристи спи у нас тая вечер... Мама и татко днес са на вилата, та ми е малко страшничко да остана сама!

Всъщност лъжата не беше кой знае каква – родителите ѝ наистина бяха на вилата. Оттатък настана кротко мълчание.

– Нека ми се обади Христина – каза гласът. Момичето преглътна и взе слушалката.

– Аз съм, мила майко.

– Това ли е истината, чеденце? Което Донка ми каза?

– Да, мила майко! – отвърна с нетрепкащ ясен глас момичето.

– Откъде се обаждате?

– От външен телефон... Тъкмо сега се прибираме.

– Добре, мойто момиче... Лека нощ.

– Лека нощ, мила майко.

Кристи затвори слушалката и въздъхна.

– Сега цялата нощ ще бъда като отровена.

– Защо, не ти ли се ходеше? – запита Донка съчувствено.

– Ходеше ми се, разбира се! – каза момичето. Но не на тая цена.

В ресторанта имаше доста свободни места – и на верандата, и вътре. Но Донка внезапно се заинати – не, на верандата. И щом ще харчат толкова пари, нека поне ги харчат като хората.

Намериха си удобна маса, не много далече от прането, и се настаниха. И все пак двете момичета, като че ли изведнъж загубиха своята непринуденост, стояха на столовете си, изправени като кукли. Пианистът не се престараваше особено много, свиреше лениво някакви свои вариации на Гершуин и може би точно в това са състоеше успехът му.

– Слушайте – каза Кишо, – вместо да прием скъпи италиански боклуци, не е ли по-добре да си поръчаме вино.

Сашо го погледна колебливо, здравата го сърбяха ръцете тая вечер да похарчи някой и друг лев.

– Ами щом предпочитате... Бяло вино с лед и малко студено месо.

– Какво месо? Ние сме вечеряли.

– Хайде, не ставай простак. Ами като си вечерял, стой си у дома.

Тук трябва да се поръча нещо.

Постигнаха компромис – поръчаха си бяло вино с луканка. Келнерът, опитен мустакат разбойник, им сервираше бързо и сръчно, като ги оглеждаше внимателно с тесните си татарски очи. В края на краищата понякога от такива ливади, с момичета при това, можеш да отмъкнеш повече, отколкото от някой стиснат посланик. Кишо моментално се залепи за чашата си.

– Добре е! – каза той. – Вие слушайте бате си Кишо и няма да се заприете на света.

Още след първите чашки разговорът изведнъж се оживи и потръгна. Веднага си поръчаха втора бутилка, сервитьорът я поднесе като на графове. Пръв се отвори Кишо и изведнъж се оказа, че бил женен някога и имал дъщеря в десети клас. А Сашо го мислеше за заклет ерген, така го знаеха всички.

– Дончето я познава! – заяви Кишо. – Кажй, Донче, каква е госпожица.

– И защо се разведе? – запита Сашо.

– Много хърках – отвърна сериозно Кишо.

И той разказа подробно как се бе случила тая работа. Живеели с жена си в малка таванска стаичка а Лозенец, тя им служела за спалня, за кухня, за всекидневна, за всичко. През деня нищо особено – живеели си като всички хора. Но адът започвал нощем, когато Кишо пускал в действие багерът. Хъркал така, че прогонил даже гълъбите от покрива. Жена му отначало само плачела, после се молила, накрая започнала да го бие

и като нищо не помогнало, избягала при своите родители. Там детето се родило, без дори да му се обадят.

– И досега ли хъркаш? – запита Сашо.

– Като змей...

– Защо не си оперираш сливиците?... Може да е от тях.

– А защо да ги оперирам? – вдигна рамене Кишо. – Така поне съм напълно запазен от нови житейски, грешки.

След полунощ заведението изведнъж се напълни с хора. Бяха много добре облечени, повечето пийнали, говореха високо и възбудено, нетърпеливо поръчваха. Навярно се бяха подгрели другаде, сега идваха тук да си допият. Приказваха си свойски, поздравяваха се отдалече, разменяха си шегички, сякаш бяха някаква обща компания, случайно разделена по масите. И келнерите изведнъж се събудиха от своята дрямка, разтичаха се запотени, помъкнаха цели батареи бутилки и чаши с уиски. Кишо изведнъж целият се наежи, брадавиците му настръхнаха.

– Според теб тия кой ги храни? – запита той враждебно.

– Телевизията – отвърна Донка, която беше в течение на светския живот. – А ето ви и Вирна Лизи.

В ресторанта се бе намъкнала голяма група зле облечени и зле вчесани мъже, с избелели дънки и груби кларкове от свинска кожа. Сред тях ярко се открояваше някаква светлоока красавица с великолепно крака. Всички в ресторанта останаха с впечатление, че в бързината бе забравила да си надене поличката и сега бе в много къси бели гащета, доста плътно прилепнали. Може би за компенсация бе обула високи до колелната ловджийски ботуши в цикламен цвят. Те минаха край тяхната маса, като джафкаха оживено италиански и изчезнаха в съседното отделение. Кишо въздъхна и се облиза.

– И какво прави тук? – каза той.

– Как, не знаеш ли? – запита Донка учудено. – Снимат „Дворянско гнездо“... И аз играя там! – добави тя колебливо...

Двамата мъже се изсмяха.

– Ти можеш да играеш най-много в „Завод край село“ – каза Кишо, като все още се облизваше. – Ама тия простаци май съвсем ни забравиха.

Наистина мустакатият келнер просто бе изоставил масата им. Напразно му правеха знаци с ръце, които отдалече приличаха на опити да подхвъркнат, той сякаш не ги виждаше и не ги чуваше. Едва когато Кишо ядосано го напсува, неговото добре тренирано ухо, изглежда, долови нещо, защото приближи и зачака от разстояние.

– Още една бутилка! – каза Кишо. – В лед, разбира се...

– Ледът свърши – каза хладно келнерът и се отдалечи.

И наистина им го донесе без лед, беше доста топло и не вървеше. Двете момичета направо се отказаха. Сашо с мъка изпи една чашка.

– Ами щом е тъй – да си вървим! – каза той. – И без туй стана доста шумно.

– И да оставя бутилката на тоя дурак? – опули се Кишо. – Дума да не става, няма да мръдна, докато не я изпия до последната капчица.

И той сърдито я примъкна към себе си. Двете момичета го подкрепиха – да не се учат така, нека си го изпие. Беше им забавно тук, в тая светска среда, която обикновено можеха да зърнат по екраните на чуждите филми. Сашо стана и си домъкна чаша уиски от бара – беше препълнена с лед. Докато си простудяваше гърлото с него, Кишо мълчливо гълташе виното – чашка след чашка – и съвсем се затвори в себе си. Донка, източила шия като млада жирафка, не сваляше поглед от съседната маса. И от време на време тихо просвещаваше своята приятелка. „Тоя, пълничкият е Вили... А тоя до него е братът му, Еди, косата му е изкуствена. А това е Леа, разбира се, не я ли помниш, тя сега пее в чужбина... Да, да, тя същата, защо пък?... Не, нищо. А тоя без зъбите до нея, не, няма наистина, ѝ носи чантата, ако отиде на пазар случайно. Аз съм била у тях, ядохме палачинки. Ужасна клюкарка е... А това е прочутият Хачо...“

– Кой е Хачо? – дочу нещо Кишо.

– Ти си пий виното... Криста, скучаеш ли?

– Не, много ми е приятно – отвърна момичето.

– А тоя до тях, с косата... – продължи Донка.

– Оставете го, и аз имам коса – каза младежът. – При това съм полусирак, та заслужавам поне малко внимание... Никак не е прилично да си изоставите кавалерите и да зяпате по чужди маси.

– Тая игра – запита Донка – още ли се играе? На кавалери и дами, искам да кажа.

– Тук май е задължително! – каза младежът. – Добре тогава, поканете ме да танцуваме.

Сашо се поколеба.

– Не ми се иска! – измърмори той колебливо. – Ще заприличаме на сравнителна таблица. Да речем – температурите през юли. Високата колонка, т.е. вие – максималните температури. Ниската, т.е. аз – минималните температури.

– Я не се занасяйте! – каза Донка. – Ще танцуваме или няма да

танцуваме? Знаете ли как ме сърбят копитата.

– Може, но ако отидем на вилата... Там имам чудесен френски коняк... И ще танцуваме като бесни.

Тая идея постепенно си проби път, макар че отначало Криста се възпротиви. Но трябваше да почакаат, докато Кишо си допие бутилката, което не се оказа така лесно. Топлото вино не вървеше, макар че младежът му отстъпи леда си. Отново трябваше да направят най-малко десетина опита да подхвъркнат, докато най-сетне келнерът благоволи да се отбие при тях. Той нахвърли бързо и небрежно сметката – артистичен като някакъв Пикасо – и безпогрешно я бутна под носа на Сашо. Младежът само я погледна мълчаливо и плати, без да гъкне. Кишо едва не се опули от смайване.

– Слушай бе, тоя ти взе най-малко десет лева повече. Защо не провери сметката?

– Нарочно! – отвърна шеговито младежът. – Който проверява сметки, не прави сметки!... Тая сентенция според моята майка принадлежи на баща ми... А е бил най-обикновен шивач.

Качиха се на стария форд таунус с хиляди предпазливости да не би отнякъде да ги зърнат органите на КАТ. Работата вече съвсем замириса на приключение. Донка мълчаливо тържествуваше. След това колата потегли с гангстерска скорост, моторът яростно заръмжа, Като се надбягваха около четвърт час с невидимия си враг, те най-сетне излязоха извън града и Сашо благоразумно намали скоростта. Криста, която бе седнала до него, му се видя съвсем омърлушена. Нощта навън бе съвсем тъмна, не се виждаше никаква светлина, всъщност накъде ги водеха?

– А тая проклета барака – обади се Донка, – която нарекохте вила, много ли е далече?

– Десетина минути.

– Има ли грамофон? – запитва Криста.

– Бъдете спокойна! – каза Сашо отегчен. – И си подковете копитата.

– Чеденце – обади се отново Донка, – няма смисъл да съжالياваш. В тоя живот трябва да се върви с вдигната глава и направо...

– ...през лука – подсказа Кишо.

– Така де!... А ако някой от двамата се опита да бъде нахален с тебе, ще изяде такъв бой, че...

Никой не й обърна внимание – фаровете просто метяха пустошта. Но като наближиха вилата, Донка отново се разтревожи.

– Слушайте, тука наблизко живее един приятел на татко.

– Какво, като живее? – ядоса се Кишо. – Няма да го събудим сред нощ да те показваме!

Скоро клонките затракаха по двете странични стъкла. Кишо отключи дворната врата, колата влезе в тревистия двор, целият потънал в черните сенки на дърветата. Младежът включи дългите фарове и вилата изведнъж светна пред тях с белите си стени като среднощно привидение.

– Боже, ама това наистина било вила! – възкликна Донка смаяно.

Когато седнаха след малко около красивата кръгла масичка, настроението бързо се повиши. Конякът се оказа гръцки, стар превъзходен „Метакса“ с пет звезди, малко сладък, но с чудесен аромат. И обстановката беше много приятна – едновременно и елегантна, и уютна. На Сашо смътно му мина през ума, че вуйна му надали би се старала толкова много, ако знаеше, че сега... Но да не мисли за това, не беше лоша жена вуйна му. Изпиха няколко чашки, пуснаха музика. Оказа се, че е Бах, джазиран като суинг, Кишо и Донка се разтегнаха като омекнал локум по синия мокет.

– Да опитаме ли и ние? – каза Сашо.

– Не, много ви моля! Тука толкова е приятно. – Тя помисли и добави малко неловко: – Ами баща ви наистина ли е бил шивач?

– Вилата е на вуйчо ми – отвърна младежът. – Но и баща ми не беше лош човек.

– Нали ще ми разкажете нещо за него?

Сашо ѝ разказа най-напред за баща си, после и за себе си. Разказа ѝ как калфите го щипели. След това ѝ разказа как пуснал малкото си бяло котенце от балкона на третия етаж. То останало като размазано долу на платното. Уплашил се до смърт, скрил се под масата. Вечерта вдигнал температура, повръщал, цяла нощ не спал. Или по право заспивал, но мигновено се събуждал с вик на ужас. И, разбира се, тайно плакал под завивките, майка му се чудела какво става с това дете. На сутринта случайно отворил външната врата, котенцето стояло пред входа със счупена предна лапичка, само го погледнало тъжно и казало „мяу!“ „Ама вие плачете ли?“ – запитва той учудено.

– И аз имам едно котенце – каза момичето с лека разтреперан глас. – Само че е съвсем черно, с малки бели обувчици.

Изпиха още малко коняк. Сега грамофонът се дереше гърлото с Джони Холидей, кактусите на вуйна му съвсем настръхнаха. Тя ли бе купувала тая смахната плоча? Но Криста сякаш нищо не чуваше, все още изглеждаше натъжена и разстроена. Най-сетне, не издържа и запитва – с малко разтреперан глас, както се стори на младежа:

– И защо направихте това?

– С котето ли? – запита той и се замисли. – Знам ли какво да ви кажа... Може би някакво атавистично чувство – да убиеш, да разрушиш. Но не вярвам да е това, в мен изобщо инстинктите са слабо развити.

– Ами тогава какво? – запита тя умолително.

– Във всеки случай нарочно го пуснах! – каза той. – Исках да видя как ще умре...

– Как ще умре?

– Да, как ще умре... Сега не разбирам отде съм знаел за смъртта – бил съм толкова малък. Изглежда, че човек носи тая идея в себе си, както носи живота... Но знаех, че смъртта е нещо ужасно, много по-ужасно, отколкото сега ми се струва... Изглежда, че това е възбуждало любовитството ми, искало ми се е да проникне някак в загадката.

– Да, да – мисля, че разбирам – каза тя с облекчение.

– Но какво прави това момиче? – запита Сашо. Донка се бе събула боса и танцуваше сама едва ли не в някакво изстъпление. Лицето ѝ бе пламнало и така мяташе голите си красиви крака, сякаш се мъчеше да стигне с тях полилея. Наистина бяха красиви и самата тя бе някак неочаквано гъвкава и пластична. Разговорите спряха, всички се загледаха в нея. Едва когато музиката спря, тя каза задъхано:

– Вие сте дръвници, не знаете как да се разтоварвате.

Легнаха си към четири часа. Сашо настани двете момичета в спалната на вуйчо си, а сам той се кача в малката гостна стая на полуетажа. Там имаше две легла, но макар и пийнал, той си спомни страшния разказ на Кишо за хъркането. Оставиха го да спи на диванчето в хола, хвърлиха отгоре му едно шарено родопско халище. И още се изкачваше по стълбите, когато зад гърба му се понесе нещо като подземно бучене – подготовката на бъдещите му подвизи.

И сега младежът лежеше сам под тънкия покрив на вилата и се вслушваше в песента на славеите, които се надпяваха в близкия дол. През тясното прозорче на капандурата се виждаха коравите листа на дъба, леко осветени отдолу от външната лампа. Нощта сякаш беше пълна с живот и шумове. Освен славеите в двора цвъртяха щурци, някъде крякаше отпуснато и апатично самотна жаба. Постепенно се успокои, но все още не му се спеше. Чувствуваше се малко тъжен, може би заради баща си. Или заради малкото бяло коте, което все още стоеше като живо пред очите му с вдигната предна лапичка. Много скъпо бе заплатил, своята първа и последна провокация към смъртта.

Когато баща му внезапно почина, той си помисли, че съдбата го е

наказала заради котката. Отдавна тя бе остаряла и един ден я намериха вдървена под кревата, след като цяла сутрин се бяха питали къде е изчезнала. Котката умря, но споменът не умираше – стоеше като рана в душата му. И все пак имаше нещо неясно в смъртта на баща му, за което избягваха да говорят. Казаха – от инфаркт, но къде, как?... Във всеки случай не в къщи, там го доведоха мъртъв. Пред поглед? Му сякаш отново застана малкият весел човек, с лъскава червена кожа, винаги малко потна, дори през зимните дни. А всъщност имаше нещо не весело, а тъжно в неговите последни гуляи, в сълзите, които ронеше за опълченците. Може би е усещал смъртта, бързал е. И проклетата магнетофонна лента се беше скъсала доста преди края, доста преди да свърши естествено веселата и трескава песен.

Той не знаеше, че баща му бе починал в една също такава таванска стаичка на една вила край Симеоново. Преди това били в „Астория“, доста голяма компания, заедно с прочутата Маруся, една от най-хубавите кабаретни танцьорки през младите му години. Но тогава тя бе недостъпна за него, интересуваше се главно от търговци и индустриалци. Сега бе поостаряла, бе се пропила на всичко отгоре, така че не ставаше и за барманка. Но нейните бивши почитатели все още я търсеха, смятаха за чест да я заведат някъде, не на първомайска манифестация, разбира се. А тя все още си беше хубава – тая светла и златна като слънчоглед Маруся, въпреки уморените очи и отпуснатата кожа на гушката. След като затвориша „Астория“, компанията взе няколко бутилки водка и с две таксита отидоха на вилата на Радомиреца, един от видните столични ресторантьори. Там те пиха отново, Маруся танцува, докато се възбуди съвсем и едва ли не насила отмъкна модния шивач в таванската стаичка, която така добре познаваше. Отначало работите вървяха прилично, макар че и двамата бяха доста пияни. Но малко след това тя дотича полугола в задимения хол.

– Нещо става с Илия! – възкликна тя уплашено. Когато се качиха горе, намериха го проснат по лице върху похабения чаршаф. Беше само по риза, яките му прасци бяха започнали да посиняват. Макар и мъртъв, изглеждаше необикновено як и силен, сякаш дрехите скриваха истинската му мощ.

– Хубаво живя, още по-хубаво умря! – каза искрено Радомиреца. – Всеки не може като него.

Навън славеите все тъй се прехласваха, само шурците бяха спрели, защото бе дошъл часът, когато падаше утринната роса. Някакъв едър бръмбар доста дълго бръмча из стаичката му, докато най-сетне

слепешком улучи прозореца. Неговото досадно жужене сякаш разсея мислите му, той усети, че му се доспива. Време беше, след половин, един час небето на изток щеше да избледнее.

Тъкмо се унасяше, когато усети, че нещо топло и задъхано се пъкна в леглото му.

– Криста, ти ли си? – запита той изненадан.

– Каква Криста! – каза обидено Донка. – Аз съм, глупчо!

– Май че трябваше да бъдеш при Кишо – измърмори младежът, докато пъкнаше ръката си под затопления комбинезон.

– Ти се шегуваш! – каза Донка. – При тоя кактус!

– Да не те е усетил, като си минавала през хола?

– Как ще ме усети?... Не чуваш ли, че бучи като водопад!

Малко по-късно те лежаха един до друг и пушеха. Тялото и бе позстинало, гладкият корав корем бе омокнал след преживяното напрежение. Върхът на цигарата ѝ описваше малки светли елипси в мрака, леко го докосваше топлината на цигарения дим.

– Защо помисли, че съм Криста? – попита Донка.

– Ами какво да помисля, като цялата вечер нито веднъж не ме погледна – измърмори младежът.

– Как да те погледна, като ти през цялото време зяпаше Криста.

Сашо гузно замълча. Вече бе късно за всякакви обяснения.

– И те съветвам да я оставиш на мира – продължи Донка. – Досега тя не е пипната.

– Какво значи това? – запита той озадачен.

– В буквалния смисъл на думата.

– Интересно – измърмори Сашо. – А как си обясняваш тая работа?

– Ами, изглежда, че има някакъв комплекс към мъжете – отвърна Донка, като се прозя невидимо в мрака. – Нейният баща е избягал от къщи, когато тя е била двегодишна. И оттогава не се е вестявал.

Младежът помълча.

– Сега това често се случва – каза той. – Но обикновено момичетата реагират обратно.

– Прав си, но тя е прекалено чувствителна. И много обича майка си.

– Да не те е усетила, като ставаше?

– Да не съм луда? Почаках я, докато заспя.

Тя замълча. Небето в квадрата на капандурата неусетно бе избледняло, по него вече не се виждаше нито една звезда. Младежът усещаше някакво неясно угризение на съвестта – за какво ли? Нищо, утре всичко ще мине и ще се забрави. Няма да забрави само котето със счупената

лапичка пред входната врата, неговият тъжен и безпомощен поглед... „Мяу!“

– Трябва вече да си вървиш, мойто момиче – каза той. – Тя може да се събуди.

– Добре – отвърна Донка. – А кога ще се видим?

– Ще помислим малко по тоя въпрос.

Но тя като че ли не обърна внимание на думите му, не се разсърди.

– Сега ти си цар с тая вила... Нямах проблеми.

На сутринта, докато се качваха в колата, двете момичета бяха ледено безразлични и мълчаливи. Само Кишо се обади:

– Гладен съм като вълк.

– Сега ще ви заведе в „Шумако“ – каза младежът. – Там правят отлична шкембе-чорба.

Целият двор бе потънал в роса, която искреше на слънцето. Небето над тях бе като излъскано. Сашо отдавна бе забелязал, че само тук, под косматия хълбок на Витоша, небето има такъв хубав порцеланов отблясък.

6

Сашо изпрати вуйчо си с колата до летището, сам му пренесе багажа. Но в последния момент, като влизате в чакалнята на външните линии, академикът, кой знае как, забрави да се обърне и сбогува. Младежът тъй си и остана с отворени уста, после се усмихна и се запъти към изхода. Може би трябваше да почака малко, ако имаше някаква представа от старческа памет. Вуйчо му се досети какво е направил едва като мина паспортния контрол. Той се върна малко назад и надникна към хола – никой. Стана му изведнъж много тягостно, отнесе това чувство чак в самолета.

Най-сетне двигателите забучаха, самолетът се втурна като бесен по пистата и скоро се отлепи от нея. Като че ли досега не бе пътувал с такъв мощен самолет, той сякаш го усещаше как гълта хищно пространството и все тъй си остава ненаситен и гладен. Тягостното му чувство постепенно се разсея. В края на краищата племенникът си е племенник, длъжен е да разбира вуйчо си и да му прощава. Мина стюардесата и вежливо му поднесе табличка с бонбони. Той дори не усети как клъвна един – като децата. Да, каквото и да прави човек, тия възрасти наистина започват смешно да се допират. Тая мисъл отново го натъжи, той изплю

бонбончето и скришом го пъкна в пепелника.

Когато се качваше в самолета, небето над тях бе ниско и облачно, от него някак неохотно се ронеше едър, сив дъжд. А сега в металната кутия обилно грееше слънце, облаците бяха останали далече под тях като безкрайна бяла пустиня от тебеширени дюни. И небето бе друго – много по-рехаво и прозрачно, с усещане за великата пустота над синева-та. След малко им сложиха да обядват ордьовър и студено пиле, което той не хареса, но все пак акуратно изяде. В замяна на това пък чаят беше много добър. Тъкмо вдигнаха противните бакелитови таблички, и самолетът започна да слиза. Едно време по-бавно се стигаше дори до Княжево – помисли той. Едно време, преди още да се появят малките жълти трамвайчета, които дрънчеха и подскачаха по железните релси. Като на-сън му се мярнаха сламени капели, жакети от светъл пепит, баща му в своето черно палто, винаги едно и също през зимата и през лятото. Файтонът ги бе взел рано сутринта и никой не знаеше кога ще стигне. Конете, украсени със синци и червени пискюли, уморено пръхтяха, чаткаха копита, мирис на конска пот ги заливаше през кожените капри. Поняко-га се разминаваха с някой друг файтон, камшиците приветствено изплющяваха, планината бавно наедряваше пред очите им. Срещу него седеше момиченце със синя рокличка и бели чорапки, просто седеше и го гледаше, а той се топеше от любов. Каква любов, какви глупости? Но имаше ли смисъл да ги крие точно от себе си? Така беше, макар че възрастност тя не сваляше поглед от моряшката му шапчица с дълга панделка и с надпис „Дръзки“. Но дръзки бяха само мечтите му, всичко друго беше мирис на конска пот и плясък на камшици, унило подвикване на файтонджиите. Но да не мисли за това, какъв е тоя старчески навик да се втурва не прекъснато в далечното минало, сякаш вътре в него се бе разрушила някаква яка стена и сега спомените се разхождаха безпрепятствено като в изоставена къта.

Скоро самолетът, тикан от своите нажежени совла, се връза рязко в гъстата маса на облаците, през неговия метален корпус мина внезапна остра тръпка и след това академикът изведнъж видя мократа земя и черните лъскави артерии на шосетата. Пристигаха. Той с облекчение усети пускането на колесника, след малко самолетът се плъзна по пистата, шумът угасна.

И тук пръскаше лек дъждец от небе с разкъсани облаци, но той дори не си наложи шапката – така приятно бе водните пръски да погалват лицето му. Влязоха в чакалнята, пътниците нетърпеливо се натрупаха по гишетата за паспортен контрол. И точно в тоя момент той съзря две

красиви пламенни очи, които упорито го гледаха. Имаше мъничко любопитство в тях, повечко почителност и бяха толкова жарки и живи, че едва ли не го стреснаха. Младата жена тръгна към него със също такава жива походка. Изглеждаше около четиридесетгодишна, с гореща южняшка хубост, нещо средно между Маха и Олимпия, но по-зряла от тях и по-закръглена. Като го приближи съвсем, тя се усмихна и каза на чист български език с едва забележим акцент:

– Вие ли сте професор Урумов?

– Да, аз съм.

Тя му пъкна веднага ръката си, топла и силна, но все пак нежна женска ръка.

– А пък аз съм вашата преводачка... Казвам се Ирена Сюч.

Да, наистина акцентът ѝ беше едва забележим.

– И каква сте по народност? – запита той, – Българка или унгарка?

– И двете заедно... Моят баща е чист българин, от Бяла черква, но всички казват, че приличам на баба си... А майка ми е унгарка и съм родена тук.

– Ами да вървим тогава – каза примирено академикът.

– Навън ви чака професор Добози... Предупреждавам ви, да не би случайно да се разминете! – Тя се засмя. – Той ми нареди да бъда много внимателна към нас. Аз винаги съм внимателна, но към вас наистина ще бъда много, много...

Академик Добози го чакаше във външния хол, обкръжен от цяла свита. Приличаше на дебел, розов папагал със сини плитки очи като боядисани копчета. Той го прегърна сърдечно и понеже беше доста по-нисък, успя да го целуне едва по носа. След това го представи на своите помощници, като потупваше всеки от тях с букет от жълти лалета, докато се усети най-сетне да ги пъкне в ръцете на госта.

– Впрочем това беше за вас! – каза той виновно. – Извинете, ако съм ги малко повредил.

– Няма значение, аз няма да ги ям – усмихна се едва забележимо академикът.

И Ирена се усмихна съдържано, но не преведе – шегата му наистина беше малко безсолна.

– Ами да вървим! – каза оживено Добози. – Освен работата чака ни и един хубав обед.

– Та аз току-що обядвах.

– Предвидили сме и това – засмя се Добози. – И няма да ви измъчим.

Те се качиха пред летището на една скромна волга от стария модел, другите тръгнаха с такси. Преводачката седна отпред при шофьора и скоро двамата потъгнаха в някакъв безкраен, доверителен разговор, който сякаш временно бяха прекъснали. Възшност нямаха нужда от нея – Добози говореше превъзходно немски и доста добре английски.

– Предупредиха ме да не ви експлоатирам много жестоко – каза той. – И все пак ще ви открадна няколко дни.

– Аз съм дошъл тук, за да бъда на ваше разположение – отвърна Урумов.

– Много мило от ваша страна. И все пак няма излишно да ви досаждаме. Да се уговорим така – ще изнесете една-две беседи пред моите сътрудници на тема, която сам ще си изберете... Освен това ще ви покажем института – всичко, което имаме...

– Научих, че имате много нови неща – каза Урумов.

Добози пламна от удоволствие. Ако се съдеше по думите му, като техния електронен микроскоп засега имало само няколко на света. И струваше, кажи-речи, колкото целия институт. От възбуждение пламна не само носът му, но и голото теме, той започна да се запъва дори на най-обикновени думи. Вълнението, което го бе обзело, скоро се пренесе и върху неговия български колега. Така те просто не усетиха, че са пристигнали в града и сега се движеха по неговите оживени улици. Най-сетне Добози млъкна, малко засрамен от своята бързивост, но все пак горд и доволен. Пред него шофьорът въртеше ловко волана, натискаше спирачките, но слушаше внимателно своята събеседница. Академикът се разтревожи. Ако тая далечна потомка на Бачо Киро беше словоохотлива и темперамента като него, навярно го очакваха трудни дни. Изглежда, и преводачката усети, че е прекалила, защото се обърна и му каза усмихнато:

– Настанили сме ви в „Гелерт“... Според мен това е най-тихият и приятен хотел в града, ще се чувствувате там много добре.

– Благодаря – отвърна академикът съдържано.

Нещо неуловимо трепна в погледа на младата жена, но тя добави все тъй приветливо:

– И днес няма да ви мъчим повече... Ще си починете хубаво.

Обедът наистина беше лек и най-важното – кратък. Вдигнаха тост за неговото здраве и той предпазливо отпи от чашата си. И както на погрението, изведнъж усети някаква странна и неугасима жажда, която сякаш идваше направо от сърцето. Той изпи докрай чашата си, но втора не му наляха. И другите се задоволиха само с няколко глътки. Скоро

всички станаха, Добоzi се разкланя с познатата унгарска церемониалност.

– Ще се видим утре към десет – каза той. – Колкото да уточним програмата.

– А не може ли един път и без програма?

– Разбира се, че не може! – засмя се Добоzi. – Ние трябва да я представим в академията, но съвсем не сме длъжни да я спазваме.

Настаниха го в просторен, елегантен апартамент със стилна мебел. И банята беше много хубава, така че не издържа на изкушението и се изкъпа. Като всички възрастни хора, които си пестят движенията, изкъпа се едва-едва, по-скоро се пооплакна. И през цялото време старателно избягваше да се погледне в голямото огледало, монтирано на стената. Всъщност нямаше защо да се плаши от огледалото, изглеждаше повече от приличен за възрастта си. Нямаше никакви тлъстини, кожата му бе все още доста еластична и гладка, ако не се смятат двете малки гънки на корема – все още скромно начало на кожената престилчица. Водата във ваната беше топличка и приятна, дъхаше леко на бор и планински билки и той усети, че му се доспива. Колко му трябва на един стар човек, достатъчно е да затвори очи и да се отпусне между ароматната пяна. След това главата му ще потъне малко, после още малко и всичко ще свърши като хубав, лек сън. В миг тая мисъл му се стори дори приятна, но той бързо я изгони от главата си. Каквото и да е, но съвсем не е дошъл тук да сътвори такава отвратителна неприятност на своите прелюбезни домакини. Пък и на своята преводачка, която надали бе толкова бърлива, колкото първоначално се бе изплашил. Тя лично го настани в апартамента, както се настанява дете – грижливо и с обич. Бе прегледала всичко – дори гардероба и тоалетната, бе опитала с ръка как пружинира леглото, бе спуснала транспаранта на отворения прозорец. И когато си тръгна, ласкаво му каза:

– А сега почивайте и събирайте сили...

Точно това направи. След като се изкъпа, той с наслада се пхна в прохладното легло. И дори не усети как е заспал. Спа дълбоко, неподвижен и тих, като мъртъв. И когато се събуди, сякаш бе някакъв друг човек, сам не разбираше точно какъв, но като че ли съвсем различен, може би такъв какъвто е бил преди много години. Тия няколко часа на чужда земя и под чуждо небе сякаш го бяха преобразили. Преди всичко го порази лекотата, с която стана и се облече. Краката не му тежаха, не му се зави свят, не залитна. И тая странна лекота сякаш се превръщаше в усещане за вътрешна празнина. Чувствуваше се съвсем свободен, без

никакви задължения, но и без никакви надежди, без радости, но и без горчивини, само дух, който е постигнал всичко и не се стреми към никъде. И като че ли спомените му бяха изчезнали, не съществуваше вече ни минало, ни бъдеще. Той се изправи озадачен на прозореца – небето се бе изчистило от облаците, въздухът му се стори пресен като вода. И се чувствуваше гладен, искаше му се да изпие чаша хубав чай или дори чаша топло какао. Можеше да позвъни, разбира се, в ресторанта, но му се стори прекалено. Не беше в традициите на Урумвците да си угаждат за каквото и да било.

Когато излезе навън, вече се свечеряваше. Бе все тъй хладно, само бензиновият мирис се бе усилил, смесен с дъха на цъфналите липи. Най-добре е изобщо да не слиза към центъра на града, да се разходи по хълмовете на Буда – докъдето стигне и както стигне. Няма нужда да мисли за връщането. Пък и не е нужно да се връща, важното е да се движи човек нанякъде, все едно накъде.

И той вървеше бавно по старите пусти улици, без да знае къде отива. Вървеше край зидове, натежали от тежките зелени килими на повета, по старинните плочници, излъскани от вековете. Не бързаше, оглеждаше всяка стена и всяко ъгълче. Никога не се бе разхождал сам по десетките градове, които бе посетил през живота си. Виждаше стари жълти фасади на къщи, все още надупчени от боевете, които се бяха БОДИЛИ тук някога. Виждаше килнати фенери, каменни стълби, обрасли с мъх. Качваше се все по-нагоре, улиците ставаха все по-тесни и по-стръмни. Но въздухът бе лек и уханен от потъналите в цветя градини. Никога не бе идвал в тоя край на града – нямаше ли да се загуби? Какво, като се загуби, все едно... След това започна да се спуска бавно надолу, докато излезе на някакъв малък средновековен площад. Пясъкът хрускаше като жив под краката му, алеята го заведе към никакви назъбени бойници, откъдето се виждат целият град. Беше се мръкнало съвсем, под него в океан от светлини лежеше Пеща, опасана от гирляндите на реката. Синкава, прозрачна омара лежеше над тъмните й води, по тях невидими се плъзгаха речните корабчета, само боботене и светлинки. Той стоя дълго, докато усети лекия полъх на безпричинна тъга, която изведнъж сви сърцето му. Трябва да върви, трябва да отиде при хората.

Намери някакво малко старинно ресторантче, уютно и притоплено като ръкавичката от приказките. Вътре миришеше на свеци, на дивеч може би – миризми, които усети внезапно със стомаха си. Но на всички маси, застлани с червени везани покривки, имаше по един бял надпис под стъкло – „запазена“. Запазена, но за кого, като нямаше никакъв друг

клиент в ресторанта. В тоя миг отнякъде изникна възрастен мъж с червено сако на салонен директор. Погледът му беше видимо благосклонен.

– Сам ли е господинът? – запита той из немски.

Академикът го погледна любопитно.

– А откъде разбрахте, че съм чужденец?

– Тука почти не идват унгарци.

– Много е скъпо?

Но салонният директор не бе вчерашен.

– Не, господине, много е заето... Нали виждате масите.

– А за мен ще се намеря ли нещо? – попита академикът и се усмихна.

Дори не усети, че се е усмихнал така свободно и непринудено.

– Ние сме унгарци, ние не връщаме гости – каза галантно директорът. – Моля, заповядайте.

Все пак той го заведе на една отстранена и малко сбутана масичка, прилепена до стената. Естествено че там имаше табелка „запазена“, която директорът премести ловко на друга маса. Академикът се отпусна на коравия дървен стол и изведнъж се почувствува здравата гладен. След малко келнерът му донесе листа за ядене – толкова дебел и луксозен, че веднага го отстрани от себе си.

– Оставете тоя албум. Вие какво ще ми препоръчате?

– Специалитетът ни днес е патица с портокали...

– Не, моля ви се... Без рискове.

– Добре тогава, ще се погрижа аз... Нещо за пиене?

Академикът се поколеба за миг. Разбира се, не може да седне в тоя скъп ресторант и да си поръча минерална вода.

– Добре, бутилка вино... Най-хубавото, което имате.

– Бих ви препоръчал старо токайско... Имаме го само в нашия ресторант.

Точно в тоя момент в ресторанта влезе някаква възрастна двойка, салонният директор ги посрещна с далечен поклон. Той ги заведе почти ласкаво на една близка маса, като през цялото време нещо оживено и тихо им говореше. Те кимаха едновременно като две послушни деца, в цялото им държане като че ли имаше нещо неуверено и малко гузно. Когато келнерът му донесе виното, академикът шеговито се обади:

– И все пак идват и унгарци у вас.

Келнерът се поусмихна и се наведе дискретно към него:

– Те са влюбени, господине.

– Тъй ли? Не са ли малко закъснели за тая работа?

– Предполагам, че се чувствуват много добре... Как намирате виното, господине?

– Превъзходно е – каза искрено академикът.

Виното наистина беше превъзходно, но доста силно на градус, така че още първата чашка го зашемети. Нищо, това поне му даде кураж да огледа влюбените. И двамата изглеждаха към седемдесетте, макар че жената бе направила доста усилия, за да ги намали поне с няколко. Косата ѝ бе боядисана и грижливо ондулирана, скромен грим покриваше поизсъхналата кожа на лицето ѝ. Но това не можеше да скрие нито бръчките, нито увисналата гушка, нито увехналата кожа на ръцете. И все пак имаше нещо хубаво в лицето ѝ, нещо мило и непохабено от възрастта, особено очите, които все още бяха млади и живи. В сравнение с нея мъжът изглеждаше доста по-смачкан, носът му бе малко крив, лицето – съвсем безцветно. Но в замяна на това бе много добре облечен, изчеткан и изгладен. И му се стори, че от масата идва доста силничък дъх на парфюм – от мъжа ли, от жената ли, не можеше да се разбере.

Академикът изпи още няколко глътки. Наистина бяха влюбени. Имаше нещо смутено в държането им, нещо неловко, сякаш се бяха запознали току-що и все още не бяха свикнали един с друг. Той погали стеснително ръката ѝ, тя му се усмихна – всичко това му се стори и забавно, и комично в същото време. А дали не се целуват?... Има си хас!... Той дори се почеса – шокиран. Както изглеждат като зашеметени, може и да се целуват. В този миг му се струваше грозно, дори неприлично да се допират тия увехнали и безжизнени устни, да се притискат едно до друго тия омършавели тела. Но какво да се прави, всички влюбени са като слепи, те не могат да различат смешното от трагичното, нелепото от сериозното, те живеят в свой измислен и абсурден свят, в който виждат само себе си.

И той попремести малко стола си, за да не ги гледа. Нека се занимава с фазана си, това навярно бе истински фазан, а не някой затлъстял глупак, измъкнат за крака от крайградската фазанария. Тая порядъчна птица и това превъзходно вино му бяха съвсем достатъчни, не е нужно да зяпа по чуждите маси. И точно в този миг звъннаха чистите и ясни звуци на цимбал п изведнъж се изляха в буен, безреден порой, сякаш някой бе изсипал на пода цяла кошница звънливи орехи. Висок, мършав циганин в бяла риза и везано със сребро кадифено елече пробваше инструмента си. Когато всичко беше готово, в полупразното помещение се понесе нежна позната мелодия. Какво беше това, наистина? Толкова

близка и толкова далечна в същото време? Напразно се опитваше да изкопчи нещо от празното, замаяно от виното съзнание. По-хубаво да не мисли. Но мислеше. И най-сетне нещо просветна в пустотата – ами че „Солвейг“, разбира се! Може ли да се забрави „Солвейг“! Може ли да се забрави „Алказар“ с гирляндите, с тъмночервеното кадифе, със седефената арфа, извила грациозно шийката си. Руски цигани с балалайки, звън на китари, дръзките очи на певицата. Беше млад тогава, по кръглите закачалки висяха гълъбови офицерски пелерини, балтони с астраганени яки, яйцевидни бомбета. „Солвейг“!... Жълти нощи от лампените фенери, монотонен лай на кучета в центъра на града, купища от боклуци пред офицерския клуб. Нима е възможно да измине толкова дълъг път, без да го забележи? Като насън ли бе живял?... Какво бе останало от живота му освен куп пожълтели научни трудове, които никой никога повече няма да прелисти?... Тогава една вечер в „Алказар“... Но да не мисли за това, да не мисли. Той изпи още няколко глътки вино, които веднага слязоха в краката му.

Ресторантът бързо се изпълваше с хора. Гръмна целият оркестър, понесоха се протяжни цигански вопли, гръмко удари дайре, всичко млъкна. Тогава се извиси красив женски алт, малко дрезгав и престорено уморен. Ще се напие!... И какво от това? Никога през живота си не се беше напивал истински, светилата на науката не вършеха такива неща. Защо пък не ги вършеха?... За нищо! Науката остарява по-бързо от песните, мине не мине някое десетилетие, и започва да става смешна. Кой чете сега безкрайните научни трактати на Еразъм Ротердамски? Или пък на Дидро? Никой, дори най-отчаяните библиофили... Животът е по-силен от всичко, а песните може би са по-силни и от живота. „Алказар“ и певачките с грамадните златки обици, мъжете с лъскави корави мустаци, едва-едва укротени от щипците. Когато я видя за пръв път там, в „Алказар“, вече съвсем извехтял и износен, тя беше облечена в рокля с цвят на шарки на змийска кожа. Пред нея имаше само една висока кристална чаша с вино, което искреше слабо на светлината на полилеите.

Оркестърът най-сетне спря, настана кратък, пуст миг тишина, след който отново бръмнаха многоезичните разговори. Той неволно погледна към масата на влюбените и изтръпна. Те не правеха нищо, те просто се гледаха. В очите им имаше някаква нечовешка нежност и мъка, любов и мъка, сякаш бяха дошли тук направо от ада, за няколко часа може би, и щяха да се върнат отново там навеки разделени. Той ги гледаше едва ли не ужасен – от себе си, не от тях. В края на краищата може би така е по-добре, отколкото нищо. Кога за последен път ѝ бе казал „не“? – Може

би преди трийсет години. Дори адът е по-добър от пустотата и нищото и болката е за предпочитане пред вледеняващата безчувственост. Той изпи последните няколко глътки от чашата си и погледна бутилката. Оставаше му приблизително още една трета. Мина келнерът и той си поръча кафе и салата от южни плодове. Келнерът се поклони вежливо и отмина. Да, доста добре си угаждаше за един безутешен вдовец, който така отчайващо бе ридал на нейното погребение.

Но когато отново засвири оркестърът, той сякаш забрави всичко – и любовта, и смъртта. Веселите провиквания на циганите го напълниха с приятно лекомислие. Изпи кафето си, едва половин чашка силно, ароматно еспreso, бавно изяде студените плодове, смесени с лед и малко малинов сироп. Зъбите му изтръпнаха и тон отново ги загрея с малко вино. Както вървяха работите, към десет часа навярно щеше да бъде съвсем пиян. А пияният като влюбения мъчно може да различи смешното от трагичното, нелепото от... Няма значение, вече нищо няма значение. Сам е, но не е самотен и най-важното – чувствава се напълно здрав сякаш бе станал от дълго, безнадеждно боледуване.

И все пак към десет часа той намери сили да повика келнера. Плати сметката, като щедро я закръгли с шейсет форинта, после каза:

– Бихте ли ми повикали едно такси?

– Веднага, господине.

Преди да излезе, той хвърли бегъл поглед на двамата влюбени смешници. Седяха неподвижно на масата си, пред тях, непипнато, се виждаше изстиналото им ядене. Не се гледаха, не се докосваха. Нещо се беше случило. Но какво може да се случи на двама стари уморени хора пред прага на нищото? Той едва тътреше към гардероба натезалите си крака. С каква глупава надежда се бяха разминали? Цимбалът зад гърба му отново лудуваше, през изхода струеше синкав цигарен дим, смесен с дъх на лук и шашлици. Той взе от гардероба сивата си английска шапка и излезе да чака вън. Улицата бе съвсем пуста, само неонът светеше по лъскавия гръб на паркираните коли. Не беше прав, разбира се, в никой случай не беше прав. А може би те наистина се обичаха. Няма смешна обич на тоя свят, има грешна обич, има нещастна обич, има истинска или въображаема и всяка от тях е едно от малките чудеса на живота.

Скоро таксито пристигна, той даде адреса на хотела си. И шофьорът бе много стар, тоя град като че ли бе пълен със старци. Караше много бавно по тихите тъмни улици, добросъвестно работеше със светлините. По пътя им се мяркаха самотни котки, някоя влюбена двойка се гущеше под тъмната сянка на дърветата Най-сетне пристигнаха, той плати

и с мъка се прибра в стаята си. Едва сега разбра, че наистина се е напил нелепо и безразсъдно като момче на абитуриентски бал. Опита се да полегне, но усети, че му се вие свят. Стана отново и със залитане се отпусна в едно от креслата. Прозорецът беше отворен, навън светеше бялата спокойна пот. Навярно имаше пълнолуние, но луната все още не се виждаше, скрита зад съседните сгради. Само клоните на дърветата бяха бели, като покрити със скреж.

Когато влезе в „Алказар“, беше към десет часа вечерта. Денят бе най-обикновен, петъчен, тоя път заведението беше доста празно. Спомняше си, че преди няколко дни бе минал неговият трийсет и грети рожден ден, както се казваше тогава – фатален за стареещите ергени. Но на тая възраст бе вече професор, един от най-младите в университета. Изглеждаше още по-младолик с мършавината си и със светлото си лице едва-едва нашарено от лунички. Беше облечен много добре, по стара урумовска традиция и защото усещаше, че трябва да повиши с нещо авторитета си.

Тъкмо се бе запътил към една странична маса, и някой го извика по име. Той се огледа – беше някакъв негов съученик от гимназията, сега в синя полицейска униформа, със сребърни акселбанти. Бледото му, малко порочно лице изглеждаше в тоя миг необикновено дружелюбно. Това беше доста неочаквано, младият професор бе наследил нещо от реномето на баща си – републиканец русофил. И на всичко отгоре само преди една година бе протестираше остро пред академичния съвет, когато професор Цанков се бе опитал да чете лекции в университета. В бурната демонстрация пред парламента той бе зърнал, макар и отдалеч, своя бивш съученик на кон с вдигната лъскава кания на сабята си.

– Мишо, ако си сам, заповядай на нашата маса...

Тъкмо се беше приготвил да измърмори някакво извинение и я съзря. Беше се облегнала нехайно на стола, в края на провисналата си ръка държеше цигара. И позата, и цигарата не бяха признак на най-добро възпитание по онова време. И все пак по нищо не приличаше на дама от заведението – на някоя сръбска или румънска певачка, които често гостуваха в тоя известен локал. Роклята ѝ бе много елегантна, тясно прилепнала и петниста, главата почти царствена. Това бяло, едро лице, изумително красиво и силно в същото време, прекрасната кожа, гладка като порцелан – приличаше и на кукла, и на млада кралица в същото време, на всичко, само не и на обикновена българка. Той малко тежко и неохотно тръгна към масата им, като голяма риба, теглена от брега.

– Запознай се с госпожица Наталия Логофетова! – каза малко

накриво усмихнат полицейският. – А това е жена ми, но тя няма да ти е интересна.

– Ужасно си прост! – измърмори не без основание розовото кълбо домашна прежда до него.

Всички се направиха, че не чуха забележката. Госпожица Логофетова му подаде красивата си ръка, бяла като кост, доста хладна, както му се стори, може би защото бе държала в ръка чашата с изстудено вино.

– Заповядайте, господин професоре! – каза тя шеговито.

Очите ѝ бяха леко насмешливи и ласкави. В тоя миг не можеше да определи цвета им, по-късно разбра, че са тъмносини, никога не бе виждал толкова тъмносини очи.

– С удоволствие – измънка той.

Само подаде коравия си хюкел на притичалия келнер. Колкото и да бе смутен, той съобрази да седне срещу нея. И едва сега забеляза, че с тая змийска рокля силното ѝ тяло изглеждаше някак необикновено гъвкаво и примамливо.

– Господин Урумов не обича да сяда при полицаи – каза съседът му и се засмя така, че дори се разкашля. – Господин Урумов е прогресивен.

– Само си въобразявам – измърмори младият професор. – – Иначе не бих дошъл на вашата маса. Дори заради вас! – Той я погледна.

– За мен сигурно ще направите доста повече – отвърна тя без никакво стеснение.

Погледът ѝ беше все така благоразположен и насмешлив, това го смущаваше и улесняваше в същото време.

– Интересно е как не съм ви видял досега, госпожице Логофетова – каза той. – София е толкова малък град.

– Ами навярно господин професорът си има свои навици – отвърна тя. – Научни навици, не суетни и светски.

Това наистина беше така, той странеше от светския живот, не бе по вкуса му.

– Права сте – намеси се полицейският. – Дружи предимно с дъртаци, от компанията на баща му.

– Ааа, значи ме наблюдавате?

– Не особено старателно – отвърна полицейският. – За нас вие сте дребна риба.

– И все пак трябваше поне да чуя нещо за вас – продължи той.

Стори му се, че тя едва забележимо трепна...

– Бях няколко години в Швейцария при баща си... Едва сега той си

припомни името. Баща ѝ беше дипломат от кариерата, макар и не от най-висок ранг.

– Хайде, кажи сега какво ще хапнеш! – прекъсна го полицейският.
– Аз ядох чревца на фурна... Тука ги правят знаменито.

На тоя полицейски галфон наистина му подхождаха всякакъв вид чревца. Но професорът си поръча агнешки флейки на тиган. Пиха бяло вино, истински мозел, след това професорът неочаквано поръча шампанско „Шение“. Донесоха чашите, бутилката, бялата кърпа, обертелнерът ритуално освободи тапата, натисна я с палец. Чу се гръм, наоколо завистливо се обърнаха към тяхната маса.

Отидоха си след полунощ в най-добро настроение. „Цар Освободител“ беше съвсем пуст, само двама юнкери с бели колани стояха на пост пред главния вход на двореца. Пред заведението се сбогуваха с полицейската двойка, която може би нарочно искаше да ги остави сами. Те тръгнаха бавно по булеварда, пред книжарницата на Данови се спряха за миг да видят някаква непозната книга.

– Знаете ли, че ние всъщност се познаваме? – каза тя внезапно.

– Да се познаваме? – погледна я той недоверчиво.

– Да, от сватбата на вашия братовчед Найден Урумов, ако си спомняте... Аз бях тогава шаферка на жена му.

– На Найден – казвате?... Ама, господи, то беше ужасно отдавна.

– Да, близо петнайсет години.

– Вие сте били дете тогава.

– Как така дете – ученичка!... В трето отделение. А вие бяхте студент, така ми казаха, макар че не носехте студентска шапка. И бяхте първия студент, с който се запознавах!

– Наистина не си спомням! – каза той огорчено.

– За мен това беше чуден и незабравим ден – продължи тя и се обърна да го погледне. – Аз съм си мечтала тогава за вас.

Тя го каза шеговито, но той така се смути, че в първия миг сякаш му се вдърви езикът.

– Не говорете така! Още малко и ще литна, както съм без криле.

– Няма да бъде много любезно – каза тя, – да ме оставите сама на тоя пуст булевард.

В момента не беше толкова пуст. Тъкмо минаваха край Военния клуб – на отсрещния тротоар. Пред жълтата сграда стояха група млади офицери с открити фуражки, подпрени нехайно на лъскавите си саби. Като минаха успоредно с тях, всички се обърнаха да ги погледнат. Беше доста просташко за офицери като тях, но все пак го направиха и

съвсем безцеремонно при това. Той усети как лицето ѝ се вледени за миг, но постепенно се отпусна.

– И ще ви направя още едно признание – продължи тя. – Аз казах на Кисъв да ви повика на нашата маса... Още докато се колебаехте на входа.

Той съвсем се обърка:

– Наистина ли? Може би за да разберете какво е останало от мен?

– Доста е останало! – Тя се засмя свободно и както му се стори, малко нехайно.

Това неуловимо го бодна по сърцето. Тя сякаш усети, че малко е прекалила, затова прибави сериозно:

– Във всеки случай не очаквах да ви видя професор... Може би лекар, като баща ви...

Той се прибра тая нощ влюбен у дома си, влюбен и отчаян едновременно. Разбираше за какво е влюбен, но не разбираше защо е отчаян. Навярно му се струваше непостижима в своето съвършенство. И дори да я постигнеш по някакъв начин, навярно никога истински не би я заслужил. Той побърза да си легне, но не заспа с часове. Искаше му се да лети, искаше му се да се сражава, да звънтят саби, да крещи победоносно над трупа на някакъв повален негодник. Искаше му се да я спасява от бури и зверове, да я носи на ръце, да я свестява с дъха си. Смътно усещаше, че е станало нещо странно с него, че се е вдетинил, че се е върнал към своите момчешки години може би. Но това му беше неизмеримо приятно. И не усети как е заспал с щастлива усмивка. Спеше, без да сънува, но усещаше и в съня си, че тоя огън не е пламнал внезапно, че е тлял в душата му от първия ден на неговото нещастно раждане, от първия крясък пред лицето на жесток и блестящ свят, от първия миг, когато е видял нежното измъчено лице на майка си. И тая светлина го е гряла винаги, през целия му живот, винаги е бил влюбен, без да разбира, винаги е бил жаден, пръстите му винаги са били протегнати да я докоснат. Когато се събуди на сутринта, мечтите като че ли се бяха разлетели на дневната светлина, но желанието му да я види и докосне бе несломимо.

Те се срещаха тъй около месец – отначало по-рядко, накрая почти всеки ден. Той я бе целунал само няколко пъти крадешком под тъмната сянка на дърветата, като я изпращаше нощем в къщи. Когато я целуна за пръв път, за миг изпита странното чувство, че е целунал лъвица. Тя като че ли не почувствува неговата сляпа и уплашена целувка и не ѝ отвърна. Устните ѝ останаха свити, усети само лекото докосване на носа ѝ толкова студено, че оставяше усещане за мокрота. Прибра се у дома си доста

подтиснат и смутен. Следния път тя някак конвулсивно се огъна в прегръдката му и потрепера, но устните ѝ бяха все така неподвижни. Тогава той не разбираше, че тя просто не умее да целува, както не може да целува лъвицата или красивият гепард. Тя можеше само да хапе – галъвно или до кръв, според силата на това, което носеше в себе си.

Той беше все така отчаяно влюбен в нея. Струваше му се, че никоя жена на тоя свят няма кожа като нейната, светеща и гладка като луна, кожата на момичето, което бе видял в кабинета на баща си. През последните двайсет години бе търсил само нея в живота си, без да съзнава колко всичко това е несъществуващо и непостижимо. А сега беше до него, но той отчаяно се плашеше от последната крачка. Струваше му се, че именно в последния миг ще се случи нещо ужасно и непредвидено, което да го сломи.

Една вечер той се прибра малко по-рано. Още като отвори външната врата, забеляза тънка ивица светлина под входа на кабинета. Навярно баща му все още работеше. Тъкмо се готвеше да се качи направо в стаята си, вратата се отвори, на прага се показа баща му. Строгото, сухо лице не изразяваше нищо.

– Мишо, ела малко при мен! – каза той.

Гласът му звучеше все така властно, както когато беше момче. Без да дочака отговор, баща му обърна гръб и влезе в кабинета си. Той усети как сърцето му се сви. Вътре беше малко тъмно, тъй като светеше само настолната лампа в тъмен порцеланов абажур. Известно време двамата мълчаха, после баща му каза:

– Чух, че си имал връзка с госпожица Логофетова... Вярно ли е това?

– Да, татко...

– Ти си вече зрял мъж – продължи баща му. – И през ум не ми е минавало да ти държа някаква сметка. Искам само да те попитам – това сериозно ли е?

– Да, татко, много сериозно.

– Така си и мислех – отвърна баща му без никаква изненада.

Той му обърна гръб и започна да се разхожда из кабинета. И това трая сякаш цяла вечност. Най-сетне спря, лицето му сякаш се бе вкоровило.

– Тогава трябва да знаеш истината... Тя съвсем не е това, което си мислиш...

– Аз нищо не съм си мислил, татко.

– Жалко! – каза сухо баща му. – Когато човек ангажира името си и

чувствата си, трябва да мисли.

– Аз не съм спял.

– Съмнявам се. Исках да ти кажа, госпожица Логофетова е била повече от година любовница на Сабахатин Севгун. Чувал ли си това име.

– Не! – отвърна мрачно синът.

– Все едно. Той е аташе в турската легация, изобщо отвратителна личност. Но това не е най-важното. Тя е забременяла от него и абортирала в крайно напреднала бременност. Това просто не е било аборт, а кланица. Тя навярно вече никога няма да има деца.

Младият човек усети как целият се вледенява.

– Откъде знаеш? – попита той глухо.

– Каза ми го колегата, конто е извършил аборта... Като е разбрал, че може да стане някаква беля.

– Навярно ще стане – каза все така мрачно младият човек. – Можеш да поздравяваш този колега. Той умее отлично да пази лекарската тайна.

– Не говори глупости! – каза сърдито баща му. – Човешката етика стои по-високо от професионалната.

– Да, вярно е... Благодаря.

Нещо неподозирано блесна в погледа на стария човек, нещо като къса волтова дъга на ярост и раздражение. Но след миг лицето му отново стана непристъпно.

– Слушай, нямам нужда от твоите евтини иронии – каза той съдържано. – Казах ти го, защото все някой ден щеше да го узнаеш... И по-добре сега... Ако решиш да правиш нещо, преди това трябва да го смелиш в себе си. Няма друг път.

Той се упъти към бюрото си и каза през рамо:

– А сега си върви!... Няма нужда да ми казваш какво си решил. Каквото и да решиш – ще бъде за главата ти. Няма да ти се противя.

Младият професор се прибра в стаята си. За пръв път в живота си се чувствуваше така сломен и нещастен. Струваше му се, че никога вече няма да се изправи на краката си. И все пак се изправи. След един месец те се венчаха и дойдоха да живеят в големия самотен дом. Той не намери сили в себе си да остави сам баща си. И нямаше нужда. Старият лекар се държеше така, сякаш нищо не му се беше случило, само измършавя малко и очите му станаха по-тъмни и като че ли малко трескави.

7

На другата сутрин Ирена го намери в ресторанта на хотела да закусва с добър апетит яйца с шунка. Утрото беше много ясно, всички метални части в ресторанта блестяха от слънцето. И като че ли повече от всичко блестеше усмивката ѝ.

– Какво ще ме мъчите днеска? – запита той.

– Нищо особено... Ще минем най-напред през института. След това малък официален обед, а вечерта – балет.

– Какъв балет?

– Хубав, класически... „Лебедово езеро“. Трябва да видите нашия балет, тук идват от цял свят да го видят.

– Да ви кажа право – не горя от желание. Тоя път ще мине без мен.

– Той глътна малко чай от красивата чашка и продължи: – Като бях помлад, си мислех, че единствената утеха на старите хора може да бъде само изкуството. А ето че се излъгах. Старите хора не обичат изкуството, то ги изпълва с униние. Или с нещо по-лошо...

– Вие не сте стар! – някак разпалено му възрази Ирена. – Вие не сте стар, вие сте просто възрастен.

Докато пътуваха с такси към института, тя му разказа нещичко от живота си. Баща ѝ бил емигрант в Аржентина. Като избухнала Балканската война, получил повиквателна заповед да се яви в полка си. Баща ѝ събрал, каквото имал, пътувал най-напред с параход, след това с влак и едва успял да стигне до Будапеща. Тук го заварила Световната война, всички пътища към България вече били отрязани. Туй го спасило. Свързал се с български градинари, станал сам градинар, макар че имал хубав занаят – машинист.

– Жив ли е още? – попита Урумов.

– Почина преди десетина години.

– И от него ли научихте български?

– Да, разбира се. И не само аз – и майка ми. В къщи не даваше да се говори друг език. Но като отидох с тоя български език в Софийския университет, всички се слисаха. Професор Диневко ме караше да му говоря с часове, все нещо си записваше. Понякога ми казваше, че съм говорила като Бачо Киро, дори по-интересно от него.

– Жалко! – измърмори академикът. – А сега си говорите съвсем нормално.

След като завършила университета, отново се върнала в Унгария.

Омъжила се за унгарец, имала дванайсетгодишна дъщеря. Работела в Министерството на външната търговия, но когато много закъсвали за преводачи – викали я да помага.

Като влязоха в института, академикът усети някакво спотаено възбуждение още при портиера. Дори чистачките, които сновяха като хлебарки по коридорите, се събираха две по две и бързо и оживено си шушукаха. Добози крачеше енергично из кабинета си и нещо опулено лототеше на тримата си помощници, които го слушаха с удължени лица. Брадичката му бе порозовяла като гушка на пеликан, устните му бяха пресъхнали. Когато Урумов влезе, Добози хвана ръката му с двете си месести ръчички и я разтърси така, сякаш да пробва дали е закачена добре за ставата. Не беше закачена кой знае как, но издържа. Очите му блестяха. И без да съзнава с кого точно говори, зачурулика на унгарски.

– Добра новина, приятелю, голяма новина. Успяхме да направим снимка на вирусите на полиомиелита. Разкошна снимка!... – И Ирена още не бе успяла да преведе, когато той добави на немски: – Първи в света!... Разбирате ли – първи в света! Просто не мога да повярвам на очите си.

– Къде са снимките? – запита рязко академикът.

– Сега, приятелю, сега!...

Той отиде при бюрото си, взе оттам пет снимки и му ги показа на ветрило – „като истински кент флорш роял“, както коментираха по-късно неговите помощници. Урумов просто ги грабна от ръцете му – не бяха кой знае колко ясни, във всеки случай не по-ясни, отколкото някоя снимка на Марс, но все пак бяха истински снимки, не можеше да се спори. Бяха цяла туфа вируси, приличаха на морски таралеж с остри, неравни бодли. Академикът с удовлетворение констатира, че точно това бе очаквал да види. Докато ги разглеждаше една по една, Добози стоеше срещу него, лицето му изразяваше неземна радост. Пък и академикът усещаше как сърцето му започна ускорено да бие, сякаш внезапно бе погледнал през ключалката в трезора, в който природата криеше своите най-съкровени тайни. А през това време доцентите тайно се проклинаха, че нямат фотоапарат на ръка. Можеха да направят снимка на двамата старци – както се изразяваха те, – която да направи по-голяма сензация от самото откритие.

– Поздравявам ви! – каза Урумов. – Това е огромна заслуга към науката!

– Заслугата не е наша! – отвърна скромно Добози. – Заслугата е на електронния микроскоп.

Те говориха цяла сутрин за тая снимка, за структурата на вирусите, за възможните научни последици. Говориха за това и на официалния обяд, без да разберат дори какво ядат. Само двамата доценти, които всъщност бяха направили снимката, си хапваха и пийваха хубавичко. Един до друг, приличаха едва ли не на две братчета, макар да бяха съвсем различни на вид – единият рус, другият навярно с далечни цигански примеси. Те се съветваха оживено за всяко блюдо, поръчаха си ги еднакви, очакваха ги с нетърпение и ги изяждаха до последното зрънце ориз. Пийнаха си добре. И докато двамата академици все още разискваха с пълни уста за коварния вирус, те се уговориха до най-големи подробности какво ядене да вземат жените им за утрешния уикенд.

Когато се върнаха в хотела, Ирена още един път се опита да проагитира академिका за балета, разбира се, съвсем напразно.

– Ама какво да правя, господин професоре, вече съм взела билетите.

– Ами ще отидете с мъжа си. Той обича ли балет?

– Обожава го.

– Тогава не го водете!... Той трябва да обожава само вас.

– Тъй и ще направя! – засмя се Ирена. – Добре, господин професоре, починете си, че утре ни чака дълъг път.

Академикът прекара целия следобед в леко възбудено състояние. Неизмеримо малките морски таралежи стояха като живи пред очите му. Имаше нещо войнствено във вида им, нещо сурово и застрашително. Милиардни армии от бойци, всеки един от които приличаше поразително на своя подобен, въоръжен до зъби със своите многобройни копия, неустрашим. А той знаеше много добре, че на света няма по-съвършени организми от тях, съвършени не със своята сложност, а с простотата си. Те се носеха над цялата земя, може би над цялата вселена – всемогъщи и всепроникващи. Към тяхната абсолютна победа имаше само една мощна преграда – антителата, които се хвърляха като торпили срещу тях и безмилостно ги разрушаваха. Но докога ще издържат тая битка – тоя проблем го бе интересувал през делия му живот. На пръв поглед изглеждаше, че ресурсите са неизмерими, а принципът – железен закон на природата. И все пак нещата като че ли не бяха точно така. В неумолимата и безмилостна организация па човешкото тяло се бе появил опасен пробой – ракът. Пробивът бавно се разширяваше, хората бяха безпомощни да го спрат. И което беше най-лошо – не разбираха същността му. А двамата лакомници, доцентите, които бяха направили снимката, може би дори не подозираха, че са превзели изключително важно

укрепление.

Академикът спа неспокойно, но все пак се събуди доста бодър и с добро настроение. Усещаше някаква тиха радост в себе си или някаква надежда, без да съзнава причината. Скоро пристигна Ирена с една нова служебна „Волга“, както винаги насърчително усмихната и оживена. Докато се настаняваха в хубавата удобна кола, тя каза:

– Аз често пътувам – повече служебно, разбира се. И винаги се радвам, когато напускам града. А вие, господин професоре?

– Аз ли?... А, не – аз съм един най-обикновен стаен фикус... Какъв фикус – кактус, исках да кажа. И то с изсушени бодли.

– Не бива да говорите лошо за себе си! – каза с укор Ирена. – Това ми е неприятно.

Скоро се измъкнаха от града. Денят бе свеж, сив и хладен, лятото все още се бавеше. Не се виждаше никакво небе, но като че ли то не бе покрито с облаци, а с полупрозрачна пелена. Това придаваше някаква особена мекота и замисленост на ранния утринен пейзаж – тъмнозелени полета и още по-тъмни гребени на горички към хоризонта. Той усети как постепенно се натъжава – точно такава живееше природата и в най-далечните му спомени – тихи, умислени вечери, небе като синя, едва размътена вода на езеро, тъмни сенки, влажни далнини. И не само той – и Ирена беше някак необичайно мълчалива, не откъсваше поглед от страничното стъкло.

– Всъщност къде отиваме? – запита най-сетне академикът.

– В Хортобаги – каза тя. – Хортобаги е сърцето на унгарската пуста.

– А това какво е? – той посочи равнината.

– Това все още е нищо! А пустата е истинско зелено море.

– Виждате ми се малко тъжна.

– Тъжна ли? Не, в никакъв случай. Просто се наслаждавам на природата.

– Когато човек се наслаждава, никога не изглежда тъжен.

– Да, прав сте – каза тя. – Наслаждение не е върната дума. Разбира се, че не се наслаждавам. Това дори е малко вулгарно. Може би се зареждам с нея, както се зареждат акумулаторите. Само че аз не се зареждам с енергия, а със спокойствие. Защото точно това ни липсва в града.

– Спокойствие? Та вие сте толкова жизнена, Ирена. Вашата истинска природа е движението, а не покоят.

– Може би – отвърна тихо младата жена. – И все пак животът в града е толкова уморителен. Може би защото не е естествен.

– Да, точно така! – отвърна академикът.

Те мълчаха и си почиваха до Хортобаги. И когато колата съвсем се загуби сред необятната зелена пустош, тя каза:

– Спрете, моля!...

Шофьорът извади колата на банкета, те слязоха. Тънката пелена на небето се бе разпокъсала, сега ниско над пустата се носеха едва-едва прозирни космати валма от облаци с провиснали краища, които в далечината едва докосваха повърхността. Духаше поривист вятър, който като че ли се усилваше от своя собствен бяг, тъй като по пътя му нямаше нищо, което да го спре и забави – ни възвишение, ни дърво, ни дори нищожно храстче, само безкрайна зелена равнина, опряна в далечния ръб на небето. Така, заобиколени от облаци и сенки, духани от ветровете, те приличаха на две едва забележими човечета, загубени сред сиви крачеци исполини. Академикът дълго стоя така, с нос, вдигнат срещу поривите на вятъра, в сивия си костюм, със смешната си ненужна сива шапка, обзет от вълнение, което приличаше на страх от бездна. Струваше му се, че изведнъж е попаднал в някакъв друг свят, с някакви други нереални измерения, огромни по мащаб, в който ураганите могат да го отвеят като мушици в безкрая. Те стояха дълго тъй, без да си кажат нито дума, най-сетне Ирена го запита високо, за да надвика вятъра:

– Харесва ли ви?

– Малко е страшно! – отвърна удивен академикът.

– Да, но пък хубаво – каза тя. – Всичко хубаво е малко страшно. И вижте каква трева, господин професоре. Всъщност това не е трева, а детелина, истинска детелина, каквато са пасли и конете на Атила.

Но академикът все тъй не сваляше носа си към бедната земя.

– Да, тука не бива да живеят хора!... Тука трябва да препускат само могъщи коне.

Наистина те бяха нагазили в море от детелина със сладкия дъх на мед, който дори ветровете не можеха да отнесат. Току-що бе нацфтяла и всичко наоколо бе посипано с малки розови петънца като капчици от зората.

– Господин професоре, искате ли да ви намеря четирилистна детелина?

– За какво ми е?

– За щастие – отвърна тя. – Не може да няма поне една сред тоя океан. А вие се разходете малко, господин професоре, това е полезно за вас.

Академикът тръгна бавно през пустата, с все същото чувство на

страх от бездна. Вървеше бавно, едва ли не опитваше всяка крачка с върха на обувките си, сякаш се движеше по слаб лед. Усещането за нереалност стана още по-силно, имаше чувство, че се е върнал с хиляди години назад в далечното време, когато светът е бил пресен като росата, която сега влажнеше жалките му обуца. Вятърът все тъй свистеше, облаците бавно крачеха. Той вървя много дълго и най-сетне се обърна, малко изплашен, като плувец, който иска да види колко далече е останала сушата. Нищо не се бе изменило, всичко изглеждаше все тъй гигантско и пусто, само роклята на Ирена бе цъфнала като един-единствен мак в далечината. По-нататък се виждаше лъскавият гръб на колата – като глупава консервена кутия в рая, помисли обидено той. Стига му толкова – да се връща. Дробовете му бяха пълни с въздух, ставите с приятна умора. Стига толкова.

Беше изминал половината път, когато макът изведнъж оживя. Тя се бе изправила, махаше ръце и нещо оживено викаше:

– Господин професоре... господин професоре!

Нямаше никакъв страх в гласа ѝ. Навярно бе видяла някакъв охлюв или нещо от тоя род, тука друго животно нямаше къде да се скрие. Но като наближи още малко, той ясно дочу:

– Намерих!... Детелина намерих!

Отначало помисли, че се шегува, но после действително видя, че държи в ръката си стръкче четирилистна детелина. Нежните листенца трептяха на вятъра, той дори ги подръпна едно по едно, сякаш се страхуваше от измама. За пръв път в живота си виждаше истинска четирилистна детелина, дори му беше трудно да повярва на очите си.

– Това е щастието, господин професоре! – говореше младата жена.
– Вас ви чака голямо щастие!

– Глупости, щастието е ваше, вие намерихте детелината! – отвърна едва ли не обидено академикът.

– Не е вярно! – възкликна тя. – Аз го търсих заради вас, значи късметът е ваш.

Тоя се усмихна неволно:

– Много лесно се отказвате от щастието, мила Ирена. Вие сте млада, то ви е...

– Не, не, господин професоре, аз имам всичко, което ми е необходимо.

– А пък аз съм по-добре и от вас – каза професорът. – На мен вече нищо не ми е необходимо.

– Не бива да говорите така, господин професоре. Дори да е истина!

– отвърна тя огорчена. – Много ви моля, вземете тая детелина. Имам лошо предчувствие, ако не я вземете.

В крайна сметка той се принуди да вземе детелината. Положи я грижливо между листовете на джобното си тефтерче, пъкна тефтерчето в джоба си. Ирена едва сега се успокои.

– Ето това е! – каза доволно тя. – Дори да не е вярно, какво пречи да си я вземете?... Поне ще имате един спомен от Унгария.

– Ще имам спомен от вас – отвърна той. – Невероятен спомен. Защото за пръв път виждам жена да се отказва от своето щастие. И то заради някакъв си стар, уморен човек.

– Ами вие не разбирате! – възкликна тя умолително. – Щастието наистина беше ваше. Човек може да излъже себе си, да излъже друг. Но няма как да излъже съдбата. Та съдбата затова е съдба.

Скоро те тръгнаха. Вятърът все тъй нагъваше безкрайното зелено море и там, където се образуваха невидимите вълни, тревата изведнъж добиваше много по-ясен цвят. Бе все така пусто, разпокъсаните облаци пред тях сега се вдигаха като изпарения към небето. И в един миг сякаш всичко се разруши – срещу тях се зададе раздрънкан и неугледен камин, като бляскаше със стъклата си.

Пристигнаха в Егер към обяд. Тънката облачна пелена се бе разтворирила в небето, старият град блестеше от слънце. Настаниха се в хотела и веднага слязоха да обядват. Академикът се учуди колко леко го носеха краката му. И тая лекота сякаш идваше отвътре, от препълнените му с въздух дробове. Ирена вече го чакаше – тая странна жена като че ли не приличаше на никоя друга. Кога намираше време да се погрижи за всичко, включително и за тоалета си, той не разбираше. Сега нещо добро и шеговито проблясваше в очите ѝ.

– Господин професоре, вие май че не вярвате в чудеса – каза тя. – И затова не вярвате и на детелината!

– А според вас какво значи чудо – запита той. – Нещо невероятно и свръхестествено?

– А защо не? Нима природата не е свръхестествена?

– Самото ѝ име подсказва, че е най-естественото от всички естествени неща.

– Дори да е така! И все пак не може без чудеса, господин професоре, както не може и без надежди.

– А аз мога и без надежди, и без чудеса.

– Не, не вярвам! – отвърна тя. – Кажете ми, твърдо и безпрекословно ли вярвате, че някой ден ще умрете?

– А как иначе? – учуди се той.

– Съмнявам се! Вие естествено знаете, че ще умрете... И все пак не вярвате, в дъното на душата си, искам да кажа. Никой не вярва. Пък и аз не вярвам. Как така изведнъж светът ще остане без мен? Това абсолют-но не е възможно! – завърши тя със съвсем сериозен глас.

Той едва забележимо се усмихна.

– Що се отнася до вас – непременно сте права. И на мен ми е трудно да си представя светът без вас.

– Аз не се шегувам.

– Знам – каза той.

В този миг дойде келнерът и им поднесе листа. Ирена веднага пхна носа си в неговите гланцирани страници, може би беше мъничко късогледа.

– Наистина ли имате това – попита тя едва ли не възбудено. – Супа от опашки на раци?

– Да, госпожо! – отвърна с достойнство келнерът.

– По холандски?

– Да, госпожо.

– И вие твърдите, че на света не стават чудеса? – обърна се тя към академик. – Има чудеса, разбира се!

Късно следобед те разгледаха старините на града. Но оживлението на Ирена да му разкаже хубавите стари легенди, свързани още с борбата срещу турските нашественици, не срещна кой знае какво съчувствие. Академикът слушаше невнимателно, погледът му се рееше в далечината, където нямаше нищо освен няколко бели крави на едри черни петна. Кравите си пасяха спокойно и делово и това му се струваше много интересно от крепостните стени, по които преди много векове бе дрънчало оръжието. Доста отдавна тон бе загубил всякакъв интерес към вещите, които, го окръжаваха, дори към красивите и изящни вещи. Топа бяха вече неща от друг свят, от който бавно се оттегляше. Той инстинктивно чувствуваше, че трябва Да скъса всички връзки с тях, ако иска да изчезне без болка.

– На вас май че не ви е интересно – обади се най-сетне огорчено Ирена.

– Не ми е интересно! – призна си той.

– Ами тогава да отидем да вечеряме.

Вечеряха в една от старинните винарски изби па града. Вътре беше много хладно, миришеше силно на бъчви, оцет и стеаринови свещи, които мигаха с бледа светлина в полумрака на помещението. Първото

нещо, което видяха, бе някакъв исполин с бял колосан нагръдник под коприната на реверите и с още по-бяла коса. Както трябваше да се очаква, в ръката си държеше голям стакан с тъмно вино, което тъкмо оглеждаше на слабата светлина. Още трима души имаше на масата, старинна и яка като самия него, но те просто не се забелязваха.

– Това е лорд Уелч – каза тихо Ирена.

– Кой Уелч, философът?

– Той същият... Казват, че пиел по половин бъчва на ден.

Тъкмо се готвеха да подминат масата, и от нея стана някакъв невзрачен млад човек с оредели зъби.

– Ако искате, заповядайте на нашата маса – покани ги той. – Тъкмо ще си правим компания.

Ирена погледна колебливо към академика – предложението явно не я въодушеви.

– Нямам нищо против – отвърна Урумков. Уелч си е Уелч...

Те тръгнаха към масата, Ирена запита тихо на унгарски:

– Вярно ли е, че налита?

– Като носорог – отвърна нехайно младежът с лошите зъби.

– Затова ли ме покани?... За да му завъртя тука някои плесник?

– Ако го направиш – роб ще ти стана! – заяви въодушевено младежът. – За цял живот!

Когато ги представиха, Уелч стана прав, леко изпъчил мощните си гърди. Изглеждаше напумпан като автомобилна гума, главно със самочувствие. Това не подходеше много на титлата му, освен ако я бе получил съвсем наскоро. Другият от възрастните мъже се оказа някакъв световен нумизматик, швед по народност. Тая професия му подходеше, мършавият му профил като че ли бе изрязан върху стара римска монета.

– Знаете ли, госпожо, че приличате ужасно на третата ми жена – каза Уелч, като оглеждаше доста безцеремонно Ирена.

– Чудесно! – отвърна Ирена. – Да се смятам ли в безопасност?

– Напълно! – каза философът с известна горчивина. – Тя беше испанка. И се разделихме, когато ступи в главата ми една китайска фарфорова ваза от деветия век.

– А главата ви? – полюбопитствува нумизматикът.

– Главата – нищо! Но вазата струваше няколко хиляди лири, честна дума ви казвам. А стана просто на прах.

– Това се казва глава! – измърмори с уважение нумизматикът.

– А вашият рекорд какъв е?

Нумизматикът се замисли.

– Преди двайсет години на киевската аерогара – каза той. – Пробих с главата си стъклената врата на бюфета.

– Никак не е лошо! – кимна съчувствено Уелч. – Руската водка е много опасно питие, особено ако не си свикнал с нея.

– Да, направо я подцених – съгласи се нумизматикът.

И за да не стане някаква грешка, двете светила сега смучеха „бича кръв“, силно, тъмно вино, малко сладко на вкус, като че ли специално създадено за студенокръвни северняци. Ядоха млади петлета с гарнитура от задушени картофи, поляха ги изобилно с виното, разговорът се повиши с цяла октава. След премеждието си с токайското вино академикът пиеше много внимателно, опитваше само по глътка. Но и това не се оказа съвсем безопасно, той неусетно се вмъкна в общия разговор.

– Господин Уелч, скоро четох вашата последна книга „Интуиция и познание“.

– Да, да! – засмя се философът. – Знам какво ще ми кажете – субективизъм!

– Ами няма да ви го кажа, щом си го знаете... Но книгата ви е интересна и остроумна.

– Приятно ми е да го чуя от вас... Вие марксист ли сте?

– Нямам нададен диплом... Но мисля, че...

– Да, ясно!... А какво не й харесвате?

– Как да ви кажа – запъна се леко академикът. – Вие май сте забравили да обясните какво всъщност е интуиция.

– Това никой не може да обясни – отвърна с достойнство философът. – Но, общо взето, означава усет към истина.

– А имахте ли тоя усет, когато се оженихте за испанката?

– Да, разбира се! И си бях застраховал вазата.

– Поздравявам ви! – каза академикът. – Тогава имате право да боравите с това понятие.

Към единайсет часа нумизматикът бе станал прав и държеше някакъв неразбран тост за монетите като средство за дружба и братство между народите. Уелч бе преминал на коняк и го гълташе на такива леки и спокойни глътки, сякаш все още пиеше вино. Някъде по залите свиреше оркестър, а цигареният дим бе станал толкова гъст, че дори свещите започнаха да мигат. Бичата кръв се бе оказала по-опасна от токайското, академикът усещаше, че трябва веднага да стане.

– Ирена, не е ли по-хубаво да си вървим? – запита той неуверено.

– Да, разбира се. Макар че тоя път, господин професоре, вие май

добре се забавлявахте.

– Така ли ви се стори?

– Поне така ми се иска да бъде.

– Ами вие наистина сте прекалено добра – каза академикът. – Аз просто бях забравил, че има и такива хора по земята.

След малко те се измъкнаха почти незабелязано от развеселената компания. Но обратният път беше много по-труден – трябваше да изкачи няколко десетки стъпала едва ли не с обувки от скафандър – така тежеха краката му. Когато най-сетне излязоха на тъмната ветровита улица, той безпомощно се облегна на стената. Ирена го погледна загрижено.

– Лошо ли ви е?

– Не е от виното – отвърна той задъхано. – От старостта е...

– Може би малко прекалихме?

– Малко ли? Та аз тука съвършено се пропих.

– Мога ли да ви хвана под ръка? – запита Ирена. – Така по-лесно ще стигнем.

Тя го хвана подръка и го поведе като дете по тъмната улица. Все тъй духаше вятър, упорит и прохладен, но той не усещаше нищо, освен силната топла ръка и от време на време докосването на коравото ѝ бедро до крака си. Това внезапно усещане като че ли го зашемети по-силно от виното. Съвсем, съвсем беше забравил какво значи докосването на топла женска ръка. Тоя спомен се бе заличил дори от паметта му – така дълго и така упорито го бе пѐдил. Но сега виното сякаш бе разхлабило всички вътрешни връзки, той вече не можеше да се контролира. Чувствуваше се развълнуван и подтиснат в същото време, искаше да измъкне ръката си, а нямаше сили. След това се отпусна и се остави да бъде воден все тъй леко зашеметен от виното и вълнението, от горчивото усещане за безвъзвратност.

И той си мислеше – кога за последен път бе вървял така по някоя тъмна улица с жена до себе си, жена, която да го докосва с топлината си? Не помнеше, навярно преди десетилетия. Никога не бе ходил с нея подръка, дори и в дните и нощите, когато още не бяха женени. Тя го подтискаше с ръста си, с красотата си, с неподвижното си лице. С вродената си чувствителност той усещаше, че ще изглежда смешен, ако се долепи като полип до тая царствено крачеща лъвица. За него казваха, че е хубав, интелигентен, добре облечен млад мъж. Някоя жена в целия град нямаше да се стеснява да тръгне подръка с него – той имаше и много хубаво име на всичко отгоре. Никога никакъв Урумов не се бе

излагал с нищо пред очите на хората. Те го търсеха, но той странеше от тях, без да влага в това никакъв умисъл. Но от жена си наистина се стесняваше дори когато бяха свикнали помежду си като стари приятели.

Дори не усети кога са пристигнали – толкова кратък му се стори пътят. Все още се чувствуваше леко зашеметен, кръвта едва доловимо пулсираше в слепите му очи. Бяха ли говорили нещо по пътя? Надали!... Не, не – май че се бе пошегувал нещо с философа. И се бе изплашил в тоя миг да не пусне ръката му и след това бе мълчал до края. И тя мълчеше, но го доведе като дете. И едва в хола пусна ръката му, той се запъти като замаян към стълбите.

– По-добре с асансьора, господин професоре – каза тя.

– Да, да – измънка той. Естествено, с асансьора. Те стояха един срещу друг в тясната овехтяла кабинка, тя все още го заливаше с нежната си и силна топлина, усмихваше му се с добра насърчителна усмивка. Макар да живееше два етажа по-горе, тя слезе на неговия.

– Благодаря ви, Ирена – каза той със съвсем трезвен и ясен глас. – Много съм ви признателен.

– Лека нощ, господин професоре – отвърна тя.

Той тръгна към стаята си, но не усети зад гърба си ни най-малко движение. Когато се обърна, тя все още стоеше права до вратата на асансьора.

– Защо не тръгвате?

Тя усети, че е прекалила, но отвърна непринудено:

– Аз отговарям за вас, господин професоре.

Той положи огромни усилия да улучи още от първия път ключалката. И успя как да е на втория. Махна с ръка на Ирена и влезе в стаята си. Полюшнати от течението, тюлените завеси се разлюляха като криле и затихнаха. Трудно му беше да се съблече, но знаеше, че не бива да се предава. Никога за нищо не се бе предавал, винаги се бе съпротивявал докрай. Освен срещу нея, естествено, през тая врата той бе преминал като осъден.

Академикът лежеше в чистото бяло легло, с бели изстинали ръце, положени върху завивката. Завесите се бяха укротили съвсем, зад тях се виждаше само късче небе, пресечено от озарения ръб на някакъв стръмен покрив. Да, всичко, съвсем всичко в тия няколко щастливи месеца се бе оказало само една хладна, добре пресметната лъжа. И все пак не можеше да я обвини в нищо. Тя не бе го лъгала с думи и никога за нищо не му се бе натрапвала. Тя не бе поискала нищо от него, не му бе направила никакви намеци. Той можеше да си отиде, когато поиска, защото

сам нищо не бе обещал. Беше сигурен, че няма да му каже нито думичка, ще си остане все тъй спокойно и далечно усмихната. Но той не си отиде.

Много добре си спомняше това навъсено ноемврийско утро, когато се венчаха. Предният ден бе топъл, с кристално ясен въздух. Витоша сякаш се бе надвесила над самия град със синия си гранитен корпус. Но като се събуди сутринта, небето бе ниско и сиво, по улиците бе навалял слаб сняг. Като тръгнаха към църквата, срещнаха коминочистач и всички се засмяха – щастие. Всички освен стария Урумов, който крачеше затворен в себе си, нахлупил ниско своята овехтяла касторена шапка. В църквата имаше малко хора, повечето нейни роднини – млади жени с бели ръкавици, няколко бабички с омачкани кадифени шапки, офицери в парадни мундири, които гледаха презрително слабичкия висок младоженец, доста бледен в черния си официален костюм. Но младоженката бе спокойна и сдържана, както винаги с бяло, гипсово лице, което не издаваше никакви чувства. „Да!“ – каза тя на свещеника с висок, ясен, безизразен глас. Те се целунаха – пръстите на ръцете ѝ бяха много студени, но той с учудване усети нейния бърз, неспокоен пулс. Тя се вълнуваше с такава сила, с каквато се и владееше. И той никога през живота си не разбра кое е истина в нея и кое преструвка, коя страст бе жива, коя навеки угаснала. Само когато фойтонът със звън ги понесе към техния дом, тя опря бузата си в рамото му и се усмихна – като че ли единствената топла и човешка усмивка през целия им живот. И едва тогава той разбра, че всъщност тя му е признателна и тая признателност няма да изветрее бързо и леко като чаша евтин коняк.

През първата брачна нощ тя се съблече пред него без никакъв трепет. Стаята бе тъмна, отвън светеха само меките отражения на снега от близките покриви. Целият дом бе потънал в мрак и глухота, сякаш в него от десетилетия не бяха живели никакви хора. Съблече се и остана съвсем гола пред него, неподвижна и безсрамна. Всичко бе очаквал да види той, но не и тая съвършена мраморна красота. И може би нямаше да повярва, че е жив човек, ако не блестяха очите ѝ, ако не усещаше в мрака нейното бързо, нетърпеливо дишане.

Когато я докосна с пръсти, зъбите му едва не изчаткаха от вълнение. Трябваше дълго да лежат един до друг, докато се успокои. Но тя го разбра, тя не бързаше. Тя просто чакаше, едра и силна, мускулите ѝ бяха като напрегнати пружини от жаждата. Но сега той не мислеше за нея, той мислеше за момичето от кабинета на баща си. Това го успокои, той протегна ръка към нея. Кожата ѝ бе много по-гладка, отколкото бе

очаквал, но тялото кораво и силно. И той просто сграбчи това силно тяло и се опита да го притисне до себе си без никакво чувство за притежание и победа. Това за миг едва ли не го охлади, но кожата ѝ бе много спокойна и мека, пръстите ласкави. Той се поотпусна и тогава тя го погълна така, както змията поглъща жаба – бавно, конвулсивно, с малки сладострастни почивки.

И това остана завинаги между тях – те не се любеха, тя чисто и просто го поглъщаше, когато той ѝ бе нужен. Може би ѝ бе нужен всеки ден и всеки час, но тя бе разумна, умееше да се владее. Тя не го насилваше, тя просто го чакаше като голяма спокойна котка пред дупчицата на пода и не си играеше с него, дори не си даваше труд да го съдвече, чисто и просто го поглъщаше и оставаше след това просната, сита и самотна в грамадното си легло.

Скоро той разбра, че тя никога не го бе обичала. Навярно не беше виновна за това, може би изобщо не умееше да обича. Тя умееше само да гълта с невинността и естествеността на змията. И тя гълташе не само него, гълташе всичко негово, без да бърза и без да бъде нахална. И някак по своему бе признателна – грижеше се за него, както можеше, не му изневеряваше.

Тъй изминаха десетина години. Но след всяка година нейната равна неугасима страст започна да му става все по-ненавистна и противна. Поне в душата му, поне в спомените от нощите. Иначе се оставяше покорно да бъде завладян от това силно тяло, което ставаше все по-едро и по-алчно. Но докато неговото собствено тяло се задъхваше и чезнеше, душата му все повече се затваряше в яка черупка. И той търсеше спасение и почивка от нея чак в чужбина – там вече го познаваха и търсеха. А след това избухна войната, а той знаеше, че няма да отиде в Германия, каквото и да се случи. Така остана в собствения си капан, в големия стар дом, в който баща му тихо гаснеше. След неговия брак те се бяха отчуждили съвсем, сякаш живееха в различни къщи. Но все по-често до него пристигаха пристъпите на неосъзната вина, болезнена и натрапчива. Той знаеше, че не трябва да изоставя баща си, но не виждаше и пътищата, по които би могъл да се приближи до него.

И точно тогава Урумов разбра, че Наталия е започнала да му изневерява. Това той видя с очите си, макар и съвсем случайно. Беше обикновен делничен ден, той се качи на „четворката“, за да отиде в университетската библиотека. И там, от задната платформа на трамвая той ги видя. Те бяха на предната платформа на ремаркетото, облежани на самото стъкло, така владени в себе си, че дори да беше до тях, нямаше да го

видят. Кой знае защо, особено го порази това, че мъжът беше немски офицер, почти момче, с красиво, русо, кукленско лице. Те не правеха нищо, те се гледаха, но погледите им говореха повече от всякакви думи. Той така се смути, че слезе от трамвая още на първата спирка. Не чувствуваше ревност, не чувствуваше ярост, не чувствуваше дори обида. Може би само малко болка и горчивина заедно с някакво непонятно и странно чувство на облекчение. Никога през общия им живот тя не бе го гледала с такива очи и никога така не се бе усмихвала. Никога, нито за миг. Може би беше влюбена – за пръв път в живота, и то в някакво червенобузесто момче с наперена униформа. Тоя избор като че ли никак не ѝ отиваше. Още преди да се ожени, той бе зърнал, макар и само за миг, своя предшественик – турчина. Беше някакъв черен, космат гигант от кюрдски произход, целия от ръбове и възли, но властен и по своему хубав. А тоя надали представляваше нещо повече от чаша малинов сироп. Все пак тя го обичаше, може би както обичат бездетните жени, с чувство на закрила и покровителство. Поне това беше във от всяко съмнение.

Два дни той се колеба между няколко крайни решения. Сега вече всички чувства бяха отминали освен засегнатото достойнство. На третия ден той я повика в кабинета си. Тя влезе спокойно, без никакво чувство на опасност. Само в погледа ѝ се усещаше лека досада.

– Наталия, извиках те да ти кажа, че от днес нататък ние не сме вече мъж и жена!

Тя даже не трепна, само попита тихо и малко учудено:

– Защо?

– Много добре знаеш защо.

– Искаш да се разделим?

– Не съвсем... Но искам да прекратиш веднага тая отвратителна връзка.

– Защо отвратителна? – попита тя враждебно.

– Така аз смятам! – отвърна той рязко. – Нямам никакво намерение да те следя и контролирам. Ние ще останем да живеем под един покрив, освен ако започнеш да ме правиш смешен в очите на хората. Само под един покрив – това е всичко.

Тя замълча. Сталинградската битка беше отдавна приключила, жените усещаха по-добре от своите мъже какъв ще бъде краят. Наталия стана от мястото си и го погледна така, сякаш го виждаше за пръв път.

– Ти използваш това, че съм без никакви средства.

– Не използвам нищо! – кресна той, смаян от себе си. – Давам ти

възможност да живееш, както си живяла досега.

Тогава той беше едва четиридесет и пет годишен. Не я докосна повече до края на живота ѝ, нито пък тя се опита да се приближи отново към него. И все пак остави немския лейтенант със същата студена пресметливост, с която се бе омъжила за самия него. Но сега нещата се оказаха много по-болезнени. За няколко месеца Наталия отслабна като бездомна котка, погледът ѝ ставаше все по-мрачен и по-зъл. Тя едва го поглеждаше, не му искаше пари за нищо – нито дори за домашни нужди. Не се обличаше, не ходеше никъде, с дни мълчеше. После постепенно се съвзе.

Тогава той дори не помисли, че се отказва завинаги от живота си като мъж. Но фактически стана точно това. Отначало често му се случваше да получи нещо, към което дори не се бе стремял. Но това ставаше все по-рядко. Той не съзнаваше, че след тая ослепителна и силна жена всички други му се струваха нищожни, блудкави и безвкусни като слама. Въпреки всичко в дъното на душата му бе останало нещо, което тя не бе успяла да изгълта, нещо от тая огромна и сляпа *любов*, която го бе зашеметила през първите месеци. Той без желание държеше в ръцете си тия невзрачни жени, които му бяха безкрайно чужди. А като че ли неговото вродено достойнство му пречеше повече, отколкото техните недостатъци. Той не можеше да се крие, да търси квартири, да лъже. Той не умееше да се преструва дори. Това не беше в кръга на неговите душевни сили и възможности. Но той смътно усещаше, че се предава, и то завинаги. И тогава с още по-голяма сила и страст се втурна в своята работа.

Колкото и да му се струваше странно, връзките с жена му постепенно се подобриха. И дори станаха по-естествени, отколкото преди раздялата. След години те изглеждаха в очите на хората едва ли не като идеална семейна двойка. Никой не подозираше какво се бе случило. Когато си построиха нов дом, спалнята, макар и по неволя, се оказа обща. Те спяха там, без да се виждат и без да се чувствуват – като приятели, които дори не подозират откога са приятели и защо. Той смътно усещаше нейните връзки – по-кратки и по-дълготрайни, но ги усещаше с облекчение. В очите му тя все още беше истинска и пълноценна жена, тя имаше право. Но мисълта да се докосне до нея го изпълваше с вътрешен претрес.

Навън старинните часовници на града започнаха да се обаждат един по един. Беше три часът, а все още лежеше с отворени будни очи, все още се давеше в горчивото минало. Отдавна, от десетилетия му се струваше, че сивата пепел на забравата е затрупала всичко. Беше

свикнал така добре да се справя със старите спомени, с лошите мисли, с печалните равносметки, с глупавите илюзии. И с надеждите преди всичко друго, тях най-напред умъртви. Не беше толкова трудно, сам не разбираше защо. Беше уморен може би, беше отвратен и отчаян от всичко, което му се бе случило. И рядко, съвсем рядко в някоя топла нощ се появяваше отчаяният спомен – момичето в кабинета на баща му, скръстило смутено ръце пред гърдите си.

Заспа едва призори с ръце, положени върху завивката. Луната отдавна бе изчезнала, небето просветляло. На клона на близкото дърво с упоение пееше птичка – славей ли, синигер ли? Птичките отдавна бяха изчезнали от неговия живот.

8

Те слизаха по пътеката между хвойните. Криста бързаше напред, почти момиченце с басмената рокличка и леки сандалки на босите си крака, малко слабички и така бели, сякаш ги бе съхранявала досега в калъф за цигулка. Тя не се обръщаше, не го поглеждаше, малкото ѝ носле бе вирнато към небето. А тук, високо в планината, това небе не приличаше на тяхното избеляло градско небе, то бе хладно и пусто, по него не летяха птици, не преминаваха самолети, а малките самотни облаци висяха като кандила.

Тя вървеше така бързо и леко, че Сашо едва я следваше. Изпитваше в тоя миг някакво непонятно замайване, сякаш само тук, над облаците, се усещаше, че земята наистина се върти около своята досадна ос. Не бе свикнал на такива екскурзии, струваха му се напразно и безсмислено бъртене на пътя. Стъпваше доста несигурно и проклинаше острите камъни, които като криви зъби стърчеха в изсечената червеникава пръст. Но за щастие пътеката скоро стана тревиста и не така изморително нанадолна. Бяха излезли на открито и пред тях се показва полегата поляна, покрита с жълти цветя. Тук тя се обърна само за миг, погледна го и се затича. Тичаше много бързо по стръмнината, като махаше ръце, за да запази равновесие. И едва сега разбра колко далече е всъщност поляната, защото Криста ставаше все по-малка и по-малка, докато долетя там като пеперуда. И изведнъж сякаш се сля с поляната. Сашо имаше чувството, че се е разтопила като зелено облече.

Когато стигна долу, тя седеше край някакво малко поточе, което едва забележимо се провираше между тревата. Водата му бе много

бистра, на дъното се виждаха бели плоски камъчета, измити от вековете. Криста държеше няколко от тях в шепата си и ги гледаше така, сякаш бе намерила диаманти.

– Ама нали са много хубави! – възкликна тя без никаква превземка.

– Видж ги! – и му ги показа на дланта си.

– Хубави са – отвърна той без въодушевление. Мозъкът му сякаш се бе размътил от дългото тръскане, коленете му се подгъваха.

– Май че не ти харесаха.

– Ами! – Той едва намери сили да се усмихне. – Ще ми ги подариш ли?

Тя сама му ги пхна в джоба.

– Като ги загубиш – да ме загубиш и мене.

– Не се ли оценяваш малко евтино? – запита той.

– Много скъпо! – каза тя. – Ти не знаеш, тия камъни са вълшебни.

– Все пак рискуваш! Колкото и да са вълшебни, могат да ми омръзнат някой ден.

Криста се засмя.

– Почини си – отвърна тя. – А пък аз ще набера малко цветенца.

– Докато препускахте насам – каза той, като някакви побеснели кентаври, прочетох най-малко двеста надписа – „Късането на цветя забранено!“

– Нека е забранено. Аз ще си набера няколко.

– Не съм видял жена, която да уважава законите.

– А пък аз не съм видяла мъж, който да е създал свестни закони.

Той седна край поточето, много му се искаше да потопи в тях пламналите си крака. Каквато и да е, но наистина е гражданясал без мярка, трябва май мъничко да потренира. Мъничко, но не наведнъж, утре навярно ще страда от мускулна треска. Докато се излежаваше блажено край поточето, което приятелски шумолеше край него, Криста бродеше из поляната. Тя се навеждаше от време на време над нещо, което той не виждаше. Наистина береше цветя, след малко се появи пред него с пъстро букетче.

– Слушай, дори няма къде да ги скрием... Да ги пхна ли в джоба си?

– Всички мъже сте ужасно страхливи – каза тя. – Ако се появи пазачът, ще се разправам аз.

Видът ѝ беше доста войнствен. Той си помисли, че на тоя пазач няма да му бъде чак толкова лесно. Криста седна до него и веднага ги пхна под носа му, за да ги помиришел. Младежът кихна и обърса

старателно носа си от жълтите тичинки.

– Аз съм си откъснала по единичко от всеки вид – каза тя. – Искаш ли да ги видиш? Това, червеничкото, е омайниче. Как хубаво са го измислили, нали? Омайниче, омайниче, омайниче! – тя го гледаше и се усмихваше. – Да те омае, да те омае, да те омае.

– Ти омагьосваш ли ме?

– Вече те омагьосах... Това, жълтичкото, е лютиче, искаш ли да го близнеш? А това е незабравчица.

Той я гледаше разочарован.

– Това ли е незабравка?... Ама пък невзрачно цвете!

– Цветенце – каза тя. – Много е хубаво.

– За теб всичко е хубаво.

– Всичко, което расте, е хубаво... Можеш ли да си представиш свят без цветя?

Можеше да си го представи, разбира се, но не посмя да и го каже. Никога през живота си не бе купил стръкче цвете.

– И без трева? – питаше тя.

– Виж – за тревата си права – отвърна той. – Не е въпросът какво ще пасат кравите, а къде ще се играят футболните мачове.

– Да пукнат тия типове – каза тя, – които използват тревата, за да се ритат по нея. Изобщо не ми разваляй настроението. Ето виж – това е иглика. А пък това носи смешното име силиврек... Ти например си силиврек.

– Мерси – каза той.

– Защо?... Та то е доста интересно и рядко растение. Дори не знаех, че вирее из Витоша.

– Ами ти си цяла ботаническа енциклопедия – каза той учуден. – А не литературна, както си мислех. Знаеш ли случайно какво е анапест?

– Аз знам, но ти не знаеш. Ами аз просто обичам цветята, това е всичко.

– От цялата флора най-много обичам леща – каза той. – И донякъде млада бакла.

Тя стана и отново забърза по пътеката. И той тръгна след нея, като гледаше зелените петна на коленете си. Как ги бе сътворил, като не си спомняше да е коленичил пред нея. Бяха разменили досега само няколко целувки, доста кратки и малко уплашени от нейна страна. Това бързоного момиче май че нямаше никакъв особен вкус към целувките. Като че ли всичко му беше на шега. Не я бе видял ни веднъж умислена или замечтана. А той се притесняваше вътрешно, все му се струваше, че е

влюбен. Доста отдавна не го бяха сполитали такива особени състояния.

И сега не разбираше как точно е станало това. И главно – кога се е случило. Може би в оная паметна утрин, когато четиримата закусваха шкембе чорба в „Шумако“. Но в ресторанта не се бе случило нищо особено. Тя просто си кусаше от чорбата, леко посолена с червен пипер, ядеше мълчаливо, дори не го поглеждаше. Но тогава това нито го дразнеше, нито му бе неприятно. И той можеше свободно да си я гледа, все едно че бе нарисувана. Лицето ѝ бе необикновено свежо и чисто, кожата малко бледа, тъмните тънки вежди придаваха някакво особено изящество на целия му овал. Той смътно усещаше, че в нея има скрит някакъв особен чар, нещо повече от обикновената видимост. След това си отидоха всеки по своята работа – тя у дома си, той в университетската библиотека. Но през целия ден тя стоя скрита зад мислите му, понякога я допускаше неохотно да се настани в натезалата му глава. И колко беше трудно да я върне обратно в това тайнствено и мистично нещо, което някои – според него глупци – наричат подсъзнание. Всъщност всичко е съзнание и всичко е подсъзнание, зависи каква врата ще отвориш. Той се опита да я заключи зад една от тях, тъй както трябваше да попрочете нещо за оная проклетата статия. Но тя вдигаше досаден шум зад тая врата, дращеше там с нокти или си тананикаше, подритваше някакви вещи. Нищо не излезе от четенето, той си отиде по никое време, пи бира с един приятел при „Шапките“, после обядва и се прибра у дома. Спеше му се, бе спал само няколко часа през нощта.

Когато се събуди, тя безцеремонно се бе настанила в мислите му. Кой знае как, си бе отворила сама заключената врата. Това никак не му харесваше, защото имаше да пише важна статия. А влюбеният е неспособен за каквато и да е сериозна работа, кажи-речи, като пияния. Но пияният поне гълта ром, вино или ментовка, а влюбеният какво? Вежди, брадички, кичурче коса над челото – всякакви глупости. И защо изведнъж започва да си въобразява, че това момиче е съвсем различно? Та нали и то като всички други си купува хигиенни превръзки от аптеката? Мъчеше се да се залъже с някакви подобни аргументи, но напразно.

Два дни Сашо ходи из града с объркана глава, сякаш му бяха откраднали форд таунуса. На втората вечер се отби във „Варшава“, но там нямаше никой. Ходи още две вечери, но едва на третата ги намери двечките с Донка да си пият кафето и да се хият на някакъв тъп виц. Сашо седна при тях, но Криста ни го погледна, нито му се зарадва. На всичко отгоре Донка съвсем го размаза.

– А ти защо не ми се обади по телефона? – запита тя, безцеремонно.

– Нали обеща?

– Изгубих ти номера.

За щастие скоро Донка си отиде – имала бридж-парти. Но Криста остана, макар все тъй равнодушна и далечна. Така започнаха работите, а ето че сега тя бързаше пред него с босите си крачка. Дълбоко в себе си той го бе очаквал. Но не бе очаквал, разбира се, още през първите дни да го помъкне по Витоша. Имаха си такава хубава вила на разположение, какво повече им трябваше? Беше странно момиче, наистина не приличаше на другите. Ето че спря и след малко му домъкна с възбудено лице някакъв огромен бръмбар, който настървено го заплашваше с яките си рачешки щипци. Такива работи другите момичета не вършеха. Другите да му донесат най-много някоя грамофонна плоча или тенекие-на кутия с английски бонбони.

– Това е бръмбар рогач! – каза тя.

– Мерси – каза той, – точно такъв ми трябваше.

Избухна кратък спор – как да се върнат, с лифта или пеша. А както е известно, в тия първи схватки винаги побеждава жената. Тя му разказа как една вечер лифтът се повредил и спрял. В една от кабинките имало някаква двойка младоженци. Цялата нощ те се карали кой е виновен за тая неприятна авантюра, а на другия ден и двамата подали заявление за развод. Но слизането по преките пътеки му се стори цяла вечност. Когато най-сетне се смъкнаха как да е до „Бялата вода“, той я гледаше едва ли не кръвожадно. Ризата бе залепена за гърба му, цялата любов бе отлетяла.

– Имаш късмет, че не сме младоженци! – заяви той със спотаена ярост. – Иначе още утре щях да подам две заявления за развод.

– Много важно! – вдигна тя безразлично раменете си.

„Ах, момиченце, момиченце, ще патиш някой ден за тия хватки!“ – помнели той ядосано.

Но след като изпи една хубава чашка бира, той съвсем се успокои. Беше така приятно край голата олющена маса без покривка, под сянката на дърветата. Почивката май че е по-приятна и от любовта, няма нищо по-хубаво от почивката – мислеше той. Да, но за да има почивка, все пак трябва да има умора. Знае си работата малката. Всичко очакваше той от Криста, само не да бъде почитателка на природата. Май че вече нямаме такива момичета по света. И хипитата, дето са хипита, и те предпочитат да се излежават на Пикадили съркъс или по коравите стъпала на Пиаца ди Венеция.

– Имам една интересна идея – каза той. – Да хапнем ли по едни

кюфтета?

– Това не са никакви кюфтета – отвърна тя. – Това са препечени ластици.

– Тук друго няма... Кюфтето си е кюфте.

В края на краищата всички кюфтета са еднакви – мислеше той. Казват, че ги правели в някакви си тражорни, както се правят всички други боклуци. Това е съвременният свят. Гастрономията надали е признак на висока духовна култура, днешният човек не живее със стомаха си. Пък и не е възможно. Не може за всички да има шарени селски пилета, щеш не щеш, трябва да се тъпчеш с бройлери.

– Знаеш ли какво? – каза тя оживено. – Ще си направим шишове.

– Тая работа не е толкова проста – отвърна той колебливо.

– Много е проста – каза тя. – Парчетата месо се нанизват на една клечка – искам да кажа на една пръчка – и се пекат. Това е всичко.

– Но за тая цел трябва да се напали огън.

– Да, на двора.

– Ти си луда! – каза той. – А как да обясня на вуйчо защо съм палил огън на двора му.

– Ами ще му кажеш, че сме си играли на човекоядци.

– Дума да не става! – отвърна решително той.

– Ти нямаш никакъв вкус към приключения – заяви разочаровано тя.

Когато слизаха след малко към Княжево, за да купят месо, той си помисли, че тя е наистина права. Да, нямаше вкус дори към най-малките приключения. Приключенията предполагат недоразвит и наивен ум или най-малкото – липса на въображение. И изобщо беше му съвсем непонятно как може да предприемеш нещо, без да му знаеш последиците. Но да признае, че не обича приключенията, все едно да се компрометира. Влюбеният е длъжен да бъде малко нещо романтик, умерен романтик, разбира се. И в крайна сметка какво приключение е това – да се запали един келяв огън на двора. И защо на двора, като може в дерето.

Тогава все още не знаеше, че най-голямото приключение ще бъде купуването на месото. Скитаха насам-натам, редиха се на опашки и най-сетне се снабдиха с един залоен овчи бут. Но дали беше подходящ за шишове, или не – никой от двамата не знаеше. Криста плахо запита продавача, но той ѝ отвърна троснато:

– Я не ме занимавайте с глупости... Купувате ли го, или не?

– Купуваме го, купуваме го! – отвърна уплашено Сашо.

Още по-тежък беше обратният път – по стръмнината. Слънцето

беше на залез, не знаеше, че е толкова неприятно късното лятно слънце. Едва креташе нагоре, макар че Криста носеше бута – насила го бе измъкнала от ръцете му. И въпреки това вървеше спокойно и леко. А още по-леко от нея вървяха трима старци пред тях, и тримата голи до пояса, с цветни бархетни ризи, препасани с ръкавите през кръста. А единият от тях дори нещо си свирукаше, май че серенадата на Тозели. На вилата Сашо пристигна запъхтян и вкиснат, на всичко отгоре, като минаваха по зашумената пътека, една клечка му влезе в носа.

– Природата е нещо непоносимо! – заяви той.

– Да, вярно е – отвърна тя. – Но само в началото.

– В началото и винаги! – заяви той яростно. – Вуйчо казва, че природата рано или късно ще погуби човека.

Тя го погледна насмешливо.

– Вуйчо ти е мъдрец! Природата не обича манаците. Природата търпи само тия, които се приспособяват към нея.

– Ще си го запиша в бележника! – заяви ядосано той.

– Запиши си го на челото, жалък биолог такъв! – засмя се тя. – Долен женкар и пияница!

Така се беше изнервил, че му се искаше да захвърли месото на първото куче. Но тъй като в целия район кучетата бяха отдавна изтровени, а тия, които живееха по вилите, не ядяха заложено овче месо, принудиха се да си го ядат сами. За щастие, поне с огъня им потръгна. Откриха незатревено място в задния двор, намериха в изобилие и дърва. Градинарят, който години наред бе подкастрирал дърветата, бе насякъл всички клонки и ги бе наредил под покрива. Докато Криста вдъхновено режеше месото, Сашо отиде в лещака за шишове. След като направи несполучлив опит да си отреже палеца, той се върна с две окастрени пръчки и незначителна раничка. Но вместо да го приеме като герой, тя безжалостно го смърта:

– Господи боже, ти си бил ужасен некадърник! Да си знаеш, че никога няма да се омъжа за тебе.

Сашо усети как го повя лек хлад.

– И слава богу – отвърна той.

– И защо слава богу? – стрелна го тя обидено с поглед.

– Ами кой е луд да се жени за авантюристка... И коравосърдечна при това?

След малко той се издигна отново в очите и, като приготви от съчките чудесна клада, по-висока от човешки бой. Поне тоя занаят бе научил от пионерските лагери. Редеше грижливо клечките, забавляваше се

с мисълта, че строи молекулярна решетка на гените. Техният усоеен дол вече се бе налял с мрачина, макар че небето над тях все още светлееше. Когато пирамидата беше готова, Сашо пхна в нея един запален вестник. Вдигна се висок огнен стълб, весел и съскащ, в мрака се разлетяха като бесни рояци искри. Оттеглиха се малко назад, лицата им станаха като бакърени от отраженията на огъня.

– Нали е много хубаво! – възкликна момичето очаровано.

– Толкова хубаво – отвърна той, – че очаквам всеки миг да долети пожарната.

– Защо?

– Тоя огън се вижда чак от София. Могат да си помислят, че гори академикът.

Но не пристигна никой. В отчуждения свят на хората с частни вили никой не им се притече на помощ. И навярно тъй щяха да си изгорят, ако наистина се беше запалила вилата. Пламтящата пирамида започна да се руши. Сашо старателно връщаше в огъня недогорелите съчки. Скоро се образува голям куп жарава, която бързо тъмнееше и гаснеше.

– Можеш да почнеш – каза тя.

– Какво да почна?

– Ами да печеш кебапа.

Но той не долови скритата ирония в гласа и. Взе двата шиша с набучените на него парчета месо и чушки и приближи огъня. Макар да бе потъмнял, все още здравата пареше. Така се печело то! Надвеси ги над огъня, но горещината скоро го накара да се отдръпне назад. През цялото време Криста го наблюдаваше с безразлично лице, само очите ѝ се смееха.

– Не виждам как мога да опека тия неща – измърмори той, – без да си опека и ръцете.

– Човече, ти от небето ли си паднал? – възкликна тя.

– Защо?

– Ще сложиш две чаталести пръчки, ще подпреш на тях шишовете.

И после от време на време ще ги въртиш, това е всичко.

– Ами естествено – каза той.

– Изобщо ти ходил ли си някога на екскурзия?

– Веднъж до Белград.

– Сред природата, искам да кажа.

– Глупости! – отвърна той. – Колективни мероприятия. С декламации и хоро.

Опекоха как да е шиша. Бяха така огладнели, че го изядоха с

апетит, макар че се залойваше още преди да е изстинал. Огънят бавно гаснеше, но Сашо му подхвърляше от време на време по няколко съчки, колкото да се осветляват. Беше много приятно така край тлеещата жаравя с напечени носове и изстинали задници. От време на време някое сухо клонче се пукваше, в мрака политаха малки топли светулчици. Дватамата се умълчаха съвсем – идваше времето да се прибират във вилата.

Работата се състоеше в това, че Криста щеше да остане тая нощ при него. Майка ѝ бе заминала за Казанлък при сестра си, сега и двамата бяха свободни. Сашо я покани много предпазливо, готов мигновено да преглътне отказа. Всичко, което бе чул за нея, цялото ѝ досегашно поведение подсказваше, че няма да го огрее. Но ето че тя каза „да“ спокойно и естествено, без да пламнат деликатните ѝ ушички. Това го изненада повече, отколкото очакваше. И не само го изненада, но като че ли и мъничко го уплаши. Не разбираше какво става с него, досега никога не се бе стряскал при подобни мероприятия.

Огънят съвсем загасна, въглените се покриха с тлеещ нагар. Сашо лисна върху огнището кофа вода, двамата потънаха в облак пара с гъста лугава миризма. Нощта стана изведнъж много по-тъмна, небето – черно. Само в дола замигаха нови светулчици, тоя път истински. Като влязоха вътре, тя съвсем се омърлуши, очите ѝ станаха едва ли не кръгли.

– Искаш ли да ти наля малко коняк? – запита той.

– Да, много те моля.

Той ѝ наля в красива тумбеста чаша, тя го глътна едва ли не изведнъж. Две големи сълзи капнаха върху покривката.

– Какво ти е?

– Нищо – отвърна тя.

– Не е нищо.

– Аз всичко развалих – каза тя. – Всичко, всичко!... Отрових ти целия ден. Къде ли не те мъкнах – по хижи, по месарници. Добре че си толкова търпелив.

– Хайде, глупости! Все някой ден трябваше да ми се случи. Човек не може да избяга от съдбата си! – добави той многозначително.

– Не може – съгласи се унило тя.

Внезапно лицето ѝ се разведри, тя каза:

– Искам да те помоля нещо.

Той знаеше много добре какво ще го помоли, затова предварително замълча. Имаше чувството, че само за няколко мига устните ѝ съвсем изсъхнаха, едва ли не се напукаха. За миг просто му дожаля за нея, беше готов на всичко.

– Ти чуваш ли ме изобщо?

– Чувам те много добре.

– Да ми обещаеш нещо – продължи тя. – Ама най-истински.

– Да, знам – каза той. – Обещавам ти най-истински.

Тя така се зарадва, че навлажни врата му с мокрото си от сълзи носле.

– Знаеш ли колко си мил! – бърбореше тя. – Просто ужасно си мил, най-истински.

– Ама така не може да бъде вечно – измърмори той. – Или пък ако бъде вечно – то отсега ми кажи, да му търся някак колая!

В гласа му се чувствуваше малко смях и повечко обида.

– Не, не, разбира се! – отвърна тя. – Тоя коняк е много остър, няма ли нещо по-сладичко?

Намериха в барчето малко бенедиктин, фалшив, разбира се. Сладкото, прозрачно питие се оказа по-коварно, отколкото бе очаквала. Скоро тя се развесели съвсем, със смях си припомниха днешните патила – сърдития месар, клечката, дето му бе влязла в носа. И тъй – докато неусетно се прибраха заедно в спалнята на мастития академик. Беше хубава нощ, истински щастлива нощ на славеи. И луната като че ли закри с бялата си длан прозореца, сега никой не можеше да ги види. Не спаха почти цялата нощ, казаха си само тия хубави думи, които отдавна чакаха да чуят и едва ги чува, толкова в тия минути им вярваха. Но в последния миг тя сякаш се вледени, тялото ѝ стана кораво и гладко като обелен корен. Но тоя глупав праг така или иначе трябваше да се премине, не беше възможно друго решение. Като че ли някаква малка мишчица изцвъртя в ъгъла, тя се отпусна. Той едва виждаше в мрака студеното ѝ бяло лице, големите прихлупени мигли. За миг то му се стори като някаква трагична маска, всичко в него се сви, изведнъж му се стори, че е безнадежно сам в тъмната стая.

Но когато се събуди на сутринта, слънцето така весело грееше върху пода, че той забрави всичките си нелепи и мрачни мисли. Беше спокоен и щастлив, сърцето му бе пълно. Трябваше май да приготви закуската на тая малка мързеланка, сега това е модерно. Внимателно измъкна голата си ръка изпод нейната шия, погледна дали не се е събудила. Не, спеше си. И откъде можеше да знае, че спи толкова, колкото и славеите, които се заливаха от песни в близкия дол. Излезе на пръсти от спалнята, като мъкнеше с една ръка панталона си, с другата спортната си фланелка. Внимателно притвори вратата. И ако зад гърба му не избухна весел и радостен смях, това бе съвсем случайно. Тя просто не искаше да развали

очарованието на лъжата.

Той приготви старателно закуската, нареди грижливо приборите на масата, запари чая. Едва тогава влезе в спалнята – тя спеше. Приближи до леглото и лекичко я стисна по върха на носа. Тя веднага отвори очи, погледът ѝ му се стори някак неочаквано сериозен.

– Слушай, ще те питам нещо, ама няма да ме излъжеш.

– Та аз никога не лъжа – отвърна той учудено.

– Добре – каза тя. – Нали помниш оная нощ, когато за пръв път дойдохме тука.

– Да, помня.

– Сега ще ми кажеш: идва ли тая нощ Донка при тебе, или не?

– Дойде.

– Знаеш ли колко си отвратителен! – избухна тя.

Ако знаеше само колко мъжете не могат да понасят сутрешни разпавии. Особено на гладен стомах.

– Просто възпитан! – отвърна той сърдито. – Тя сама дойде при мене. Да я изпъдя ли?

– Ами, разбира се.

– Никой мъж няма да го направи. Ами за една жена това е смъртна обида.

– И какво от това? Всяко нахалство трябва да се наказва.

– Все си мислех, че сте приятелки – отвърна той мрачно.

– Пак сме приятелки... Но защо тя... – гласът ѝ просто се пресече от възмущение.

– Просто беше пийнала малко повече. И аз също...

– Това не те извинява! – каза тя рязко. – Ама никак! Мене хич не ме интересува твоето минало. Но ти беше ме виждал вече, ти ме познаваше. Това си е изневяра. И то ужасна.

Да, тя беше права, той го разбираше.

– Забрави тая глупава история! – отвърна Сашо. – Щом съм я забравил, все едно че не се е случила.

– Да, но аз няма да я забравя! – каза тя отчаяно. – Знаеш ли колко съм проклета. Цял живот ще я помня – ей тъй напук.

– Напук на себе си.

– Точно на себе си. А на тебе какво ти е? Просто те виждам как се облизваш като стар мръсен котарак.

Тая декларация, кой знае защо, му се стори много приятна.

– Ти я усети, като излезе ли? – попита той предпазливо.

– Ами, щях да я оставя аз да се мъкне при тебе! Да не мислиш, че

съм толкова глупава? Като влезе, разбира се. Ама си помислих, че може да е ходила на едно място.

– Значи, напразно ти казах! – измърмори той със съжаление.

– Съвсем напразно! – отвърна тя искрено.

А навън славеите все тъй се заливаха в песни. Нямаха си проблеми, както си не е имала проблеми природата, преди да създаде човека.

9

Вече се свечеряваше, под тях земята бе потънала в мрачина, но във висините все още светеха последните зари на слънцето. Академикът с тъга си мислеше, че няма да мине час, и приключението завинаги ще свърши, може би последното приключение в живота му. Семейство Сюч го изпрати до летището – Имре голям и весел, Ирена мълчалива и подтисната. Когато се сбогуваха, в очите на Ирена внезапно бликнаха сълзи, тя бързо и малко виновно ги изтри с носната си кърпичка. Имре се засмя, потупа я по гърба, сякаш се бе задавила с нещо, после каза на немски:

– Много ми е добра жената. Само че е прекалено чувствителна.

Всеки добър човек е чувствителен – отвърна не съвсем тактично Урумов.

Той се качи в самолета малко объркан, с чувството, че е забравил нещо важно на летището. Нищо не бе забравил, разбира се, само раздялата му бе действувала по-силно, отколкото бе очаквал. Не се срещаша всеки ден жени като Ирена, бе забравил, че има и такива жени по света. Нейните сълзи на летището нито го изненадаха, нито пък ги приписа на себе си. Ирена просто си имаше добро и нежно сърце, способно да се привързва. Детелинката, която бе намерила в Хортобаги, не беше ли самата тя? Тая мисъл го завладя така внезапно и силно, че той извади от джоба си тефтерчето, където я бе скрил. Дълго разлиства страниците, докато я намери – все така деликатна и свежа.

– Я!... Четирилистна! – каза учудено пътникът до него.

Той дори посегна към тефтерчето, но Урумов спокойно го пхна в джоба си.

– Чуждото щастие не се пипа – каза той шеговито. – То може само да се погледа.

Съседът му обидено се върна към вестника си – тъкмо четеше с увлечение малките обявления. Навярно бе намислил да купува или

продава кола, точно такъв бе видът му. Носът му лъщеше, двойната му брадичка бе леко оросена от пот. По-късно се разбра, че е някакъв експерт, бе ходил в Австрия да купува дизелови локомотиви. Когато поднесоха вечерята, той потри с удоволствие длани и без никакво бавене се зае със студената панирана пържолка. Урумов изведнъж усети, че апетитът му изчезна. Поне да си беше обърсал гушката, преди да се залови за приборите.

Но не бяха минали няколко минути, и експертът неспокойно се огледа:

– Имам чувството, че самолетът направи пълен завой! – каза той.

– Така ви се е сторило – отвърна академикът. След малко от кабинката на летците излязоха двете стюардеси, както му се стори, доста неспокойни, може би лекичко пребледнели. Без да кажат нито дума, те започнаха бързо да събират бакелитовите таблички пред пътниците.

– Какво значи това? – запита учудено експертът, все още с набучено парченце месо на вилицата. Очевидно му беше трудно да се раздели с вкусната хапка.

И понеже Урумов замълча, сам озадачен, експертът загрижено прибави:

– Тая работа не ми харесва. Ние не слизаме ли? Май че губим височина...

Полъх на тревога бе минал през целия самолет, пътниците започнаха да поглеждат уплашено през малките кръгли прозорчета. Не се забелязваше нищо особено, самолетните двигатели все така спокойно и равномерно бучеха, самолетът си летеше без никакви видими затруднения. Но ето че на прага на пилотската кабина се появи капитанът, пълничък, възрастен мъж с леко посивял перчем. Лицето му беше много сериозно, почти загрижено.

– Уважаеми пътници, моля за малко внимание – започна той на руски. В самолета настана подтискаща тишина. – Вие навярно забелязахте, че се връщаме отново в Будапеща – продължи капитанът. – В самолета има авария, оборотите спадат. Но както виждате, двигателите все още работят. Ние сме почти сигурни, че ще долетим благополучно до летището.

Малката коварна думичка „почти“ прозвуча така злокобно, че пътниците съвсем се вцепениха.

– И все пак има една малка вероятност да кацнем принудително. Това не е толкова страшно, както си мислят някои. Тук местността е равнинна, има много удобни терени. Моля ви да затегнете много добре

коланите и при всички положения да запазите пълно самообладание.

Капитанът козирува и се прибра обратно в кабината. В самолета настана мъртвешка тишина, само експертът пророни отчаяно...

– Край!

– Какъв край? – запита недружелюбно академикът.

– Не разбирате ли, че капитанът се опитва да ни залъже. Ние сме пред гибел.

– Няма смисъл да се плашите сам – каза академикът. – С това няма да си помогнете.

– Ама вие знаете ли какво значи принудително кацане? – запита нервно експертът.

– Аз знам, но вие не знаете... Аз съм кацал принудително в Ню Фаундленд.

Експертът се опули срещу него, изпълнен с някаква отчаяна надежда. Около тях хората изведнъж забръмчаха, започнаха трескаво да затягат коланите.

– И какво стана?

– Кацнахме на много неравен терен, сред камънаци, по-големи от крави. Колесникът проби корпуса, имаше няколко ранени, но нито един убит.

– Леко ранени? – запита с плаха надежда експертът. – А после?

– Не знам. Скоро след това отлетяхме с друг самолет.

И експертът започна да стяга колана си така енергично, че заплашваше да се скъса на две.

– Вие няма ли да се затегнете? – запита той.

– Ще се затегна, разбира се... Но както се вижда, работата не е чак толкова бърза.

И самолетът наистина губеше височина – земята ставаше все по-близка и по-близка. Сега всичко беше въпрос на минути и на секунди може би. След първоначалния шум вътре бе станало тихо като в ковчег. В миг той си припомни четирилистната детелина и неволно се усмихна.

– На вас ви е смешно? – запита ужасен експертът.

– Както видяхте, аз си имам застраховка при господа.

– А аз нямам! – кресна внезапно експертът. – Аз нямам!

– Сега вече нищо не зависи от нас – каза академикът. – Така че най-разумно е да запази човек спокойствие.

– Какво спокойствие? – кипна експертът. – Аз имам две малки деца. С нищо не съм ги осигурил. Ако не долетим...

И все пак долетяха. Когато самолетът най-сетне кацна, хората като

че ли нямаха сили дори да се усмихнат – така бяха изтощени от напрежението, така им беше трудно да повярват, че наистина са се избавили. Експертът енергично бършеше изпотеното си лице и поглеждаше Урумов с такава няма признателност, сякаш той лично ги бе спасил със своето спокойствие и невъзмутимост. Върнаха ги отново в международната чакалня, след малко ги уведомиха, че ще им подготвят друг самолет. Въпросът беше да се събере екипажът от града – на летището нямало свободен екипаж. Експертът толкова се бе свързал от страховете си, че успя да измърмори:

– Вятър работа! Сега е събота, има да ги търсят по кабаретата.

– Значи, лесно ще ги намерят.

– Не е толкова лесно. Това не е София, тук кабаретата са стотици.

Внезапно той се загуби някъде. Като се върна след четвърт час, лицето му се бе съвсем удължило.

– Бях при нашия самолет! – заяви експертът с подрезгавял глас. – Наистина сме се спасили по чудо. Като откриха повредата, монтьорите започнаха да се прегръщат.

– Така или иначе, но ни беше съдено да пристигнем – каза шеговито академикът. – Защо мислите, че мъкна чак от Хортобаги тая четири-листна детелина.

Експертът го гледаше със смесено чувство на радост и недоверие.

– Де да знаеш!... После как да не вярва човек в разни суеверия и дивотии. Фактът си е факт, спасихме се като по чудо.

Той го погледна втренчено, после внезапно добави:

– Искам да ви почерпя по тоя случай!... Имам още малко валута.

– Благодаря, не пия – отвърна академикът.

Не пиел – ама пък лъжа! Снощи пак добре си бяха пийнали със семейство Сюч в техния дом. Имре беше отличен познавач на хубавите унгарски вина. Това, което пиха, беше гъсто, сексардско. Още преди Ирена да поднесе вечерята, той му наля във високата кристална чаша. Виното имаше топъл рубинов цвят, изпускаше сякаш някаква своя вътрешна светлина.

– Опитайте го, ама внимателно го опитайте! – говореше Имре. – Вижте само каква нежна мекота на глътката. И каква затаена сила в същото време. Истинска бомба със закъснител. Най-напред ви светват очите, след това започвате да целувате всички дами наоколо.

– В тоя случай само вие рискувате – пошегува се Урумов.

– Голяма работа! – вдигна рамене Имре. – Аз не съм егоист.

Може би имаше право да се отпусне малко през тая последна вечер.

Откакто се е върнал в Будапеща, не бе пил нито глътка. Нищо освен няколко чаши бира естествено. Бе хлътнал в института, излизаше оттам едва ли не последен. Нещо странно бе станало в него, обзела го бе внезапна жажда за дейност. Имаше чувството, че е проспал години наред, сега трябваше да навакса. Откъде се бе взела в него тая неочаквана работоспособност? Тая издръжливост, това неутолимо любопитство? Особено любопитството, което смяташе, че е угаснало завинаги.

В една от последните вечери го замъкнаха почти насила в телевизията. И все пак нямаше да се съгласи, ако не знаеше, че ще превежда Ирена. В телевизията го посрещна млад човек с верижка на шията и износени джинси. Но изглеждаше кротък, почти свенлив, навярно би приличал на Христос с рядката си брада, ако не беше идеално плешив.

– Няма да ви мъчим много – каза той. – Само няколко въпросчета.

– Поне да бяхте ми казали какви ще бъдат тия въпросчета.

– Не е по моята система – каза Христоса. – Никак не обичам да ми говорят наизуст заучени фрази.

Настаниха се на едно старинно виенско канапе пред красива кръгла масичка. Лампите светнаха. Академикът се понамръщи от ярката светлина, но това го направи само по-внушителен и солиден. Но щом му зададоха въпроса, той забрави и осветлението, и апаратурата. Трябваше да се съсредоточи в материята, колкото и добре да я познаваше.

– Академик Урумов, искам да започна с един по-специален въпрос – каза Христоса. – Каква е според вас най-примамливата цел на вашата наука?

Академикът се замисли за миг. Сам той няколко пъти през своя дълъг живот си бе променял мнението по тия проблеми.

– Може би да се разкрият причините на стареенето и на смъртта – отвърна той. – Аз вярвам, че в това отношение биологията ще постигне сериозни успехи. Не обещавам на хората безсмъртие, но съм сигурен, че в края на идващото столетие средната продължителност на живота поне ще се удвои.

– Според вас тоя проблем чисто биологически ли е?

– В основата си е биологически. Но от много голямо значение са околната среда, основите на душевния живот и неговите стимули.

– Искате да кажете, примерно, че добродушните живеят по-дълго от злите и завистливите, да речем?

– Да, разбира се. Но и наивните повече от дълбокомислещите.

– Значи, в тоя смисъл най-добре е човек да бъде малко добър и малко глупав?

– И да живее край Балатонското езеро, да речем.
– Но тогава няма да бъде глупав.
– Всички човешки проблеми са сложни – усмихна се академикът.
– Какво ще кажете по проблемите на направляваната наследственост. Вярвате ли, че и в тая област ще бъдат постигнати окуражителни успехи?

– По принцип тоя проблем ми се струва по-прост и по-несъществен. Вие сте млад, сигурно ще доживеете да видите кокошки колкото щрауси. Или хибрид между таралеж и прасе. Но дори кравите да станат колкото слонове, това надали ще увеличи човешкото благосъстояние. Ние можем да си правим всякакви експерименти, но зависи дали ще бъдат жизнеспособни и полезни. А тук вече се намесват много фактори, включително и природата. Както знаете, природата не търпи измишльотини, тя се управлява от железни закономерности.

– А що се отнася до хората?

– Тоя въпрос е не само научен, но социален и нравствен. Тук трябва да се работи изключително внимателно. Ако ме питате лично мен, аз съм по принцип против всяко въздействие върху човешката наследственост. Проблемите на човешката физика могат да се решат с по-прости и естествени средства. А що се отнася до човешкото съзнание, то е в основата си плод на историческото развитие и трябва да си остане такова, иначе се обезсмисля самото развитие. Всяко изкуствено изменение на човешката природа може да се окаже неприспособимо, дори фатално. Аз не мога да понасям изкуствени тъкани, да речем, та камо ли изкуствени хора.

– Не сте ли малко консервативен, другарю академик? – попита младият човек шеговито.

– Сигурно! – отвърна Урумов. – Така например никога не съм носил дрехи с ципове. И не съм ял кренвирши с найлонова обвивка.

– Академик Урумов, от гледна точка на биологията как вие виждате борбата против рака? Вярвате ли, че скоро ще бъде открито радикално средство против тая болест?

– Става дума не за болест, а за болести.

– И все пак принципът като че ли е един и същ...

– Не е точно така. Аз например съм привърженик на вирусната теория за възникването на рака. Макар да се съмнявам, че съществува специален вирус на рака.

– Според вас, има ли някакво обяснение тая загадка? – запита Христоса.

– Когато узнаем това, ще узнаем всичко – усмихна се академикът.

– Много ви благодаря за интересните отговори. Ще ми позволите ли сега един страничен въпрос?

– Моля!

– Според вас кой е най-сериозният проблем, който го стои пред съвременното човечество?

– Да се преодолее разделението на света – отвърна академикът. – Да се постигне единно човечество. Нашата планета е тясна за две човечества, това я застрашава от гибел.

– А за чия сметка може да стане това?

– Може и да съм субективен, но аз съм за комунизма – поусмихна се Урумов. – А обективно – не може да се спре и да се върне обратно историческият процес.

Естествено Ирена бе възхитена от неговия телевизионен подвиг.

– Вие бяхте чудесен, господин професоре. Толкова спокоен и толкова точен, А трябва да добавя, че бяхте и ужасно фотогеничен.

Когато по-късно видя записа, академикът си помисли, че може би само последното е вярно. Наистина приличаше на класически учен от старата школа с благородната си мъртвешка осанка и с малко аскетично лице. Изглеждаше малко по-млад, отколкото огледалото му подсказваше, не така въсърчен. Говореше спокойно, без запъване, мисълта му течеше гладко. Човек би казал, че паметта му изобщо не е засегната от възрастта, но академикът си знаеше по-добре от всички други, че това не е точно така.

– И все пак вие не казахте всичко, което знаете – добави замислено Ирена.

Урумов я погледна малко учудено.

– Но и не скрих нищо съществено – отвърна той неохотно. – Освен някои предположения, разбира се, или някои хипотези, както се казва на научен език.

По радиоуредбата се обадиха, че новият самолет е осигурен и че ще излети в 23 часа. Урумов се разтревожи. По време на своите скитания из Унгария бе загубил някъде домашните си ключове. Бедата не беше кой знае каква – и Сашо, и майка му имаха ключове от дома му. Той бе телеграфирал на Сашо да го чака с колата на летището. Сега хубаво щеше да почака – до полунощ. Сам той бе висял неведнъж и не два пъти на летища, знаеше колко е неприятно.

И точно в тоя миг той внезапно се досети, че не е купил никакъв подарък ни на своя племенник, ни на сестра си. Обикновено на

летищата продаваха хубави стоки, но дали не е късно? Имаше в себе си малко чужда валута, парите нямаше да го затруднят. За негово щастие един от щандовете все още работеше. Нощта си беше нощ като всяка друга – обикновена и спокойна, самолети пристигаха и излитаха, чакалната бърбореше непрекъснато и монотонно на езиците по света. Сега тъкмо под носа му минаваха като привидения с белите си сари половин дузина индуски. Той почака да се изниже тяхната рядка колона и се изправи пред щанда. След кратко колебание купи кашон английски цигари, газова запалка и бутилка „Джони Уокър“. Продаваха много хубави дамски жилетки на съседния щанд, но там бе затворено. Нещастната му сестра никога не бе блестяла с шанса си. Като се върна с покупките, неговият съсед го погледна зарадван.

– Уиски? – запита той благосклонно. – И аз си взех една бутилчица. След това преমেждие да се качи човек трезвен в самолета, все едно да умира втори път.

Наистина, докато тръгна самолетът, той преполови бутилката. Пиеше уискито, както си е, топло и сухо, на края изглеждаше съвсем пиян. Дори като се качиха в самолета – продължи да пие. Летците бяха пристигнали още преди половин час, оживени и весели, може би наистина ги бяха измъкнали от някое заведение. Само стюардесата беше много сънлива, едва крепеше на прясно гримираното си лице своята професионална усмивка. Моторите изреваха безгрижно, самолетът излетя веднага в черното небе, без да го е грижа какво става с неговите пътници. В търбуха му бе тихо като в истински търбух на птица, хората седяха по местата си настръхнали и безмълвни. Тоя път пристигнаха съвсем благополучно, разбира се, но на летището го чакаше неприятна изненада – никой не го посрещна. Урумов безпомощно се оглеждаше, дори излезе навън от летището – никой! Той отиде до телефона и набра номера на сестра си.

– Ти ли си, Михаиле? – запита тя зарадвана.

– Аз съм, сестро. Не получихте ли телеграмата ми?

– Получих я още снощи... Но моят обесник не се завърна цял ден, зная ли къде да го търся.

Академикът и обясни, че си е загубил ключовете.

– Ами ще спиш у дома! – каза тя зарадвана. – Знаеш ли откога не си идвал? От сватбата ми.

Това беше вярно, той замълча за миг.

– А имаш ли представа къде е Сашо?

– Знам ли? На твоята вила, навярно. Каза ми, че работел там нещо.

Ами той как да не знае, да не си се върнал по-рано?

– Два дни по-рано.

– Затуй – отвърна сестра му с облекчение. – Той мен не ме слуша, ама ти за него си бог.

– Хайде, глупости! – измърмори академикът. – Добре, аз ще отида до вилата с такси, пък ако не е там – ще дойда при теб.

– Еее! – възкликна тя огорчено. – Толкова пък да не искаш да дойдеш веднъж у дома.

– Старото куче, сестро, си знае колибата. Другаде не му е удобно.

– Добре, добре! И да му кажеш на моя хаймана да се прибира.

За щастие въпреки късния час намери някакво такси. Като чу адреса, шофьорът се понамръщи и така лудо зафуча с колата, че Урумов се стресна повече, отколкото при аварията със самолета. Пресякоха центъра – тих и пуст в тоя час на нощта, и продължиха нататък. Когато приближиха съвсем, той видя между клоните на дърветата светналите прозорци на вилата. Това наистина бе шанс – Сашо дори не си бе легнал. Иначе, както нямаше звънец, кой знае как щеше да го събуди.

Той плати на шофьора и тръгна през градината. От отворените прозорци се носеше слаба музика. Да, сигурно не бе сам, никой те слуша сам музика през късните часове на нощта. И академикът реши да почука, доста силно и настоятелно при това. Скоро вратата се отвори, на прага се появи Сашо. Академикът забеляза много добре, че младежът се смуги много повече, отколкото можеше да се очаква.

– Ти ли си? – възкликна той доста объркан. – Ами аз те очаквах към понеделник, вторник... Нищо, добре дошъл, влез.

Академикът се нагани да влезе, но Сашо все още не се отместваше от вратата.

– Исках да ти кажа, че имам гости... Така че не се учудвай.

– Ни най-малко – каза академикът.

– Защо не ми се обади? Чаках телеграма от тебе!

– Това е дълга история – отвърна вуйчо му. – Най-напред да ти видиш гостите.

Те влязоха в хола – Сашо с куфарите.

– Боже, как си ги носил – мърмореше той... – Момчета, една мъничка изненада. Това е вуйчо ми... Както виждате, имам много представителен вуйчо.

Всички в хола станаха. Всъщност бяха още двама младежи и три момичета, всички много леко облечени. Урумов имаше чувството, че едно от момичетата току-що бе станало от коленете на някакъв братат

субект с разгърдена до пъпа риза.

– Ще започна с Криста – посочи той хубавото тъмнооко момиче.

Урумов пое суха и лека ръчичка, тъмните очи го гледаха с нескрита симпатия.

– Това е Донка... Препоръчвам ти тоя корнишон, може да ти потява. Казва се Кишев или съкратено – Кишо. А това са семейство Секеларови – и двамата художници.

Значи, тая малка космата госпожичка е била всъщност на коленете на мъжа си.

– Нищо, седнете – каза Урумов. – Ще ме почерпите ли нещо?

Сашо го гледаше с недоумение – шегуваше ли се, сериозно ли говореше?

– Вуйчо, как да ти кажа – имаме само кубински ром. Малко е силен за тебе.

– Добре, тогава ще почерпя аз... Но трябва да ми донесеш най-напред сака – оставих го под едно дърво до входа.

Докато Сашо изтича за сака, Урумов поразгледа компанията. Най-хубаво впечатление правеше, разбира се, това – тъмноокото. Както се бяха разпределили по местата, изглежда, че беше приятелка на неговия племенник. Навярно беше много чувствителна, той просто усети как потрепера вътрешно като листенце под изпитателния му поглед. Нещо дръзко, дори до степента на нахалството, се усещаше в братадия. Устните му бяха много червени, почти малинови – това го дразнеше. Само погледът му, макар и малко предизвикателен, бе интелигентен и жив. Другите му се сториха незначителни.

Сашо скоро се върна със сака, Урумов нехайно измъкна от нея бутилката „Джони Уокър“.

– Ура! – извика самотно Кишо и брадавиците му сякаш се приготвиха да литнат.

Докато Сашо сервираше чашите и леда, Урумов им разказа приключението си със самолета. И, разбира се, малко преувеличи, беше длъжен да преувеличи. Искаше му се да стане с нещо интересен на младежите, чувствуваше се виновен, дето така неочаквано бе се втурнал в тяхната компания.

– Като пристигнахме, всички започнаха да се целуват – летци, стюардеси, пътници.

Дори не се изчерви от безсрамната си лъжа.

– Ти имаше ли нещо подръка? – пошегува се Сашо.

– Само един потен експерт.

– Пфу! – обади се Донка.

Тя зяпаше така в академика, сякаш се готвеше да го глътне. Всъщност за пръв път ѝ се случваше да беседва с жив академик. А това като че ли бе изваден от калъф – толкова приличаше на истински.

– А страшничко ли беше? – попита тя стеснително. И с това събра учудените погледи на всички – никой не я беше виждал досега да говори стеснително.

– Нищо на това свят не е толкова страшно за един стар човек. – И понеже Донка продължаваше да го зяпа недоверчиво, той добави, тоя път само на нея: – Всъщност хората не се плашат толкова от смъртта, колкото от болката. Особено младите хора си въобразяват, че всяка смърт е придружена от някаква нечувана болка.

– Тъй ами! – възкликна удивено момичето. – Смъртта защо е смърт?

Взеха чашите, чукнаха се, но Урумов отпи само една мъничка глътка. Изведнъж се почувствува тъжен, после някаква пустота измести всичко. Шумовете изведнъж затихнаха в ушите му, светлините потъмняха. Тоя внезапен пад след прилива на жизнени сили през последния половин месец едва ли не го уплаши.

– Слушайте, момчета, аз ще си вървя – каза той внезапно. – Само че Сашо трябва да ме изпрати. А пък вие си останете.

– Добре, вуйчо – отвърна младежът.

Той усети много ясно облекчението в гласа му. Чувството му за пустота и самотност още повече се усили. Но като си тръгна, академикът внезапно забеляза опаката страна на някаква картина, подпряна на стената. Навярно беше маслена картина в грубо боядисана бяла рамка. Изведнъж, без да съзнава какво прави, той я обърна. И остана така – изтръпнал, без да може да откъсне погледа си от нея. Всъщност не приличаше на човек, който гледа картина, а сякаш внезапно бе потънал в самия себе си.

– Ваша ли е тая картина? – попита той тихо, почти безизразно.

– Да, моя – отвърна художникът.

Плътна синьолилава нощ, два бели коня, които почти се сливаха с нея. Единият от конете, по-едрият, бе вдигнал изящната си муцуна към смръщеното небе. Другият бе обърнал малко назад малката си главичка, извивката на шията му беше нещо, което не бе виждал никога досега.

– Продавате ли я? – запита академикът.

– Вече я продадох.

– На кого?

– На една българка от Калифорния! – отвърна неохотно художникът.

Само това не очакваше да чуе.

– И с какво се занимава тая българка?

– Казва, че имала мотел край Сан Диего.

– Да, ясно – измърмори Урумов. – Знаете ли какво са мотелите край Сан Диего? Публични домове за моряци от военния флот...

Художникът враждебно мълчеше, брадата му сякаш се понаежи. Може би не бе започнал тоя разговор по най-добрия начин.

– Тя сама ли избра картината? – продължи Урумов. – Или вие това ѝ предложихте.

– Да, тя сама – отвърна брататият.

– Защо не ѝ предложите нещо друго? Много ми се иска да купя тая картина.

– Вече не е удобно – отвърна все така неохотно художникът.

– Колко ти плати?

– Двеста долара.

– Бих могъл да ви ги платя в левове. А тя да си отнесе в Калифорния нещо друго... – Урумов го погледна прямо. – Не толкова добродетелно.

– Бих могъл да предложа на вас нещо друго – каза художникът. – Още по-добродетелно.

– Мене ме интересува темата – каза Урумов. – Макар да не съм букмекер.

– Имам и други коне.

– Вие не ме разбирате – каза Урумов с досада. – Нищо, довиждане.

По-късно, докато още се клатушкаха с колата по черния път, Сашо запита:

– Наистина ли ти харесва тая картина?

– Да, много е хубава.

– И все пак не трябваше да му даваш възможност да си вири чак толкова нос! Простак такъв! Като се върна, ще го изхвърля като парцал!

Изглеждаше искрено ядосан, Урумов не си спомняше да го е виждал друг път така сърдит.

– Защо?... Според мен така би трябвало да постъпи всеки почтен човек.

– Какъв – почтен? – говореше Сашо раздражено. – Държи двеста долара в джоба си, а смуче чуждо уиски. Ще му го изкарам през носа.

– Във всеки случай това надали ще направи картината по-лоша.

– Вуйчо, ти ще имаш тая картина! – каза младежът решително. – Та дори ако стане нужда да го заколя и закопая в дерето.

Академикът си помисли, че от един съвременен младеж може да се очаква и такова разрешение на проблемите.

– С какво име се ползува той?... Между своите колеги, искам да кажа.

– Знам ли, те всички са манияци... Всеки случай не го смятат за гений.

Бяха излезли вече на шосето, колата безшумно се плъзгаше между тъмните притихнали вили, скрити в сенките на дърветата. Като че ли привидения живееха в тия вили, Урумов рядко виждаше някой прозорец да свети.

– А не може ли да нарисува друга? Също такава? – досети се изведнъж младежът.

– Не, мойто момче, в изкуството нищо хубаво не може да се направи два пъти.

– Да, но тя надали знае това!

– Коя?

– Тая шантава калифорнийска сводница.

Академикът се засмя:

– Какво пък, можем да проверим неговата почтеност – каза той.

– Бъди спокоен! Вуйчо, знаеш ли, че ми се виждаш доста променен?

– В какъв смисъл?

– И аз не мога да разбера в какъв. Но нещо се е променило, това се усеща. Походката ти например. Сега стъпваш много по-твърдо, потесчено.

– Искаш да кажеш, че преди това съм се мъкнал като плужек?

– Какво е това плужек?

– Охлюв без къщичка на гърба.

– Да, прощавай, вуйчо, ама се беше малко отпуснал... Сега, както казват, си позачервил гребена. Имам чувството, че Донка лапна по тебе – добави той шеговито.

– Коя е Донка?

– Тая – високата. Никога не съм я виждал така опулена.

– Другото момиче твоя приятелка ли е?

– Нещо такава.

– А сериозно ли е?

– Малко по-сериозно от друг път. Вуйчо, разсърди ли се, дето намери тая тайфа във вилата?

– Ни най-малко – отвърна Урумов искрено. – Даже съжалявам, че не можах да ви направя компания. А момичето е наистина момиче – добави той. – Може да вярваш на един стар човек.

– Да пукна, ако не е така.

– Трийсет години съм бил професор – продължи Урумов. – Възпитавал съм няколко поколения. Сега като че ли децата направо стават жени, както какавидите – пеперуди.

– И доста нахални при това – съгласи се охотно Сашо. – Криста е друга.

Когато пристигнаха, Сашо помогна на вуйчо си да пренесе багажа. Всъщност куфарите пренесе той, академикът взе само сака и чантата. Апартаментът бе грижливо почистен и разтребен, изглежда, че сестра му го е проветрявала всеки ден. Щом прекрачи прага, и като че ли нещо се отпусна в него, нещо, което през всички тия последни дни преди заминаването е било напрегнато и неспокойно. Той бе пристигнал в дома си – в своя единствен дом. Наистина като някакво старо куче, което вечно се връща към своята колиба, та дори на нейно място да са построили екарисаж за кучета.

– Ами сега можеш да си вървиш – каза Урумов. – Върви, върви, компанията те чака.

Щом външната врата щракна, той тръгна бавно през апартамента. Оглеждаше всичко, едва доловимо поклащаше посивялата си глава. Когато влезе в спалнята, не почувствува никакво вълнение. Неговото старо легло бе разтребено за лягане, на възглавницата бе поставена, грижливо изгладена, най-хубавата му лятна пижама. Той отвори гардероба – оттам бе изнесено почти всичко. Никакви шишенца и кутийки нямаше пред тоалетното огледало, нищо освен един мъжки гребен и една стара четка за коса със сребърна дръжка. Тя се бе постарала да заличи всичко, което би му напомняло по някакъв начин за нея. И едва когато започна да се съблича, някаква мъртва болка притисна сърцето му. Напред, напред – тая граница трябва да се прескочи. Трябва да се прескочи.

Той лежеше в мрака, сърцето му бе неспокойно. И изведнъж си припомни белите коне, сините бели коне, в нощ, каквато не е възможна – гъста като кръв, студена като стъкло. Изящните ноздри, отворени като очи, стремително опънатата шия. Той знаеше много добре защо иска да купи картината. Това беше всъщност неговият пръв спомен, първото нещо, което бяха зърнал; смаяните му детски очи. Светът не беше се

появил пред него постепенно и бавно, не бе изплувал от сенките, не бе се втвърдил от хаоса. И тъй да е било – той не го помнеше. Светът се бе отворил пред него, както се отваря театрална завеса. И тогава той бе видял синята нощ и белите коне, които отчетливо чаткаха с железните си копита. Висок кабриолет с корави седалища и дъсчени облегалки, който подкачаше по неравния път. Спускаха се по някаква глуха планинска клисура, конете тичаха в равен тръс, отначало той виждаше само гърбовете им и острите им уши. Спускаха се тъй цяла вечност, сякаш пътуваха за някакъв друг, тъмен и подземен свят. И макар да бе нощ, той виждаше всичко с поразителна яснота. Седеше до майка си, тя го бе прегърнала и завила с мокрия си шал. До нея бе седнал баща му. Той не виждаше и не помнеше лицата им. Срещу тях се бе свил като че ли малко уплашено брат му Тома с фуражка и къси до глезените панталони. Редом с него бе задрямала Цонка, първата тяхна слугиня, която помнеше първия му другар в игрите, първата му учителка. И тя се бе завила в дебел домашен шал, големите ѝ меки гърди тежко се друсаха. Пътуваха тъй цяла вечност. Никой не говореше, не се чуваха дори звънчетата, които съпътстваха цялото му детство. Нищо освен конете – белите коне.

Най-сетне пристигнаха. Файтонът бе влязъл в някакъв двор, святкаше жълтеникав фенер, чуваше се тиха човешка гълчава. Не виждаше нищо освен белите коне, които пръхтяха уморени и от време на време удряха с копита по земята. Слугинята го взе в меките си прегръдки и го понесе през прустове и сайванти. След това тъмната завеса отново се спусна, трябваше да минат много месеци, преди да прогледне втори път за света.

Много по-късно, като разпита подробно баща си, той установи, че е бил на година и девет месеца. Бяха пътували през Арабаконак за Вършец, бяха пристигнали късно през нощта поради някакво скъсване на конския впряг.

– Как е възможно да помниш? – бе казал учуден баща му. – Ти беше толкова малък!

– Ето че помня!

– На тая възраст! – все още недоумяващ, бе измърморил баща му. – Но това е против науката.

Тогава за пръв път се бе усъмнил в точността и силата на науките. И това съмнение му бе останало за цял живот.

ВТОРА ЧАСТ

1

Беше едва краят на ноември, а във валеше сняг, толкова едър и мокър, че се налепваше като каша по витринното стъкло. В ресторанта бе много светло, по празните маси блестяха излъсканите метални пепелници. Скупчени на една от крайните маси, келнерите нещо тихо, но оживено си говореха. Навярно удумваха някого, своя управител може би, защото от време на време се обръщаха и поглеждаха недоверчиво към Сашо. И напразно се тревожеха, той изобщо не ги забелязваше. Облегнат с лакти на пустата маса, младежът с досада поглеждаше навън. В мътната светлина на лампите минаваха улисани хора, повечето с шлифери, но имаше по сака и без шапки, с вдигнати яки и ръце в джобовете. До обед денят бе направо топъл, дори прашен, от няколко дни улиците воняха нетърпимо на бензин. След това небето започна постепенно да посинява, без да прииждат облаци, сякаш само се боядисваше. Стана още позадушно. Но към два часа, тъкмо когато Сашо минаваше по „Раковски“, внезапно и остро духна вятър, едно старче се затича подир шапката си, под невъзмутимия профил на Вазов от барелефа на своя музей. Момичетата попритиснаха късите си полички, тия, които бяха с панталони, се чувствуваха по-удобно. Сашо повдигна изненадано нос към небето – безнадеждна и безрадостна сивота, макар че в сърцето му чуруликаше някакво канарче, малко пресипнало, но все пак канарче. Днеска за него беше хубав ден, искаше му се всички хора да се усмихват. Но, кажи-речи, никой не правеше това, особено след като вятърът се усили. Духа тъй няколко часа, след това спря така внезапно, както бе почнал.

Но едва привечер заваля студен дъждец, който скоро се превърна в сняг.

Тая изрядна бяла маса със сгънати салфетки и подредени прибори започна да го подтиска. Беше я ангажирал днес на обед и както е редно, сам бе пристигнал пет минути преди уреченото време. Но оттогава мина повече от половин час, а все още никой не пристигаше. В друг случай надали би обърнал особено внимание, но днес бе готов да се обиди. Тоя ден не бе като всички други, днес той бе защитил в университета дипломната си работа. Всъщност нямаше от кого да я защитава, всички я бяха харесали. Поискаха му само някои допълнителни обяснения, но

точно тука той бе в стихията си. Прекъснаха го след няколко минути и го изпратиха с усмивка – благосклонни и съвсем мъничко завистливи, както винаги в подобни случаи. За талантливия човек на тоя свят няма прегради, както обичаше да казва Кишо. За талантливия човек са отворени всички врати освен една – тая, която му трябва. Сашо обичаше каламбурите, макар че не вярваше в тях. В края на краищата той знаеше, че ще отвори вратата, която му трябва. Тъкмо затова даваше тая вечеря, както е редно, когато човек поема нов път в живота си. Наистина беше поканил само няколко души, но ги беше поканил не къде да е, а в хубав и скъп ресторант. Нищо не им костваше на тия майни да бъдат поне малко по-възпитани. Решителните дни в живота на човека може би наистина се броят на пръсти.

Първа пристигна Донка. Изглеждаше като зашеметена и със своето ярко червено пончо и зелени панталони приличаше на голямо крачещо лале. Беше малко отслабнала през лятото, очите ѝ блестяха като на гладна котка. Седнала-неседнала, тя се залови за газираната води и я изгълта направо от бутилката, без дори да мигне.

– Ти от Сахара ли идваш? – попита той.

– У Антоанета бях – отвърна тя и безцеремонно се уригна. – Нищо, прощавай... – Лицето ѝ изведнъж просветля. – Знаеш ли, извадих кент флеш майорен от пики.

– И как стана това? – попита Сашо без особен интерес.

– Как стана ли? – едва ли не крякна възбудено тя. – Бате Фанчо Куклата беше блинд, аз имам кента до рига... Казвам тройно, разбира се. Бате Фанчо тегли две карти. Ами сега?... Нали знаеш какъв рефлекс вадя на покера. И аз тегля две карти. Имах пики рига, вале десятка, поллучих асо и дама. А той понеже е джентълмен с жените, си получава своята четвърта осмица. Първа заигравам аз – десет чипа. Той...

Сашо изключи за половин минута. Другите как да е, но Криста защо се бавеше? Тя не закъсняваше никога, обикновено идваше първа. Винаги я намираще там, където трябваше да го чака, спокойно си гризеше гевречето или ближеше сладолед. Това момиче като че ли не знаеше какво е скука. Толкова е интересно да се зяпа уличното движение, казваше тя. „Знаеш ли, мишенце, преди малко мина Калата, нямаш представа колко е посивял. Като видя как съм се опулила срещу него, той ми удари едно око и си отмина.“ Да, имаше много ведър характер неговото мишенце, освен когато работите се отнасяха до майка ѝ. Беше му забранила дори да се обажда по телефона у тях, майка ѝ се разстройвала, като я търсели разни момчета. Какви момчета? Защо момчета? Той не е

момче, а кандидат за научен работник. Тая непозната майка вече от месеци му ходеше по нервите, но по тоя въпрос Криста не беше склонна да прави компромиси.

Когато включи отново, Донка тъкмо казваше:

– Ама ти не ме слушаш!

– Как да не те слушам? Само се чудя защо никой не идва.

– Ще ти кажа защо!... В тоя момент Криста тъкмо бърше сополите на майка си и рони сълзи заедно с нея... Ще ти почерни живота тая жена, ако ти стане тъща...

– Няма такава опасност! – каза Сашо хладно.

– Да ти стане тъща? – погледна го тя бързо.

– Не, да ми почерни живота.

– Ти си превъзходен егоист – отвърна Донка невъзмутимо. – Тебе даже не могат да те одраскат.

– Аз ли съм егоист? – погледна я той презрително. – Дето ви мъкна цяло лято с колата на вуйчо?... И ви поях с най-отбрано уиски?

– Сантори – каза тя. – Това изобщо не е уиски.

– Само веднъж беше сантори, маймуно такава.

– Е, добре де!... Да не си го правил заради мене? Знам ви аз какви сте баламурници, особено в размножителния период.

– Приличам ли на баламурник? – попита той малко високомерно.

– Е, не съвсем! – съгласи се внезапно тя. – Не се отказваш, ако ти падне и нещо допълнително...

Сашо стреснато замълча. За пръв път Донка му напомняше за тая тяхна единствена грешна нощ. Но сега го гледаше спокойно и малко насмешливо, очите ѝ, полирани още през лятото, все тъй си блещукаха. Досега се бе държала така, сякаш нищо не се бе случило между тях, какво изведнъж я беше прихванало?

– Ето ги двете Фифета! – каза тя. – Басирам се, че Мими е била на козметичка, затова закъснях.

Двамата Секеларови се настаняха мълчаливо на масата, не казаха дори здрасти. Малкото Фифе наистина бе ходило на козметичка, приличаше на одрана. Бяха ѝ свалили хубавите мустачки, кажи-речи, до косъм, оскубаното бе намазала лекичко с крем, така че пак си имаше мустачки, макар и бели. Но в замяна на това брадата на голямото Фифе изглеждаше непипната от месеци. Кишо се бе пошегувал веднъж, че като влязла някаква муха в брадата му, излязла оттам след половин година. Много се измъчила в тоя лабиринт, горката, щяла да умре от глад, отчаяно бръмчала за помощ. Хари чувал, разбира се, че нещо бръмчи, но

малкото Фифе го уверявало, че то е в главата му. Сега той се бе приближил до масата някак си дебнешком, криеше нещо зад тесния си гръб. После се разбра, че е картина.

Щом седнаха, лицето на малкото Фифе веднага потъна в пот. Жестокото дране на космите го бе изнервило, по лицето ѝ от време на време пробягваха леки тикове. Хари, все тъй мълчалив и равнодушен, разопакова картината – само погледът го издаваше, че е спокоен горе-долу като Везувий. Когато я подпря на стената, се чу първото леко бучене – никой не изохка от възторг. Даже напротив, Сашо я гледаше малко резигнирано, най-сетне измърмори:

– Да, хуу-бава... Всъщност какво представлява? Кентаври пасат зеле?

– Не се втелявай! – каза мрачно художникът. – Това са берачки на лавандула. Ако не ти харесва, мога да си я взема обратно.

– Как пък не! – отвърна живо младежът. – Единственият художествен предмет в нашия скромнен еснафски дом. Ако не се смята един ковчег на майка ми, нейна саморъчна изработка от пансиона.

Той продължи да гледа картината, след всеки миг тя все повече му харесваше.

– Ще я покажа на вуйчо, разбира се! Тоя подарък не е ли малко скъп?

– Аз не правя търговия с изкуството – отвърна художникът.

И навярно беше прав. Веднъж се беше изпуснал пред Кишо, че през целия си живот е продал всичко на всичко четири картини. А бил нарисувал около четиристотин. Кишо просто се чудеше къде може да е дянал другите. Художникът внимателно дебнеше израженията на лицата им.

– Защо трябва една картина да се разбира от пръв поглед? – запита той. – Това означава, че не съдържа нищо особено.

Сашо охотно се съгласи. Ковчегът на майка му представлявал „Гравбането на сабинянките“. Като бил съвсем малък, той си мислил, че някакви мъже гъделичкат някакви жени. И да им бъде по-удобно на мъжете, жените малко се били разсъблekli. Не изглеждало, че това кой знае колко ги забавлява, някои дори се опитвали да побягнат. Едва когато поотраснал, той се решил да запита майка си: „Мамо ма, тия защо ги гъделичкат?“ „Не ги гъделичкат, а ги крадат“ – отвърнала майка му. Той си помислил, че се шегува. Кой е луд да краде жени? Жени, колкото щещ, не можеш да се разминеш от тях по улицата. Друго е, ако ги давеха, да речем, но наблизко не се виждало ни море, ни река. Хари го

слушаше намусено, а всъщност даже не го слушаше. Както винаги, той бе ужасно гладен, чувствувахе се готов да изяде цяло прасе. А на всичко отгоре, преди да тръгнат, бе прочел в едно старо списание как се приготвяло хоботче на много млад слон – като се заравяло в опалена в земята пещ. Ставало като мозък.

– Слушай, поръчай поне нещо за пиене – прекъсна го той нетърпеливо.

Сашо поръча водка и сайра – комбинацията беше много хубава. Докато чакаха, пристигна Кишо, по летни сандали на всичко отгоре. Краката му бяха съвсем мокри, но изглеждаше някак особено сгорещен и възбуден. Оказа се, че единствените свестни обувки в къщи взел брат му, тъй като трябвало да отиде на концерт на Ойстрах.

– Абсолютен кретен – оплака се той беззлобно. – Няма пари за обувки, а се мъкне по разни скъпи концерти. Това какво е?

– Сайра! – отвърна Донка.

Докато келнерът се обърна, ометоха сайрата. Кишо незабавно поръча още пет порции.

– Слушай, не се ли увличаш? – попита Сашо внимателно. – Не забравяй, че си дошъл по летни сандали!

– Тая поръчка аз плащам! – каза Кишо натъртено. – Пет порции, моля. И за какво пестите лимоните, донесете ни цял лимон.

Докато келнерът се оттегляше с достойнство, той добави доволно.

– Днеска съм сключил най-голямата сделка в живота си! Край на асистенската сиромашия!

Никой не му обърна внимание. Отдавна се беше прочул със своите сделки и трaмпи – обикновено кон за кокошка. Последният път бе заменил фотографически апарат за детска количка. И за какво му беше тази детска количка? Кишо мрачно мълчеше. Донка съвсем случайно беше узнала, че я подарил на малката си сестра по случай нейната първа рожба.

– Какво, не вярвате ли? – продължи той язвително. – Напускам с омерзение университета, отивам на частна практика.

– Каква частна практика? – попита скептично Донка. – Къде има сега частна практика?

– И все пак има! – заяви тържествено Кишо.

И разказа подробно. Някакъв белгийски менажер внесъл в България японски електронни устройства за забавни игри. Инсталирал ги в „Луна парк“ и започнал да ги експлоатира. Автоматите били нещо удивително и като техническо устройство, и като ефект. Имало там стрелба по

бойни самолети, футболни мачове, изкусно кормуване. Минала седмица, минали две, и автоматите започнали да се развалят. Устройството им било наистина извънредно фино и сложно, дори сам менажерът нямал ясна представа за тях.

– Изобщо у нас никой не е в състояние да ги поправи. Никой освен мен, разбира се! – Той се удари така силно в гърдите, че две-три грахчета от руската салата излетяха като куршум от устата му. – Та дори и за мен това не беше чак толкова лесно, тоя кретен изобщо не е донесъл схемите. Сега – все едно, че ще ги измислям аз.

Най-сетне някой упътил менажера към Станислав Кишев, дипломиран инженер, асистент в университета. Богатият менажер се държал робско като католически прелат в двора на папата. Донесъл му бутилка Балантай и кутия виенски шоколадови бонбони. Докато опитвали бонбоните и уискито, менажерът му изложил патилата си. Макар да изглежда крайно смирен, все пак бил добре информиран.

– Слушайте, господин Кишев, аз ви предлагам много изгодна сделка! – заявил той. – Вие получавате в университета сто и петдесет лева. Аз ще ви дам четиристотин... И дори няма да имате работно време – само ще поправяте автоматите, когато се повредят.

Всички го зяпнаха, предложението наистина не беше за пренебрегване.

– И ти съгласи ли се? – попита Донка.

– А как? – погледна я враждебно Кишо. – Ти на мое място ще откажеш ли?

– Разбира се, че няма да откажа... Но ще поискам поне шестотин... Ти с тия сандали ли беше?

– Ами с кои?

– Той те е взел за пълен бунак – каза тя убедено. – Щом ти е предложил четиристотин, значи е бил готов да даде поне двойно.

Кишо остана със зяпнали уста, черните пуканки по лицето му лекичко избледняха.

– Знаеш ли, че си права! – каза сломено той. – Ами, разбира се!... След туй аз си направих сметката – той губи по сто лева на ден от развалените машини.

– Видиш ли? – каза Донка.

– Добре де – намеси се Сашо, – но защо трябва да напускаш университета?

– А как? – Кишо се понамръщи. – Да служа едновременно на бога и на мамона?

– Дума да не става! – каза решително младежът. – Да си оставиш университета заради някакви си детски играчки! Тая няма да я бъде!

– Как няма, като е факт!... Аз подписах договор – днес в шест часа в кафе „България“. При това с неговия паркер, тъй като нямах на ръка нещо по-подходящо. – Кишо се засмя. – Дори взех триста лева аванс, искаш ли да ти ги покажа?

Не стана нужда, тъй като извикаха Сашо на телефона. Беше Криста, гласът ѝ звучеше доста унило.

– Няма да дойда – каза тя. – Колкото и да ми е неприятно.

– Защо?

– Не мога да ти кажа сега – обаждам ти се от уличен телефон. – Утре ще ти обясня, като се видим.

Той се опита да протестира, но, разбира се, съвсем напразно. Тя отговаряше едносложно, гласът ѝ ставаше все по-хладен.

– Моля ти се – да прекъснем този разговор. Хората слушат какво говорят.

– Добре – каза той и тръсна телефона, без да каже дори „довидане“.

Като се върна на масата, Донка го гледаше изпитателно.

– Познах ли? – каза тя шеговито.

Сашо махна с ръка, но нищо не ѝ отвърна. Чувствуваше се разстроен, това нелепо съперничество с тая непозната, капризна майка съвсем го изнервяше. Но, разбира се, много повече го дразнеше поведението на Криста. В края на краищата никое съвременно момиче не би предпочело майка си пред един истински сериозен приятел.

– Още по една голяма водка! – кимна той на келнера, макар че това не беше предвидено в предварителната му сметка.

Преди няколко дни бе излязла статията в „Простори“. Неговият акуратен вуйчо веднага бе взел остатъка от хонорара и му го бе връчил с шеговита усмивка: „На тая възраст добре ти плащат, мойто момче.“ Сумата наистина беше прилична. Тогава какво има да му мисли? Щом парите ще стигнат за сметката – всичко друго е без значение. Не, не вярваше, че е егоист, както преди малко го бе обвинила Донка. Не беше ни най-малко стиснат, макар че като всеки разумен човек не обичаше да пилее напразно пари. В това отношение никак не приличаше на баща си, по-скоро на своя дядо, когото бе виждал само от старите семейни фотографии.

Тоя път малко бързичко се напиха. Всеки си имаше своите тревоги и вълнения, дори малкото Фифе, което се бе посъвзело от козметичния

шок и от време на време страдалчески им се усмихваше. Пиха алиготе с киевския котлет, след това, както бяха вътрешно поразклатени, всички изведнъж го обърнаха на коняк. Това вече им дойде množко, Кишо, който през цялото време бе мълчал, унесен в своите нови проекти, изведнъж поиска да вдигне тост.

– Може! – съгласи се снизходително Сашо. – Но ако го измърмо-риш под носа си.

Отначало Кишо наистина говореше под носа си, дори малко пелте-чеше, но постепенно гласът му укрепна:

– Това Копеле е по-младо от нас, но никак не е загубено – започна той. – И все пак хич да не си мисли, че като е завършил с отличие, е хвал-нал дядо боже за каламбаците. Тая диплома вече никой няма да я пог-ледне. За живота не са нужни никакви дипломи, дори много ум не е ну-жен. За живота са нужни преди всичко здрави лакти. И да умееш да ра-ботиш с тях.

– Ти умееш ли? – засмя се Донка.

– Ако умеех, нямаше да стоя десет години асистент... – измърмори той мрачно. – И какво още е нужно?... Та това е известно още от класи-ката, да не кажа от гръцката митология. Гъвкав гръбнак, разбира се! И ловкост! Не е достатъчно просто да се подмазваш. Трябва преди всичко да умееш да се подмазваш – с мярка, дори с известно достойнство. На-шият декан, да речем, никак не обича грубите и вулгарни подмазвачи. Нека да бъде справедлив, може би изобщо не обича подмазвачите. Но сам не разбира колко тъпичко и ловко си го пързаят. А той си въобра-зява на всичко отгоре, че е честен и независим. И какво друго исках да кажа – той се запъна – наистина, може би то беше най-важното...

– Ще си го спомниш утре – каза Сашо.

– Е, тогава благодаря за вниманието! – завърши обидено Кишо. – Както се изразяват някои стари, възпитани хора по телевизията.

И навярно всичко щеше да свърши с тоя малък тост, ако Кишо не бе се заинатил да ги води на бар. В края на краищата и той имал право да почерпи веднъж, макар и с аванса на белгийския капиталист. Всички се съгласиха охотно освен Сашо.

– Там няма да те пуснат с тия брадавици! – каза решително той. – И с тия летни сандали на всичко отгоре.

За сандалите беше съвсем прав – портиерите щяха да го изхвърлят като парцал още на входа. За беля Донка успя да намери компромисно разрешение.

– Ами да отидем в барчето на ресторанта – предложи тя. – Толкова

е тъмно, че може да влезеш бос.

– Аз искам истински бар... С програма.

– С програма – като си купиш обувки, – отвърна безжалостно Донка.

Кишо се примири. Слязоха един етаж по-долу и всичко беше готово. Барчето наистина беше необикновено тъмно и едва-едва осветено от противните червени абажури на лампите. Имаше само пет-шест маси и малко повече фикуси и филодендрони край стените и по ъглите, които стояха там като недохранени привидения с протегнати шии, сякаш надзъртаха какво има по масите. Настаниха се край една от тях с пукнато черно стъкло, недоверчиво се огледаха. Имаше само още една компания в барчето, някави мустакати чужденци, твърде вулгарни на вид, единият с някаква съмнителна пришка на бузата, залепена на кръстче с лейкопласт. Както е редно, забавляваха ги две проскубани момичета с кръгло изрисувани кукумявчи очи и толкова къси поли, че не ставаха и за прес-тилчици. Навярно не бяха вечеряли, защото усилено зобеха фъстъци.

– Ама пък заведение! – измърмори Сашо. Пристига келнерът, на червената светлина на лампите лицето му приличаше на бифтек. Кишо поръча цяла бутилка уиски, лед и газирана вода. Така поне щяха да знаят какво пият. Иначе в тъмното можеха да им пробутат каквото си искат. Когато допиха втората бутилка, малкото Фифе сладко спеше на масата, а Донка танцуваше сама на дансинга под отегчения поглед на бармана. Най-сетне той спря магнетофона и каза решително:

– Край!... Повече нито капка!...

Макар да беше здравата пиян, Кишо си прибра рестото, ако не до стотинка, поне до левче. Едва събудиха Фифето, то се прозяваше и мяскаше така сладко, сякаш току-що бе похапнала в съня си. Както и да е, успяха да изнесат навън тленните си останки. На улицата беше много студено. Вятърът подсвирваше с най-тънките си зимни флейти. Само Сашо стоеше здраво на краката си, за пръв път през цялата вечер на лицето му се бе появила слаба усмивка. Двете Фифета помъкнаха подръка Кишо, краката на частника някак смешно изпреварваха мършавия му задник. Като го откри най-сетне в мрака, Донка здраво се вкопча в ръката му.

– Ще ме изпратиш ли?

– Ами какво да правя! – отвърна с досада младежът.

Той въздъхна и я помъкна по заледените тротоари. След всяка пресечка краката ѝ омекваха все повече и повече, тя вече едва ли не лежеше върху него. Подхлъзнаха се на един ъгъл, главата на Донка дрънна яко

на тротоара. Сашо успя с мъка да я изправи и в това боричкане – преструваше ли се, или не – но напълни ръцете му с бюста си. Когато пристигнаха най-сетне до дома ѝ, той се бе загреял като термофорна възглавничка. Сашо я подпря на домофона, извади ключа от чантичката ѝ и как да е успя да отвори външната врата.

– Няма ли да се качиш за малко горе? – попита тя направо.

– Какво да правя?

– Нищо, ще посвирим на пианото.

– Добре – каза той.

Сашо знаеше, че техните са на екскурзия, сега навярно корабът им цепеше водите на морето някъде към Сицилия.

– Имам много хубаво пиано – бърбореше тя. – Трябва само да го акордираме.

Акордираха го до пет часа. Бяха съвсем изтрезнели, чувстваваха се отвратително. Донка отиде да свари кафе, върна се оттам мрачна като Горгона.

– Слушай! – каза тя сърдито. – Ако научи нещо Криста, да знаеш, че ще ти избия зъбите.

– И аз твоите – отвърна Сашо злостно.

– За моите няма да стане нужда. Ти дрънкаш какво трябва и какво не трябва. Защо си ѝ казал за първия път?

Сашо мълчеше намусен.

– Каза ли ѝ?

– Казах ѝ – измърмори той. – Аз не умея да лъжа.

– Ама пък обяснение! Не умеел да лъже! Значи, ако те попита утре – ти отново ще ѝ кажеш?

– Няма да ме попита.

– Няма да те попита? Ти за теле ли я смяташ?... Сто пъти го е помислила тая нощ. И чакам всеки момент да ми звънне.

– Напразно чакаш!... Ако не друго – Криста има достойнство.

– А аз нямам ли?

– Поне никак не ти личеше – измърмори злорадо той.

– Виждаш ли какъв си нахал!... А твоето къде е?

– Все пак аз съм мъж! И не започнах пръв тая история!

– А ти много добре знаеше, че съм пияна!

– Ама пък приказки! – каза той искрено отвратен. – Това е обяснение за някой шофьор, не за момиче.

– Аз пък да пукна, ако седна друг път на твоя маса.

Дърляха се тъй още четвърт час, озлобени един към друг и

настръхнали. Най-сетне той си отиде. Навън сякаш бе станало още по-студено, в предутринния мрак мъкнеха тежките си туловища тролейбуси с мътни недоспали очи и заскрежени чела. В студа бързаха наежени хора, трамваите профучаваха край тях с осветените си стъкла. Новият ден почваше с шумове, със сини мълнии от електрическите проводници, с тежък дъх на бензин. И така щеше да свърши, само че хората вместо да бързат, щяха да се клатят уморено към домовете си.

И Сашо бързаше, макар че сам не знаеше за какво. Бързаше просто от нерви, от ярост към себе си. Дори не разбираше откъде идва тая ярост и защо. В крайна сметка Криста си го беше заслужила. Момиче, което предпочита майка си пред своя приятел, надали заслужава по-добра участ. И все пак не оттам идваха угризенията, а от някакъв друг, много по-тежък спомен. От нещо, което изведнъж бе раздвоило живота му, бе го направило сякаш някакъв друг човек.

Прибра се в къщи много тихичко, за да не събуди майка си. В спалнята, на възглавницата, тя му бе оставила бележка: „Вуйчо ти каза веднага да му се обадиш“. Какво го бе прихванало вуйчо му? Освен ако е прочел внимателно статията му в списанието. Той обърна хартийката и написа на обратната страна: „Събуди ме в осем.“ После обидено се пхна в леглото си.

Може би това беше първата му любов. Или поне така пишеше в старите книги. Днес никой не говореше за първа любов, неща от този род обикновено потъваха в мъглата на неясните спомени. Сега трудно се помнеше последната, та камо ли първата. Криста навярно е имала първа любов – мислеше той. Тя е от този изчезващ вид на жалкото човешко млекопитаещо. Той старателно избягваше в спомените си своята първа любов, но все пак тя съществуваше. То се знае и преди това имаше в живота му някои дреболии, но каква любов е да се влюбиш в учителката по френски език? Или пък в някое от тия малки глупачета, които стоят опулени срещу празната черна дъска?

Тогава беше четиринайсетгодишен, много добре си спомняше това. Както всяка друга година, летуваха в Обзор, кой знае защо, майка му бе харесала това прашно село, където всяка сутрин се чудеха къде какво да закусят. Тя го мъкнеше там още от най-ранна възраст, за голямо удоволствие на видния столичен шивач, който през тия двайсетина дни спокойно и сито погуляваше, без да се стряска сутрин къде всъщност се е събудил. Той лично поощряваше нещастната майка да мъкне синчето на морски бани, където децата, според шивача, великолепно се калявали. Сигурно имаше нещо вярно в това, защото, макар и мършав, Сашо беше

много здраво момче, никога не бе боледувал дори от сливици.

Отсядаха винаги в една и съща квартира при някаква мрачна, бездетна гагаузка, която ги гледаше така накриво, сякаш никога не си плащаха наема. Готвеха си на котлонче в двора, вечер ядяха неизменно диня със сирене, освен в събота вечер, когато го водеха на кебапчета. И точно тогава между дините и кебапчетата той се влюби в някакво мълчаливо и плахо момиче от интерната за даровити деца. Беше някак особено и странно на вид, лицето му беше слабичко и като че ли малко преждевременно застаряло, но имаше много хубави, умни очи, които го караха да се чувства недосялан и глупав. Сузи свиреше на цигулка, но това никак не го впечатляваше. В ония години негов любим инструмент беше барабанът естествено, както впрочем на повечето момчета. Но тон, разбира се, не каза това на Сузи, пред нея се лигавеше, че едва не умира от любов към цигулките, особено към виолите. Те се разхождаха вечер край морето, което плискаше равнодушно в краката им, мълчаха или пък Сузи му задаваше мъчни въпроси:

– Чел ли си „Гьоста Берлинг“? Не си ли? А „Пер Гюнт“?

– Кои са тия писатели? – питаше неловко момчето.

– Това не са писатели, а книги – отвръщаше строго Сузи. – А Якоб Васерман?

– Да, разбира се, много хубав роман!

– Какъв роман, това е писател! Нима не си чел Кристиян Ваншафе? – запитваше тя с искрено учудване.

– А ти чела ли си „Мъглиявините на Андромеда“? – опита се той да я затрудни.

– Да, но не ми хареса... По-хубава е „Соларис“, но и тя много не ми хареса. Аз не обичам фантастични книги, там любовта е измислена.

Той никога не бе чувал ни за такива книги, ни за такива писатели. Това го караше да се чувства унижен, излагаше го пред собствените му очи. Нищо и някакво момиченце с остри плешки и костеливи колене, а знаеше дори за Норберт Винер и Федерико Фелини. Само на цигулката никога не свиреше, дори не говореше за нея, макар че бе видял една сутрин да я държи в ръцете си с някакво особено унесено изражение. Веднъж той все пак я запита защо не свири.

– Сега съм тук на почивка – отвърна тя малко неохотно.

– А тогава защо си я взела? Тя го погледна учудено.

– А как без нея?

Тогава за пръв път той разбра, че каквото и да става между тях, цигулката винаги ще бъде в душата ѝ преди него, може би неизмеримо

преди него. Това го изпълваше с ярост, той вървеше като сянка подире ѝ, може би страдаше. И сигурно е страдал, макар че това бе изчезнало от паметта му. Скоро след това Сашо ѝ се обясни горещо в любов, закле ѝ се във вечна вярност. Каза ѝ, че ще се ожени за нея, щом свършат гимназия, след това двамата ще работят и следват. Беше ужасно искрен в тия свои объркани и несвързани обещания, въпреки че вечният спокоен плисък на морето се опитваше мъничко да ги охлади. Не успя дотам, но все пак той смътно усещаше в дъното на тая непонятна дори за него история и мъничко безсилие, мъничко или много, сам не можеше да разбере. Тя го изслуша, без да каже нито думичка, нито веднъж не се обърна да го погледне. Най-сетне той запита уплашено:

– Ти не искаш ли?

– Искам! – отвърна тя тихо.

Ако не беше толкова тъмно, щеше да види, че се е зачервила като праскова – лека, прозрачна руменинка, която може би за пръв път се появяваше по лицето ѝ.

– Ще работя като келнерка! – добави тя поривисто.

– Защо? По-хубаво е да свириш!

– Да свирия? – тя го погледна смяно. – Да свирия пред разни простаци?

Пет дни те живяха като в треска. Чувствувах се малко стреснати от големите обещания, които си бяха направили, вече не говореха за тях. Но бяха щастливи. Разхождаха се заедно, плаваха заедно, макар и рядко, той чуваше нейния крехък, ронлив смях. Но вечер винаги ставаше мълчалива и сериозна, понякога трескаво хващаше ръката му със своите корави, студени пръсти. И все пак всички опити да я целуне оставаха безуспешни. „Друг път – казваше тя. – Моля ти се, друг път!“ Това го огорчаваше, но той се мъчеше да го забрави. В края на краищата истинската любов е много повече от някакви си целувки. Тогава той още не подозираше, че може да рухне само за една нощ, дори само за няколко мига.

В техния дом живееше още едно семейство – всъщност някаква млада жена с двете си момчета, едното на шест, другото на осем години. Беше тъмноока, малко сухичка, доста невзрачна и както му се струваше тогава, съвсем лея, макар че едва ли минаваше трийсет години. Момчето някак смътно усещаше от време на време нейния поглед, който сякаш минаваше като ръка през цялото му тяло, позагоряло, изящно стройно в юношеската си чистота. Но Сашо просто не си даваше сметка за това, той бе влюбен. Двете ѝ момченца вървяха като сенки подире му, още

рано сутрин подаваха стриганите си главички през отворения прозорец. Отначало те му досаждаха, но после свикна с тях, дори ги обикна. Учесе ги да плуват, да крадат плодове, да ловят отровно зелени лапинки на кея. За тях той беше неизчерпаем извор на детско щастие.

През тая вечер майка му отиде на гости у една своя приятелка – поканили я на белот и домашно винце. Сашо си легна към десет часа, но не заспа веднага, остана да послуша транзистора, който предаваше забавна музика. И тъкмо тогава вратата се отвори, в стаята влезе съседката им, от която всъщност ги делеше само една стена. Стори му се в тоя миг едва ли не уплашена, гласът ѝ звучеше някак задавено, макар че се стараеше да го направи обикновен и ласкав.

– Сашо, може ли да послушам малко музика?

– Ами добре – отвърна той учудено.

Тя седна на леглото му, дишаше тежко, мъчеше се да се съвземе. Той смътно усети нещо, дори прибра малко краката си. Но едва когато погледите им се срещнаха, той изведнъж разбра, че за пръв път ще му се случи това велико и тайнствено нещо, за което бе мислил безброй пъти. И до смърт силно пожела да му се случи. Тя продължаваше да го гледа, той лежеше като хипнотизиран, не помръдваше. Изведнъж времето изчезна, светлините изчезнаха, изчезна стаята, изчезна всичко. Най-сетне тя протегна ръка и я положи на корема му. Тя го галеше и където минеше дланта ѝ, сякаш изгаряше кожата му. После стана, като залитна леко, и угаси лампата.

Когато тя си отиде, той лежа дълго като зашеметен. Сърцето му бе празно, никакви мисли нямаше в главата му, никакви спомени. И никакво чувство, че се е случило нещо особено в живота му. Искаше му се да заспи и наистина скоро заспа, макар че нощта беше необикновено топла и задушна. Едва когато, се събуди, той изведнъж разбра, че просто е убил любовта си, истинската си голяма любов, вечната като морето. И като че ли нямаше сили да съжалява за това или просто не искаше. Вечерта, когато се срещна със Сузи, сърцето му громко биеше. Но в него нямаше ни капка любов. Може би малко жалост, може би разкаяние, мъка дори, но любов нямаше, любовта сякаш се бе изпарила. „Сега най-важното е тя да не разбере нищо – мислеше уплашено той. – Сега само това е важно!“

Не беше никак лесно да се поддържа тая лъжа. Но на четвъртия ден Сузи замина малко неочаквано, без да разбере нищо. Вечерта преди раздялата тя плака край морето и му позволи да я целуне – толкова бърза целувка и толкова неловка, че той едва я усети. Уговориха се да се

видят, щом той се върне, отново се заклеха във вечна любов. Но на сутринта, когато претъпканият автобус замина, като вдигаше след себе си облаци бял прахоляк, той се почувствува така облекчен, като никой друг път в живота си. Сега можеше отново да ходи, където си иска, и да прави, каквото си иска, без да се страхува от нищо. И да си спомня и мисли за това, без да се плаши от себе си. И може би щеше да намери начин да го направи поне още веднъж. Ставаше червен като рак при тая мисъл, усещаше как между плещите му се стича лепкава пот. И наистина го направи една късна нощ в нейната собствена стая, на собственото ѝ легло, докато двете му малки приятелчета спяха полуголи на другото. Само за половин час той се бе превърнал, без да съзнава това, от чист юноша в най-обикновено прасе. И никога след това не го разбра.

Когато се върна в София, той дори не помисли да се обади на Сузи. Те нямаха телефон, но той имаше. Може би тя щеше да го потърси. И безобидният телефон се превърна за него в малко, хищно животно с отровни зъби. Винаги трепкаше, когато чуеше неговия припрян звън. Сам никога не се обаждаше, крещеше злобно на майка си: „Няма ме!“ Тя просто се чудеше какво е станало с момчето, защо напоследък е такъв нервен и зъл. Разбира се, нищо не подозираше. И отде можеше да знае, че след две такива остри преживявания той изведнъж е останал без нито едно. По нейно време подобни неща не се случваха на момчетата. Но минаха месец-два и всичко започна да избледнява. Но той не знаеше, че не е изчезнало и че не може да изчезне.

Само се бе утаило някъде в дълбините. Водата се бе избистрила, но дъното вече не беше същото.

Сега у него бе останал само един дълбок, инстинктивен страх – да не я срещне някъде случайно по улиците. Той не разбираше, че тоя страх е хубав, всъщност съвестта му бе жива. Но вече никога не я срещна, макар и случайно, нито по улиците, нито по ресторантите. И само веднъж я видя, и то след много години.

А тя ставаше все по-известна и по-известна, за нея говореха като за някакво чудо. Печелеше международни конкурси, на момичешка възраст получи Димитровска награда. Виждаше често нейните портрети по витрини и по списания. Струваше му се, че си остава все същата, че нищо в нея не се променя. А всъщност не виждаше промените, образът от портретите бе само символ, зад който съзираше спомена от момчешките години. Пък и избягваше да се заглежда в портретите ѝ, не четеше никогa критиките и бележките за нейните концерти. Чувството за вина не бе намаляло нито с една трошица, нито с едно зрънце. То само се бе скрило

някъде под утайките. Но понякога, макар и за мигове, в тъмни, пияни нощи в него се появяваше страшното усещане, че някога, много отдавна, е убил дете – убил го е, без да разбере и без да усети, съвсем неволно и несъзнателно, а след това е убил и спомена, убил е всичко, което може да породи тоя спомен. Ето защо той просто не разбра как е купил билет за един от концертите ѝ. Не изпитваше ни вълнение, ни любопитство, просто чувствуваше, че трябва да отиде. Бяха изминали седем години от последната им среща, сега всичко му се струваше като сън.

Сузи излезе на сцената с малко твърда, неграциозна походка. И изведнъж дъхът му спря, той не помръдваше от мястото си. А като че ли нямаше причини да се вълнува, по-скоро би трябвало да се чувствува облекчен. Тя изглеждаше направо грозна в тоя миг под силната светлина на лампите. Шията и бе суха, бузите малко увехнали, гърдите ѝ изглеждаха съвсем плоски под коравата брокатена рокля. И самата рокля му се стори зле ушита или просто не стоеше добре на несиметричната ѝ фигура. Не му хареса и жестът, с който нагласи цигулката под брадичката си. Тя като че ли не обичаше вече своята цигулка, тя просто я експлоатираше, доста безцеремонно при това, тъй като не ѝ остави никаква надежда, че може да помръдне в ръцете ѝ. След това засвири.

Нейната музика го поразя. Той не ходеше на концерти, това изкуство не го вълнуваше особено. Поразя го преди всичко съвършенството на изпълнението, необикновената сила и увереност във всеки жест на ръката ѝ, на всеки звук, който изтръгваше от тия невероятни струни. Но самата музика не стигаше до сърцето му, той не я усещаше. Или може би просто така му се струваше. Но той наблюдаваше очите ѝ – в тях като че ли нямаше никакво вълнение, само някаква особена, нечовешка съсредоточеност. Когато най-сетне свърши, в залата избухнаха френетични аплодисменти. Непознатото момиче до него бе преbledнало, по лицето му пробягваха нервни тръпки. Той ли бе безчувствен, или тия около него бяха от някакъв друг свят? Дори не остана на втората част на концерта, страхуваше се от повече изпитания. Завърна се в къщи смутен и объркан, с чувство, че се е разминал с нещо в живота си, което вече никога няма да се повтори.

Само едно не разбираше той – че наистина е убил дете. Беше го убил през онова горещо лято край хладното море, което си остана докрай равнодушно към любовта им, към всяка човешка любов. Вместо сърце и обич на света се бе появило някакво странно чудовище на изкуството, което стряскаше всички. На пясъчния бряг, все тъй заливан от хладните води на морето, не бе останало нищо освен красиви, но мъртви

мидени черупки.

2

Сутринта майка му едва го събуди. Когато най-сетне с мъка отвори очи, те си останаха тъй – стреснати и ококорени, – сякаш бе видял привидение. Тя се бе появила пред него в дълга лилава нощница, толкова прозрачна, че се виждаше дори пъпа ѝ. И сякаш не съзнаваше какво всъщност представлява, защото продължаваше да виси над него.

– Слушай, ти какво си навлякла? – попита той объркано.

– Ами нощница! – сопна се тя. – Какво се пулиш, не си ли виждал нощница?

Бедната му майка, наистина се беше побъркала. От няколко месеца се разхождаше из апартамента с парцалите на вуйна му, постоянно го стряскаше ту с някое мършаво деколте, ту с голия си костелив гръб. И не се съобразяваше ни най-малко със сезоните, обличаше, каквото и падне, въртеше се с часове пред старото шивашко огледало, отегчено и без това до смърт от човешки пози и суети. Но да се яви пред него в толкова прозрачна нощница – това и насън не бе очаквал.

– Ставай де – подканяше го тя сърдито. – Ставай, че вуйчо ти се обади още в седем. За какво те търси? – попита тя подозрително.

– Знам ли!

– Не ми се видя много радостен... Кой знае какво си забъркал! От тебе всичко може да се очаква.

„И от тебе!“ – помисли той, но прибави гласно:

– Отмести се де, как да стана, като ми висиш над главата.

Тя се отмести. На няколко крачки разстояние изглеждаше още по-смешна, дори жалка. Нощницата беше много широка за мършавата ѝ фигура, тъй че се бе препасала с нещо като електрически шнур, не се виждаше добре от гънките. Когато тръгна към вратата, той едва не изплака след нея:

– Майчице мила, не ти ли е студено нощем?

– Не, защо?

– Ами ти си съвсем гола.

– Какво, като съм гола, ти си ми син! – отвърна тя възмутено.

– Добре де... и все пак... тая нощница е носена от умрял човек. За това не си ли помислила?

– Тогава е била жива! – каза нехайно майка му. – Хайде, ела да

закусиш.

И откъмна навън чамовия си задник заедно с тежката миризма на ориенталски парфюм. Вуйна му наистина имаше лошия навик да употребява много силни и тежки парфюми, предимно мускусни, така че едва се стоеше около нея. Сега майка му ли трябваше да възроди тая традиция? Няма как, ще я търпи поне докато си свърши запасите. Сашо се надигна мрачно, с натежала глава. Мъчеше се да си представи и вуйна си в тая нощница и чувствуваше, че го обзема страх. Може би тая изискана столична дама с римско лице не се е различавала по вкусовете си от обикновените истанбулски гювендии, както някога се изразяваше, пийнал, тейко му.

Той се облече и отиде в кухнята, изрядно чиста, както всичко в тоя дом, макар и доста поовехтяла. Майка му току-що бе избърсала линолеума, така че той проблясваше влажен на слабата виделина на утрото. Закуската беше готова и го чакаше. Сашо се добра до нея на пръсти, удобно се разположи на стола си. Той обичаше да закусва, това беше едно от малките удоволствия на деня. Сложи контакта на тостера, нарязва две тънки филийки и ги пъкна в скаричката. Замириса приятно на загорял хляб и заличи съвсем спомена от парфюма. Внимателно, почти с любов, намаза върху парещото хлебче масло, прибави към всичко това и малко шунка. Тъкмо бе изхрускал първия сандвич и влезе майка му, тоя път в бяло японско кимоно.

– Днеска няма да готвя – каза тя, – тъй че си прави сметката.

– Добре – отвърна той.

– И кажи на вуйчо си, че ще дойда малко късно. Имам час.

– Какъв час? – не разбра той. – При козметичната.

По лицето му мина слаб гърч като при лека стомашна колика.

– Надявам се, че няма да излезеш с тоя тоалет – каза той.

– Защо, не ти ли харесва?

– Харесва ми, но ще изплашиш вуйчо.

– Прав си – отвърна тя разочарована и се понесе към препълнените си гардероби.

Сашо захапа без желание сандвича. Напоследък майка му наистина готвеше рядко, една тенджерата зрял фасул с пушени ребра му стигаше за половин седмица. Той смътно усещаше, че губи всеки ден нещо от грижите и любовта на майка си. Като че ли всичко това прехвърляше на своя брат. Сашо просто се радваше, че се е отървал от нейното прекалено внимание. Освен удобства то носеше, разбира се, и досада. Сега се чувствуваше много по-свободен, това му беше достатъчно.

Пък и вуйчо му очевидно имаше нужда от повече грижи, поне докато свикне със самотата си. Но по-късно нейното поведение започна да го озадачава. Смъртно усещаше, че им! нещо нередно в цялата тая история. Не се дразнеше и все пак не можеше да разбере как е възможно една майка да забрави собствения си син. И не за нещо друго, а заради брат си, който я бе забравил за цели десетилетия.

Но той не знаеше нищо за тях, нищо от тия малки неща, които се бяха случили преди половин век. Малката Ангелинка бе израсла самотна като котенце в големия пуст дом. Никой за нищо не я поглеждаше – с дни, та дори със седмици. Една от лелите ѝ идваше да я навести от време на време, галеше тънката ѝ косица, поплакваше. Това бе всичката ѝ любов. А тя просто обожаваше своя мълчалив, разсеян брат, толкова висок и хубав и толкова мрачен. И не можеше да разбере защо я гледа така намусено. Много по-късно узна страшната причина – бе погубила майка си. Това неказано обвинение така я покрусил, че тя изведнъж истина към брат си, истина към всички. Неговата женитба още повече ги раздалечи. И ето че сега отново се връщаше към него, към неизживяната чиста детска любов по пътища, които нейният син никога нямаше да проумее. „Никога! – мислеше го дори и самата тя. – Какво могат тия днешни момчетии, освен да гледат накриво майките си и да плюскат горчивия им вдовишки хляб.“ И много добре си го плюскаха. Тя бе забелязала преди малко с какви точни пестеливи движения настъргваше кашкавал върху горещия хляб. И как хубаво си го хрускаше. На кого всъщност приличаше това наслуки произведено семейно чудо? На баща си, на вуйчо си? Никой от тях не би си помръднал пръста, за да си приготви сандвич. Нейният нещастен брат, ако не му набути като на коте муцуната в яденето, тъй ще си остане гладен. Тя се преоблече и седна пред овалното огледало на снаха си – нейният брат ѝ го бе преотстъпил, без да гъкне. Да, суха кожа, съвършено избелял синчец на очите – нищо, Данчето днеска ще я оправи. Но за всеки случай бръкна с костеливия си показалец в порцелановото бурканче „Ярдлей“ и мацна три бели петна – на върха на носа си и двете бузи. Слава богу, покойната не бе успяла да го измаже докрай. Точно в тоя момент външната врата хлопна, нейният син бе излязъл.

Сега той крачеше по улицата, загърнат в шлифера. Вече не бе така студено, около белите ивици на снега се бяха образували разлати тъмни петна – след час-два навярно всичко щеше да се стопи. И все пак нещо от флейтичките бе останало, тяхната тънка песен се чуваше по-ясно на ъглите. Макар да бе похапнал така хубавичко, не се чувствуваше много

добре. Оттук-оттам се обаждаше по някой спомен, но той бързаше да го пропъди. Критичният момент щеше да бъде срещата с Криста. Жените са си жени, не е толкова лесно да ги излъжеш. И имат великолепно обоняние на всичко отгоре. Не е възможно да се докоснеш до една жена без никоя друга да разбере.

Така улисан в мисли и страхове, той дори не усети как се е отзовал пред прага на вуйчо си. Позвъни малко неуверено – не една и две вини носеше тая сутрин със себе си. Но тука е прав, тука не бива да отстъпва. Като го видя, вуйчо му се усмихна едва забележимо и го покани вътре. Обикновено го посрещаше малко разсеяно, измърморваше нещо неразбрано под носа си. Да, ситуацията е ясна, няма да има сериозен конфликт. Щом влезе в кабинета, и погледът му се изпълни докрай с белите коне на Хари, леко размити в синилката на нощта. Откакто академикът бе окачил картината в кабинета си, сякаш всичко вътре се бе преобразило, сякаш в дома бе влязла нежна млада жена.

– Е, и какво? – запита вуйчо му.

– Нищо – отвърна младежът.

– Ти се сещаш, разбира се, за какво те извиках.

– Да, сещам се.

– Там е работата, че едва снощи прочетох твоята статия.

– Защо моята? – усмихна се младежът. – Там е написано твоето име.

– И толкова по-зле! – каза сърдито вуйчо му. – Защото от мое име твърдиш неща, които никога и никъде не съм писал.

Сашо замълча. В последна сметка това наистина беше така. Академикът стана нетърпеливо от мястото си, нервно мина през стаята.

– Вуйчо, нека играем с открити карти – каза младежът. – При твоята научна работа, при всички опити не си ли имал предвид именно тая хипотеза?

– Това не е хипотеза. А само едно предположение, една възможност, която трябва да се провери.

– Значи, правилно съм те разбрал! – отвърна младежът удовлетворено.

– Не, не си ме разбрал правилно! – каза рязко академикът. – А не се ли запита защо сам аз никъде не съм писал подобно нещо?

– Разбира се, че съм се питал... Но не можах да намеря никакъв разумен отговор.

– Защото си млад и нахален. А отговорът е съвсем ясен. Ако това е вярно, ще предизвика истинска революция в биологията...

– Ами точно така! – съгласи се доволно младежът.

– А не е така!... Не може да се говори за толкова сериозни неща без достатъчно доказателства.

– Но, вуйчо, аз съм ги взел от твоите собствени научни трудове. Макар че толкова си се пазил да не наречеш нещата директно.

Тук младежът внезапно се разпали. Всъщност само неговата хипотеза може да обясни какво означава понятието канцерогенно вещество. И какво общо има то с вируса? Разберем ли тая механика на отношения между жива и мъртва природа, тогава ще разберем всичко. Тука структурата вече не е форма, а друго лице на същината.

– Браво – измърмори вуйчо му.

Сашо го погледна внимателно – не, не се шегуваше. Тогава не му оставаше нищо, освен да кове докрай желязото. В крайна сметка „Простори“ е литературно, а не научно списание. В литературно списание човек може да фантазира, колкото си иска, стига в основата да лежат действителни или възможни факти. Та нали сам той го бе посъветвал да погледне по-широко, по-писателски на темата.

– Всъщност само това те оправдава – съгласи се неохотно академикът. – Но представи си, че някой мой колега прочете статията. Нали ще ме попита на какво основание съм стигнал до такива крайни възгледи? Аз какво да му кажа? Че се занимавам с научна фантастика?

– Ще му кажеш, че това е обикновена работна хипотеза.

– Слушай, мойто момче, в съвременната наука вече никой не си служи с хипотези. Сега се борава само със строго доказани научни факти.

– Толкова по-зле... Не можеш да събираш фактите по всички възможни посоки, все нещо трябва да имаш предвид... Та макар да е измишльотина.

Вуйчо му се понамръщи.

– Един учен не може да бръщолеви измишльотини.

– А защо пък трябва да се държи като сляп само във фактите? Понякога и въображението помага... Според мен най-големият изобретател от миналия век не е Едисон... а Жул Верн.

Тоя аргумент подеждва много по-силно, отколкото Сашо очакваше. Академикът махна с ръка.

– Е, разбира се, нищо страшно не е станало. Дума повече, дума по-малко – не е от особено значение. Къде е майка ти?

– Ето че забравих да ти кажа... Ще закъснее днес.

– Значи, трябва да се справяме сами с кафето... Ти можеш ли?

– Разбира се! – отвърна учудено младежът. – Колко му е на едно кафе...

Академикът много хареса кафето. Докато го пиеха бавно, Сашо внимателно се похвали, че е защитил успешно дипломната си работа. Вуйчо му прие това като нещо съвсем естествено, дори не полюбопитствува за подробности.

– А сега какво мислиш да правиш? – попита той.

И с това сам влезе в клопката.

– Ами да работя като твой помощник.

Каза го малко шеговито, но погледът му беше съвсем сериозен. И имаше усещането, че вуйчо му едва забележимо трепна, след това го изгледа от главата до петите, сякаш не бе го виждал от месеци.

– Не ти ли се струва, че е малко неудобно – запита той.

– Кое му е неудобното?

– Ами директорът да назначи при себе си своя племенник.

– Аз съм първенец на випуска, вуйчо... И имам право на избор. – Той се усмихна. – Ти трябва май да се чувствуваш поласкан, че избрах именно тебе...

– Разбира се, че съм поласкан... – измърмори вуйчо му. – И все пак не е ли по-добре да те пратя в института на Лазаров?

– Вуйчо, аз не се интересувам от морфология. Аз се интересувам от твоите проблеми.

– Това е така... И все пак...

Вуйчо му неохотно млъкна, виждаше се, че тоя разговор му е крайно неприятен.

– Не разбирам защо са тия скрупули! – каза Сашо обидено. – Работата трябва да се гледа по същина... Ако съм подходящ за тая работа, какво значение има кой ми е вуйчо?

– Все пак става дума за сериозни принципи, мойто момче... Ако не се спазват – всички учреждения и институти ще се задръстят с бездарници.

Младежът се замисли дълбоко.

– Добре, вуйчо, все едно, че не сме говорили нищо – каза той сухо.

В бюфета на ректората беше много задушно, тежко миришеше на влага и канална вода. Група хлапаци бяха застанали точно на входа, разчесваха брадите си в някакъв празен спор. („И все пак Ретфорд не е Нюман – дочу той. – Нюман си е Нюман, Нюман е мъж.“) Нюман може да е мъж, но те какви мъже са с тия пилешки плешки и гуреливи очи? Брандо! – изкряка друг, докато той си пробиваше път с лакти. Вътре Сашо се

огледа – над раменете, над невчесаните коси – и най-сетне я зърна. Разговаряше с някакъв пелтек и го подръпваше разсеяно за копчето на ямурлука, като го гледаше внимателно в устата, сякаш ронеше оттам не думи, а бисери. Но щом го видя, Криста мигновено заряза кавалера си.

– Малко закъсна – каза тя.

Не беше толкова малко – повече от половин час. Сега пък Сашо започна да пелтечи от гняв и възмущение, докато ѝ разказваше за вуйчо си. Всичко можел да очаква от него, но не и това убийствено равнодушие. Но за негово учудване и Криста не му се видя чак толкова възмутена или развълнувана. Ами такива са те академиците, подхвърли тя, като го помъкна навън. Тъй де, не е щъркел, та да глътне веднага жабата! Има да я почуква с клюна си по главата най-малко половин месец. Важно е веднъж да свикне с тая мисъл, после всичко е лесно. И защо му е тръснал изведнъж тоя сюрприз, трябвало е малко да го подготви.

– Откъде да знам, че е такъв мухльо! – каза мрачно младежът. – Винаги ми е правил впечатление на човек, който стои над дребните скрупули.

– Защо се чудиш? – вдигна рамене момичето. – Ти майка ми не си видял. Веднъж, като ни дойде леля на гости, взе от съседите половин хляб. И цяла нощ не мигна от притеснение. Сутринта става в тъмни зори да търси хляб по фурните.

– Кретени! – каза младежът обидено.

Криста се опита да ги защити. По-добре да са кретени, отколкото нахалници и дураци. И без това светът е заприщан от тях. Тя му говореше кротичко, но Сашо смътно усещаше, че умът ѝ е някъде другаде. И най-сетне изплю своето малко камъче:

– Я по-добре ми разкажи как прекарахте снощи?

– Ами как! – измърмори неохотно Сашо. – Напихме се като говеда.

– Разкажи, разкажи, рицарю на печалния образ... Най-подробно ми разкажи...

И докато се измъкваша навън, той все тъй неохотно започна да ѝ разказва какво се бе случило. Нарочно отдели най-много време за Кишо и неговото белгийско приключение. От време на време Криста му задаваше по някое въпросче, той усещаше скритото коварство в гласа ѝ. Като стигна до това, как излезли от бара, той се увлече да обяснява колко било хлъзгаво и как двете Фифета едва откъснали Кишо.

– Ти ли изпрати Донка? – прекъсна го тя.

– Ами как? Няма да я оставя на улицата! – отвърна той с колкото се може по-естествен глас.

– Знаеш ли какво си прасе! – каза тя.

Но в гласа ѝ нямаше ни кавга, ни укор – може би само малко съмнение.

– И докъде я изпрати?

– Докъде – до мъжката баня! – измърмори той недоволно. – Ами естествено, изпратих я до тях – аз бях най-трезвен.

– Спасителят в ръжта! – каза тя презрително. – Квалифициран изпращач. На такива като теб може ли да има човек доверие!

– Ами да си дошла снощи! – отвърна той сърдито. – А не да ми мрънкаш сега. Не се ли чувствуваш длъжна да ми дадеш поне някакво обяснение?

Той усети как лицето ѝ изведнъж помръкна. Ако беше започнал с това – щеше да се спаси от целия разпит. Само майка ѝ можеше с нещо да я отвлече и развълнува.

– Аз съм ти казвала – отвърна тя с горчивина. – Нещо става с майка ми през последните две-три години. Току тъй изведнъж, без никакъв повод, започва да плаче. Вчера ми е плакала от шест до осем.

– Климактериум – измърмори враждебно младежът.

– Какъв климактериум, тя е на петдесет и шест години – отвърна обидено Криста.

– Както и да е, но не съм виждал момиче толкова заплеснато по майка си. Един съвременен човек трябва да бъде малко по-обективен.

– Обективен не значи безсърдечен.

– А сърдечен не значи да не виждаш по-далече от собствения си нос.

Мълчаха сърдити, докато прекосиха Градската градина. Беше съвсем пуста, студът бе прогонил старците и провинциалните ученици, които се събираха тук като ята бездомни врабци. Слабото слънце бе разтопило скрежа по клоните на дърветата, сега те блестяха като антрацитови. Водата бавно се оещдаше по тях и капеше на едри капки по голите бронзови бебета. Но след това имаше доста много витрини по „Стамболийски“, повечето с цветни фотоси, така че докато зяпаха, и сръдната им мина. И тъкмо пресичаха „Леге“, Криста изведнъж се закова уплашено на мястото си.

– Ето я! – опули се тя.

– Коя! – стресна се той.

– Майка ми!... Тая с кафявото палто!

Криста започна да отстъпва заднешком, и то така стремително, че Сашо едва я измъкна изпод гумите на едно такси.

– Пфу, ще те погуби тая хурия! – възкликна той ядосано.

И потърси с поглед хурията. Тая с кафявото палто му се видя стройна елегантна женица почти с момичешка фигура. Стъпваше много напето, имаше нещо жизнерадостно в походката ѝ като в походката на собствената и дъщеря. За пръв път му се случваше да види такава гиздава плачеща върба, тя си беше чисто и просто тополка.

– Почакай ме тук!... Ей там – при килимите!

Криста се отправи робко към килимарския магазин.

Не беше никак трудно за Сашо да я заобиколи и тръгне насреща ѝ. И я зазяпа така любопитно, че едва не му се откачи ченето. Сега, разбира се, годинките ѝ личаха повече. Отпред раменете бяха малко превити, бузите леко хлътнали, косата отдавна бе загубила своята лъскавина. Но лицето и беше много приятно, кожата доста запазена, с изключение на торбичките под очите. Ясно от какво – да се плаче е предимство за всяка жена, но и лукс в същото време. Като че ли цялото ѝ лице беше малко обезцветено от сълзите ѝ. Но с това се свършваха всички беди, всичко друго си беше на място. Натрупваната с месеци враждебност се превърна в миг едва ли не в ярост. Като се разминаваха, тя като че ли усети погледа му. По чувствителното ѝ лице мина мъничка неприятна тръпка, тя бегло го погледна. Очите ѝ толкова много приличаха на очите на Криста, че той изтръпна. Но това като че ли още повече го вбеси.

– Как ти се видя? – посрещна го нетърпеливо Криста.

– Екстра! – отвърна той ядосано. – Ако не бях така добре възпитан, само с една дума щях да кажа, за какво плаче майка ти.

– Как не те е срам! Гамен! – избухна тя.

И побягна от него така стремително, че просто се разлепи върху една шопкиня, която излизаше от магазина, прегърнала като гигантско бебе някакъв свит на руло килим. Тоя път Сашо дори не я последва, толкова много беше ядосан. Да върви, да се пръждосва!... Ще му хаби нервите заради тоя женски октопод. Това не е никаква Ниобея, това си е жив Кронос, който лапа за десерт собствените си деца. Чувствуваше се така разстроен, че не знаеше какво да прави. Сега вече не му се разговаряше с оня подвижен кактус – Кишо. Да се прибере в къщи – още по-зле. Най-добре е да фрасне два големи коняка във „Варшава“. Но самата мисъл за алкохол му се стори отвратителна. Стига вече с тия гуляи, трябва да си седне на задника. Още повече че неговият вуйчо навярно ще престане да му дава поръчки.

И той отново се потътра към Луна парк, вече съвсем киснат, готов да се скара с когото и да е. Но за свой късмет Кишо не беше в Луна

парк. Само една набъбнала като козунак касиерка седеше до входа и продаваше мрачно жетони за автоматите. Погледна го така недружелюбно, че той едва не се върна назад. Може би имаше право – вътре беше пълно с момчетии, нито един възрастен човек. Повечето от тях не играеха, просто се трупаха да зяпат завистливо тия, които все още имаха някой и друг лев. Помещението беше много студено, неприветливо, стените му изглеждаха намазани и небоядисани от времето на бомбардировките. Навярно е било някакъв склад, който набързо бяха приспособили като зала за забавления. Децата не са много придиричиви, готови са да сдъвчат и парче керемиди, ако им кажеш, че е шоколад. На всичко отгоре японските автомати бяха така безвкусно вапцани и изрисувани, че той едва ги погледна.

И все пак остана да позяпа, привлечен главно от рекламата, която им бе направил Кишо. Най-съвременна електроника – да видим поне каква е. Всъщност не беше толкова зле – на стереоекрана самолетите летяха съвсем като истински на фона на изпъстреното с облаци небе. Бяха пъргави и подвижни като оси, нито за секунда не се задържаха на едно място. През това време играчът държеше лост с оптически мерник, проектиран върху екрана. Щом кръстачката попаднеше върху някой от самолетите, той мигновено изчезваше, сякаш се превръщаше във въздух. Но това не беше толкова лесно.

Скоро интересът на Сашо се прехвърли върху самия играч. Беше доста дебело момче, късите му панталонки бяха набити с превъзходно крехко месо. И лицето му бе бяло, масивно и спокойно. Нито едно мускулче не трепваше върху него, когато улучваше някой от самолетите. И ни най-малка гънчица на радост или задоволство по здраво стегнатите устни. Само за кратко мигновение в погледа му се появяваше някаква мътна студенина и отново угасваше. „Хладнокръвен убиец – помисли Сашо респектирай. – Опитен, добре трениран убиец с лоена топка в гърдите вместо сърце.“ Като свали и последния самолет, момчето бръкна в джоба си за нов жетон. И едва напъха ръката си в цепката, така всичко бе опънато от месо. Доста добре го бяха угоили неговите родители, навярно като в приказките режеха месо изпод петите си, за да хранят своето орле.

Сашо дори не усети как отиде да купи жетони от мрачната особа край вратата. И се залепи за първия свободен автомат. След половин час Кишо го намери там с възбудени очи и прехапан език.

– Роден съм за летец-изтребител! – каза той гордо. – Свалям ги като круши...

Отидоха да обядват в една шкембеджийница, така добре вмирисана, че Сашо едва не се върна от входа. Но Кишо го бутна грубо с длан по гърба, сърдито измърмори:

– Влизай, влизай, буржоазна отрепка такава!... Влизай да видиш какво яде народът.

Оказа се, че яде поне евтино. За един лев получиха и храна, и бира, а оцетът и червеният пипер бяха съвсем безплатни. Кишо си насипа толкова много от тях, че младежът го погледна уплашено.

– Ще се отровиш бе, човек!

– Гледай ти да не се отровиш! – изръмжа Кишо. – Аз съм от Прос-толюдиего, моят стомах е свикнал. Дядо ми е бил биволар, а баща ми правеше лед в халите. Тъй си и умря – премръзнал. Беше в началото на юни, той ни помоли да запалим печката, усмихна се радостно и си замина.

Докато гълташе огнената чорба, Кишо му разказа туй-онуй за детството си. Голям глад изкарвали, особено през войната. Баща му бил педя човек, а ядял като ламя. А нали тогава всичко било с купони. Изпояждал и храната на децата си, а веднъж изял цяла варена тиква, заедно с држката. Не им дал дори да я помиришат. Децата растели слабички, залитали от глад по улиците на Банишора. И напук на неграмотния си баща всички били отлични ученици.

– Ако не беше умрял – тъй щяхме да си отидем! – завърши той, прегракнал от лютевината. – На края щеше да изгълта и нас.

– И от какво умря?

– Знам ли? Баба рече – развил му се пъпът! Пъп ли бе, чудо ли бе! – Кишо се усмихна скръбно. – Помня само, че имаше ужасна памет. Макар че беше съвсем неграмотен, знаеше наизуст цялото свето писание. На него съм се метнал.

– Не ти личи! – каза скептично Сашо. – Помниш ли снощи кой те отведе в къщи?

– Наистина не помня... Но се събудих в седем часа, дойдох тук и само за час и половина поправих и трите апарата... Някой друг би се моткал с тях три седмици.

– А всъщност не си ли даваш сметка, че тая работа тук е временна.

– Защо да е временна?

– Ами утре белгиецът ще си отиде и ти ще си останеш с пръст в устата.

– Нали ти казах, че апаратите остават тук... И все някой трябва да ги поправя.

– Не ставай наивен! – каза мрачно младежът. – Току-виж, че назначили на твоето място някой водопроводчик. Особено ако е баджанак на директора.

– Все ми е едно! – отвърна ядосано Кишо. – Аз съм специалист. Имам златни ръце. По два цветни телевизора да поправам на ден, пак ще печеля повече от твоя вуйчо.

Наистина работите стояха точно така – Сашо много добре го знаеше. Нямаше нужда ни от фирма, ни от разрешително. Дори данъци нямаше да плаща на държавата. И всички щяха да го крият най-старателно зад гърба си – така лесно ли се намира техник за цветни телевизори? А той готов: звънеш – идва. Любезен, възпитан, ще ти разкаже виц, а може да попълни и карето за бридж или за покер. На ръце ще го носят, ще подадат петиция в Държавния съвет, ако му се случи нещо.

– И все пак университетът си е университет! – каза неохотно младежът. – Само с хляб не се живее.

Кишо хвърли сърдито лъжицата на масата. Лицето му бе станало мътночервено – от пипера ли, от яда ли?

– Слушай бе, глупак, ти готов ли си цял живот да я караш с една асистентска заплата?

– Защо цял живот?

– И аз се питам – защо?... Глупав ли съм, неук ли съм, бездарен ли съм? Защо всички трябва да минават по гърба ми?

С това разговорът им приключи. Кишо се сърна обратно да си наобиколи владението, младежът се прибра у дома си. Нямаше никой у тях и толкова по-добре. Но в замяна на това парното отопление бе спряло – все същите номера. През май работеше като бясно, беше си изработило и за ноември. Той затвори завесите, зави се с две одеяла – и край! Като човек с чиста съвест заспа само за половин минута.

Когато най-сетне се събуди, в стаята бе студено и здрачно. Не можеше да разбере – сутрин ли е, вечер ли е? Чувствуваше се съвсем изпразнен, малко тъжен, неприятно усещане за безсмислица свиваше сърцето му. Прозя се огорчено, почеса се разсеяно между плешките и пусна телевизора. Белият екран се отвори и когато образът изплува от небитието, той видя смаян на едър план главата на Донка. Изглеждаше си съвсем същата, само с нова фризура на дълги масурчета, приличаше с нея на лорд мер на тържествено заседание. И говореше нещо – ясно, прилежно, с тон, който не търпеше никакви възражения. Когато камерата се изтегли, той видя журито, беше навярно някаква телевизионна викторина. Всички вдигнаха ентузиазирано петици. А когато показаха и

голямото табло, той се убеди, че води убедително в точките. Как няма да води – седеше между останалите запъртъци висока и представителна като черногорска княгиня. Нито мускул не трепваше по лицето ѝ, гледаше право в него, сякаш искаше да му каже: „Видя ли, глупако, само Криста ли е Криста на тоя свят!“ Сашо въздъхна и затвори телевизора.

Той отиде без настроение в кухнята. Майка му я нямаше, навярно показваше в някой съседски апартамент своите вмирисани на нафталин тоалети. И хладилникът беше съвсем празен, пък и защо да е пълен, няма внасяше нещо в него. Майка му добре си похапваше при вуйчо му, можеше да издържи и без вечеря. Той въздъхна отново – това вече не е живот. Нямаше ни пари, ни служба, ни храна, ни приятелка. Дори с любовницата се бе изпокарал. Какво да прави – да пропие и последните си левчета? Или пък да се отмъкне до „Варшава“ – може би на онова глупаче ще му дойде умът в главата.

След половин час той вече седеше във „Варшава“ пред висока чашка сироп и весело се кискаше. Срещу него се бе разположила Криста в най-добро разположение на духа.

3

Като погледна сутринта от прозореца на кабинета си, денят бе безнадеждно сив, без капчица жива светлинка. И улиците бяха пусти, само някакъв човек в широкопола омачкана шапка газеше до пояс в рядката мъгла, сякаш се готвеше да се гмурне в нея, като е басейн. И все пак академикът не се чувствуваше ни най-малко унил. Чувствуваше се чисто и просто гузен, да, гузен, и то пред момчето, пред своя племенник. Всичко, което бе казало вчера...

– Михале! – обади се някъде от апартаментта сестра му!

– Какво има? – измънка той под носа си.

– Ела да закусиш!

Нещо тиранично бе започнало да се появява в гласа ѝ, все още неукрепнали нотки, които, макар и далечно, напомняха гласа на баща му. Тоя властен урумовски глас все още живееше в него, в неговите спомени по-скоро и никъде другаде по света, мислеше той. И би се смаял, ако знаеше, че прозвучава понякога и в собствения му глас, макар и рядко, студен и изострен като лезвие. В своите очи той бе чисто и просто някакъв търпелив и кротък човечец, макар и нелишен от вътрешно достойнство. Точно в такъв вид потегли към кухнята, но в хола го

посрещна сестра му.

– Пантофите! – каза тя строго.

Докато беше жива жена му, ходеше из целия апартамент с обувки, а когато си бе в кабинета – просто по чорапи. Академикът въздъхна и се върна покорно назад. От два-три месеца сестра му лъскаше като бясна червеникавият буков паркет, озлобена, че е безпомощна да го победи. Но все още не се предаваше. За да го пази в приличен вид, купи на брат си пантофи, а за себе си измъкна отнякъде плъстени туфли, толкова широки и неудобни, че ходеше в тях като патица. След малко академикът се настани край кафето си, край филийките препечен хляб, край маслините и маргарина, до които тя снизходително го бе допуснала.

„...което бе казало момчето вчера, си е чиста истина!“ – мислеше той. – Момчето си е момче и половина, няма за какво да се лъже. Може ли да го сравни с някой от най-близките си помощници? С никой, разбира се.

– Уж си учен човек – каза сестра му, – а не внимаваш какво ядеш.

– Няма значение – измънка той.

– Има значение!... Заприличал си на светец.

Ако трябваше да бъде съвсем точна – бе заприличал на маларичен светец на всичко отгоре. Това впечатление се усилваше от трескавия блясък на очите му през последните месеци, но тя не разбираше, че това не е признак ни на болест, ни на глад. В нейния брат се бяха запалили някакви нови огньове, потайни и непонятни и за самия него.

След половин час той вече крачеше към института с носна кърпичка до устата. Мъглата се беше вдигнала малко и сега висеше по голите клони на дърветата мръсна и сива, като бедняшко пране. Каквото и да е, но не бива да се мъкне повече с тая кола освен в краен случай, разбира се. Движение, движение – това е всичко. Движението е повече и от целите, които умират, щом ги постигнем. Но колко движение е останало, зародено в неговата собствена човешка машина? Да, трябва да уреди някак момчето. Ала толкова много държи на принципите – и за това има цяр. Ще го назначим, а след това Ще си подаде оставката. Както е започнал, Сашо ще свърши по-добре от него цялата работа.

Като стигна до Полиграфическия комбинат, той разбра с досада, че трябва да се връща назад. От една година институтът се бе пренесъл в нова сграда, но той като престарял цирков кон продължаваше да кръжи около стария манеж. Не можеше да свикне с тая нова сграда, е, линолеума и кънтящите стени, с тия проклетни стенещи асансьори, които така често спираха между етажите. Не харесваше дори кабинета си, макар да

беше доста просторен. Старата сграда бе строена, кажи-речи, като крепост, прозорците ѝ бяха тесни и неудобни. Но през тия прозорци с грамадни чугунени дръжки и намаджунени стъкла от три десетилетия нахлуваше с клоните си грамаден стар бряст, та ставаше нужда всяка есен да ги подкастрият. Но в замяна на това пролетите бяха омайни, слънчевата светлина, прецедена през листака, изпълваше кабинета с рехава зеленикава виделина, като дъно на речен вир. И някакви птици пееха в ранните утрини из клоните, невидими, но сладкогласни – от ранна пролет, до късно лято. От време на време подхвъркваха леко жълтеникави, гълбови, пъстри, но кои от тях пееха – никой не знаеше. От време на време запитваше някой доцент, някой старши научен сътрудник, някой младши: „Кажете за бога, какво е това пиле, което така неуморно от все сърце ни пее?“ Вдигаха рамене, гледаха го учудено. Дори не бяха го чули. Най-сетне започна да се дразни – какви са тия учени, дето не знаят едно най-обикновено пиле? Един ден му хрумна да попита чистачката, тя се послуша само за миг и каза:

– Дрозд.

– Ами, разбира се! – възкликна зарадван академикът. – Естествено, дрозд. Покажи ми го да го видя.

Но едва след четвърт час успя да зърне малкия певец, притаен между клоните. А сега вместо бряст, от прозореца му се виждаше някакъв ръждив кулокран, насочил клюна към най-горния етаж на новостроящата се сграда. Приличаше на огромен щъркел, който се готвеше да клъвне някой от човешките скакалци, които сновяха там със своите жълти пластмасови каски.

В кабинета му го чакаха вестниците и няколко бюлетина. Но той ги прегледа едва-едва, обзет отново от колебания. Веднага ли да извика Скорчев, или да посъбере малко сили? Колкото повече минаваха годините, толкова повече се улавяше, че предпочита да отлага неприятните работи – за след час, за след два дни, докато ги забрави. Не, тоя път незабавно, докато съвсем не се е отказал.

– Ти ли си, Скорчев, можеш ли да дойдеш при мен?

– Да, разбира се. Да взема ли и отчета?

– Какъв отчет?

– Как какъв? За тримесечието.

– Добре, донеси го! – отвърна неохотно академикът.

След малко неговият заместник седеше на неудобния фотьойл, тапициран с изкуствена кожа, която кой знае защо, миришеше на мишовина. Тая миризма отначало го подтискаше и дразнеше, докато най-сетне

свикна с нея и престана да я усеща. Но другите, особено случайни посетители, се чувствуваха неспокойни, подръпваха предпазливо въздух през ноздрите си, дискретно се оглеждаха. Това винаги развеселяваше Урумов, който като всеки възрастен човек мразеше и канени, и неканени гости.

Само Скорчев като че ли беше лишен от всякакво обоняние, спокойно седеше на мястото си. Беше съвсем плешив, с лице на сива, гумена кукла, леко изтрита по всички издатини и ръбове. Урумов отдавна страдаше от неприятното чувство, че ако го натисне по черепа, ще се чуе звук като от стар автомобилен клаксон.

– Скорчев, имаме ли свободен щат за асистент? Много добре знаеше, че има, но все пак чакаше нетърпеливо отговора.

– Имаме две свободни щатни единици, другарю Урумов.

– Е, това е чудесно! – каза академикът. – Имам пред вид една много сериозна кандидатура.

– Нямам нищо против, другарю Урумов.

– И аз нямам нищо против – усмихна се едва забележимо академикът. – Има само едно дребно неудобство – той ми е племенник.

– Мисля, че го познавам – отвърна Скорчев, но гуменото му лице не изразяваше нищо; ни протест, ни съгласие. Седеше все тъй отпуснат, само краката му, малко навити, като корени на мощно дърво, неспокойно помръднаха.

– Той завърши тая година като първенец на курса! – продължи Урумов. – И дипломната му работа е отлична, аз я прегледах много внимателно.

„Втора лъжа в разстояние само на една минута. Така е, като стъпи веднъж човек по наклонената плоскост“ – помисли той. Настана кратко, неловко мълчание.

– И все пак не ви съветвам, другарю Урумов – каза Скорчев сдържано.

Кой знае защо Урумов усети внезапно облекчение при тоя отговор.

– Защо, Скорчев? – попита той спокойно.

– Ще ви приказват, другарю Урумов... А вие винаги сте били човек с безукорна репутация.

– Надали е толкова безукорна, щом така лесно може да се компрометира. И не е това най-важно. Кажете ми с ръка на сърцето, Скорчев, какво право имам аз да запушвам пътя на един талантлив младеж само защото за нещастие съм му вуйчо.

– Да, разбирам ви много добре. И все пак не е ли по-разумно да го

назначим някъде другаде? В университета например... Аз мога да се заема с тая работа.

– Но той се интересува именно от нашата наука. И по-специално от моите опити. Аз съм вече стар, Скорчев, надали ще издържа повече от няколко години. Все някой трябва да поеме моето дело.

– Вашето дело... – започна Скорчев. Внезапно на Урумов му хрумна един отчаян ход.

– Четохте ли моята статия в „Простори“?

– Разбира се – отвърна Скорчев.

Беше готов да каже: „Ето – тая статия не е моя. Тая статия я написа всъщност моят племенник“. Но думите така си и замряха на устата му. Той усети нещо особено в гласа на своя заместник, нещо, което го накара да го погледне внимателно.

– И какво ви е мнението за нея?

Урумов едва не притаи дъх, за да не смути своя събеседник. Гуменото лице така се обезкръви от притеснение, че започна да прилича на целулоидно.

– Прочетох я много внимателно – проговори най-сетне Скорчев. – И да ви кажа направо... – не знам дали ще ме разберете! – просто като че ли нямам желание да вникна в нейната същност.

– Защо, Скорчев?

Академикът усети, че гласът му прозвуча много строго, само с една нотка по-строго, отколкото му се искаше. В никой случай не биваше да стресне своя заместник.

– Аз, разбирам, това не е научен труд – продължи неохотно Скорчев. – Статията би трябвало да се разглежда по-скоро като... такова... като есе. Точно така я приех. Иначе просто бих се страхувал да погледна в същността на тоя проблем.

Урумов в първия миг не повярва на ушите си.

– В такъв смисъл бихте се страхували? – попита той търпеливо.

– Ами как да ви кажа – първо, това не е в кръга на моите занимания. И, второ, подобни изводи са, най-меко казано, доста песимистични. Те са в състояние да внесат униние, дори паника в нашето общество.

Урумов се понамръщи. И въпреки всичко той бе благодарен на заместника си, че му бе казал искрено своето мнение.

– Вижте какво, Скорчев, според мен най-важно е да се установи истината. А след това вече ще се преценява нейната стойност.

– Но това не може да бъде истина! – някак уплашено възкликна Скорчев. – Та вие сам я лансирате като предположение.

– Да, разбира се. Но то се подкрепя от доста факти...

– Другарю Урумов, аз не мога да споря с вас! – някак уморено се обади Скорчев. – Твърде много Ви уважавам, за да смятам, че сте постъпили лекомислени. Но ще ви кажа истината, че в института има сериозно брожение. Срещу вашата статия, искам да кажа.

– Така ли? – трепна Урумов.

– Така е, за съжаление. В крайна сметка вие ръководите един отговорен институт. И внезапно изненадвате своите собствени помощници с идеи, които никога не сте споделяли с тях. А ние вършим общо дело и трябва да го вършим заедно. За да можем и да отговаряме заедно.

Академикът го гледаше поразен. Досега самата проста мисъл не бе минавала през главата му.

– Да, вие сте напълно прав! – каза той тихо. – Там е работата, че понякога и учените не вярват в своите открития. Дори ако са съвсем безспорни, защото най-спорни са именно безспорните истини.

Тоя път заместникът му замълча. Мълчаха доста дълго, после академикът каза:

– Добре, помислете с партийния секретар, насрочете събрание. Там аз ще дам подробни разяснения за моята работа. И ще се извиня, ако е нужно.

– Не, не бива да се извинявате! – някак уплашено възкликна Скорчев. – Трябва разумно да се защитите, и то с полезните изводи на вашата... хъ... хипотеза! – Той едва не си изкълчи езика с последната дума.

Академикът стана от бюрото и отиде замислен до прозореца. Слънцето бе пробил тук-там мъглата и блестеше по влажните покриви на колите, паркирани във вътрешния двор на института. Тая с цвят на доматена салца е на доцент Азманов. Хубава кола, винаги много добре почиствена. Отиваше идеално на знаменитото му сако от шотландски туид с цвят на увяхнали моркови; И Уелч е прав в крайна сметка. Интуицията е наистина усет за истина, независимо как се поражда.

– Доцент Азманов ли води тая кампания? – попит академикът внезапно.

Доцент Азманов – той си представи внезапно плешивата му глава, кръгла и лъскава като кестен. И имаше чувството, че зад гърба му настана някаква суматоха, която го изпълни с удовлетворение. Най-сетне се бе докопал до тромбата му, но не я беше стиснал достатъчно силно, за да се чуе звук.

– На събранието ще се разбере кой какво мисли – отвърна Скорчев.

Да, ясно, Уелч излезе прав.

– А по въпроса за асистентското място?

– Нека вашият племенник си подаде документите. И колкото по-рано, толкова по-добре.

– Да, естествено, докато съм все още директор! – засмя се неочаквано Урумов.

Скорчев нищо не отвърна – може би и тоя път бе улучил. Пък и сигурно е прав да мисли така, веднъж като се завърти шайбата, всичко може да се случи. Когато той се върна на мястото си, заместникът му смутено стана.

– Довиждане, другарю Урумов. Страхувам се, че излишно ви разтревожих.

– Ни най-малко! – усмихна се Урумов. – На тая възраст какво повече може да загуби човек?

Скорчев кимна и излезе, панталоните се усукваха около кривите му крака. Академикът тръгна отново из кабинета си. Брожение! Само тая дума не бе очаквал да чуе! Не се чувствуваше ни обиден, ни огорчен, само учуден. През десетилетията, които бяха изминали, никой не бе оспорил неговата власт. Нито се бе усъмнил в нея. И старшинството, и авторитетът му бяха неоспорими, делото – повече от внушително. Справедливо или не – ползуваше се с името на световен учен, беше действителен член на няколко академии. И изведнъж при първия малък повод – брожение! Дали Скорчев не преувеличаваше цялата работа?

Урумов се опита да попрегледа отчета, но работата му не спореше. И все пак напредваше бавно. Както винаги, всичко беше наред освен лабораторията може би. Това му се видя странно. Началникът на лабораторията беше един от най-спокойните и най-работливите в института. Ако неговата работа изостава – каква друга можеше да бъде наред? И изведнъж си даде сметка, че всъщност не познава своите хора. За него те по-скоро бяха символи на работата, която вършеха. Ето – затова се получават изненади. Чувства, страсти, амбиции – всичко това навярно мъждукаше или дори искреше под покрива на института, без да го подозира. Той пхна ръце в джобовете на сакото си и потегли към лабораторията.

Като чу тихите стъпки по линолеума, Аврамов малко учудено го погледна. Изглеждаше доста невзрачен. Сухото, аскетично лице не подходеше никак на мускулестата му фигура. Но затова пък главата му бе отлично скулптирана, особено дълбоко вдлъбнатите плоскости на двете му слепоочия. Той се обърна на кръглото си винтово столче, лицето му не изглеждаше никак гузно.

– Как е? – попита Урумов и приседна близо до него.

– Добре – отговори той кратко.

На всичко отгоре в гласа му като че ли се усещаха нотки на самочувствие.

– Не се съмнявам, че е добре – отвърна Урумов, – но не личи от отчета.

– От отчета ли? – попита разсеяно Аврамов. Явно, че умът му беше някъде другаде. – Да, разбира се. Но това е една формалност, тия отчети никой не ги чете.

– И аз ли? – усмихна се Урумов.

– А на вас най-малко би ви подходило. Важното е какво всъщност се върши в тая лаборатория. Той се замисли за момент, после добави без тон на съжаление: – И все пак аз съм малко виновен пред вае.

– Тъй ли?

– Може би трябваше да ви кажа по-рано! – продължи Аврамов и академикът съвсем ясно усета скритото вълнение в гласа му, – Но на мен ми се струва, че стигнах до нещо важно, другарю Урумов. По свой самостоятелен път и то до нещо, което ще бъде от полза за вашата работа.

Академикът го погледна внимателно. По свой път – това никак не беше лошо.

– По кой проблем?

– По въпроса за катализаторите при обмяната на веществата. На нивото на клетката и клетъчното ядро.

– Да, интересно... И докъде стигнахте?

– Аз се натъкнах на този проблем малко случайно, в хода на вашите опити. Но не се решавах да ви кажа, страхувах се да не избързам. Вие знаете, тия неща, докато не се докажат, могат да изглеждат и абсурдни.

– Много добре знам! – кимна Урумов, учуден от странното съвпадение на проблемите. – Разбира се, вие имате моралното право да завършите сам опитите си. Това се казва право на авторство, макар че, изглежда, у нас не му обръщат внимание.

– Не, не за това! – възкликна живо Аврамов. – Всъщност аз имах нужда от вашата помощ. Но се страхувах да не стана смешен. Както ще разберете, работата е малко особена.

Урумов имаше чувството, че ръцете на неговия помощник се изпотиха от притеснение, той пи обърса в бялата си манта и без туй не съвсем безукорно чиста.

– Ами разкажете тогава... Ще се опитам да помогна, без да

застраша авторството ви.

И Аврамов започна, доста възбудено при това. Колкото повече говореше, толкова повече растеше това вътрешно възбуждение, двете панички на слепоочията му започнаха да пулсират като живи. Академикът слушаше мълчаливо, лицето му не изразяваше нищо. Но колкото повече слушаше, толкова повече растеше в сърцето му притеснението и мъката. Той знаеше много добре, че трябва да каже своето мнение. И точно от това се страхуваше. Най-сетне Аврамов свърши и го погледна с такава няма надежда, че академикът изтръпна.

– От колко време работите върху тоя проблем? – запита той меко.

– Около една година.

– Но това е колосална работа! Как сте успели?

– Да, разбирам ви – отвърна Аврамов малко унило. – Но аз върших основната част от моите опити в извънработно време?

– Защо в извънработно време?

– За да не страда моята текуща работа... И вашите опити.

Урумов не отговори. Текущата работа бе пострадала очевидно. Но не в това се състоеше бедата. Откъде да почне, ето там е въпросът. Освен да му каже всичко направо, както си е.

– Съжалявам, колега, но трябва да ви разочаровам! – започна той най-сетне.

– Да ме разочаровате? – погледна го недоверчиво Аврамов.

– Там е цялата работа, че това, което с такъв труд сте открили, е вече открито. Вие не ползвате английски, това е бедата. А това научно съобщение бе направено в Щатите още преди половин година.

Аврамов силно пребледня.

– Не може да бъде! – каза той поразен.

– Неприятно наистина! – съгласи се Урумов. – И все пак това, до което сте стигнали, ви прави чест. Искрено ви казвам – просто съм смаян. Знаете ли къде са извършени тия опити? В Йелския университет. Той има може би най-великолепната лаборатория на света, с най-съвършената апаратура.

Но Аврамов сякаш не го чу.

– Толкова труд! – прошепна той едва доловимо. Това си беше наистина драма – академикът много добре го съзнаваше. Толкова труд, толкова усилия, толкова надежди! И накрая едно абсолютно нищо.

– Какво да се прави, и друг път са се случвали подобни работи. И все пак имате много сериозна утеха, честна дума ви казвам. Там с тоя проблем са се занимавали цял щаб световноизвестни учени. Похарчили

са милиони долари. А вие сте извършили всичко сам.

– Или може би вие не ми вярвате? – трепна внезапно Аврамов.

– В какъв смисъл?

– Може би смятате, че съм си присвоил техните изводи?

– Глупости! – измърмори академикът. – За да направите смешен института и себе си?

Аврамов бръкна нервно в едно чекмедже и извади оттам куп тетрадки.

– Ето ви моите записки! – каза той. – Водил съм ги подробно по да-ти. Много ви моля да ги прегледате. Може да ви хрумне някаква полезна идея.

В гласа му се усещаха умолителни нотки, беше му навярно много мъчно да се помири с мисълта, че трудът му е отишъл съвсем напусто.

– Добре – кимна академикът.

След малко те излязоха заедно за обедната почивка. Като свали мантата, академикът видя костюма му може би за пръв път през последните няколко години. Беше съвсем износен костюм и ризата, и вратовръзката му отдавна бяха загубили истинския си цвят. Целият му вид беше доста ергенски, всичко в него изглеждаше износено и похабено, включително и обувките, които, кой знае откога, не бяха видели ни боя, ни четка. Дали пък наистина не е ерген? Виждаше му се невероятно. Колкото и да беше странно, никога не се беше запитвал женен ли е, или не един от най-близките му помощници. Никога не беше седял с него край маса. Може би това беше чисто урумовска черта – да живеят затворени в кръга на своята работа, да не смесват никога работата с дружбата или приятелството. И неговият собствен баща нямаше никакви приятели между лекарите и дори странеше упорито от тях.

– Извинете – каза предпазливо Урумов, имате ли деца?

Така въпросът му имаше много по-приличен вид, отколкото ако го запита направо – женен ли сте, приятелю?

– Разбира се – отвърна Аврамов учудено. – Имам две големи деца.

– На колко години?

– Синът ми е първа година студент... А дъщерята...

Той някак неловко прекъсна фразата си, лицето му съвсем посивя.

– Някакви неприятности ли имате?

– Доста големи – отвърна неохотно той. – Страда от глаукома, в много тежка форма при това. Не знам дали ще успеем да я спасим от ослепяване.

– Колко годишна е?

– Едва дванайсет... Много нещастен случай, както виждате. Направих всичко, каквото може да се направи, водихме я къде ли не в чужбина. В момента е във Виена с майка си...

Това наистина беше тежко нещастие – дванайсетгодишно момиче, застрашено от пълна слепота. Всеки човек и всяко семейство като че ли имат по някакво свое нещастие, понякога съвсем скрито и невидимо, понякога пред очите на хората. И той изведнъж разбра цялата му беднотия, увехналия му вид. Сигурно не беше никак лесно за неговите скромни средства да праща жена си и дъщеря си по чуждите столици.

– Трябваше да ми се обадите – каза е едва доловим укор академикът. – Бих могъл да помогна нещо в министерството.

– Те правят, каквото могат – отвърна някак уморено Аврамов. – Не могат всичко.

– Защо да не могат?

– Ами чужбина е това... Пък и детето не може да пътува само.

– Може би все пак има някакви вратички. И някакви фондове.

– Не знам! – въздъхна помощникът му. – Но законът си е закон, не можеш да го разтягаш, както си искаш.

Урумов едва ли не каза – можеш! – но благоразумно замълча. Защо да му създаде излишни надежди? И едва сега разбра, че Аврамов навярно е разчитал на своето откритие. Колкото и да беше неприложимо в обикновената практика, пак би му донесло нещо. Навярно е задължнял до гуша на приятели и роднини и не е виждал никакъв начин как да се заплати.

Те вървяха мълчаливо до пресечката, на която трябваше да се разделят. Урумов му подаде ръка.

– Ще прегледам още днес вашите записки – каза той. – В случая е много важно как сте стигнали до това откритие. Нали знаете, ако една теорема има две доказателства – и двете са законни. Но винаги се предпочита по-ефектното и по-краткото.

Някаква надежда блесна за миг в погледа на Аврамов, но бързо угасна.

– Вие искате да ме утешите – каза той. – Това не е теорема, за съжаление. Какъв смисъл има да откриеш втори път велосипеда?

– Има, разбира се. И без това е откриван няколко пъти. Както знаете, първият е бил ужасно смешен.

– Нищо, прочетете, после ще поговорим.

Урумов обядва умислен под укоризнения поглед на сестра си. Бе му сварила неговата любима леща чорба. Рядко я правеше да не би да

свикне с нея, но той я гълташе, без да ѝ обръща внимание. Като че ли я изливаше на земята – така се свиваше сърцето на нещастната му сестра. Най-после не издържа и се обади троснато зад гърба му:

– Това е леща!

– Да, виждам! – отвърна учудено брат ѝ. – Чудесна е!

– Чудесна е – мърмореше огорчено тя. – Много виждаш какво ядеш.

И излезе от кухнята. Като че ли е много лесно в тоя идиотски модерен свят да се намери леща и чубрица. По-добре да си върви в къщи, там нейният непрокопсаник вече трети ден нагъва някаква заложена попка яхния. Така внезапно захапана за съвестта, тя изрита плъстените си туфли и яростно нахлупи своята любима зелена шапка с изкуствени черешки.

– Довиждане! – каза тя сухо от прага на кухнята.

Академикът тъкмо изсмукваше разсеяно един по един слитък чешъчета, сварени в лещата.

– Довиждане!... И кажи на Сашо да мине към мен привечер.

– Ще му кажа! – отвърна тя. – Но утре ще ти сготвя налъми с праз. Ти и без това не гледаш какво ядеш.

Урумов прекара целия следобед над записките. Когато най-сетне свърши, той се чувствуваше подтиснат и раздвоен. За съжаление Аврамов бе използвал същия метод като американските си колеги. Но той бе вървял по-много по-преки пътища, които го изумяваха със своето остроумие и ефикасност. Пред него се разкриваше все повече и повече наистина блестящ учен с огромна рутина и находчивост. И все пак никой нямаше да даде и пет пари за неговото откритие, малцина щяха да оценят истинската му същност.

Той гледаше с тъга вехтите износени тетрадки. Повечето от тях бяха с откъснати листа – навярно бе използвал стари тетрадки на децата си. Всичко беше грижливо и точно изписано, почеркът му бе ясен и категоричен. Може би такъв беше и характерът му, само житейските беди го бяха подтиснали и сломили.

Към седем часа навън се позвъни, доста свободно, както обикновено звънят свои хора. Беше Сашо, разбира се, съвсем го бе забравил той следобед. На слабата светлина на антренто лицето му не показваше нищо особено – ни сръдня, ни благоволение. Но като че ли не беше същият Сашо, нещо съдържано, може би нещо притаено враждебно се усещаше в цялото му поведение. И като седна на обикновеното си място, не се облегна назад, както винаги, остана си там с изправен гръбнак.

– Хайде, без фасони, мойто момче! – засмя се вуйчо му. – Утре можеш да си подадеш документите.

– Много важно! – вдигна рамене младежът. – Ако искам, мога да плета и пуловери.

– Не се сърди, ами води някъде да почерпиш!

– Къде да те заведа?

– Знам ли? Според теб в кой ресторант е модерно сега да се ходи?

– Сега е модерно да се ходи по разни ханчета – отвърна младежът.

– Със служебна кола и със секретарка. А за маскировка се взима един какъв да е чужденец. Тогава всичко върви на държавни разноски.

– Има ли сепаренца? – любопитствува Урумов.

– Какво е това сепаренца?

– Какво знаете вие! – измърмори снизходително вуйчото. – Сепаренце е уединено място, където се скрива дамата, за да не я компрометирате?

– Или където трябва ние да се скрием, за да не ни компрометира дамата. Но за съжаление аз нямам такива връзки.

– Тогава защо да ходим по тия ханчета?

– Прав си! Като е толкова по-лесно в Руския клуб.

Отидоха пеша до Руския клуб, за да се поразтъпчат. Духаше тънък, вечерен ветрец, из въздуха се премятаха самотни снежинки. Но нямаше да вали, небето се бе изяснило. Ниско над хоризонта жълтата луна се бе разцепила като тиква между тънките пера на облаците. Двамата я гледаха респектирани, сякаш парчетата наистина можеха да се изтърсят над старата грешна земя. Академикът се старееше да върви в крак с младежа, стъпките им кънтяха приятно в студения въздух.

Големият салон на клуба бе доста хладен, почти студен. В тоя ранен час имаше само една заета маса, келнерите висяха зиморничаво по ъглите. Взеха удобно място, далече от прозорците, младежът енергично по-гри ръце.

– Знаеш ли, вуйчо – каза той зарадван, – за да се стоплим, ще си поръчаме греяно вино. В хубава порцеланова кана с нарязани ябълки и джинджирил.

– Готово! – съгласи се охотно академикът.

Точно в тоя момент приближи келнерът, доста възрастен, с къса яка коса, толкова бяла, сякаш цял ден я бе търкал с четка. Сашо веднага забеляза, че лицето му излъчваше някакво особено почитание.

– Ще го приготвим специално за господин професора – каза любезно келнерът.

Едва сега академикът вдигна глава и го погледна. – Вашето лице ми е познато – каза той.

– От Юнион клуб – поясни все така любезно келнерът. – Вие идвахте там с баща си преди Девети.

– Да, да – сега си спомних.

– Десет години работих там! – продължи с едва прикрито достойнство келнерът. – Поверявах ми най-отговорните маси... Обслужвал съм и регентите.

И като рече тая крилата фраза, достолепно се упъти към кухнята. Младежът едва скри усмивката си.

– Вуйчо, тоя страшно ти се израдва. Сигурен съм, че те взе за някоя буржоазна реликва.

– Защо, не приличам ли?

– Как не – много повече! Според мен приличаш на маркиз Ексетър. Или той би трябвало да прилича на тебе, ако държи на титлата си.

Греяното вино има много интересни и скрити свойства, които го отличават от обикновеното. Още след първата чаша ушите на Ексетърския маркиз добиха цвят на вишнев сироп. След втората той подробно разказа за срещата си със Скорчев. През цялото време разбираше, че не бива да го прави, но езикът, вследствие на джинджифила може би, упорито го сърбеше. Но Сашо и след третата чаша изглеждаше доста загрижен.

– Прибързал си! – каза той след кратко размишление.

– С кое съм прибързал?

– Ей туй – със събранието си прибързал. Науката си е наука, нейните проблеми не се решават с гласуване. Това още Аристотел си го е знаел.

– И според теб какво може да стане на събранието?

– Ами да те бламират.

– Глупости! – каза небрежно академикът. – В науката тия работи не стават така лесно. Или си направил нещо, или не си направил – всичко е налице.

След греяно вино нищо друго не върви освен ново греяно вино. След като изпиха и втората каничка, вуйчо му изяде прилежно своя рамстек с лук и го погледна сънливо. Явно, че трябваше да си вървят. Навън луната бе събрала своите жълти парчета, сега образът ѝ изглеждаше избистрен и помъдрял. Някакви неясни мисли се въртяха в ума на академиката, докато зяпаше към небето. Каквото и събрание да устроят, все едно – сега наистина все едно. Момчето ще продължи неговата работа и

навярно ще стигне много по-далече. Въпросът е на него да не попречат. Но той е упорит, ще надделее, тъй че благословен да е денят, в който бе погазил своите скрупули.

– Вуйчо, все ми се иска да те питам нещо – обади се внезапно младежът. – И все не ми е удобно.

– И на мен не ми е удобно, като те слушам. Питай каквото искаш!

– Вуйчо, защо не си станал партиен член?

– Според теб това важно ли е?

– Разбира се, че е важно. Сега щеше да имаш много по-здрави позиции като директор на института.

Академикът усети, че му стана неприятно. Аз не държа ни най-малко на своята длъжност – каза той сухо.

– Не е въпрос за длъжността, а за позициите. Нима не държиш на своите научни идеи?

– А не ти ли минава през ума, че трябва да е заслужил с нещо човек.

– Зер не си? Аз съм чувал, че всички Урумовци са били по традиция републиканци и русофили.

– Това е вярно, мойто момче... И все пак надали е достатъчно.

– Ами какво повече? Непременно ли трябва да си се сражавал на барикадите?

– Поне да си носил вода!

– Явно, че не искаш да ми отговориш – измърмори младежът. – Аз пък си мисля, че нарочно те държат тъй... Да има авторитетен човек, който да представлява и безпартийните. В тия там... м-м-м... форума, както им казват.

Академикът замълча. Все още никой не знаеше какво се бе случило в оная страшна нощ. Никой не го бе питал, на никого нищо не бе разказвал. То не бе премерено на никакви везни, не бе го споменал в служебната си биография. Опитваше се да го забрави и бе успял донякъде.

През последните месеци на войната се беше евакуирал в Банкя. Живееше сам в бяла таванска стаичка на една вила, претърпкана с бежанци. Жена му бе избягала на още по-сигурно място – при една приятелка в Чамкория. Бомбардировките бяха престанали, но американските самолети бучеха денем и нощем над тихо го курортно селище. Те си имаха друга работа сега, бомбардираха непрекъснато петролните рафинерии в Пловдив. Често ги гледаше от малкото дървено балконче на вилата как летяха бавно, беззвучно прозрачни в чистото лятно небе. Никакви изтребители не ги преследваха, не ги обстрелваха даже

противовъздушните батареи, скрити в предхълмията на Люлин. Навярно се плашеха да не би „въздушните крепости“, раздразнени, да си хвърлят над тях страшния товар.

Големият ден дойде някак неочаквано, не така, както си го бе представял. Нямаше ни стрелба, ни барикади, ни намръщени работници, препасани с патрондаши, каквито бе видял из някои съветски филми. Просто някакви прежълтели момчета с червени ленти на ръката тичаха възбудени насам-натам и видимо като че ли нищо не вършеха. Но не беше точно така, защото заеха без бой всички официални учреждения и установиха властта. Наистина около Банкя квартируваха няколко силни войскови части и можеха да ги смажат с един удар. Но не го сториха. Самите войскове части бяха, изглежда, в ръцете на въстаниците, все още нищо не можеше да се разбере. Но сега момчетата с лентите изглеждаха по-уверени, всички бяха въоръжени с нови немски шмайзери. Говореше се, че Червената армия всеки момент може да влезе в София.

Но нощите бяха неспокойни. Щом малкото селище потънеше в тъмнина, и започваха престрелките. Стреляше се навсякъде – из покрайнините, по обраслите с гори възвишения, из самото градче. Може би стреляха войнишките постове, за да се обаждат един на друг. Може би стреляше нощният обход, за да си дава кураж. Може би наистина ставаха и престрелки, защото по цяла нощ се извършваха обиски по квартирите. Как успяваха да свършат толкова работа един участък хора – никак не му беше ясно. Навярно не спяха ни денем, ни нощем. Той минаваше понякога край тая крепост на свободата – едно цивилно момче пред вратата, въоръжено с шмайзер и няколко бомби, това бе всичко.

Измина около една седмица, а съветските войски не пристигаха. Понякога идваха леки коли от София, натъпкани с въоръжени хора, по улиците наставаше оживление. Състоя се дори митинг, но професорът не отиде, макар че беше любопитен какво могат да му кажат момчетата. Хората с червени ленти станаха повече от обикновените граждани, той усещаше, че революцията набира скорост.

Една нощ към десет часа вечерта някой потропа на вратата му. Той усети как сърцето му се сви – кой може да бъде по това време? Обзет от някакво лошо предчувствие, професорът стана и отвори вратата.

На прага стоеше непознат човек, облечен в нова спортна винтияга. Ниско прихлупеният каскет почти прикриваше очите му. Но това, което Урумов видя преди всичко друго, бе червената лента на лявата му ръка с двете букви ОФ. Но в тоя миг дори не можа да си даде сметка какво

може да бъде това – надежда или смъртна опасност.

– Здравейте, професоре! – каза мъжът и леко откряхна каскета си.

Едва сега Урумов го позна – беше Кисьов, същият онзи полицейски началник от времето на Блока, който го бе запознал с жена му.

– Ти ли си? – попита Урумов изненадан.

Кисьов само кимна, направи си път с ръка и влезе. После затвори внимателно вратата и свали каскета си.

– Не бой се, не съм компрометиран! – каза той спокойно. – А това тук е за маскировка – показва той лентата си.

– Няма от кого да се боя! – сухо му отговори Урумов.

Кисьов огледа стаята, видът му бе леко разочарован.

– Мислех, че имаш две легла. Къде спи жена ти, като идва насам?

– Тя не идва – отвърна сдържано Урумов. – Сега човек трябва да лети, за да отиде някъде.

Но Кисьов сякаш не го чу, очите му все тъй шареха по обстановката, най-после спряха на малката вратичка до прозорчето.

– Това за балкончето ли е?

– Да, малко декоративно балконче. Доскоро само гълъби кацаха по него, но сега и те изчезнаха.

– Как няма да изчезнат – каза Кисьов и чистите му зъби леко проблеснаха. – Сега всеки има оръжие и стреля с него.

Той мина през стаята, после каза спокойно:

– Слушай, Урумов, налага се да преспя тая нощ у тебе.

Само това не бе очаквал да чуе.

– Защо? – попита той учудено. – Нали не си компрометиран?

– За сигурност – отвърна Кисьов. – Не бой се, ще прекарам на този стол. Нямах ли поне едно излишно одеяло?

– Нямам – отвърна Урумов.

Сега му беше съвсем ясно, че Кисьов се укрива от властта. Иначе за какво ще се маскира с тая лента? Но виновен или невинен – той знаеше много добре, че няма да му откаже убежище. Това беше в кръвта на Урумовци – никога не бяха отказвали помощ на човек в нужда. Дори неговите богати предшественици, цариградски търговци, които живееха главно от милостите на хазната, бяха укривали, както говореха семейните предания, Раковски и още мнозина революционери.

Кисьов седна, без да го поканят – и не на стола, а на леглото. И едва сега започна да разкопчава винтягата си. Много хубава спортна риза, кожено коланче със златна тока. Фигурата му бе добре запазена, кръглото му лице – гладко, бяло и чисто. На Урумов се стори, че двамата

мълчаха цяла вечност. Най-сетне Кисьов прекара плътно ръка през косата си, сякаш пробваше какво е останало, и каза?

– Видя ли докъде я докарахме?

– Във всеки случай – не аз! – каза сухо Урумов. – Никога не съм имал нищо общо с немците.

Някакъв инстинкт сякаш му подсказваше да бъде по-внимателен с Кисьов.

– Не си единствен. Както знаеш, аз съм демократ, Урумов, нашата партия има представители е Отечествения фронт. Но лично аз не одобрявам това.

– Защо? – попита късо Урумов.

– Как така защо? Аз знам, че и ти си демократ, макар и в по-широкия смисъл на тая дума. Кажи ми, Урумов, какъв смисъл да отхвърлим една диктатура, за да си нахлузим на врата нова, още по-кръвава и кошмарна. Да се спасим от една тирания и да я сменим с друга. Фашисткото варварство ни беше съвсем достатъчно, за какво ни е сега азиатско. Ние сме цивилизовани хора и слава богу живеем в цивилизована страна.

Сега вече Урумов много добре разбра, че трябва да бъде крайно внимателен. Тоя мек, добре гледан човек на леглото не беше ли смъртта? Никой не може да каже как точно изглежда смъртта, понякога лачичките ѝ са бархетни.

– Не знам дали не преувеличаваш... Ако съдя по радиото, комунистите са малцинство в кабинета.

– Малцинство? – погледна го презрително Кисьов. – А по улиците на Банкя видял ли си други освен комунисти?

– Това още нищо не значи. И ти имаш червена лента.

– Значи, Урумов, значи? Те са организирана сила, държат се здраво един за друг. А при нас всеки се е уловил за своята дръжка в трамвая.

Кисьов бръкна в джоба си и извади оттам кутия „Томасян“ дубъл екстра, каквито отдавна не продаваха. Нежният шум на станиоловата хартия изведнъж му припомни хубавите спокойни години.

– Ти от коя партия си? – запита внезапно Кисьов. – Доколкото знам – от радикалната.

– Ние, Урумовци, сме потомствени радикали – кимна той.

Това беше истина – след Освобождението търговският им род беше бързо западнал, повечето от потомците бяха преминали към свободни интелектуални професии. Имаше учители, лекари, адвокати, висши съдебни магистрати. Тогава защо да не бъдат и радикали? Урумов неволно се засмя.

– Не е толкова важно – измърмори снизходително Кисъв. – Радикали и всички други – все едно. Сега трябва да бъдем заедно – като юмрук.

– Няма ли да бъде малко мекичък нашия юмрук, Кисъв. Червената армия се разхожда свободно из България.

– И какво от това? – попита рязко Кисъв. – Ти мислиш, че зад гърба на Червената армия ще се установят само болшевишки правителства? Няма такива аванти... В Ялта съюзниците категорично са се разбрали – навсякъде свободни избори под контрола на съюзнически комисии. И освен това, ако руснаците са в България, англичаните са в Гърция.

– За пръв път чувам! – погледна го изненадан Урумов.

– Не си чул, защото нашите вестници мълчат. Така е дошла работата, Урумов, че който превари. Ако успеем да установим демократично правителство – целият свят ще бъде с нас.

Кисъв говореше с равен глас, но Урумов усещаше как в него всичко се вълнува и трепере. И говореше въпреки това много разумно и логично, не приличаше на оня вятърничав гимназист.

– Сега на нас са ни нужни умни, прогресивни хора! – говореше той. – Некомпрометиран. При едно ново положение аз те виждам на върха на пирамидата, драги Урумов. Вашата партия не е чак толкова многобройна.

– А как виждаш себе си? – попита шеговито Урумов. – Министър на вътрешните работи?

– А защо не? – отвърна малко троснато гостът. – По традиция това министерство е било винаги на демократите. Името на Мушанов е символ на ред и демокрация. Нашата партия е единствената, която при всички обстоятелства е държала за Търновската конституция.

И точно в тоя миг някъде в близките околности избухна стихийна стрелба. Кисъв трепна и се ослуша, лицето му за пръв път придоби някакво остро и напрегнато изражение. Но след минута-две стрелбата стихна така внезапно, както бе започнала, Урумов усети, че гостът му въздъхна с облекчение.

– И според тебе кой ще ти даде това министерство? – запита внимателно Урумов.

– Има кой!... Но не ти, разбира се. Ние с тебе сме мирни граждани, а не хлапаци, които размахват по улиците шмайзери. Политиката не може да се прави по улиците. Тя се прави и ще се прави по кабинетите на големите умове на нацията.

Отново избухна стрелба, но тоя път съвсем наблизко. Стреляха с

автомати, от време на време изплющяваше револверен изстрел.

– Хлапаците! – каза Кисьов с ненавист. – Плашат гаргите. Но и това няма да им помогне. Ти служил ли си?

– Слава богу – не.

– И наистина – слава богу. Но ако беше служил, щеше да знаеш, че няма по-боеспособна и по-патриотична бойна единица от Школата за запасни офицери, Това са среднисти, все уми и отракани момчета. И от най-здравите слоеве на народа, няма между тях мамини синчета.

Изведнъж нещо екзалтирано блесна е погледа на бившия полицай.

– Ето – те ще свършат тая работа. Тая нощ яли утре най-късно ще влязат в София и ще заемат властта. Пак ще има правителство на Отечествения фронт, но без комунисти. С комунисти в правителството ни не можем да разчитаме на щедрата помощ на западните страни. А без тях как ще се изправим из развалините?

Кисьов сякаш се стресна от думите си, предпазлива погледна към вратата. Но цялата вила бе потънала в тишина, навярно всички отдавна спяха. И все пак някой го бе пуснал да влезе при него, навярно някой негов съратник. Урумов много добре усети момента – очевидно Кисьов бе казал повече, отколкото трябва. И волно или неволно го бе направил свой съучастник. Не му оставаше никакъв изход, освен бързо да смени темата.

– А ти с какво се занимаваше през последните години?

Кисьов измърмори, че е бил председател на някакво командитно дружество и че се занимавал с износ в Германия.

– И есе пак си подхвърлял нещичко на ламята! – усмихна се Урумов, но тонът му беше дружелюбен.

– Вкиснати пулпове – каза Кисьов. – И мармалади от дренки.

А припечелвал ли е нещичко от тая работа? Да, добре бил, имал хубав апартамент на улица „Априлов“, лека кола „Бенц“. Но колата му реквизирали другарчетата, дали му разписка. Той дори я показа, написана на ръка с едър женски почерк. Урумов бързо съобрази – очевидно не е търсен от властта, щом е бил в милицията, без да го задържат. Но какво означаваше всичко това? Защо трябва да се крие, ако е извън подозрение?

– Знаеш ли, ние не можем да спим тук двамата, няма място – каза Урумов. – Аз ще отида при Грозев, той има вила тук, ще преспя в кухнята.

– Кой е тоя Грозев?

– Професор Грозев, не може да не го знаеш.

– Май че го знам – измърмори Кисьов неуверено. – И какво ще му кажеш?

– Ще му кажа, че внезапно е дошла жена ми. Или ако искаш, да те заведе тебе у професора?

Кисьов погледна колебливо стола, на който му предстоеше да прекара нощта.

– По-добре иди ти!... И донеси сутринта нещичко за закуска.

Когато излезе навън, Урумов усети краката си така натежали, сякаш през целия ден бе стоял прав. Пристъпваше бавно, чувствуваше, че му се вие свят. По улицата не светеха никакви лампи, той едва улучваше пътя. Но и да спре е опасно, току виж, че свирнал отнякъде някакъв куршум. А чувствуваше непреодолима нужда да опре, да поразмисли. Наистина се движеше към вилата на Грозев. А може би не съвсем точно бе избрал посоката.

Урумов не знаеше какво е революция. Но много добре помнеше какво е контрареволюция. По време на Септемврийското въстание бе студент последна година, при баща му идваха непрекъснато уплашени и ужасени хора, с часове разказваха за масовите убийства и репресии из въстаналите краища. Но още по-силно впечатление му направиха събитията през 1925 година – атентатът и убийствата след това, и то под носа им, в сърцето на града. Десетки и стотици избити – народни представители, адвокати, лекари, поети. Той познаваше лично Гео Милев, трудно му беше да си представи, че тая ярка и силна личност е загинала като говедо в скотобойна. А за трагичната смърт на Коста Янков се говореше като за някакъв изключителен подвиг. Той не знаеше какво точно означава величие, но за пръв път усети, че е проникнал донякъде в тая най-свята и най-трагична проява на човешкия дух, която се нарича саможертва. Бе го виждал веднъж в кабинета на баща си – изискан мъж с изразително и силно лице, много елегантно облечен. Всеки жест у него, всяко движение подсказваше за желязно самообладание и съвършенство. Тоя образ не се покриваше никак с представата му за светците и мъчениците на християнството. Тоя беше като баща му и все пак съвсем различен – неизмеримо по-силен и уверен в себе си и своето дело.

Но сега той не мислеше за това. Той мислеше за себе си и своята неопетнена съвест. Какво е съвест и какво трябва да направи в тоя непонятен и страшен случай? Към какво го задължава човешката чест. Може би Кисьов чисто и просто блъфира, а може би школниците наистина са готови за поход. И какво значи това? Можеше много добре да си го представи. Тия уплашени момчета с преbledнели лица, които бяха

завзели без бой властта, щяха да я изгубят жестоко и кърваво. Щяха да бъдат избити, избесени, размазани като насекоми от танковете и ботушите. Но тогава какво?

Да отиде в комендантството и да съобщи какво се готви? Никога никакъв Урумов не бе извършвал предателство. Особено на гост, на човек, който е потърсил от тях убежище и закрила. Това беше извън ума му, извън всяко негово усещане за почтеност и нравственост. Да отидеш и с хладен глас да предадеш един човек. Да го изправиш сам с ръцете си на разстрел край надупчената от изстрели стена на кладбището на революцията. Негова работа ли е това? Бяха ли го питали, когато бяха започнали тая жестока борба на живот и смърт помежду си? Защо сега вмъкнаха и него в тая кървава история?

Но наистина ли беше невинен той, който бе останал под покрива му. Ако се смяташе извън играта, кой му беше дал право да го намеси в нея. Защо бе дал подслон на човека, който готвеше погроми и смърт?

Той спря. В далечината вече се виждаше светналия прозорец на Грозеви. Професорът още не спеше.

А сега накъде? Напред или назад?

4

Сутрин майка ѝ често я будеше по един пренеприя-тен начин – като я ошипваше лекичко по носа. Криста се понамръщи в съня си и без да отвори очи, каза обидено:

– Майко, много те моля!... Сега цял ден ще бъда нервна.

Майка ѝ се усмихна и пусна електрическата печка. В стаята се понесе леко, приятно бръмчене, което сякаш само топлеше. След това дръпна пердетата, които изшумяха на своите металически ролки, и излезе. Едва сега Криста отвори очи. През прозореца се виждаше съвсем малко небе, белезникаво и студено като парче лед. Навярно духаше силничък вятър, някакво пране се премяташе във въздуха на опънатия между сградите найлонов кабел. Зимното пране е много хубаво, става кораво и нагънато като смачкана ламарина и така приятно съска под нагорещената ютия. Тя се измъкна изпод завивките, прозя се докрай като котел, после направи десетина движения, които можеха да минат и за гимнастика. Бялата бархетна пижама с розови цветчета я правеше малко по-едричка. Като се препъна в електрическата печка, Криста се изправи пред прозореца. Денят бе съвсем ясен, но небето приличаше на замръзнала

река, толкова белезникаво и кораво. Духаше остричък вятър, прането тракаше върху заледеното въже, ръкавите на ризите ѝ махаха нервно, сякаш нещо ги беше обидила.

Криста им намигна и започна лениво да се облича. Толкова хубава кожа, толкова гладка – така нескромно мислеше тя за себе си. Но кой ли разбира на тоя свят от хубави работи, никой. Сега изобщо не са на мода дребните момичета, особено ако и нослетата им са малки. Сега са на мода такива като оная патка, като Дончето, високи и гъвкави като маркучи, без никакъв задник, но ако може – с малко по-едричък бюст. Пфу!... Пъхна краката в чехлите си и ги потътра навън. Холът беше тесен и тъмен, тъй като по-хубавата му част, заедно с френския прозорец, бе останала на квартирантите. От тях ги отделяше само тънка дъсчена стена, облепена отсам с тапети, а оттатък с вестници. Беше дадена на някакъв артилерийски офицер, с две момиченца, които, оставени сами, по цял ден се сражаваха с някакви тенджери, може би с нощните си гърнета. Сега двете ревяха в хор, чуваше се слаб женски глас, изпълнен с досада, без нито капка обич или майчино снизхождение. Защо ли ги бе произвела, като не можеше дори да ги обича? Криста знаеше, че е разпоредители в едно от столичните кина, веднъж страшно се смути, като ѝ дръпна безцеремонно билетите от ръката и я поведе с късогледите си очи към местата им. Това ѝ беше цялата благодарност, заедно се бяха настанили в дома им, без да ги питат. Отначало просто не можеше да се живее в апартамента, но след това артилерийският офицер, кротичък и плах като агне пред смръщения образ на жена си, сам скова дъсчената преграда и работите се пооправиха.

В кухнята я чакаше закуската – чай и топли кренвирши. Докато закушваше, майка ѝ готвеше нещо на котлона, тъй като нямаша електрическа печка. Не беше никаква готвачка тая майчица, ядяха, колкото да не умрат от глад. И двете не бяха ящници, едва се докосваха до яденето. Докато пълнеше постни зелеви сарми, майка ѝ няколко пъти се обърна да я погледне.

– Защо не ядеш хляб? – запита тя. – Ти си младо момиче, за тебе не е опасно.

– Да, че да заприличам на торта!

– Няма такава опасност – каза майка ѝ. – В нашия род никога не е имало дебели жени. Твоята прабаба е била толкова малка и слаба, че никой в селото не е искал да я вземе. Най-сетне я откраднал турският бей, но и той не прокопсал, след няколко дни я изпъдил.

– Толкова ли е била проклета? – попита Криста.

– Не, толкова е била с характер.

– А после кой се е оженил за нея?

– Кой – дядо ти. Той е бил налбант и вдовец, черен като арапин.

Взел я веднъж под мишница и я отнесъл в къщи.

Това вече беше интересно, Криста тъй си остана известно време с кренвирши в уста. И си представяше как рита в ръцете му с тънките си крачка, обути в шарени селски чорапи.

– И после как са живели?

– Като два гълъба.

Криста най-сетне схруска кренвирша.

– Като два гълъба, единият от които с изкълвано око – каза тя. – Майко, да ти кажа право никак не обичам постни сарми.

– Та какво ли обичаш? – отвърна майка й.

Нейната храна, като на всички лястовички, се състоеше главно от въздух. Те тъй си летяха в синевата с отворени човчици, опиянени от блясъка на реките и дъжда. Ако им се напъха някоя мушица в устата – хубаво, ако не се напъха, още по-хубаво. И въздухът е храна. Самата тя бе забелязала, че като отиде на кино, след това никак, ама никак не е гладна и може спокойно да не вечеря.

След малко Криста си взе чантата и отиде на лекции. Майка й сложи тенджерата на котлона и завъртя ключа. Към единайсет, преди да отиде на урок при генерала, ще мине отново тук, за да я вдигне. Не е толкова страшно, ако една или две от сармите са загорели, ще ги извърли. После мина в хола, лицето й беше малко обезсърчено. Никой не обича да върши неприятни работи, но тая работа трябваше да се свърши. Тя вдигна слушалката и набра номера. В ушите й изведнъж нахлу плътният глас на момичето:

– Кой е?

– Донче, леля ти Мария е на телефона. Искам да дойда за малко при тебе.

Отговорът оттатък се позабави, наистина само с няколко мига:

– Лельо Марийо, можеш ли да дойдеш до половин час. Защото имам лекции след това.

– Добре, Донче, след двайсет минути съм при теб! – и затвори слушалката.

Не беше от ония жени, които ще си изгубят времето пред тоалетно-то огледало, макар че видът й бе винаги много спретнат. След малко тя вече бързаше по улицата със своите ситни, но енергични стъпки. Токчетата й, както винаги, отчетливо и рязко чаткаха по тротоара, макар че се

чувствуваше вътрешно малко подтисната и разколебана. Вървеше право пред себе си, никога не се обръщаше да погледне встрани – нито хора, нито витрини, нито какво и да е било друго по улицата. И това си беше стара семейна черта – всички Обретенови бяха малко фудули, както казваше баба ѝ, не се навеждаха и за пендара.

Донка я чакаше, облечена за излизане. Усмихна ѝ се сърдечно, помогна ѝ да си съблече палтото в антрето. Беше ѝ много симпатична тая грот– или фокмачта, вече сама не помнеше думата. Винаги се бе радвала, че Христина дружи с нея. Не приличаше на ония загубени женски патки, които не могат да изчоплят нищо от мозъка си освен някое момче или някоя среща. Особено след победата си в телевизионната викторина се беше издигнала много в очите и.

- Има ли някой у вас? – попита Мария.
- Никой – отвърна Донка. – Нашите са на работа.
- И по-добре – тъкмо ще си поговорим на спокойствие.

Влязоха в стаята на Дончето. Беше доста разхвърляно, навсякъде се търкаляха чорапи, сутиени, даже едни гащички, за невярване малки. Мария леко се разочарова. Тая грот– или фокмачта можеше малко да пораз-треби, като знаеше, че ще ѝ дойде гостенка.

- Седни тук, лельо Марийо.

В стаята имаше само един стол, и то изтърбушен, така че тя седна точно върху пружината като върху човешка длан. Не беше никак удобна тая поза, все ѝ се струваше, че невидимата ръка ще я повдигне лекичко към тавана. Донка се настани на леглото, на стената зад нея бе забито с четири кабарчета фолио на „Пари мач“, цветно, разбира се. Съвсем млада жена, Бриджит Бардо навярно, бе легнала по корем, златиста и съвсем гола, само с едни червени лачени обувки на сгънатите крака. Не беше много подходяща украса за момичешка стая, повече подхождаше за кабинката на някой шофьор от международните линии. Донка улови погледа ѝ.

- Нали е много хубава? – запита тя.
- Това ли е твоят идеал?

В гласа ѝ прозвуча едва забележима иронична нотка, но Донка не я усети.

– Идеал? За мене? Лельо Марийо, само като нея не мога да бъда, аз съм чисто и просто една кобила.

- Чак пък толкова! – усмихна се Мария. – Какво ти е?
- Ами стърча с цяла глава над другите.
- Не е вярно – каза тя. – По улиците се разхождат какви ли не

дангалаци.

– Там е работата, че аз не обичам дангалаци. Харесва ми средния формат.

– А приятелят на Христина? – запита внезапно майката. – Според теб той какъв формат е?

Лицето на Донка най-напред пламна, след това потъмня. Мария никога не можа да разбере какво точно попадение е направила.

– Ти за това ли си дошла? – попита Донка сдържано. – Аз пък се чудех...

Чудела се! Нима нейната собствена майка от нищо не се интересуваше? Освен от своите фризури, разбира се.

– Слушай, моето момиче – започна тя спокойно, – не бива да ме разбираш криво. Аз знам, че Криста не е дете. И съвсем не смятам да я правя калугерка. Все пак имам право да знам – свястно момче ли е?

– Дали е свястно? – Донка едва не подскочи от мястото си. – Ужасно свястно, честна дума ти казвам.

– Да не ти е братовчед нещо? – усъмни се за миг Мария. – Та си толкова сигурна в него.

– Не ми е никакъв! – отвърна Донка. – Но е момче и половина.

– А според теб обича ли я?

Тоя въпрос я намери малко неподготвена.

– Сигурно я обича! Защо да не я обича? Ами аз я обичам, та какво остава за момчетата.

– Значи, не я обича! – каза майката. Донка я погледна втрещено.

– Лельо Марийо, трябва да си избиеш тия глупави мисли от главата. Пък и тая дума – обичаш, не обичаш. Ние, кажи-речи, вече не я употребяваме. И няма смисъл.

– Няма смисъл?

– Разбира се, че няма смисъл. Любовта е като някаква пеперудка – каца, отлита. Не можеш дори да я уловиш, без да й смъкнеш глупавия прашец. А като й смъкнеш прашеца, какво остава от нея? Нищо!... Заприличва на най-обикновена муха. Ние вече не делим момчетата на влюбени и невлюбени. Ние ги делим на лъжливи и истински. И Сашо е момче, като всяко друго момче, но поне е истинско.

– Разкажи ми нещо за него – каза майката.

– Какво да ти кажа? – измърмори неохотно Донка. – Завърши биология. Сега е асистент в института на академик Урумов. Но там е работата, че академикът му е вуйчо. Тъй че ще напредне и в службата, ако това те интересува.

– Когато бях студентка – каза Мария, – всички мои колежки бяха влюбени в Урумов. Но аз не съм го виждала.

– Страшен сладур е – каза Донка оживено. – Представителен, възпитан. И вдовец на всичко отгоре. Ако беше поне петнайсет години по-млад, щях да си го взема като нищо.

– Ти откъде го познаваш? – попита Мария подозрително.

– Бяхме му веднъж на гости... На вилата – има вила като бонбон.

– Значи, работата е доста напреднала! – каза Мария замислено:

Тя помълча известно време, после се усмихна – доста естествено при това.

– Благодаря, мойто момиче... И нека всичко си остане между нас. Ако съм питала нещо – то е за нейно добро.

– Честна пионерска, лельо Марийо.

Като излезе навън, смръщеният декемврийски ден ѝ се стори някак по-светъл и ясен. Облекчението, смесено с малко тъга, я караше едва ли не да подхвърква по пустата улица. Друг път ще мисли за неизбежното, то може и да не се случи толкова рано. В крайна сметка тя е още дете. Мъчно можеше да си представи, че ще остане сама в празния, унил апартамент, без нейната усмивка сутрин и без нейния лъчист поглед, който можеше да пробие и най-гъстата мъгла. В края на краищата всяка майка някой ден остава сама. Но тя щеше да остане съвсем, съвсем сама, без нищичко друго на тоя свят. Освен ако се окаже, че имат нужда от нея, разбира се.

Може би трябва да отличи с нещо днешния ден, Много хубав ден, макар и тъжен. А дали няма да по-разсее тъгата, ако си направи някой подарък? Вече две години се кани да свали от гърба си това износено палто. Преди няколко дни бе зърнала на витрината на „Тексим“ някакво хубаво кафяво каре, но тогава дори не ѝ мина през ум, че може да го купи. Никога нищо не си бе купувала от тоя скъп магазин.

Тя влезе в „Тексим“ и излезе оттам с хубава, жълта австрийска блузка. Карето ѝ се бе видяло безбожно скъпо. В края на краищата една учителка по английски език, която дори не е на щатна работа, а води някакви курсове, трябва да бъде много по-скромна. Сега ще остави покупката у дома, ще вдигне сармите от котлона, след това ще отиде при генерала. Има достатъчно време за всичко. Но в къщи сармите не бяха съвсем наред. Ако ги вдигне от котлона, щяха да Останат малко сурови. Ако ги остави, докато трае урокът при генерала, ще загорят. И тъкмо се чудеше коя от двете злини да предпочете, навън настойчиво се позвъни.

Пред прага чакаше млад мъж, облечен в шлифер, с кафеникава

спортна шапка на главата. Някакво неясно чувство за опасност я накара да го огледа внимателно, но поне външно човекът изглеждаше повече от порядъчен.

– Другарката Мария Обретенова? Гласът му беше малко твърд, но любезен.

– Аз съм.

– Мога ли да поговоря с вас?

Мария се поколеба, после каза съдържано:

– Но аз не ви познавам. Пък няма друг човек в къщи.

– Няма от какво да се плашите – каза мъжът. – Ето, вижте.

Той бръкна във вътрешния си джоб и й показа служебната си карта.

– Влезте! – каза тя.

В антрето тя съдържано го покани да си свали шлифера, но той измърмори, че няма смисъл, ще остане само няколко минути. Мария го въведе в хола, едва-едва затоплен от слабо парно отопление. Младият мъж седна свободно, сега погледът му беше много по-жив, тя бе готова да се закълне, че в него личеше скрита симпатия.

– Ето в какво се състои моята молба! – започна той направо. – Имаме нужда от някаква снимка на вашия бивш съпруг.

Сърцето й изведнъж се вледени. Може би цяло десетилетие никой не си бе позволявал да спомене пред нея нещо за съпруга и.

– Съжалявам! – каза тя хладно. – Но нямам никаква снимка.

Приветливото изражение на мъжа мигновено угасна, лицето му отново стана далечно и отчуждено.

– Искате да кажете, че вашата дъщеря никога не е виждала лика на своя баща?... Така ли?

– Да, точно така.

– Мъчно ми е да повярвам – каза той.

– Това зависи от манталитета на човека – отвърна тя сухо. – Ако вашият баща постъпеше като моя бивш мъж, вие бихте ли стискали снимката му до сърцето си?

Мъжът навярно разбра, че е сбъркал.

– Моля да ме извините, ако съм ви обидил – каза той. – Но ние винаги сме ви отделяли от вашия мъж. Както знаете, вашата дъщеря не среща никакви спънки в университета. И получава стипендия. Ние я третираме като ваша дъщеря, а не като дъщеря на предател.

– Аз наистина нямам негова снимка! – каза тя и гласът й потрепера като пред плач.

– Вярвам ви, напълно ви вярвам! – каза мъжът едва ли не

уплашено. – И все пак не бихте ли могла да ме упътите? Може би сте имали семеен фотограф. Понякога те пазят негативите.

– Не, той не обичаше да се снима... Може би брат му.

– Може би – измърмори той. Но как да я поискаме?

На Мария ѝ се искаше да зададе само един-единствен последен въпрос, но знаеше, че след това ще се презира до смърт. Особено пък ако не ѝ отговорят.

– А къде е той сега? – попита тя с някакъв чужд глас.

– В Австралия! – отвърна той неохотно.

Мъжът помълча един миг.

– В Австралия? – трепна тя. – Та той не знае английски.

– Точно това ни озадачава. И искаме да идентифицираме името с личността.

– И според вас с какво се занимава там?

– С професията си. Но там е работата, че в щата Виктория не признават на чужденците дипломите за юридическо образование.

– Искате да кажете, че всъщност не се занимава със своята професия? А само се маскира с нея?

– Знаем положително, че се занимава с политически интриги – отвърна все така неохотно мъжът. – Нищо, прощавайте за безпокойството – той наложи кафявата си шапка още в хола. – Съжалявам много, че разрових неприятния спомен.

След като си излезе, Мария се върна като зашеметена в хола. Той не бе изровил само спомена, той сякаш бе изровил мъртвец. Образът, който понякога се мяркаше в паметта и, приличаше съвсем на осъщана маска. Тя мигновено го изпъждаше, макар че не беше толкова лесно. Маска на смъртник – обезцветена и без капчица кръв. Осъщано лице, плътно стиснати клепачи и устни, сякаш бе заспал насила в небитието. Мъртва вена, която разрязва на две гладкото чело. Изострен, полупрозрачен нос, дълбока цепка на брадичката. Усещане за мъртвешка хладина. Едва сега си даваше сметка, че такъв е бил и през живота им – нереален, непроницаем. Никога не бе успяла да проникне по-дълбоко от пигмента на кожата му. А понякога бе пиан, понякога весел, понякога изпълнен с ненавист, за която много по-късно разбра какво всъщност е означавала. За какво се бе оженил за нея – можеше да си представи. Но за какво бе създал дете?... Това душевно уродство ѝ се струваше съвсем непонятно – толкова непонятно, че тя изобщо не смяташе Криста за негова дъщеря.

– Виждате ми се уморена днес! – каза съчувствено генералът.

Тоя грамаден генерал с бича глава, без никакъв врат, с яки плещи, които биха могли да понесат десетки бандилероси и пробои, с болнични туфли в миши цвят, сякаш ги бе задигнал от някакъв военен санаториум. Много странен генерал. Погледът му бе едновременно и благ, и малко неспокоен, и подозрителен като при наивните хора, които вечно се боят някой да не им се присмее. Пред него имаше цял куп идеално подострени моливи, макар че пишеше на машина. А на машината пишеше тъй, сякаш бяхтеше някому главата в пода. По тоя безподобен начин бе написал дебел том партизански мемоари, а сега довършваше втория. Мария бе прочела книгата му преди няколко месеца, смаяна до немайкъде. Доста тромав език, епитети като билиардни топки, които мигновено отскачат при докосване, опити за метафори. Но образите на хората бяха така живи и осезаеми, сякаш изскачаха като мишки изпод ударите на машинката.

– Не съм – отвърна тя. – Но имах днес доста неприятна среща.

– Вие сте прекалено чувствителна – каза генералът. – Не смея дори да се изкашлям пред вас. Вие веднага подскачате.

Това беше вярно – кашлицата му трясваше като батарея и винаги я намираще неподготвена.

– Не е хубаво човек да бъде толкова чувствителен – добави той.

– Хубаво е! – каза тя.

Той напъха пръсти в косата си, яка като телена четка. Неговото несломимо, упорито изражение тоя път беше доста омекнало.

– Пък може и да сте права! – каза той. Само фашистките главорези бяха по-безчувствени от табани. Когато те ни избиваха, разбира се. А когато започнахме ние – плачеха като деца... Надке! – каза той не много високо.

– Какво? – обади се ясен женски глас някъде през две стаи.

Какво стана с кафето?

– Аууу! – каза гласът, от което се разбра, че кафето навярно отдавна е прекипяло. В апартамента се усети мощен бяг, витринното стъкло на библиотеката леко звънна.

– Да продължим ли? – попита той колебливо.

И на нея не ѝ се искаше. Когато не беше готов, генералът я гледаше виновно като някакво грамадно глупаво куче, което току-що е изляло котето на стопанина.

– Трябва да продължим! – каза тя.

– А защо трябва?

– Вижте, това и аз се питам – за какво всъщност ви е тоя английски

език?

Генералът се понацупи:

– Защото само с това моят син стърчи една глава над мене. И стига ми е натривал нос с тия свои езици. Да не мисли, че не мога да науча един чужд език? Да има да взима... Аз лежах три дни в един лещак с рана, колкото плоча, и пак се справих. Та сега с един език...

Тъй че урокът продължи. Когато най-сетне свърши, генералът имаше такъв вид, сякаш е взел финландска баня. Мария дори не допи до края кафето, загрижена за сармите си. Намери ги, разбира се, прегорели, миризмата се носеше из цялата къща, но Криста само търкаше късото си носле, без да разбира какво става.

– Много сте загубени днешните момичета! – каза майката възмутено. – Не виждаш ли, че яденето е прегоряло? Трябваше да го махнеш.

– Не разбрах! – отвърна виновно момичето.

– Ако се подпали къщата – пак няма да разбереш. Сега ще ядеш прегорели сарми, та да ти дойде умът в главата!

Но не изпълни закана, опържи й яйца на очи. За себе си запази сармите от най-горния ред на тенджерата, които, макар че не бяха загорели, твърде малко се различаваха от тия на дъното. Но майката бе повикнала на тоя вид ядене, дъвчеше го автоматично, вдадена в мислите си. Така наистина е безкрайно трудно да напълнее човек. Най-после тя вдигна глава от чинията.

– Тинче, искаш ли да отидем на кино довечера?

– Маминко, много те моля. Няма нито един хубав филм тая седмица.

– Я се засрами!... А „Сатирикон“?

– За него няма билети.

Майка й я погледна продължително, наистина изглеждаше доста сърдита в тоя миг.

– Научи се вече и да ме лъжеш. Спокойно можеше да ми кажеш, че имаш среща довечера.

Тя думи дойдоха така внезапно, че Криста се вледени от страх.

– И изобщо престани с тая комедия! – продължи майка й нервно. – Аз не съм троглодит, знам, че имаш нужда от някаква дружба.

– Майко, но аз...

– Нямам нужда от самопризнания! – прекъсна я майка й. – Но не бива и да ме лъжеш. Нито да лъжеш себе си. Ако си разумна – това ми е съвсем достатъчно.

Тя бодна с отвращение една от сармите. И повече не повдигна

поглед към дъщеря си, само усещаше, че и тя бе престанала да яде.

– Маминко! – започна Криста и внезапно спря.

– Какво – маминко?

– Маминко, мила моя, аз просто не исках да те огорча.

– Много познаваш ти майка си. За какво да ме огорчаваш? Но то може да стане отсега нататък, разбира се!

– Няма да стане! – отвърна горещо Криста.

– Добре, все едно че не сме водили тоя разговор. А пък утре, обещавам, ще ти направя шницели.

Това беше най-хубавото, което можеше да прави, и Криста го знаеше.

Но вечерта двамата със Сашо най-безцеремонно отидоха на кино, и то на „Сатирикон“, който бедната ѝ майчица щеше да пропусне завинаги. Салонът беше много студен, така че излязоха оттам с посинели носове и хремави. Тичаха до „Варшава“, за да стоплят поне вкочанените си крака. Поръчаха си горещ чай с ром и така бързо го изгълтаха, че на Криста ѝ пламнаха чак ушичките. И може би точно ромът стана причина да се изгърве най-внезапно.

– Знаеш ли, Цуце, майка ми е разбрала нещо за нас.

Младежът се намръщи:

– Какво, като е разбрала?

– Нищо – отвърна Криста.

– И изобщо не мога да разбера какво изкопаемо е твоята майка?...

Ив кой век живее?

– Не бива да говориш така за нея! – каза Криста обидено.

– Бях се зарекъл изобщо да не я споменавам.

– Може би аз ти я представям по някакъв глупав начин. Но тя наистина е добра жена.

– Напълно ти вярвам! – отвърна младежът с досада.

Криста се замисли, лицето ѝ стана напрегнато и комай уплашено.

– Трябва да ти разкажа нещо за нея.

– Не е нужно! – каза младежът.

– Нужно е. – Гласът ѝ трепна така отчаяно, че той я погледна изненадан. Видът ѝ беше съвсем разстроен, нещо умолително и уплашено се бе появило в погледа ѝ, – – Просто съм длъжна! – добави тя.

– Добре, добре – каза той бързо. – Само не се разстройвай.

– Не – защо? Но ще ми поръчаш ли още един чай с ром. А може и само ром.

Той поръча чай с ром. Докато го донесат, тя нито продума, нито

дори го погледна. Никога досега не бе виждал лицето ѝ така отчуждено и хладно. Като донесоха поръчката, тя неспокойно преля рома в чашата с чай и едва доловимо въздъхна. Чакаше я ужасен път, стръмен и осеян с остри като ножове камъни.

– Ти никога не си ме питал къде е баща ми – започна тя толкова тихо, че той едва я чу.

Бе питал много пъти себе си, макар и съвсем напразно.

– Знам, че вашите са разведени – каза той. – И какво повече?

– Хиляди хора са разведени. И все пак майката си е майка и бащата – баща.

– Не винаги. Ти сама не говориш за него.

– Да, прав си. Но какво мога да кажа, като изобщо не го помня.

Сашо я погледна стреснат.

– Нямах баща?

– Имам, разбира се! – отвърна ти намръщено. – Но той е избягал от нас, когато съм била малко повече от една година. Можеш ли да си го представиш? И е избягал не в друга квартира или в друг град... Избягал е от България.

Сашо я Гледаше поразен, само това не очакваше да чуе. Всичко в това малко семейство внушаваше такова силно усещане за патриархална почтеност.

– И как е станало това? – измърмори той.

– Ще ти разкажа как е станало. Разбира се, тия неща не съм чула от майка си. Тя изобщо никога не е споменавала за баща ми, сякаш не е съществувал такъв човек.

– Но това не е майка! – каза младежът възмутено. – По-скоро някакъв психопат.

– Помисли си добре дали ти не си психопат – каза момичето враждебно. – Как може да каже на едно дете истината? И при това такава истина. А да си служи с лъжи, тя не умее. Винаги е смятала, че лъжата е по-опасна и от най-лошата истина.

Младежът се намръщи:

– Нищо, карай нататък.

– Истината научих от леля си, когато бях вече ученичка в гимназията. Това е станало със съгласието на майка ми, както разбрах, тя е преценила, че ще ми бъде по-лесно да го чуя от устата на друг човек. Но не е преценила, че леля ще ми разкаже много повече, отколкото е могла да очаква. – Криста млъкна за момент, лицето ѝ изглеждаше затворено и посьрнано, сякаш говореше на някакъв чужд човек, който няма да я

разбере. И продължи вече съвсем неохотно: – Като момиче майка ми е била много красива. И в същото време много деликатна и стеснителна. Тя се е омъжила за баща ми сравнително късно. Но като младо момиче е имала друг не по-малко трагичен случай. Това е станало през годините на войната. На един бал тя се запознала с някакъв летец-изстребител, който ѝ направил впечатление главно със своята скромност. Съвсем не приличал на обикновените царски офицери, които, както казва леля, са били най-празноглавата част от тогавашното добро общество. Сватбата била определена светкавично – за следната седмица. Нямало нищо за чудене в тая история, то отговаряло на характера и на двамата. Нещастие то се случило в деня на самата сватба, един час преди да му изтече дежурството. Годеникът излетял с изстребителя си срещу американско ято бомбардировачи и повече не се върнал. – Криста отпи от чая и продължи с много по-спокоен и уверен глас: – Но и в самата му смърт е имало нещо трагично. Неговият самолет е бил засегнат, но летецът е имал шанс да се спаси, като се хвърли с парашут например. Но той връхлетял с изстребителя си върху една от американските летящи крепости и двата самолета паднали в пламъци. Дядо ми, който е бил много прогресивен човек, не е искал да ѝ съобщи тая ужасна подробност. Но все едно, тя го научила от пресата. Плакала ужасно безутешно и повтаряла само една дума: „Защо? Защо?“

– Как така – защо? – попита младежът озадачен.

– Виждаш ли колко си... – започна Криста едва ли не ядосано, но внезапно млъкна. И продължи със същия равен, успокоен глас: – Думичката „защо“ не се отнася, разбира се, за самото нещастие. А за неговия вътрешен смисъл. Защо всъщност той не е останал верен на любовта си, на своето мъжко обещание? Защо е загинал по своя воля от такава глупава и безсмислена смърт? Ето това тя не е могла да му прости.

– Ами да, разбира се – обади се той с едва спотаена враждебност. – Какво друго може да се очаква от женския егоизъм.

– А ти не разбираш ли, че той е постъпил като ахмак?

– Не разбирам! – каза младежът хладно. – Не всеки може да пожертвува живота си за нещо, което е над него.

– Как така? Та той се е сражавал на страната на немците.

– А може би не е мислил така... Може би е смятал, че брани българските жени и деца. Или собствената си годеница.

– Ти не искаш да я разбереш! – каза момичето.

– Имаш грешка! А как е попаднала след това на баща ти?

– Всъщност двете неща са тясно свързани – продължи неохотно

Криста, – След смъртта на летеца майка ми нито е сложила траур, нито е споменала повече името му. Но изглежда, че е била много покрусена. Десетина години е живяла съвсем сама, както казва леля ми – като икона. Едва след това се е омъжила за баща ми. Според леля ми той е бил много хубав, представителен мъж, интелигентен и занимателен. По професия бил адвокат, при това доста способен. И под протекцията на своя тъст, който по това време е бил подпредседател на Народното събрание, скоро станал юрисконсулт на едно министерство. Година и нещо след моето раждане заминал в командировка в чужбина и повече не се върнал. Ако се разчетат всички факти, ще се види, че той се е омъжил за майка ми само с една цел – да се измъкне по някакъв начин от България. И хладнокръвно е изпълнил плана си, независимо че съм била все още бебе.

Сашо направи злополучен опит да се пошегува.

– Може би е избягал точно от тебе. Ако си ревяла по цяла нощ.

– Била съм много кротко бебе – отвърна скръбно момичето. – За което сега съжалявам. Но както и да тълкуваш тия два случая, едно е ясно – тя не може да гледа на живота като съвсем обикновена жена. Защото преди всичко не е обикновена жена.

Сашо разбираше, че това е съвсем вярно. И все пак като че ли беше безпомощен да изтръгне някакво съчувствие от сърцето си. Може би имаше лошо сърце?... Такава мисъл никога не бе минавала през ума му. Чувствуваше, че трябва да каже нещо, а не знаеше какво. И най-сетне се понасили.

– В човешкия живот има всичко – каза той. – Даже когато на пръв поглед като че ли няма нищо особено.

– А в твоя какво е имало?

– Сигурно е имало нещо...

Двамата дълго мълчаха.

– Като бях малка, мама веднъж ми каза, че наистина има и рай, и ад – обади се най-сетне момичето. – Но не в природата, вътре в човека – каза тя. – Сигурно е така...

Сашо изпрати Криста само до тролея, тъй като беше обещал да мине край вуйчо си. И без това бе позакъснял – приближаваше десет часът. Докато крачеше натам, все още се чувствуваше малко разстроен и подтиснат. И сам не разбираше какво означава това. Дали не усещаше тая чужда изповед като някакво посегателство на свободата си, като някакъв ангажимент, който все още не е готов да поеме. Това той не разбираше. Но от мислите като че ли му стана по-студено, Сашо вдигна яката

на палтото си. Беше започнал да вали слаб сняг, сух и студен, вятърът го разстилаше на дълги перести ивици там, където имаше гънки по тротоара. Да, така все пак е по-добре, отколкото времето да омекне, да навали дебел сняг. Снегът в тоя град не е никакъв сняг, скоро се превръща в отвратителна кафява каша, мокра и хлъзгава, в която боксват автомобилите и пълният въздух с отровен дим.

Като се изкачи на четвъртия етаж, пред входа завари вуйчо си с някакъв човек, когото не може изведнъж да познае. Да, разбира се, това е Аврамов, но защо лицето му е така посивяло? Началникът на лабораторията само му кимна и тръгна мрачно надолу по стълбите. Малко объркан от тая среща, академикът внезапно му подаде ръка. Макар и така неловко, това неочаквано ръкостискане му се видя много приятно. Старият имаше хубава, малко мършава, но силна ръка. Да, все още много живот имаше в ръката му, това като че ли го изненада. И понеже веднъж бе направил грешката, вуйчо му продължи в същия тон:

– Вечерял ли си?

– Не съм гладен – отвърна младежът.

– Ела да ми помогнеш, Майка ти ми е задушила някакви пъдпъдци.

Той го заведе в кухнята и отвори капака на голямата емайлирана тенджера. Беше ги задушила съвсем цели, заедно с главичките, птиците лежах на тъжна купчина, като в някаква газова камера. Слабите им краченца, прерязани през коленете, като че ли го сочеха укоризнено с пръст.

– И сега кажи, че човекът не е най-грозният от всички хищници! – каза вуйчо му отвратен.

Но Сашо не беше виждал газова камера, пък и въображение не му достигаше за това. Напротив, яденето му се видя много вкусно.

– За какво идва Аврамов? – запита той.

– Изглеждаше доста загрижен – отвърна вуйчо му без желание. – Смята, че се готви някакъв комплот в института.

– Комплот е малко силно казано... Но ще има хър-мър, в това съм сигурен.

– Защо?

– Вуйчо, отначало аз повече се безпокоях. Особено пък сега като знам, че сам забърках тая глупава каша. Но сега, като поопознах хората, ми се струва, че страховете ти са напразни.

– Нямам абсолютно никакви страхове – каза недоволно вуйчо му. – Само че не мога да си обясня това... хм!... броженето, ако трябва да се

изразя по-любезно.

– Там е работата, вуйчо, че си попаднал сред тълпа от еснафи. Повечето от тях нямат нищо общо с науката. Просто са си намерили тук хубав подслон и си гледат спокойствието. Биологията изобщо не ги интересува.

– Това не е вярно! – каза строго академикът. – Имам няколко отлични служители.

– Няколко може би има.

Академикът се замисли.

– Няма логика в твоето обяснение. Ако си гледат спокойствието – за какво ще мърморят?

– Защото им разваляш спокойствието. Ще помърморят и ще си млькнат. Според Аврамов кой стои на дъното на тоя комплот?

– Доцент Азманов.

– Не ми се вярва! – отвърна младежът след кратко мълчание. – Вижда ми се енергичен човек.

– Какво като е енергичен? Според Аврамов той е най-опасният кариерист в института.

– Не обичам тая дума! – каза намръщен младежът. – Кой е кариерист? Който е съвестен и си гледа работата?

Вуйчо му неволно отмести чинията си. Плешивата безока главичка, потъмняла от соса, направо му вдъхваше отвращение.

– Точно обратното! – каза той. – Кариеристът не се интересува от нищо освен от своята кариера.

– И аз се интересувам от своята кариера.

Вуйчо му го погледна недоволно.

– А готов ли си да изместиш някой, който е по-способен от тебе? Да сервилничиш, да клеветиш, да нямаш собствено мнение?

– Май че не е такъв човек! – измърмори младежът. – Може би с малко по-агресивен характер, това е всичко.

– Ако искаш да знаеш, за учения и това не е много хубаво. Прекалено амбициозните най-често грешат. Природата е винаги по-богата от човека. Трябва да я изучаваш добросъвестно и с огромно уважение. А не да откриваш в нея себе си.

Сашо не беше съгласен, но замълча. „Не можеш да постигнеш никаква голяма цел, ако не я преследваш упорито. По-хубаво да сбъркаш, отколкото да тъпчеш на едно място. Всички стари учени сякаш се стъписват пред явленията на природата. И се страхуват да стигнат до какъвто и да е дързък извод и дръзко обобщение. Научният материал

сякаш ги залива и удавя със своята необятност. Такъв учен не е истински учен“ – мислеше той. Вуйчо му сякаш усети неговите еретични мисли, защото прибави неохотно:

– Ето виж Аврамов например. Не е орел. И въпреки това е качнал на много по-високи върхове, отколкото тебе.

– Та аз още не съм се научил да летя – отвърна младежът шеговито.
– Просто съм вървял по твоите стъпки.

И това, разбира се, беше най-добрият начин да запуши устата на вуйчо си. Поговориха за туй, за онуй, после младежът си отиде. Академикът бавно мина по пустите стаи. Беше топличко, силните електрически крушки на полилеите заливаха всичко с ярка светлина. Някак си не му се искаше да остава сам със себе си тая вечер, със своите неприятни мисли. А да пусне телевизора – още по-лошо, веднага ще му надует главата с празни приказки. Сам не разбираше защо тая история му действа така тягостно. Много добре знаеше, че няма никаква нужда ни от постове, ни от институти. В интереса на неговата собствена работа бе да си подаде сам оставката. Разбира се, при условие че го оставят да довърши на спокойствие своето научно дело. Но кой можеше да забрани това на един световен учен, каквито и клевети да измислят?

Той влезе в спалнята, която, откато се грижеше сестра му за нея, просто светеше от чистота. Все пак отвори прозореца, за да се проветри. Навън вятърът бе спрял, снегът спокойно настилаше задното дворче, все още неосквернено от никакви човешки стъпки. Ако, продължи тъй, до утре ще навали хубав сняг и даже електрическите стълбове ще имат високи бели шапки. Колко различна беше тая студена и свежа нощ от оная, септемврийската, която никога нямаше да забрави.

Той се върна бавно назад по пустите тъмни улици, по които не проблясваше никаква светлина. И площадът беше съвършено пуст, само пред сградата на милицията светеше силна електрическа крушка. На пост стоеше някакъв младеж в бяла риза и хубав син костюм, съвършено плешив. Приличаше на млад адвокат и млад лекар, току-що започнал кариерата си, забравен тук по някакво недоразумение. Но академикът забеляза, че здраво стискаше шмайзера си, очите му бяха бодри. Урумов спря нерешително пред него, главата му бе съвсем празна.

– Какво има, другарю? – запита младежът.

Гласът му – като на млад учтив зъболекар. И то пред своя пръв лекомислен клиент.

– Искам да говоря с вашия началник.

– По какъв въпрос?

– По секретен, бих казал. Трябва да направя много важно съобщение.

Младежът ни най-малко не се учуди. Навярно всеки ден идваха хора с важни съобщения.

– Влезте – каза той. – Първата врата вляво.

В тясното антре спокойно хъркаше на стола друг младеж. На първата врата вляво имаше надпис. „Комендант“, изписан доста грижливо на ръка с червен молив. И вратата беше доста разкошна – голяма, дъбова, с красива бронзова дръжка. Беше строена навярно в началото на века като административна сграда към баните. За да не събуди часовоя, той потропа съвсем тихичко и веднага влезе. И спря нерешително пред прага.

Стаята беше много широка, с гипсови стени в избеляло синьо и златно. Грамаден кристален полилей хвърляше слаба, унила светлина, тъй като на нея бяха оставени само две-три бели изкуствени свещички. Но това той забеляза много по-късно, сега го стресна видът на самия комендант. Зад бюрото седеше съвсем младо момиче в батистена блузка, затворена на якичката с красива старинна брошка. Сините ѝ студени очи бяха втренчени право в него, но сякаш не го виждаше, защото точно в този момент говореше по телефона.

– Какво като е акционер? Ама разберете, другарю Белчев, че трябва да раздадем нещо на хората. Тука кой знае откога не са давали наряди за платове, Не може само с речи, трябва все пак да се направи нещо... Да, да, добре, разбирам, какво като си подаде оставката? Ами ще си изберете друг регент, мога да ви препоръчам вуйчо си... Не се подигравам, вие се подигравате с мене. Искате сега да тръгна от дом на дом и да почна да събирам това, което съм раздала? – Тя тръсна ядосано слушалката. – Заповядайте, господин професоре – каза любезно момичето. – С какво мога да ви бъда полезна?

– Искам да говоря с коменданта.

– Аз съм комендантът.

Урумов я погледна недоверчиво. А защо да не е комендант, щом може да говори на такъв език с центъра? В края на краищата така е по-добре, ще има поне работа с човек, който го познава. Той пристъпи няколко крачки и се огледа за стол. И едва сега видя, че в стаята има още един човек. Беше коленичил в самия ъгъл, с гръб към стаята, белите му ръчички бяха издигнати молитвено към тавана. Наистина се молеше, макар и само с няколко отчаяни и плачливи думи. „Господи Исусе Христе, помилуй грешния! Господи Исусе Христе, помилуй грешния!“

– Не му обръщайте внимание – каза с лека досада момичето. – От

два часа ми каканиже едно и също. Казва се Козарев, може би го познавате. Като си помисля какъв беше наперен и важен.

Да, един от бившите директори на полицията, макар че Урумов не го познаваше. Като че ли го бяха измъкнали от някакъв прием – бяла копринена риза, лачени обувки, раиран панталон, опънат до краен предел от затлъстелия задник. Не виждаше лицето му, но мъртвешки бялата плешивина на темето бе плувнала в мазна пот. „Господи Исусе Христе, помилуй грешния!“

– Дори една молитва не знае – каза презрително момичето. – Седнете на този стол, господин професоре.

Тя му поднесе най-обикновен кухненски стол, жълт като разрязана тиква.

– Не мога да говоря пред този човек! – каза той.

– Ами всеки момент чакам да го вземат в София. Гума ли спухаха по пътя, що ли. Ей сега ще го изведат.

Тя натисна някакво копче, навън се чу звън, който изведнъж му напомни за сигналните звънци на кината през младостта му. Какви сладки тръпки на нетърпение предизвикаха тогава у него, а сега само го стресна. Докато чакаха часовоя, Урумов се обади:

– Май че имате неприятности с нарядите.

– Глупава история! – каза сърдито момичето. – Конфискувах платове от текстилната фабрика на Разпопов. И ги раздадох на населението, разбира се. – Тя се усмихна скъпернически. – Май че много раздадох, но не за това. Как така да се случи, та един от сегашните регенти да е акционер. И ни отправя разни ултиматуми.

– Кой от тях?

Тя се поколеба за миг, после прибави неохотно:

– Ваш колега. Венелин Гаев.

Когато останаха сами, той и разказа подробно за неочакваното нощно посещение. Момичето го изслуша внимателно, но Урумов остана с чувството, че не успя да я стресне достатъчно. Само лицето ѝ стана по-загрижено.

– Ще се наложи да почакате малко.

После взе телефона и се свърза със София. Трябваше търпеливо да изслуша собствения си разказ, предаден без никаква паника. От другата страна на линията последваха доста подробни наставления. Гласът беше оживен и много рязък, но той различаваше в пукането на слушалката само отделни думи: „Много внимателно... което имате в наличие... без паника.“ Най-сетне тя се обади – „Слушам, другарю Голованов!“ – и

затвори слушалката.

– Голованов лично ще дойде! – каза респектирано момичето. – Каза да блокираме внимателно вилата, но да не предприемаме нищо без него. Ще трябва да го почакаме.

Урумов не попита кой е тоя Голованов, но можеше да се досети. Кой знае защо, представи си го сивоок мъж с бръсната глава и кожена куртка. След около час пред коменданството спряха два щаера и в стаята влезе дребен посивял човек с омачкано палто, който по-скоро приличаше на кафеджия. Зъбите му бяха много лоши, така че леко фъфлеше.

– Добър вечер, професоре – каза той свойски и му подаде ръка. – Ние знаем, че се готви нещо, но не знаем точно какво. Във всеки случай нашите момчета в школата са предупредени, така че няма да допуснем изненада.

– Чакате ги да започнат? – запита учудено Урумов. – За да имате доказателства?

– Доказателства наистина трябва – отвърна Голованов. – Не можем да арестуваме всички командири, това никой няма да ни позволи. Но може би Кисьов ще ни каже, каквото трябва. Урумов се замисли за миг.

– Надявам се, че няма да ми устройвате очна ставка.

– Ще гледаме да ви спестим тая неприятност – каза Голованов. – И ако все пак се наложи... Но не вярвам, тия момчета се оказаха бърбиви като калугери.

Голованов веднага излезе с момчетата, които бе довел. След половин час всички се върнаха омърлушени – явно птицата бе отлетяла.

– Навярно е надушил блокадата – каза Голованов без настроение. – Кисьов не е вчерашен.

После погледна към професора и добави:

– Не бива да се връщате там. Ще ви дадем друга квартира.

Урумов си отиде с олекнало сърце. Хем бе изпълнил гражданския си дълг, хем не бе станал причина някакъв човек да пострада заради него. В края на краищата бе напълно възможно Кисьов да е съчинил заговора в школата. Всъщност с какво би могъл да събира сега съмишленици освен с измишльотини? Все пак Урумов много добре си даваше сметка, че ако наистина стане нещо – той ще отговаря с главата си. Бившият полицаи имаше да му прости предателството.

Минаха два дни, той съвсем се успокои. Съветските войски бяха пристигнали в София. И точно тогава го извикаха спешно в комендантството. Минаваше полунощ, селището отдавна спеше. Момчето, което го

водеше, изглеждаше много късогледо, няколко пъти се спъна, макар че си светеше с електрическо фенерче. И през целия път не му каза нито дума. Някакво лошо предчувствие сви сърцето на професора. Когато най-сетне пристигнаха в комендантството, посрещна ги младото момиче. Сега беше във военни дрехи без пагони, но видът ѝ не бе станал по-внушителен.

– Малко неприятно, господин професоре – каза тя. – Ще ви покажем един труп, трябва да го идентифицираме.

Трупът бе положен на пода, само лицето му бе завито с някакъв мръсен пешкир. Точно по средата на гърдите му зееше грамадна грозна рана, сякаш го бяха улучили с противотанково оръдие.

– Отвийте го! – каза тя.

Едно от момчетата махна парцала. И той веднага позна лицето на Кисьов, синкавобледо и напрегнато, сякаш в последния миг се е готвел за страшен предсмъртен скок. Макар че бе виждал толкова много трупове в живота си, той изведнъж усети как му прилоша. Тоя мъртвец не беше като другите, сам той бе отнел живота му, макар и не със собствени си ръце.

– Да – каза той тихо, – това е Кисьов. Бившият полицай...

Професор Урумов, член на академичния съвет на Софийския университет, се върна като зашеметен у дома си. И цялата нощ не може да заспи. Но това бе единствената и последна безсънна нощ, след това мрачният образ на Кисьов сякаш изчезна в някаква черна дупка, в която никога не смееше да погледне.

5

В нощта срещу събранието от всички най-зле спа Ангелина. Сънува много лош сън. Лежеше си уж у дома на леглото и изведнъж отнякъде се появи нейната покойна снаха и започна да я тегли с все сила за крака... Беше много яка тая нещастница, успя дори да я смъкне от леглото. Ангелина гледаше с ужас бялото ѝ като гасена вар лице и изведнъж ѝ стана ясно накъде я тегли – в пъкъла. Но тя успя да се залови за железния крак на кревата, макар че нейният истински креват бе най-обикновен, дървен. И все пак Наталия навярно щеше да надделее, ако в най-опасния миг Ангелина не намери за благоразумно да се събуди. Беше цялата изпотена и разтреперана, повече не можа да заспи. Тъй прекара няколко часа до утрото. Навън нощта беше много светла, струваше ѝ се,

че скоро ще съмне, макар че все още не чуваше далечните предвестници. По-късно разбра, че тая нощна виделина е идвала от отражението на пресния сняг, тъй че доста се повъртя в леглото, докато наистина се разсъмна.

Все още беше кисела, дори малко уплашена. И без настроение се изправи пред гардероба си. Не ѝ се искаше да облече японското кимоно, щеше да ѝ бъде студено. Пък и кой знае дали мъртвата не си отмъщаваше за своите дрехи. Все пак не можа да се въздържи съвсем и намъкна един черен панталон от китайска коприна. Поколеба се малко и нахлузи над него зелен пуловер, вече доста износен, от най-старите, от моминските, които бе плела през войната. Така маскирана, тя походи насам-натам, все още обзета от лоши предчувствия. После не можа да се въздържи и събуди Сашо. Младежът стана мълчаливо, облече се, но като отиде в хола, зяпна учудено часовника.

– Защо си ме събудила толкова рано? – запита той ядосан.

– Защото днес имаш събрание – отвърна тя.

– Събранието е чак довечера, дървена главо! – кипна той.

– Трябва да се подготвиш.

– Какво има да се готвя? Събрание като събрание.

– Не е то така! – каза загрижено майка му. – Говори се, че вуйчо ти е в немилост. Щели да го пенсионираат.

Едва сега младежът се обърна и я погледна втренчено.

Кой ти каза?

Ангелина се изви като уловена за опашката котка, но накрая си призна – Евдокия Логофетова. Сашо здравата се намръщи. Тая стара кукумявка, само с няколко яйченожълти къдрици на плешивата си глава, по цял ден скиташе из клюкарските сборища и понякога наистина налукваше нещо.

– Къде я видя?

– Вчера дойде у нас да ме пита. Ама казват ли ми на мене!

– А пък аз се чудя защо целият хол снощи така вонеше! – измърмори той недоволно.

Не се шегуваше – снощи холът наистина вонеше на някакъв много тежък парфюм. Само тя в тоя град употребяваше такива ужасни староремски парфюми.

– Ти ми кажи – верно ли е? – запита майка му. Но той не я чу, представяше си отвлечен как Логофетката възбудено крачи из хола с тънките си пачи крака и малка гърбица. На тая възраст зелените ѝ очи все още блестяха като сапфири. Хората говореха, че където и да се появела, не

може да не стане беля, макар и малка – ще се спъне човек, ще изпотроши мрежата с пресни яйца. А където имаше дребни деца, изобщо не я пускаха да влезе под предлог, че някой е заболял в къщата. Тя се боеше от болести като вещица от петли.

– Ама ще ми кажеш ли най-сетне? – избухна ядосана майка му. – Защо мълчиш?

– Измишльотини! – обади се презрително младежът. – Де да знам, вуйчо не е млад, може и да излезе в пенсия. Но всичко друго си го е измислила тая негодница! – И той прибави с отвращение: – Немилост, ама пък дума!

Майка му явно не остана доволна от отговора.

– Не ми харесва тая работа. Досега никой от Урумовците не се е пенсиониравал. Макар че е имало между тях и висши съдии.

Като отиде на работа, отначало Сашо не забеляза нищо особено. Всичко си вървеше както обикновено, никой не споменаваше за проклетото събрание довчера. И все пак имаше нещо. Скоро младежът усети, че неговите колеги просто избягват да го погледнат в очите. Да, всички, без изключение. Като че ли се чувстваваха виновни пред него, пред него – нищо, но може би пред вуйчо му. Много му се искаше да прескочи до кабинета му, но току-така не се отива при директор на институт. За негово щастие около обед академикът сам го навика при себе си. Сашо едва ли не изтича дотам, но спря пред вратата, огледа бялата си манта, после влезе. Вуйчо му седеше на мястото си съвсем спокоен, дори в добро настроение, както му се стори. Тук, в кабинета, като че ли наистина беше негов директор, а не негов вуйчо, това се усещаше в цялото му поведение. Дори му поднесе някакви луксозни шоколадени бонбони, които навярно пазеше за чужденци. И едва когато заговори, младежът разбра, че няма никаква грешка, вуйчото си беше вуйчо и нищо повече.

– Аз ти разказах за Аврамов – започна той. – Въпреки всичко за мене той си остава учен от най-голям ранг. Сега Аврамов се готви да продължи своята работа. Там има нещо, което според мен и американците не са забелязали. И е много надеждно като перспектива.

„Защо ли му разказваше тая паешка история – помисли младежът – в навечерието на такива важни събития?“

– Ще се радвам много, ако успее – измърмори той с лека досада.

Но вуйчото забеляза това.

– Подценяваш го, мойто момче. И при това глупаво и наивно го подценяваш.

– Но какво ме засяга тая работа? Нека си я работи... Ако успее, ще

бъде добре за всички.

– Там е работата, че те засяга. Той предлага да продължите заедно.

– Как така заедно? – попита учудено младежът.

– Просто заедно. На общо основание, както работят колективи от учени. Макар че той е старши научен сътрудник, а ти най-обикновен посран асистент! – вуйчо му се усмихна.

Намерил време да си прави шеги. Но той разбираше много добре, че при всички положения това предложение е за него и признание, и комплимент.

– Вуйчо, ти знаеш много добре, че моите интереси са отправени другаде – каза най-сетне младежът. – Аз бих желал да продължа твоите опити.

– Да продължиш моите опити? – усмихна се академикът. – Та аз съм все още жив. И съвсем не съм се отказал от тях.

Младежът се изчерви така, както никога не се беше изчервявал в живота си.

– Прощавай, вуйчо, аз просто лошо се изразих... И все пак струва ми се, че бих могъл да ти помогна.

– Никога не съм се съмнявал. Но при мен резултати няма да има толкова скоро. А на всичко отгоре рискуваме и да не постигнем нищо.

– Ще постигнем! – каза младежът уверено.

– Дори да постигнем. Всички ще кажат, че съм го постигнал аз. И дори да се опитам да те лансирам, ще си помислят, че го правя от чисто роднински съображения.

Младежът се понамръщи.

– Това не ме интересува! – каза той рязко.

Но чувствуваше, че не е съвсем искрен. Да даде всичко от себе си и да не получи нищо – това не беше съвсем в характера му. Това просто противоречеше на здравия смисъл.

– Вярвам ти! – каза меко академикът. – И все пак иска ми се да дойдеш при мен с известно име. Тъй че след това да ти вярват хората. Аз съм сигурен, че с Аврамов ще постигнете бърз и сериозен успех. А ако не ме лъже предчувствието, може да бъде иии... зашеметителен.

Младежът го погледна малко стреснат. И отново сякаш това не беше вуйчо му, а някакъв друг човек, непознат и силен, който стоеше над всичко.

– Вуйчо, мога ли да си помисля?

– Разбира се, мойто момче.

– Искам да видя преди това как ще свърши събранието.

– Както и да свърши, то няма отношение към нашата пряка работа. Хайде, върви сега да обядваш.

Сашо никога не се хранеше в стола. Човек, който се готви да покори света, не може да се храни в някакъв вмирисан на олио служебен стол заедно с разни дребни некадърници и мижитурки. Затова той с достойнство отнесе празния си стомах до най-близката шкембеджийница. Една чорба от свински крачета с повече оцет и чесън е напълно достатъчна. Довечера двете Фифета ги бяха поканили на рожден ден – на чий точно, не можа да се разбере. Но Хари се беше похвалил, че ще ги нагости с телешка глава в шкембе – старовремски деликатес, който никога не бе опитвал. Тъй че нека си остави повечко място за голямото изпитание.

Събранието бе обявено като открито партийно и трябваше да почне половин час след работното време. Салончето беше доста тясно и на всичко отгоре голо и скучно като празна кутия за моливи. Най-добре е да седне на последния ред, това е, разбира се, най-хубавата позиция за един току-що назначен асистент. А освен това от задния ред най-добре се наблюдава как реагират хората – кой ръкопляска и на кого. Трябва да ги знае тия работи, може да му потрябват.

Но като влезе в залата едва пет минути след определения час, както подобаваше на асистентското му достойнство, той видя, че, кажи-речи, всички места бяха заети. От последния ред се кокореха към него най-големите дяволи в института и сякаш тайно му се присмиваха. Той се огледа нерешително – имаше само пет-шест свободни места на първия ред, но там се бяха инсталирали неколцина важни люде, повечето от които виждаше за пръв път. Може би бяха наблюдатели на академията и комитета, а може би и на района. На три-бунката вече биха седнали вуйчо му и партийният секретар Кънчев, червендалест мъж, с много къси ръце, които едва му стигаха да подпре с тях едрата си глава. За нещастие погледите им се срещнаха, Кънчев каза добродушно:

– Другарю Урумов, ето има празни места. Седнете на първия ред, никой няма да ви ухапе.

Гласът му беше доста пресипнал, като на хората, които предпочитат стипчивите северни вина пред топлите южни.

– Не се казвам Урумов! – сухо, но спокойно отвърна Сашо. – Академик Урумов не ми е чичо, а вуйчо.

В залата избухна лек смях. И вуйчо му се усмихна едва забележимо.

– Чичо, вуйчо – все тая! – измърмори партийният секретар леко

skonфyзeн.

Събранието започваше с гаф – как ли щеше да свърши? Салончето се препълни съвсем, не останаха празни места и край стените. До отворената врата се натрупаха хора, някои се повдигаха на пръсти, за да погледнат какво става в залата. Бяха служители от филиала, от втората категория, както на шега ги наричаха. Сашо се пообърна – и те, и тези, които бяха вече успели да заемат места в салона, имаха твърде особени изражения на лицата си. Не приличаха на хора, които са дошли на важно научно съвещание – по-скоро на боксов мач или на закрыта прожекция. На катедрата се изправи Кънчев.

– Другари и другарки, в нашето съобщение ние ви обърнахме внимание да прочетете статията, която нашият уважаван директор, академик Урумов, напечата в „Простори“. Няма да скрия от вас, че тая статия възбуди в нашия институт сериозни спорове и съмнения, известна тревога, бих казал. Доколко тая тревога е сериозна и основателна, ще разберем от доклада на академик Урумов. Аз съм сигурен, че той ще внесе в нашия колектив ако не пълно успокоение, то поне яснота. То знаем, науката винаги се е отличавала с категоричност и ясни позиции.

– Посредствената наука – обади се едва ли не под носа си академикът.

Все пак Кънчев го чу, но намери за по-благоразумно да се престо-ри, че не го е чул.

– Заповядайте, другарю Урумов! – каза той.

Урумов излезе на катедрата. Посрещнаха го с ръкопляскания, доста спонтанни, както се стори на Сашо, макар и не много продължителни. Академикът извади от джоба на жилетката си хубав часовник, златен навярно, който Сашо виждаше за пръв път. Движенията му бяха много отмерени, лицето спокойно, само в погледа му личеше едва забележимо вълнение. От време на време той поглеждаше към часовника без нито за миг да загуби яснотата или връзката на мислите си. И говори точно половин час, нито минута повече или по-малко. През цялото време салонът не шукна, само тия, които бяха отвън, от време на време скърцаха с някакви столове, върху които се покатерваха да гледат.

– Уважаеми колеги! – започна той. – Целта на моята научна дейност през последното десетилетие е била да изследвам същността и структурата на антителата, както и на някои катализатори при биохимичните процеси на обмяна на веществата. Всичко това ме е интересувало не изобщо, а във връзка с активността на някои вируси в човешкия организъм и с патологичните изменения, които те предизвикват. Както

виждате, това са на пръв поглед проблеми на медицината, но те могат да бъдат решени главно от нас, с възможностите и средствата на нашата наука. Ако се държим в някакви точни и обособени граници на своите науки, ние ще бъдем слепи, както е сляпа къртицата, която смята за единствен реален свят подземния. Ето тук се крие една от най-важните методологически проблеми – докъде стигат фактите и докъде може да се простре въображението, интуицията, логичната постройка в издирването на сложните истини на битието. И може би на тая почва са възникнали недоразуменията, за които преди малко стана дума.

След това Урумов изложи доста подробно същността на проблема и резултатите, до които бе стигнал. Макар че съкрати чувствително своите хипотетични възгледи, които всъщност неговият племенник бе довел до техния краен логичен завършек, той не скри опасностите, които заплашват човешкото съществуване.

– Ако вземем предвид еволюцията на видовете – продължи той, – ще останем с впечатлението, че тя върви от по-простото към по-сложното, от амебата към човека със съвършеното устройство на неговия мозък. Но това е само едната страна на въпроса. Всъщност дори в този процес простото винаги е побеждавало по-сложното, приспособимото – неприспособимото, бързо изменящото се – трайното и консервативното. Каквото и живо същество да погледнем – то ще ни поразии със своята простота и хармония, с целесъобразността на всяка своя функция. В този смисъл няма по-опасен враг за човека от вируса, който според мен притежава всички качества, които вече споменах. Неговата приспособимост е изключителна и много често се проявява по фатален за човешкото съществуване начин. Търсейки оръжия срещу тях, ние всъщност увеличаваме своята уязвимост, като ги правим по-устойчиви и приспособими и – главно – непрекъснато изменящи се. Така например никой сериозен учен не може да ви гарантира, че всемирната разработка на нови антибиотици например няма да доведе възникването на такива мутации на вирусите, които да поставят под въпрос не само съществуването на човека, но и на другите видове... Нещо повече, ние не отхвърляме възможността подобни мутации да са възникнали вече на земята или в безкрайния Космос. На вас ли да напомням тяхната необикновена пластичност и приспособимост. Съвсем не е изключено тяхното разпространение да е довело вече веднъж планетата до биологична катастрофа, каквато е например тайнственото изчезване на влечугите през плеоцена. Ние не можем да си отговорим дали космическото мълчание около нас не се дължи именно на победата на по-простото над по-сложното.

Защото диалектиката ни подсказва, че най-простото всъщност е най-съвършено, че то не е начало, а краен резултат на някои еволюционни процеси.

Така че, изхождайки от тия мисли, не е трудно човек да стигне до заключението, че досегашният метод за борба с вирусите е твърде опасен. Ние трябва да тръгнем по принципно нов път – не да ги унищожаваме с външни средства, както унищожаваме мухите или тигрите, а да ги разрушим отвътре в тяхната структура. Ние трябва да унищожим възможностите за тяхното възпроизвеждане. Това ще бъде тежка, но не непосилна задача, защото, както видяхме, тяхното съществуване е като че ли обратно и противоречиво на основните принципи на съществуването на организмите, то е, така да се каже, суперпаразитно антисъществуване. В това отношение най-страшен пример е, както сами се досещате, вирусът на рака. Като използва изключителните трансформиращи качества на своята нуклеинова киселина, той вирус при всички положения успява да създаде оная среда за своето възпроизвеждане, която ние наричаме ракова тъкан, без да го е грижа, че по тоя начин унищожава – бих казал, сяпю, като хората – единствената възможна среда за своето съществуване. Колкото тия вируси да са вездесъщи и по принципа на своето паразитно съществуване – безсмъртни, в крайна сметка те са обречени ако не на смърт, на фактическо несъществуване, ако унищожат докрай така наречените висши организми. Тогава навярно ще трябва да чакат еволюцията отново да ги породи, което не винаги и не при всички условия се случва. Или пък като Демонът на Лермонтов да скитат безнадеждно из Космоса, докато попаднат на планета, която още не е била посещавана от такива кошмарни гости. Казвам тия страшнички думи не да ви плаща, както вече успях да изплаша мнозина, а да ви обърна внимание на сериозността на проблема. В това виждам аз и смисъла на нашата работа, огромното значение на нашите усилия.

С това академикът завърши и се върна на мястото си. Без да става, Кънчев покани присъстващите да вземат думата, да се изкажат по доклада на своя директор. Отвърна му пълно мълчание. Той дори проточи колкото се може своя къс врат, но напразно – никой не вдигаше ръка.

Това тягостно и неприятно мълчание продължи близо десетина минути, макар че партийният секретар ги подкани още няколко пъти. Найсетне изглежда, че това го нервира, защото стана нетърпеливо от мястото си.

– Ако няма желаещи, тогава да одобрим изложението на нашия директор и да закрием събранието.

Изглеждаше доста наежен, готов мигновено да изпълни заканата си. Именно тогава се вдигна беличка ръка и един неочаквано тънък глас каза:

– Моля!

Беше Азманов. Докато се отправяше към трибуната, таванът сякаш стана по-светъл от бляскавото отражение на голия му череп. Зад височката катедра, той се стори на младежа много по-нисък, отколкото бе свикнал да го вижда, изглежда, че само широките плещи му придаваха известна внушителност. Сега блестеше не само черепът му, сега блеснаха златните рамки на очилата му, блестяха кристалните им стъкла, дори зъбите му някак страшничко проблеснаха, когато най-сетне отвори красиво изрязаните си устни.

– Уважаеми колеги и колежки, никак не ми се искаше да взимам пръв думата. Трябва да ви призная, че имам много сериозни възражения против съмнителната хипотеза на академик Урумов, както и против дейността на нашия институт. Просто не ми се искаше нашият уважаван директор да си помисли, че по този начин ще дам тон на останалите изказвания. Пък и да искам – това надали е възможно, защото много добре си давам сметка за неговия авторитет на учен. И все пак на мен ми се струва, че именно този авторитет се е проявявал като оръжие с две остриета. По-често той сковаваше хората и техните инициативи, тласкаше цялата дейност на института в руслото на неговите лични амбиции и търсения. Академик Урумов не правеше никакви усилия да поощрява и другите инициативи или пък да споделя своите планове, да търси помощта на своите колеги.

Дотук Азманов говори импровизирано, без да поглежда някакъв план или записка. След това смени очилата си с нови, още по-блестящи, и измъкна от джоба си цяла пачка хартийки, тесни и дълги по размер, невероятно ситно изписани.

– Всъщност в какво се състои хипотезата на нашия уважаван директор? – продължи той. – Прочетох много внимателно статията и още по-внимателно изслушах сегашното му изложение. Тоя път той беше много по-сдържан, но в основата си позициите му си останаха същите. Според него освен нормалния вирусен цикъл в размножението на вирусите съществува още един механизъм: притъкмявайки своята нуклеинова киселина към обмяната на клетките, те отклоняват тази обмяна към собственото си възпроизвеждане, което е добре известно за всички вируси. Но академик Урумов допуска, че при определени условия и биохимични състояния, използвайки аналогията на своята структура със

структурата на клетката, вирусът не унищожава тая клетка, а само я принуждава да промени своята обменна верига в желаната от вируса насока. Това академик Урумов нарича с неудачния според мен термин „взаимозаместване“. По тоя начин клетката, образно казано, се отчуждава от своята общност за сметка на задачите и целите на самия вирус, в интереса на неговото съществуване и възпроизвеждане. Целта на дейността на академик Урумов е да създаде в организма преграда срещу този процес главно като се превъзмогнат условията, при които става възможно така нареченото „взаимозаместване“. На практика това означава да се повиши безмерно имунната реакция на клетките, да могат те безпогрешно да различават аналогичните структури, да не допускат вирусите да променят обменната верига.

Както виждате, колеги и колежки, на пръв поглед доста остроумно, но според мен лишено от сериозни научни доказателства. И нещо повече – оспорват се безспорни научни истини. Мнението на академик Урумов за антибиотиците е не само антинаучно, но и практически вредно. Оспорва се смисълът на почти цялата наша фармацевтична индустрия. Обезверяват се научните работници в тая област. Болните ще странят от спасителните за тях антибиотици от страх да не породят у себе си тия фатални мутации, които могат да сложат черта на целия човешки род.

Питам се, основателни ли са тия страхове, тия мрачни прогнози? Според мен съвършено неоснователни. Какво е това мистично „взаимозаместване“ на структурите? Като не взема предвид най-простите закони на диалектиката, академик Урумов откъсва напълно формата от съдържанието. Това наистина може да стане в някое стихотворение или разказче, но не в здравите и единни стойности на природата. Определена структура отговаря само на определено съдържание. Вирусите не са фантоми, които могат да приемат какъвто си искат вид, както вещиците от приказките – ту царкини, ту жаби. Биологията не е сборник от народни умотворения, а сериозна наука.

Това беше най-ефектната част от неговото слово. Но като започна да навлиза в същността на проблема, веднага пролича слабата му подготовка. Едва когато се зае със задачите на института, неговият глас отново укрепна.

– Ние бяхме призовани да се притечем на помощ на нашето селско стопанство! – заяви тържествено той. – От нас чакаха да открием и внедрим най-добрите средства за биологичната защита на растенията. Всички знаем какви щети нанася на природата безогледната и невежа химизация. Измъчената природа протегна към нас ръце за помощ.

Подадохме ли и ние своята ръка?

В залата избухна лек смях.

– Не се смейте, другари, въпросът е сериозен! – обади се Кънчев.

Но Азманов навярно усети, че е прекалил с метафорите, защото добави с твърд, почти мрачен глас:

– Да, вие сте прав, другарю Кънчев. Но това дори не е въпрос, това е важна държавна и партийна задача, за която отговаряме.

Беше изминал повече от половин час, а снопчето в ръката едва бе преполовено. Тогава някой от залата се обади:

– Та вие говорихте по-дълго от докладчика, другарю Азманов. Не може ли малко по-сбито?

– Много рядко ми се дава думата, другарю Кирилов! – оплака се тъжно доцентът. – Та сега съм длъжен...

Кънчев се намръщи грозно и го попита:

– Ще ми кажете ли, другарю Азманов, кой, кога и по какъв повод не ви е давал думата? Или ви е отнемал думата?

Азманов замълча видимо объркан.

– Кажете, кажете... Иначе ще си помисля, че сте клеветник.

– Добре, ще съкратя моето изложение! – успя да се извърти той. – Само с няколко думи ще кажа моето заключение.

Азманов пхна бележките в джоба си и на младежа отново се стори, че през залата мина лек полъх, тоя път на облекчение.

– Другари и другарки, според мен в института цари апатия – продължи той загрижено. – Много повече хора виждам по коридорите, отколкото над работните маси и микроскопите. Някои служители отсъствуват от работа с месеци под предлог, че пишат научни трудове. Къде са тия научни трудове? Не ги виждам. За преписване съвсем не са нужни месеци, нужни са дни. Кой следи тяхната дейност? Никой. Изглежда, че хората се интересуват от всичко освен от своята работа. Ако другарите от телевизията обсъждаха така дълго и задълбочено своята програма, както се прави в нашия институт, тя навярно би надхвърлила ръста си. А ако слуша човек какво се говори из кабинетите и лабораториите, по-скоро би съчинил готварска книга или ръководство за отглеждане на бета, отколкото научен труд.

В залата отново се засмяха.

– Защо, питам се аз. Не е трудно да се отгатне причината. Защото на служителите не се поставят реални задачи, които те да разбират и които да са от полза за социалистическото общество. Вместо това ние вече години наред сме принудени да гоним фантомите на вируса. Аз не

вярвам на тия фантоми дори по простите закони на логиката. Ако те наистина съществуваха по такъв страшен и призрачен начин, досега хиляди пъти да са унищожили човешкото племе. Но както виждате, човечеството продължава да съществува въпреки мрачните прогнози на нашия директор.

Азманов се поклонил леко и тръгнал бавно по пътеката. Десетина души много оживено ръкопляскаха, но, общо взето, залата се спотайваше.

– Отвратително! – измърмори полугласно Сашо.

Но все пак неговият съсед го чу и го погледна укоризнено. Азманов се бе запътил към изхода, като бъркаше малко нервно в джоба си, за цигари навярно. Лицето му, обикновено гладко и безизразно, сега бе зачервено, възбудено и доволно. Сашо забеляза, че тъкмо когато излизаше, неколцина души някак трескаво и малко скришом му стиснаха ръката. Той вече ги бе фотография с погледа си, тая снимка никога нямаше да се изличи от паметта му.

След Азманов се изказаха още пет души. Часът минаваше осем, хората изглеждаха уморени. С гласуване бе прието предложение заседанието да продължи на другия ден по същото време. Хората бавно напускаха залата, без да се оглеждат, без да говорят помежду си. Това щеше да стане малко по-късно, когато се разпокъсат на доверени групички. Сашо не бързаше да излезе. Много му се искаше да остане поне за малко с вуйчо си, да поговори с него. Но академикът не остана нито за миг сам, бяха го заобиколили неколцина от най-близките му помощници, повечето усмихнати, малко насила наистина, както се полага на добрия тон в такива случаи. Само Аврамов изглеждаше много намръщен, лицето му бе добило никотиновия цвят на неговите мършави пръсти. Накрая някакъв непознат човек го отмъкна с луксозната си кола с държавен номер. Къде щеше да го отведе – у дома му? Или на консултация, както се казва понякога в такива случаи.

Сашо погледна часовника си – беше предупредил, че може малко да закъснее. По-добре е да върви при тях, Кишо най-добре ще го разбере. И може би най-точно ще предскаже как ще свърши цялата тая неприятна история. Пък и не беше ходил никога у двете Фифета, любопитно му бе да види най-сетне бърлогата на оня космат звяр. И точно в тоя момент се досети, че не е взел никакъв подарък за рождения ден. Магазините бяха вече затворени, той затича по хлъзгавия тротоар към най-близкия цветарски магазин. Цветарката вече затваряше, с големи молби му отпусна една саксия опърпано индрише, останала по рафтовете. Така натоварен, той намери как да е адреса, но по-трудно бе да се намери

ателието. Изкачи се най-сетне на някакъв таван, почука с юмрук на някаква най-обикновена дъсчена врата, която много повече би подходдала за барака. Отвори му малкото Фифи, облечено като за ски. Вътре бе доста хладничко, прочутият маслен радиатор, купен с чужда валута, трудно се справяше с непосилната си задача. Всички бяха вече пристигнали освен голямото Фифе. Криста подскочи като дете и радостно обви с тънките си ръчички шията му.

– Мислех, че няма да дойдеш! – каза тя, като залепи горещите си устни на бузата му. – Не си се бръснал!

– Бръснах се – отвърна той. – Но ми поникна брадата от напрежение.

– И как мина?

– Отвратително. Но чакай да се огледам по-напред.

Имаше какво да се гледа наистина. На една от стените бе окачено голямо корабно кормило. Стара, ръждясала котва, не по-малко от двеста-триста килограма, бе сложена край вратата. Имаше освен това компас, секстанти, развален барометър, който неизменно предсказваше бури.

– А къде е морският пътешественик? – запита Сашо.

– Преди час отиде за телешката глава – каза Донка. – Сигурно я яде по пътя.

– Запил се е някъде – обади се отегчено Кишо.

– А тая котва? Как я изкачихте?

Фифето се засмя:

– Двамата с Хари. Цяла седмица сме я тътрили по стълбите – стъпало по стъпало. Нямате представа колко е силен, най-малко колкото двама хамали.

Седнаха около софрата. Кишо отвори бутилката дюбоне, доста калпав аперитив, както Сашо немилостиво отбеляза. Но нямаше как, трябваше да го пият, тъй като му го бе донесъл белгиецът. Като глътнаха но чашка, Сашо подробно разказа какво се бе случило на събранието. Слушаше го само Кишо, разбира се, момичетата си говореха за някакъв нов естраден певец, който бил екстра, само че педераст за съжаление. Защо пък за съжаление – питаше Донка. Но Криста неочаквано се заслуша в разговора на мъжете, лицето ѝ лекичко поруменя. Когато младежът най-сетне свърши, Кишо продължаваше да дъвче равнодушно жилавото резенче пастърма.

– Както очаквах – каза той кратко. – Азманов не е глупак.

Сашо пламна вътрешно, но не се издаде.

– А според мен – идеален глупак – отвърна той сдържано. – С тоя апломб той настрои против себе си цялото събрание.

– Много го интересува него събранието. Той се мери много по-високо, чака там да го чуят... И да го оценят.

Сашо враждебно мълчеше. Кишо беше прав, разбира се, и все пак не му се искаше да бъде прав.

– На всичко отгоре не разбира от биохимия.

– Това не е важно – отвърна с досада Кишо. – И тия, дето ще го чуят, не разбират нищо от биохимия. Но друго е, като се каже, че не се изпълняват държавни поръчения – това вече всички ще разберат.

– Предполагам, че и това не е вярно.

– А бе важното е да се направи диверсията, да се хвърли съмнение. Пък иди после се обяснявай, ако си нямаш работа.

Точно в тоя миг се чу някакъв трясък, сякаш се къртеше входната врата. В стаята нахлу голямото Фифе с някаква огромна тава в ръцете си. Мазнина бе заляла реверите му, панталоните му бяха потънали в сняг и кал. Изглеждаше така покрусен, че всички се стреснаха.

– Какво ти е? – запита уплашено малкото Фифе.

– Изпуснах телешката глава!

И той разказа историята, като все още се задъхваше от изкачването по стълбите. Главата дали не в обикновена фурна, а в някакъв ресторант, за да я приготвят, както трябва. То се знае, в ресторанта го забавили, едва я дочакал. Веднага наградил тавата, както била гореща, парела го ужасно, но нямало как – търпял. Нали знаел, че в къщи го чакат цял куп гладници. Свалил си шалчето, прихванал я с пешовете на шлифера. Но понеже тавата му пречела да вижда добре къде стъпва, подхлъзнал се и...

– ... Телешката глава се изтърколи чак на паважа. Аз лежа на земята, облят в мазнини, разни дураци се хият, а на всичко отгоре един камион лети право срещу главата...

Тогава Хари се хвърлил и измъкнал проклетата телешка глава буквално изпод гумите на камиона. И докато я носел с две ръце отново към тавата, побеснелият шофьор използвал ситуацията и му загреял два такива плесника, че едва не му изскочили очите. Но нямало как, претърпял, още повече че се чувствувал виновен.

Кишо отиде да прегледа главата.

– Нищо й няма – каза той неуверено. – Само дето шкембето е малко изкаляно.

Настъпиха нови усложнения, когато трябваше да я разчупят.

Голямото Фифе намери някаква тесла и нервно хласна главата по темето. Чу се хрускащ звук, парче месо се залепи върху бялата блузка на Донка. Тогава всички жени се скриха зад тоалетната преградка на малкото Фифе. Кишо намъкна някакъв стар женски пенъор. И с общи усилия успяха да я сломят. Разцепиха черепа, изтръгнаха ченетата, измъкнаха езика, ядките, мозъка. Едно от очетата се залепи с угасналия си поглед върху някаква созополска къща. Най-сетне, отвратени от себе си, почти покрусени, те разделиха всичко по чиниите, но дълго време не можеха да хапнат нищо. Едва когато се понахраниха, Кишо се обади доволно:

– Заслужаваше си труда!

– Остави! – каза мрачно голямото Фифе. – Няма по-отвратителен звяр от човека.

Изпиха кафето и Криста предложи да си вървят. След първоначалното оживление, сега тя изглеждаше някак посърнала, беше се оттеглила мълчаливо на диванчето. Опитаха се да я спрат, но на нейна страна застана и Сашо. Вуйчо му си лягаше много късно, винаги след полунощ. Защо пък да не се отбие, да поговори малко с него? Когато излязоха вън, поледицата бе станала гладка като стъкло, едва пълзяха по студениите улици. Криста, все тъй мълчалива, се бе заловила за него като катеричка. Най-сетне и Сашо разбра, че може би нещо не е съвсем наред.

– Не си в настроение – каза той. – Какво ти е?

– Нищо – отвърна Криста. – Мисля си.

– Какво си мислиш?

– Мисля си защо доцент Азманов е постъпил тъй.

– Ами ясно защо... Да си завоюва по-добри позиции.

– Искаш да кажеш – кариерист?

– Изглежда, че това е точната дума – отвърна младежът неохотно.

Криста още по-здраво се улови за ръката му и ги погледна тъй, сякаш искаше да зърне очите му.

– Сашенка, трябва да ти кажа нещо... Доцент Азманов е мой чичо.

– Какъв чичо? – не разбра младежът.

– Ами чичо – брат на баща ми.

В тоя миг и двамата се подхлъзнаха, едва не се проснаха на заледения тротоар. Но Сашо все пак успя да запази равновесие.

– Съжалявам! – каза той леко сконфузен. – Макар че за мен това е съвсем без значение.

– Все пак трябва да знаеш – каза Криста. – Главно с какъв човек ще

си имаш в бъдеще работа.

– Няма опасност да ми стане директор – отвърна младежът с едва прикрито раздражение. – Само на мене – не!

Тъкмо минаваха край някакъв ресторант, мощният му вентилатор бълваше отвътре тежка воня на тютюн и лоши напитки.

6

На второто заседание академик Урумов отиде без никакво желание, с неясното чувство за някакво вътрешно омерзение. Макар че всички карти все още не бяха раздадени, тенденциите на играта вече се очертаха. Групата на доцент Азманов бе повела атаката не само срещу него, но срещу цялото ръководство на института. Азманов, разбира се, не можеше да очаква, че ще го направят директор, липсваше му преди всичко научна квалификация. Но до мястото на Скорчев спокойно можеше да се добере.

И тоя път салонът беше препълнен. Сега бяха отворили двукрилата задна врата и бяха наредили няколко редици столове, така че повече хора можеха да седнат. За негово учудване Сашо отново се бе разположил на първия ред. Снощи академикът добре бе забелязал неговите маневри в желанието да заеме по-задно място. А сега доброволно бе седнал отпред. Да, хубаво, нека свиква с мисълта, че ще играе важна роля в бъдещия живот на института.

Най-напред се изказаха двама души, навярно от окръжението на Скорчев. Тяхната теза беше, че досега институтът е изпълнявал най-стриктно утвърдения държавен план, два пъти е бил провъзгласяван за отличник. Тъй че напъните на доцент Азманов са безпочвени и злонамерени. И човек би могъл сериозно да се усъмни за неговите морални подбуди.

При второто изказване Азманов стана зачервен на мястото си.

– Аз говоря не само за формални планове! – каза той нервно. – Аз говоря за истинските, реални задачи, които са напълно по нашите сили и възможности.

– Не извъртай, Азманов! – каза навъсено Кънчев. – Ти каза черно на бяло, че не изпълняваме правителствените поръчения. Кажете точно, кое правителствено поръчение не сме изпълнили?

– Най-важното! – отвърна Азманов. – Да свържем нашата работа с конкретните нужди на производството.

След това се изказа самият Скорчев. Изглеждаше доста неспокоен, говореше малко объркано. В цялото му слово личеше неговото желание да се дистанцира по най-деликатен и вежлив начин от своя патрон, от отговорността за неговите изследвания.

– Несъмнено академик Урумов е световен учен – заяви той. – Неговите трудове се превеждат непрекъснато в чужбина. Наистина той работи в чужда за мене област, така че аз няма да ви натрапвам моето некомпетентно мнение. Съгласете се, откъде-накъде ще се съмнявам в едно научно дело, което досега не е било оспорвано от световната научна мисъл? При всички положения на академик Урумов трябва да се създават най-добри условия да доведе докрай своята научна работа. Това е естествено. И все пак аз смятам, че статията в „Простори“ беше прибързана. Не могат да се изказват такива мрачни предположения без достатъчно научни доказателства. Светът има над главата си прекалено много страхове и кошмари, за да му прибавяме още един.

И Скорчев отдели много време, за да докаже, че институтът е изпълнявал успешно своя държавен план. Тъй че намеците на доцент Азманов са съвсем недобросъвестни. Ако има да се оплаква от задачите, нека се обърне към тия висши държавни институти, които, преценявайки своите нужди, са ги възлагали на института.

Скорчев слезе от трибуната леко изпотен, но доволен. Изпратиха го с оживени ръкопляскания. Думата бе дадена от старши научния сътрудник Аврамов. Той излезе намръщен, като че ли се готвеше да кихне. Първите му думи прозвучаха доста свадливо.

– С чувство на истински срам изслушах някои от другарите. За пръв път в живота си виждам да се аплодира невежество и дилетантство. И то в един научен институт. Става дума за изказването на доцент Азманов. Изглежда че тия, които го аплодираха, не стоят по-високо от него. Или пък си правеха някакви други сметки, което не ми се иска да вярвам.

Тоя другар наистина няма дори минимална представа за усилията и търсенията на академик Урумов. Нима не е ясно поне това, че задачата, която той си е поставил, е изключителна, бих казал, на най-високо световно ниво. Нима не разбирате, че ако академик Урумов успее, ще открие нова ера във вирусологията? Практическите резултата от такова откритие биха били неизмерими. А да не говорим за това, че ще издигне престижа на нашата наука, на нашата страна, както никой друг учен досега, както никой друг българин. Живеем в епоха на велики открития, достатъчно сме се напъвали да се гордеем със сопрани и фолклорни

ансамбли.

А какво се получава? Вместо да се постареем да подпомогнем академик Урумов ако не със своя труд, то поне с активната си морална подкрепа, ние се опитваме да му прехвърлим собствените си недостатъци. Нима той е виновен, че някои дами предпочитат плетивата си пред науката? И кой пречеше на доцент Азманов да се залови за своята любима биологична защита на растенията, вместо да ни подхвърля нескъпопосани обвинения. Щяхме да го подкрепим, макар че това не е в профила на нашата научна дейност. И може би щеше да успее, ако не губеше цялото си свободно време с гюдерията и пастата за лъскане, вместо да прочете някоя и друга книжка. Но, разбира се, много по-лесно е да си пробиваш път с лакти, вместо да се занимаваш със сериозна наука.

– Протестирам! – извика високо Азманов.

– Можеш да протестираш, колкото си искаш! – отвърна с досада Аврамов. – Над нас има, колкото си щещ, инстанции, готов съм да отговарям за думите си пред всяка от тях. И с това свършвам. Просто не ми се иска да похабявам аргументите на академик Урумов, той ще се защити много по-добре, отколкото това бих направил аз.

На дъното на салона се чува оживени ръкопляскания. И точно в тоя момент вдигна ръка Сашо. Урумов изтръпна – само тоя неприятен сюрприз не бе очаквал той от своя племенник. Младежът излезе на трибуната външно спокоен, но щом заговори, академикът усети скрито вълнение в гласа му.

– Уважаеми колеги – започна той, – снощи тържествено обещах на академик Урумов да не се изказвам на това събрание. Той беше прав, разбира се, не е признак на добро възпитание, когато роднини или приятели почнат да се защищават един друг. И без това никой няма да им повярва, само дето ще се изложат. Тъй че аз няма да кажа нито дума за академик Урумов, нито за неговата научна работа.

Но след изказването на другаря Аврамов, струва ми се, че нямам право и да мълча. Все пак истината трябва да стои над всякакви скрупули и предразсъдъци. Както са ни учили в университета, самата тя е висш етичен закон. Тук мнозина другари според мен справедливо се усъмниха в подбудите на доцент Азманов, в тяхната добросъвестност и обективност. Винаги е малко подозрително, когато някой прекалено много се бие в гърдите, когато се престаравя, когато иска да се покаже по-голям папа и от самия папа. И в тоя смисъл, струва ми се, че нямам право да скрия от вас това, което знам за доцент Азманов. Косъмът му наистина не е много чист. Той се оказа брат на Продан Дражев,

невъзвръщениц, един от активните сътрудници на Радио „Свободна Европа“.

– Не ми е никакъв брат! – обади се от мястото си Азманов.

– В известен смисъл Азманов е прав – продължи младежът. – Той се е отказал официално от брат си, тъй че има някакво формално право да не го споменава в служебната си биография. Но и в това отношение според мен се е престарал. Какво е виновен баща му, та да се откаже от неговото име и да приеме фамилията на майка си? Разбира се, всеки човек отговаря за своите дела, не би трябвало да го държим отговорен и за чуждите грехове. Тъй че бих подминал тая страничка от неговата биография, ако не бе подкрепена от други факти. В университета доцент Азманов се е замесил в груповски борби и е бил просто принуден да напусне своята работа. Аз знам кой му е помогнал да постъпи в нашия институт, макар че нямаме никаква нужда от специалист по хистология. Той сам си плати греха, Азманов съвсем не го пожали в своите нападки срещу института. Хора от тоя тип са винаги безогледни, те спокойно могат да ухапят ръката, която си му дал за помощ.

Но и това не е достатъчна причина да взимам тук думата и да изнасям тия факти, които, така да се каже, не се отнасят до същината на повдигнатите въпроси. Но мен ме раздражни до крайна степен нещо друго. Старши научният сътрудник Аврамов много добре го характеризира – невежество и дилетантство. Азманов може и да разбира от хистология, но в областта на нашата наука е наистина пълен дилетант. И същия тоя човек се занимава с перспективите на нашия институт, чертае бъдещите му задачи. Извинете, но това е нахалство. Бих му простил кариеризмът, това е съвременна болест, доста добре развита в научните институти, но не мога да му простя невежеството и посредствеността. Той говори за апатия в института, а сам не се е отчел с нито едно що-годе значително дело. И на какво се дължи тая апатия?... Дали на липса на интерес към нашата работа? Или на най-обикновена некадърност? Аз съм отскоро тук, но ми се струва, че втората причина е много по-вероятна. Няма нищо по-трудно от това да се издигне преграда за посредствеността. Като вирусите нея не я ловят никакви филтри, не й действуват никакви имунни системи, не я поразяват никакви антители. Защото тя не е наш враг, а наш приятел. Ние й ходатайствуваме, пробутваме я на роднини и приятели, караме се с тях, ужасно им се сърдим, ако не ни послушат и отблъснат кандидата ни.

– А тебе кой те пробута тук? – обади се някой враждебно.

– Моята диплома! – отвърна ядосано младежът. – Завърших като

първенец на курса, моята дипломна работа ще излезе в годишника на БАН. Има ли други въпроси?

Нямаше други въпроси. Изобщо нямаше кой друг да вземе думата, макар че се бяха записали още неколцина. Тогава Кънчев се поокашля внушително и излезе на трибуната. Тихо и малко неохотно той съобщи на събранието, че са били повдигнати интересни и принципни въпроси. Партийното бюро в най-скоро време ще ги обсъди и ще излезе със становище по проблемите.

– А сега има думата за отговор академик Урумов! – приключи той.

Но академикът не реагира, сякаш изобщо не чу. Той седя известно време неподвижен на мястото си, загледан в някаква бездънна празнина. Най-сетне стана неохотно и бавно отиде до катедрата. Видът му беше такъв, като че ли бе готов да я подмине и като привидение да изчезне от залата. Но все пак спря и заговори така тихо, че в залата едва го чуваха.

– Да ви кажа право, изказването на моя племенник ме лиши от всяко желание да споря с доцент Азманов. Младежът не е прав, разбира се. Истината и особено научната истина се доказва само с аргументи, а не с биографични справки. Ние нямаме право да пренебрегваме никаква критика, независимо от какви подбуди е направена тя. Ние само можем да кажем дали тя е вярна, или невярна.

Тъй или иначе, аз разбрах от вашите бележки, че съм направил сериозни пропуски в своята работа. Неизбежно е, никой не може да носи две дини под една мишница, особено пък възрастен човек като мене. Нека друг заеме моето място – по-принципен и главно по-енергичен, нека изгони търговците от храма господен. Аз ще се опитам да продължа своята работа. Надявам се, че нашата власт няма да обърне внимание на фантомите, с които ги плаши доцент Азманов. Тъй че от тая вечер ви казвам „сбогом“ като ваш директор и „добър ден“ като ваш колега.

Той седна обратно на мястото си. Залата остана като втрещена. Макар че събранието беше свършило, всички продължаваха да седят по местата си, сякаш академикът можеше да се върне обратно на катедрата и да им каже нещо по-добро и по-успокоително. Но академикът не помръдваше, само нещо тихичко разговаряше с партийния секретар. Значи – край! Все още не се чуваше никакъв звук, никакъв възглас, никакво движение. Полуобърнат, Сашо ги гледаше със скрито злорадство. Много ясно виждаше безпокойството по лицата им, загрижените им погледи. Всъщност тесният гръб на техния директор им бе създавал досега много солиден завет. Отсега нататък ги чакаше несигурност, а може би изпитания. Не завърши добре това събрание, макар да започна забавно и

интересно. Само такъв неочакван финал не бяха предвидили.

Сашо отново се обърна към трибунката – Аврамов нещо оживено говореше с вуйчо му. Най-сетне хората се размърдаха, чу се скърцане на столове, тропот на стъпки. Академикът се усмихна малко посърнало, махна с ръка и тръгна към него.

– Може би трябваше да вземеш колата – каза той.

– Взех я – отвърна младежът.

Старата добра кола, която палеше като кибрит. Но вътре беше много студено, младежът усещаше, че вуйчо му зъзне. От студ навярно, но може би и от нервно напрежение. Нищо, след няколко минути ще се стопли.

– Ти постъпи грозно тая вечер – каза академикът.

– Може би... Но постигнах целта си.

– Каква цел?

– Той няма да стигне там, където се бе запътил. И сега, и никога...

Аз просто отрязях главата на това влечуго.

– Така си мислиш. Ако не успее при нас, може би ще успее другаде.

Но ти изцапа себе си безвъзвратно.

Сашо включи на скорост, колата бавно потегли.

– Не се чувствавам ни най-малко замърсен или изцапан! – каза той сухо. – Аз просто наказах един подлец. Като си послужих при това с неговите собствени средства.

– Да, наистина с неговите собствени средства! – кимна академикът.

– Защото ти не взе думата, за да го обвиниш в невежество, както доста ловко се престори пред самото събрание. А за да кажеш тия думи за брат му.

– Точно така! – съгласи се нервно младежът. – Аз не мога да си позволя лукса да подбирам средствата, когато той не ги подбира. Това значи да загубим битката.

– По-добре, отколкото да си загубиш достойнството.

– Нямам подобно усещане! – каза младежът. – Даже напротив.

– Значи, нямаш никаква съвест!

– Може би наистина нямам – отвърна Сашо.

Колата леко се подхлъзна на завоя, той намали скоростта. Трябва непременно да се сменят гумите, с тия гуми е вече опасно.

– Вуйчо – каза младежът, – даваш ли си сметка какво значи съвест?

Академикът го погледна насмешливо:

– А може би наистина трябва да ти се обясни – каза той. – Съвестта е вътрешен съдия, който ти дава възможност да различаваш доброто от

злото. И по тоя начин да контролираш себе си.

– Но аз нямам никаква нужда от такъв мистичен съдия. Затова ми е съвсем достатъчен разумът.

– Изглежда, че не е достатъчен – каза академикът. – Иначе не би постъпил по тоя грозен начин. Съвестта не е само разум, тя е и усещане за света.

Двамата дълго мълчаха, после младежът малко неуверено каза:

– Изглежда, че нямам такова усещане... Аз съм свикнал да преценявам. И после за какво ми е съвест, вуйчо, аз не нося злото в себе си, както навярно не нося и доброто. Но струва ми се, че добре ги различавам, когато ги срещна по пътя си.

Вуйчо му нищо не отговори. Може би не знаеше в тоя миг какво да отговори, изглеждаше намръщен и подтиснат. Най-сетне колата спря пред дома на академика, но той не побърза да слезе.

– Какво реши за Аврамов?

– Вуйчо, точно сега не ми се иска да те оставя сам.

– А това какво е според тебе? – каза намръщен вуйчо му. – Съвест ли?

– Може би чувство на самосъхранение.

– Аз искам ти да почнеш работа с Аврамов! – каза твърдо академикът. – Това ми е нужно!

– Добре, вуйчо... Утре ще... ще излизаш ли?

– Изобщо няма да ходя никъде, докато не ми приемат оставката. Предполагам, че утре ще ме извикат.

Но го повикаха едва след една седмица. Прие го отново Спасов, макар че академикът очакваше да се срещне тоя път с председателя. В кабинета му имаше още двама хора, но Спасов му ги представи само по име. През целия разговор, който никак не мина гладко, и двамата не обелиха нито дума, сякаш изобщо не бяха в стаята.

– Ние размислихме, другарю Урумов – започна Спасов спокойно и меко. – И решихме да приемем оставката ви.

– Много ви благодаря! – каза Урумов. – Макар че вашето решение е без никакво значение за мене. Аз си бях подал оставката безвъзвратно.

Спасов го погледна обидено. Откакто бе влязъл в тоя кабинет, никой не си бе позволявал такъв тон с него.

– Защо? Ние имахме и друга възможност. Да ви пенсионираме например.

– Преувеличавате правата си, другарю подпредседател – каза насмешливо академикът. – Но и с това нямаше да ме уплашите. Вече втора

година ме канят в Ленинград, там условията са много по-добри.

– Не се съмнявам... Макар че вашите идеи надали много ще ги заинтересуват.

– Вашите лични мнения не са компетентни за мен. Както и моите за вашата математика.

– Предполагам! – Гласът на Спасов ставаше все по-обиден. – Но мога да ви кажа, че това мнение се споделя и *горе*.

Академикът се намръщи.

– Какво е това „горе“? – запитва той сухо. – Често хора като вас наричат „горе“ някоя най-обикновена канцелария. Дотам им стига достъпът.

Професор Спасов видимо се смути.

– Не е канцелария – каза той.

– И какви са възраженията? Като на Азманов?

– Не, просто вашите търсения им се виждат безперспективни.

– Слушайте, другарю Спасов, ако си скриете главата в пясъка, от това опасността няма да стане по-малка.

– Не искам да споря с вас! – каза недоволено Спасов. – Малко ли е, че ви оставяме да работите на спокойствие.

– Да, малко е! – отвърна твърдо академикът. – На мен ми е нужен нов електронен микроскоп. Иначе ще се принудя да го търся там, където го има.

Спасов го погледна втренчено.

– Вие заплашвате ли ме? – попита той раздражено.

– Ни най-малко. Макар да ми е ясно, че рано или късно ще понесете последствията.

– Но аз ви обещах тоя микроскоп. Още през пролетта.

– Благодаря, но това не е достатъчно – каза академикът и стана от мястото си.

– Къде тръгнахте? – погледна го Спасов учудено. – Чакайте, аз съм поръчал кафе.

– Не пия кафе.

– Нищо, че не пиете. Ние още не сме завършили разговора.

Урумов отново седна, Спасов позвъни припряно, на вратата се появи секретарката.

– Какво стана с кафетата? – запитва той нервно.

– Сега, другарю подпредседател.

– Освен това една кока-кола. Или някакъв плодов сок.

Секретарката обидено затвори вратата. Спасов отново впери поглед

в академика.

– Имам още един въпрос. Кого смятате най-подходящ за ваш заместник.

– Безспорно старши научния сътрудник Кирил Аврамов.

– Мотивите?

– Изглежда, че дори не сте прочели моята докладна бележка. Но той е най-добрият специалист в нашия институт. И партиен член, ако това ви интересува.

По всичко изглеждаше, че Спасов не остана доволен от неговия отговор.

– Може и да сте прав... Но Аврамов също се занимава само с общи проблеми.

– В науката няма общи проблеми, другарю Спасов. В науката има по-големи и по-малки проблеми. Има проблеми с по-близка или с по-далечна цел. Ако Циолковски не се бе занимавал с ракети и нямаше ученици като Корольов, може би сега костите ни щяха да почиват под развалини. А ето, ние не само че оцеляхме, но първи изпратихме човек в Космоса.

Но Спасов не го слушаше, умът му явно бе зает с нещо друго.

– Какво имате против Скорчев? – попита той.

– Абсолютно нищо. Скорчев е много полезен работник, винаги съм твърдял това. Но той няма големите качества на Аврамов. Ако не искаме да стоим на опашката на световната наука, трябва да подбираме хора, които най-добре си разбират от работата... Всичко друго е от лукаваго.

Секретарката донесе намусено кафетата и някакъв плодов сок, който навярно бе държала под радиатора – толкова му се стори топъл и вкиснат. Той отпи само една глътка, търпеливо дочака другите да си изпият кафетата и стана. Спасов го изпрати до входната врата, любезно се сбогува с него. И когато най-сетне Урумов си тръгна, той сякаш усети облекчителната въздишка зад гърба си. Навън се смрачаваше, тънка синя мъглица падаше над града. Отново бе станало много хлъзгаво, хората едва пристъпваха по жълтите излъскани плочки. Докато ситнеше заедно с тях, настигна го един от младите хора, които бе заварил в кабинета на Спасов.

– Аз съм напълно съгласен с вашите мотиви, другарю Урумов – каза той. – И ще се опитам дави помогна.

Но не каза с какви мотиви е съгласен, просто кимна с глава и се отдалечи. За щастие на академика – зададе се някакво празно такси, сухата

му представителна фигура просто закова на място шофьора. Колата се потързуи и спря съвсем до него. Шофьорът услужливо му отвори вратата.

– Хлъзгаво! – каза той.

– Няма значение – всичко на тоя свят е хлъзгаво – отвърна шеговито академикът.

В къщи той дълго не запали лампата. Кабинетът му беше доста топъл, той лежа на диванчето, докато стените просветляваха от слабото озарение на уличните светлини. Чувствуваше се много по-огорчен, отколкото бе очаквал. Това болезнено го засегна. Навярно не бе така силен и самостоятелен, както бе свикнал да мисли за себе си. Чувствуваше се обиден – остро и неприятно чувство, което никога не бе усещал с такава сила. Това не се случваше на Урумовци – някой да ги подцени или пренебрегне. Дори турските везири в Истанбул ги бяха приемали с уважение. А сега тия тук се бяха разделили с него, без да им мигне окото, сякаш беше някой второстепенен библиотекар. Дори от учтивост не го бяха поканили да остане на длъжността си. Не бяха проронили нито една дума на благодарност. Пък и за какво толкова да се престарават, като талантите бяха повече от поклонниците?

Но скоро тия чувства бавно отпаднаха, сякаш се разтопиха в жълтеникавото озарение на нощта, Чувствуваше как ръцете му изстиват, как изтръпват краката му, макар че кабинетът навярно си бе останал все така топъл. И точно в тоя миг сякаш го връхлетя като внезапна буря непоносимото усещане за самота. Като че ли бе останал сам на земята, на цялата тая огромна синя планета, непокътната, но обезлюдена, сам с безжизнените градове, с опустелите полета, с мъртвите улици. За да се спаси от това усещане, той започна да разтрива леко тънките си изстинали пръсти, но нямаше сили да стане, сякаш бе прикован от някакви неведоми сили към диванчето.

И друг път бе изпитвал това неочаквано чувство – преди много години, които в тоя миг му се струваха цяла вечност. Изведнъж се бе оказал съвсем сам в някаква полуразрушена и изоставена рибарска хижа до самото море. Стоеше сред нея и се оглеждаше със свито сърце. Кой е той, къде бе попаднал? Нещо страшно ли се бе случило в живота му? Всички врати и прозорци на хижата бяха изкъртени, подът отдавна прогнил, черни пукнатини зееха по олющените стени. Духаше зъл, влажен вятър, сякаш се готвеше да го отвее заедно с развалините. Стоеше и зъзнеше, безсилен да се помръдне. Искаше да тръгне към изхода, а краката му не се отлепяха от пода. Нещо страшно се бе случило със света,

не биваше да го види. Светът бе загинал внезапно, той бе останал сам. Чувството бе толкова непоносимо, че притвори очи да не вижда.

Това трая мигове, които му се сториха безкрайни. После с отмалели крака излезе от хижата. Едва сега си припомни, че бе построена на грамадна сива скала, по-сива от пепел, гладка, кръгла, изпъкнала като око, с черни ивици на ириса. Той седна едва ли не разтреперан върху това грамадно, сухо око, втречено в небето. И небето бе сиво и ниско, облациите летяха с бясна скорост и се сливаха с грозното развълнувано море, което се люшкеше заедно с разбитото на пяна пространство.

Той седеше изтръпнал върху това живо каменно око. То не се интересуваше от облациите, от вятъра, от вълните, които се разбиваха в неговото подножие. То чакаше да се очисти небето, да падне нощта, да дойдат часовете на неговото истинско съществуване. Дори звездите не го интересуваха, те просто му помагаша да проникне в сърцевината. Там някъде, в самия център на ледената галактика, се намираше оная безкрайно малка точица, която дори бе безпомощно да се зърне. Но вече милиони години то гледаше с ненаситно любопитство кая от нея извира битието. Извираще бавно, на тежки плътни вълни, както се ражда от невидими пукнатини лавата. Бе още съвсем безформено, безжизнено, безцветно. Но съдържаеше в себе си всичко, което можеше да съществува, дори времето, което бавно тръгваше по своя безкраен път. Никой не знае какво има зад тая невидима точка. И какво представлява то. И окото не знаеше, макар че бе гледало милиони години раждането на световете. То е видяло как са се създали много звезди и как много звезди са угаснали в нищото. То е видяло как много от тях отчаяно са пламвали, обезсърчени от своя безкраен път. Много неща е видяло то и сега какво го интересува, че една жива пращинка е кацнала върху него. То нито я усеща, нито се интересува от нея. То чака нощта.

И в тоя миг до смърт му се прииска да остане завинаги като клетчица върху това каменно око, по-голямо от всеки живот и всяко щастие. Върху окото, което гледаше ненаситно раждането на световете.

ТРЕТА ЧАСТ

1

За всяко момиче идва един ден той миг – горчив или страшен, – когато вижда себе си проснато на коравото тясно легло. Но поне чаршафът бе изрядно чист, по него все още съвсем отчетливо личеха сгъвките, изпъкнали или вдлъбнати, според както е бил сдиплен. Само най-долният край на леглото бе покрит с избеляла мушама в лимонов цвят, вече доста похабена. Криста лежеше по гръб, безсрамно разголена, подгънатите ѝ колене от време на време нервно потръпваха. Точно срещу нея, в матираното стъкло на прозореца, като късче искряща плазма, блестеше слънцето.

Накъде зад гърба ѝ слабо шуртеше чешма, навярно лекарят миеше ръцете си. Беше доста възрастен човек и въпреки снежнобялата си манта оставяше усещане за нечистоплътност, може би поради мръсносивата си коса или мустаците, които корави и неподстригани, съвсем закриваха горната му устна. Криста лежеше и чакаше, леко зашеметена от тая вечна миризма на лекарски кабинети, която няма име, но е по-противна и всепроникваща от най-силните упойки. Точно в този миг вратата се отвори, чуха се стъпки, мъжки навярно, да, мъжки. Гласът беше много млад и плътен, говореше отривисто за някакво събрание след работното време. Засрамена до смърт, Криста затвори очи, устните ѝ побеляха.

– Добре, добре! – каза с досада старият лекар.

Но от тона му личеше, че няма да отиде на никакво събрание. Онзи нахалник си излезе, шумът на водата спря. Тогава лекарят отново изплава пред очите ѝ, дясната му ръка бе облечена в плътна гумена ръкавица с телесен цвят, която я правеше едва ли не мъртвешка. С тая мъртвешка ръка той провери грубо и малко болезнено каквото му трябва, после се обади със своя слаб, сипкав глас:

– Е, няма какво. Честито!...

Криста просто замръзна на мястото си.

– Сигурен ли сте, докторе... Аз мислех... мислех, че...

– Знам какво сте мислили. И добре, че всичко, което мислите, не става, иначе нямаше да се раждат деца на този свят... Това е. Честито! Можете да се облечете.

Криста се скри така стремително зад параванчето, сякаш я гонеха

дяволи. Там намъкна трескаво своите морскосини гащички с бели дантелки, облече и роклята. Когато се върна в кабинета, лицето ѝ беше смъртно бледо. Лекарят я погледна бегло, после се понавъси:

– Вие да не се опитате нещо?... Предупреждавам ви. Имате извънредно деликатен организъм.

Криста не усети как се бе озовала в тъмния коридор, нисък и тесен като минна галерия. Пред тая врата и пред всички други чакаха опашки от хора, лицата им бяха съвсем обезсърчени, не си спомняше да е виждала в живота си по-безнадеждна и по-отчайваща гледка. И тежката мизантропия, която я преследваше по петите, и кухото чаткане на две патерици по мозайката, и уплашеният хленч на дете – това ѝ стигаше за цяла седмица. А навън небето сякаш сияеше, слънцето блестеше по пресните листа на дърветата. Две деца удряха с пръчки по водата на плиткото кръгло басейнче, на всички посоки летяха слънчеви капки, лицата им имаха такъв вид, сякаш всеки миг някой щеше да ги потегли здраво за ушенцата. На улицата, почти скрита от оградата на живия плет, мина с трясък трамвай, плочникът потрепера.

Криста вървеше като зашеметена, изпълнена цялата с ярост, с ненавист, с усещане, че се е замърсила завинаги, че никога вече няма да върне момичешката си чистота. Тя мразеше всичко в тоя миг, а най-много себе си, не себе си, не, а това, което носеше в себе си. Тая ужасна жива пъпка, която все още не представляваше нищо, не ѝ трябваше, тя просто я ненавиждаше, както се ненавижда цирей, който ти грози лицето. Криста просто се задъхваше, блъсна се в няколко минувачи, без да се извини, сякаш не беше същото момиче, а съвсем друго, излязло от някаква незайна пукнатина. Но скоро хладният пролетен въздух я освежи, яростните чувства започнаха бавно да гаснат. И едва тогава се появи срамът, обля с топлина лицето и шията ѝ. Не, не е на себе си, трябва да се съвземе! Навярно не е съвсем нормално момиче, може би е урод някакъв, щом не е способна да се радва като всички други жени, че може да създава живот в себе си, да го храни и да го закриля със собствената си плът, да го моделира тайно в тихите нощи по свой образ и свое подобие. Не, не се радваше, не го обичаше, усещаше го като някакъв позорен израстък.

Тя тръгна към университета, но скоро разбра, че няма никакви сили да слуша лекции или да се хили на тъпите шегички на своите колеги. Продължи бавно нататък, не усети как е стигнала в парка. Най-сетне се осъзна на някаква пейка край малкото езерце, чугунените жаби бълваха светла вода и там, където падаше, се събираха рибките, за да глътнат

мъничко въздух. Чувствуваше се все така разстроена, празна, дори не искаше да мисли за него. И той ѝ беше омразен сега, та нали в крайна сметка всички нещастия произлизаха от него. Тя можеше и без това, то не ѝ трябваше, макар че в ония мигове я зашеметяваше до припадък. Беше твърде силно за нея, разтърсваше я цялата, след това се чувствуваше опустошена и самотна. Не, няма нищо по-хубаво на тоя свят от едно чисто и свободно момиче.

Тя стоя тъй близо час край тихото, успокоително шуртене на фонтаните. Червените гръбчета на рибите все тъй плаваха във водната пяна, лениво се провираха сред лилиите. Едно момиченце им хвърляше парченца от кифлата си, те ги побутваха с муцунките си и изчезваха с някоя трошичка в дълбочините. Най-сетне стана и се запъти бавно към дома си. Чувствуваше се тъй омаломощена, не виждаше цъфналите бели звездички на жасмина, който ухаеше край нея, косовете, които пърхаха в клонките му. Не виждаше нищо освен червения губер на лалетата, който се мъчеше отново да събуди заспалия гняв. В къщи намери майка си, която се въртеше из кухнята край тенджерата с леща и пускаше в нея цели слитъци чесън. Криста приседна край малката масичка, една и съща, от както се помнеше, само дето от време на време сменяваха мушамата ѝ. Много обичаше да стои там и като своите далечни прабаби, винаги да се вслушва с едно ухо какво къкре на огъня. Майка ѝ я погледна веднъж, после втори път – малко по-продължително.

– Защо миришеш на болница? – попита внезапно тя.

Криста изпита чувство, че някой я удари през гърлото.

– Бях в поликлиниката – отвърна момичето.

– Какво си правила там?

– Нали ти казах вчера, че ме болят зъбите.

Наистина я боляха – почти цялата горна челюст. Но взе аналгин и скоро всичко мина.

– Какво ти казаха?

– Нищо, на нервна почва.

– Невралгия, искаш да кажеш?

– Точно така! – залови се тя като удавница за думата. – Невралгия.

– Това е съвсем друго – отвърна успокоена тя. – Ти не си нервна, само дето си малко по-чувствителна.

Но в погледа ѝ все още се спотайваше нещо, някакво съмнение може би. Наистина не миришат така зъболекарските кабинети, съвсем друга е тяхната миризма. Криста чувствуваше, че ако внезапно ѝ зададе истинския въпрос, нейният писък ще разцепи на две пространството.

– Мамо! – каза тя уплашено. – Мамо, аз имам ли баба? От баща си, искам да кажа!

Сега пък майка и изведнъж преbledня, сякаш внезапно бе видяла призрак.

– Защо питаш?

– Просто така! – отвърна момичето. – Искам да знам.

– Някой ти се е обадил?

– Не, майко... Но аз си спомням една жена. Като бях на пет-шест години.

Лицето на майка ѝ бавно възвърна истинския си цвят.

– Ти имаш баба – отвърна тя. – Но ние отдавна сме скъсали с тях. Пък и тя е много стара, надали вече те помни.

Засега това ѝ беше достатъчно, тя се беше спасила.

– Майко, ще отида да се окъпя.

– Добре, мойто момиче.

В тоя момент и двете ясно съзнаваха, че са се избавили една от друга. Криста побърза да се заключи в банята и веднага пусна крана с топлата вода. Беше отвратителна тясна баня, боядисана плътно с блажна боя, която отдавна се бе напукала и олющила от влагата. Тежка емайлирана вана с похабено ръждиво дъно заемаше почти цялото ѝ пространство. Единственото нещо, което нейната майчица можеше да поддържа в приличен вид, като че ли бе самата себе си. Иначе цялата къща някак бавно и неумолимо се разрушаваше. Криста отдава бе престанала да го забелязва, но то като че ли невидимо рушеше нещо в нея.

Излезе от банята едва когато съвсем се успокои. Обядва заедно с майка си, тоя път и двете мълчаливи и затворени в себе си. После майка ѝ отиде на своите курсове, Криста остана сама. Повъртя се безсмислено из стаята и се пхна в леглото си. И едва когато се зави презглава с плътното одеяло, за пръв път сълзите свободно потекоха по лицето ѝ. Но тя съзнаваше в себе си, че те няма да ѝ помогнат, нищо нямаше да ѝ помогне освен някакво чудо може би.

2

Точно в седем часа Криста влезе в сладкарницата. Сашо седеше с гръб към нея, на тяхната обикновена маса. Просто не повярва на очите си, през последните месеци редовно закъсняваше на срещите. Пред него имаше малка висока чашка с някакво зелено питие, ментовка навярно.

Изглеждаше дълбоко замислен, цигарата димеше право в лицето му, без да я забелязва. Пушеше много напоследък, беше отслабнал, лицето му бе добило малко жълт оттенък, като лицето на вуйчо му.

– Здравсти – каза тя.

Той я погледна така, сякаш в първия миг не съзна кой е дошъл, после се усмихна слабо и я покани. Очите му бяха станали по-сиви и по-студени през последните месеци, сега тя усещаше, че леко зъзне под погледа му, който едва я различаваше от съседните гърбове.

– Как си? – попита той. – Искаш ли да та поръчам една ментовка?

– Не ми се пие алкохол – отвърна тя.

Наистина през последната седмица просто не можеше да понася алкохол, тогава още не знаеше причината.

– Това не е алкохол – отвърна младежът. – То е нещо съвсем леко, като глътка полски въздух.

Криста го погледна – тия думи съвсем не бяха в делничния му стил.

– Добре – съгласи се тя.

Докато чакаха мълчаливо питието, Криста първа се обади:

– Нещо ми се виждаш умислен?

Погледът му внезапно се оживи.

– Знаеш ли – започна той, – днес ми се стори, че за пръв път прогледнах, макар и с едното око.

– Прогледнал си? – попита тя недоверчиво.

Но той не усети тона ѝ.

– След няколко месеци сизифовски труд. И най-сетне като че ли намерих някакъв път. Хайде, да не е път, нека е пътека, нека е нишка. Но сега просто виждам някаква цел. Може да е много малка, но все пак е цел. Страшно е неприятно да вървиш като сляп през гора, в която нито едно дръвче не ти е познато.

Отново метафора. Какво го бе прихванало днеска? И какво значение има неговата сляпа гора като тая вечер, пък и снощи, пък и миналата вечер на масата всъщност са били трима.

– Днес бях в поликлиниката – каза тя.

– Виждам нещо и още не мога да разбера какво е то – продължи младежът. – Ами ако е мираж? Миражите сега не са само в пустините...

– Да – каза тя.

– Ти обичаш ли да решаваш ребуси?

– Не – каза тя. – Нито ребуси, нито задачи. Мразя дори половин неизвестно, та камо ли три неизвестни.

– Няма нищо по-интересно от ребусите... Сега знам само една

буква – втората или третата по хоризонтала.

– Сигурен ли си поне в тая буква? – запита тя. Лицето му съвсем се промени – сега напълно си приличаше на онова живо и приятно лице, с което бе свикнала. Дори погледът му стана някак особено ласкав.

– Ето в това е цялата работа – възкликна той. – Тая буква идва от една дума по вертикала. Това е отдавна известна истина, както се казва – не подлежи на съмнение. Ако открия думата по хоризонтала и известната буква не съвпадне – това ще бъде чудесно. Разбираш ли ме? – попита той оживено.

– Да – каза тя, макар че не разбра нищо.

– Мене ми е нужно да опровергая, така да се каже, известната истина. Но това означава безукорно да се реши хоризонтала. А това не е лесно, тъй като нещата прескачат и в някои други науки. Тежко и мъчително раждане... Като всяко раждане.

– Прав си – каза тя.

– Какво ти е?

– Какво да ми е? – вдигна тя тънките си веждички. – Знам ли? Виждаш ми се някак особена.

– И ти ми се виждаш някак особен.

– Моята работа е ясна. А ти защо? Какво си правила в поликлиниката?

– Преглеждах си зъбите... Но това не е важно.

– Че ти имаш най-идеалните зъби на тоя свят – учуди се той.

– Казах ти, че това не е важно! – повтори тя с леко раздражение. – Много по-важно е другото. От кабинета се излиза направо в един коридор. Той е в сутерена и естествено няма никакви прозорци. В целия коридор свети само една-единствена лампа.

– Защо ми разправяш тия работи?

– Чакай, не бързай. Разни врати, доста похабени, край всяка врата опашка от хора. И в това е цялата работа – лицата на хората. Никога не съм виждала по-безнадеждни лица. Не е човешко да се събират на едно място толкова безнадеждни хора. Те просто си влияят един на друг и стават още по-безнадеждни. Ти изпитвал ли си някога това чувство?

– Кое чувство?

– На безнадеждност – каза тя търпеливо.

– Не, никога! – отвърна той. – Нито за миг през живота си. Колкото и да е било сложно и заплетено някое положение, винаги съм знаел в себе си, че не може да няма някакъв изход.

– Значи, не са били толкова заплетени твоите положения.

– Е, да. И все пак всичко е въпрос на характер. Виждам как понякога Аврамов просто се обезсърчава. Макар че е работлив като катър. Все му се струва, че сме тръгнали в грешна посока. Мен това не ме интересува. И изобщо в науката няма грешни посоки. В дъното на всяка посока все лежи някаква истина. Знаеш ли колко научни открития са направени благодарение на това, че някой си уж е тръгнал в грешна посока.

– А няма ли слепи посоки? – запита тя.

– Как така слепи?

– Ами като моя коридор, да речем. От едната страна свършва с най-обикновена стена, дори без отдушник. От другата по десетина стълби се изкачваш в партера. Там има желязна решетъчна врата, която нощем се затваря с ключ и катинар. Освен това...

– Говориш тъй, сякаш си се приготвила да ограбиш тая поликлиника.

– Ако те заключат в тоя коридор – ето това е безнадеждност. Все едно, че си затворен в някакъв куб. Нищо освен безнадеждност и безсмислица.

– Виждаш ми се особена тая вечер.

Келнерката най-сетне донесе двете ментовки. Кристи веднага изпи своята. Сашо погледна празната чаша, но нищо не каза. Може би изобщо не бе забелязал, че в нея са останали само няколко капки.

– Сега надеждата ми е във вуйчо! – каза той. – Не е възможно да не знае поне една буква, една-едничка.

– Ами тогава защо не го попиташ?

– Там е цялата работа. Защото ребусът си е ребус. Ако отговорът е напечатан на последната страница, това не е никакъв ребус.

– Ребусът... ребусът! – възкликна тя нетърпеливо. – А тия в подземния коридор? Те какво ще спечелят от вашия ребус?

Сашо я погледна внимателно.

– Слушай, ти преувеличаваш тая работа. Повечето от тях имат колит, газове, в най-лошия случай ишиас. Тях ги потискат не толкова техните болести, а дето висят като хайвани на опашката и се дразнят ужасно, ако ги прережи някой. Особено с привилегии. Първо, не бива да има в нашето общество привилегии. И, второ, трябва да се строят някакви приемни, да има номера, знам ли какво? Ти кога изпи ментовката?

– Просто я изпих.

– Да ти поръчам ли още една?

– Ако може съвсем мъничка.

– По-малка от тая не може. Предвидено е да се гълта само на

определени порции.

– Добре – каза тя.

Той поръча още две ментовки.

– И изобщо няма нищо по-противно от това да висиш на опашка – каза той. – Дори за вестник...

– Да, прав си. В поликлиниката например...

– Ама остави най-сетне на мира тая поликлиника – каза младежът. – Аз никога не ходя по поликлиники. И за какво? Сега всичко се лекува с антибиотици, дори да имаш фистула на ануса...

Точно в тоя момент пристигна Донка. Беше обута в отвратителен керемиден панталон, с палтенце от изкуствен лутър. Даже си бе насинила клепките, доста нескопосано при това, сякаш някой я бе цапнал през двете очи. Донка седна малко запъхтяна при тях и моментално глътна чашата на младежа.

– Знаете ли, имах страхотна среща! – заяви тя възбудено. Бате Фанче Куклата е блинд. Аз имам кента до рига. Казвам, разбира се, тройно.

– А мога ли да продължа нататък? – попита Сашо много приветливо.

– Моля! – каза тя малко учудено.

– Бате Фанчо тегли две карти. Тогава ти разваляш кентата, като си запазваш три пики...

– и правя кент флеш мажорен. Ти откъде знаеш? – попита тя, като се пулеше с насинените си Очи.

– Не помниш ли, че ми разказа тая история миналата година. Интересно е, нямаш ли и някакви други мечти?

– Това не е никаква мечта! – каза Донка огорчено. – А чиста истина. Само че Фанчо направи кент флеша, а аз четири осмици... Направи ме дармадан.

– Ти сама си се направила! – каза младежът. – С тия панталони, искам да кажа!

– Ами какво да правя, сега това е модерно. Какво ти е, зайче, защо мълчиш? – обърна се тя към Криста.

– Нищо, поркам си. Какво става с тоя Кишо, не е минавал цяла седмица.

– Точно така! Вие знаете ли? – запитва Донка възбудено.

Не знаеха, разбира се. Тогава тя разказа, че Кишо си купил трабант, Доста евтино при това. Дори направил с него една разходка, е, не чак до „Щастливеца“ – до „Кръста“. И там трабантът напълно капитулирал. Добре, че било нанадолно, къде по инерция, къде с бутане, успял да го

откара до дома. Сега по цял ден лежи под него, нещо човърка.

– Най-лошото е, че няма резервни части! – завърши тя. – Просто – никакви. Кишо проспособявал от велосипеди, от моторетки, от шевни машини! Нали знаете, че е гениален в това отношение. Даже аз му свих едни чистачки от колите, дето ги паркират у нас, в задния двор. Крала съм ги посред нощ, като някакъв таласъм.

– Лошо си се научила – каза Сашо. – Кога успя да ми свиеш ментовката?

– Нищо, сега ще поръчам. Ако искате нещо друго?

– Ментовка! – каза твърдо младежът.

Криста само поднесе чашката към устните си. Изведнъж силно пребледня, измърмори нещо и бързо се запъти към тоалета. Струваше ѝ се, че няма да издържи нито миг повече, ще се опозори, завинаги в тая малка сладкарничка, в която новините се предаваха по собствения ѝ телетип. Щом влезе вътре, и зелената течност, смесена с малко леща, бликна като фонтан от устата ѝ. Някаква жена, която тъкмо излизаше от кабинната, уплашено затвори вратата под носа си. След малко отново се показа, доста предпазливо, разбира се. Беше възрастна жена, доста елегантно облечена.

– Лошо ли ти е, мойто момиче?

– Нищо, мина ми – каза Криста задавено. – Изведнъж ми олекна.

– Ясно! – каза жената. – Повече не бива да пиеш.

Криста не забеляза никакви поражения по дрехите си. Дългобойният фонтан беше засегнал най-вече огледалото над мивката, така че не можа да се огледа като хората. Но за всеки случай поизми лицето си и побърза да се върне. Сашо вече бе платил сметката и нетърпеливо я чакаше.

– Аз ще вървя – каза той. – Двете май по-добре ще се забавлявате.

– Сигурно – каза Криста, без да го погледне. Страхуваше се да не се издаде с нещо.

– Утре, както обикновено. Чао.

Фигурата му изчезна така леко зад стъклената врата, сякаш бе свалил някакъв самар от гърба си. Двете момичета останаха сами, Криста посегна към чашката, но Донка веднага я дръпна от ръцете ѝ.

– Нито капка повече! – каза тя. – Ти си повръщала.

– Не! – отвърна уплашено Криста.

– Да! – каза Донка. – Имаш няколко петна по обувките.

– Не зная какво ми стана.

– А аз зная!... Ти си бременна.

Криста усети как сълзи бликнаха от очите ѝ. Тя извади кърпичката си и ги изтри с разтреперани пръсти.

– Сашо забеляза ли нещо?

– Ами – ще забележи, кретен такъв. Той само от себе си се интересува!

Мина келнерката, Донка ѝ поръча две кафета, едното съвсем без захар.

– Как се стигна до тая беля? – запита Донка.

– Ами отде да знам... Аз си мислех, че...

Двете мълчаха, докато келнерката донесе кафетата.

– Трябва да му кажеш! – обади се отново Донка. – Колкото и неприятна да е тая работа.

– Никога! – отвърна решително момичето.

– Как така – никога? А какво ще стане с детето?

– Не знам.

– Ама пък отговор! Там е работата, че все трябва да стане нещо!

– Не мога да му кажа, не разбираш ли? – заплака отново момичето.

Донка я гледаше тъй, сякаш виждаше самата себе си.

– Разбирам – каза тя. – Като ходехме две години с Еди, аз нито веднъж не му казах: „Слушай бе, приятелче, къде си тръгнал?“ Нищо не му казах, мълчах си и в края на краищата той се измъкна.

– И по-добре. Защо трябва и да се унижаваме на всичко отгоре?

– Защото контратата остава у нас! – отвърна Донка ядосано. – Мене ми пука, ако ще се надуе Сашовия корем... Но ще се надуе твоя за съжаление. И няма как да го скриеш.

Криста отново започна да трие сълзите си. Двама от съседната маса се обърнаха да ги погледнат.

– Нещастна любов? – запита единият.

Имаше много ситни бели зъби, усмивката му бе противна.

– Като ти завъртя един... – отвърна му Донка и му показа едрия си плесник.

Това беше съвсем достатъчно, оня се обърна като кукла пред себе си. Донка помълча малко, после запита:

– Е добре де, досега съвсем нищо ли не сте си казали?

– Нищо, нито думичка.

– Значи, наистина е кретен! – каза тя убедено. – А аз си мислех, че е свястно момче.

– Не знам – каза тя. – Отначало всичко вървеше много добре. Но сега имам чувството, че ставам все по-прозрачна пред очите му. Ето тая

вечер нищо не забеляза.

– Да, права си.

– Той изобщо не ме обича. И може би никога не ме е обичал.

– Не е вярно! – каза тя убедено. – Макар че на тия говеда не бива много-много да се разчита.

– Там е работата, че и аз не искам да имам дете! – каза Криста. – В никакъв случай.

– Ако той се съгласи – каза Донка, – само ще си хвърляме шапките.

– Не! – каза Криста решително.

Същата вечер, докато лежеше в тъмната стая, тя отчаяно си мислеше: „Не, в никакъв случай!“ Колкото и да е труден и ужасен един аборт, раждането е много по-ужасно. Усещаше с някаква необикновена яснота, почти прозрение, че не иска да има ни дете, ни мъж, ре иска отново да стане момиче, каквото е била доскоро, нищо друго освен момиче. Усещаше, че не го обича, че изпитва по-скоро ненавист към него за злото, което ѝ бе причинил. През целия ѝ живот никой не бе ѝ причинявал по-голямо зло, дори баща ѝ, И защо всичко това, защо наистина? В името на какво съмнително щастие? В името на какво заблуждение? Или изобщо в името на някакви функции на природата, които може би са безсмислени за човека. Сигурно са безсмислени. Тя бе обичала кученца, врабченца, до смърт бе обичала една съвсем мъничка и безпомощна костенурчица, но деца никога не бе обичала. Особено пък бебето, които...

– Тинче, не спиш ли? – попита майка ѝ.

– Не, майко.

– Защо?

– Мисля си нещо – отвърна момичето.

– Какво си мислиш?

– Мисля си дали Офелия наистина е обичала Хамлет! – отвърна тя незабавно.

– И до какво заключение стигна?

– Според мен – не! – каза момичето. – За Жулиета съм сигурна. И за Дездемона съм сигурна. Но Офелия не е обичала Хамлет.

– Човек не може да полудее от нищо – каза майка ѝ.

– Точно това си мислех. Всъщност от какво е полудяла тя? От любов? Надали. Аз си спомням от филма как плаваше мъртва между водните лилии. Не ти ли прави впечатление? Тя нито се е убила, нито се е отровила, тя просто се е върнала там, откъдето е произлязла.

– Искаш да кажеш, че е някаква инфузория?

– Не, майко, и тя е лилия. А лилиите нямат истински корени, те си

плуват натам, накъдето ги носи течението, нали майко?

– Така е – съгласи се тихо майка ѝ.

– Не си ли даваш сметка, че никой не се закичва с лилии? Закичват се с рози, с карамфили, изобщо с живи, уханни цветя. А защо не с лилии?

– Те нямат стебла, мойто момиче – каза майка ѝ шеговито.

– Точно така – нямат стебла. Просто само едно-единствено цветче, красиво, но без никакъв аромат. Ето – това е Офелия. Тя не е обичала Хамлет, тя просто не е могла да понесе силните сътресения.

Майка ѝ дълго мълча в тъмното.

– Интересно откъде ти идват тия мисли...

– Ами от университета, разбира се... През цялото време професор Мирчев говори само за Хамлет. Защо само за Хамлет? Според професорът той бил ядката на проблема. Това не е вярно. Всъщност Хамлет и Офелия са двете лица на една и съща истина. Разбираш ли, майко? Разумът все пак намира някакви начини да се бори със злото. Колкото и да е силно. Но чувствата не могат, те просто умират.

– Никога не съм мислила за това – отвърна майка ѝ. – Но ти си права, изглежда. Може би точно за това Шекспир е създал Офелия.

Криста усети как сълзите потекоха по лицето ѝ. Не бива повече да говори, майка и така добре познава гласа ѝ. Тя се притаи в мрака, след това започна да диша спокойно и равномерно, както дишат спящите хора. Усещаше как майка ѝ все още се ослушва, в просъница макар. И скоро заспа. Сега пък Криста слушаше нейното слабо, едва доловимо дишане, като дишането на птица. Вече никак не ѝ се спеше, може би до сутринта нямаше да заспи.

„Майко, ти била ли си влюбена в татко?“

„Не, мойто момиче.“

„А тогава защо се ожени за него?“

„Не знам. Навярно съм мислила, че го обичам.“

„А защо не си?“

„Всяка жена може да обича само веднъж, мойто момиче. Или нито веднъж, ако изпусне своя единствен случай.“

„Но тогава хората защо се женят, без да обичат? Какъв смисъл има това?“

„Сам по себе си – никакъв. Хората не могат да живеят сами, това е всичко! Те се страхуват от самотата повече, отколкото от смъртта.“

„Майко, моя мила, затова ли така отчаяно плачеш понякога?“

„Да, мойто момиче.“

„Но не бива да плачеш повече. Нали аз съм с тебе? Ти никога не бива да се чувствуващ самотна.“

„Но нали някой ден ще остана без теб. И нали някой ден и ти ще останеш без мене?“

„Никога! – извика тя в себе си. – Никога, майко!“

Нощта бе много тиха, небето – черно, само един висок облак светеше от скритата зад него луна. Тя отново си мислеше за оная странна жена, която всъщност беше нейната баба. Много пъти бе мислила за нея. Но тая нощ като че ли за пръв път проникна в непознатото. В това, което я бе изплашило и изумило.

А всъщност беше толкова отдавна, като в някакво друго съществуване. А в това друго съществуване като че ли и багрите не бяха същите, нищо не беше същото. Така добре си спомняше тая хубава, топла привечер, скоро след това бе залязло слънцето. Навярно е била късна пролет, цялата градинка бе потънала в цъфнали храсти. Децата играеха там до прималая пане – на въртележките, на люлките, на дървената пързалка. Ох, тая пързалка, все още си беше на мястото, децата все още се хлъзгаха по излъсканата ѝ повърхност. Тя и сега понякога спираше Да я погледа – не, не самата пързалка, очите на дечицата, които се спускаха така безстрашно по нея.

Тогава само тя стоеше уплашено пред пързалката, само тя не смееше да се спусне. А беше толкова просто. Изкачваш стълбичките, сядаш на лъскавата дъска и тръгваш. Толкова просто! Само тя не смееше, страхуваше се, все си мислеше, че ще се забие като пирон там долу. Веднъж майка ѝ се опита да ѝ помогне, изкачи се заедно с нея на стълбичките, държеше я усмихната за треперещата ръчичка.

– Ето виждаш ли колко е просто! – говореше тя. – Всички деца го правят, даже най-малките. А ти вече не си дете, ти си момиченце.

– Не, не! – крещеше тя. – Аз искам сама, маминко, сега ме е срам от тебе...

И на другия ден, разбира се, не посмя. И на следващия ден не посмя. И се реши точно тогава, когато бе дошла жената. Но Криста не я забеляза, видя я, когато всичко бе свършило. Изкачи се по стълбите, видя тая смешна височина, която тогава ѝ се струваше шеметна. Но сега вече знаеше, че няма път назад. Седна и полетя... От гърлото ѝ се изтръгна писък, отчаян в първите мигове, след това тържествуващ. Бе докоснала земята така лекичко, така неусетно, че просто не повярва на очите си. Огледа се нетърпеливо – дали някой все пак не е видял нейния подвиг? Никой от децата, разбира се, много важно, че някакъв фъстък се спуснал

по пързалката. Но жената я бе видяла.

Беше красива, възрастна жена с посивели коси. Сега Криста помнеше само черната ѝ дантелена блуза с висока яка. Помнеше очилата ѝ без рамки, с почти четвъртити стъкла. Гледаше я тъй, че Криста трепна.

– Браво, мойто момиченце! – говореше тя. – То било толкова лесно!

Говореше тъй, както би говорила майка ѝ. Криста гордо мълчеше, все още си спомняше е пламнали бузи как бе летяла по пързалката.

– Ела при мен! – каза жената.

Гласът ѝ беше толкова ласкав, че Криста веднага отиде. Жената я гледаше някак ненаситно, брадичката ѝ леко трепереше. Едва сега Криста усети, че става нещо странно, нещо страшничко може би. Жената взе малките ѝ ръчички в своите и лекичко ги погали. Изведнъж заплака, наведе се и започна да ги целува. Криста много се уплаши, поиска да побегне, но жената не я пускаше. Тогава изскимтя като кученце, изскубна се и затича. Дори не се обърна назад, когато най-сетне изскочи на улицата.

Тогава нищо не каза на майка си. Смътно усещаше, че се е случило нещо странно, нещо, за което не бива да се говори. Едва няколко дни след тая случка отново се реши да отиде в градинката. Но жената я нямаше. След това повече никога не я видя.

А ето че била жива. Сега Криста знаеше, че на тоя свят има една жена по-самотна от майка ѝ. И безкрайно по-нещастна от нея. И сигурно е била много горда тая сивокоса жена, щом никога след това не бе потърсила ни милост, ни обич.

А светлият облак на небето бе съвсем избледнял, тънка, прозрачна луна показваше връхчето си зад вето. Криста още не спеше, струваше ѝ се, че няма да заспи През тая нощ. И все пак заспа, когато в градинката насреща се обадиха първите птици.

3

Но сутринта Криста стана свежа и усмихната само с две едва забележими сенки под очите. И все пак не можа да заблуди съвсем майка си. Момичето дори се опита да изтананика нещо под носа си, нещо, което приличаше на „Дона е мобиле“, макар и не съвсем. После закуси прилежно чай и две рохки яйца, взе си чантичката и отиде на лекции.

Майка ѝ се повъртя из кухнята, въздъхна я взе телефона. Насреща веднага ѝ се обадиха.

– Ти ли си Донче?

– Аз съм, лельо Марийо.

– Донче, извинявай, но Тинка ми се вижда някак неспокойна и напрегната. Да не е станало нещо между тях?

– Не. Нищо.

– Сигурна ли си?

– Ами да, снощи бяхме тримата заедно. И всичко си беше съвсем нормално – лъжеше тя с малко напевен глас, по който нейната собствена майка винаги безпогрешно разпознаваше лъжите ѝ. – Защо питаш, да не ти се е оплакала нещо?

– Е, не, разбира се. Само дето ми наговори посред нощ, че Офелия не е обичала Хамлет.

Донка се засмя на телефона съвсем искрено, както се стори на Мария.

– Сашо може да бъде всичко на този свят, само не Хамлет. Пък да не говорим за Тинчето.

– Защо за Тинчето?

– Ами какво е според тебе Офелия, лельо Марийо?... Всеки я навива, както си ще... А опитай с Тинчето, ако си нямаш работа.

Мария помълча един миг – може би тия чавки се познават по-добре една друга.

– И все пак има нещо! – каза тя.

– Какво нещо?... Сашо работи много усилено напоследък. Той си е малко маниак в тия неща, това го казвам за хубаво. Мисли си, че ще направи кой знае какво. Не знам прав ли е, не е ли, но работата доста го е улисала. Той е много амбициозен.

– И смяташ, че Криста не може да го разбере?

– Нищо не смятам. Защото нищо не съм забелязала.

– Може пък аз да се лъжа – каза Мария. – Прощавай за безпокойството.

И затвори телефона успокоена донякъде. Сега пък Донка стана от мястото си и започна да се разхожда нервно – сред хола, в спалнята. И за да не се губи напразно времето, току подритваше нещичко с крак – я сутиенче, я изхлузен чорап, все едно че ги хвърляше с ръка там, където трябваше да си бъдат. Надали бе научила това шетане от баба си, но ѝ се виждаше много удобно. И когато напъха с крак чехлите под кревата, вече бе взела решение – трябва да говори със Сашо. Само дето не знаеше служебния му телефон, нито пък името на института. Няма как, трябва да отиде до Кишо.

Намери го там, където очакваше да го види – под трабанта. Тя го ритна по босия крак, Кишо се измъкна ухилен. Беше целият омазан в смазки, бялкаха се само очите му и зъбите донякъде. Не беше от хората, които се престарават с миенето на зъби.

– Всичко е готово! – каза той. – Довечера сме на „Щастливеца“.

– Само сме за „Щастливеца“ – измърмори момичето.

– Защо, какво е станало?

– Нищо не е станало. Но днеска нямам никакво желание да бутам кола.

– Няма да буташ – всичко е тип-топ. Само чистачките! – погледна я той виновно.

– Какво – чистачките?

– Свиха ми чистачките, това е! Нощес, по никое време.

– Ами чистачки тъй се крадат, бунак такъв! Защо не си ги свалил?

Ами отде да знаел, че има такива безсъвестни типове. Донка го погледна накриво, но нищо не каза – ще види друг път чистачки. Само взе номера на Сашо и се обади от един уличен телефон. Трябваше доста да почака, докато чуе гласа му – кой е?

– Аз съм, Донка – отвърна тя. – Как си?

– Екстра!

Тонът му беше наистина радостен, това я ядоса.

– Ами много хубаво. Искам да поговоря с тебе...

– Кога?

– Сега, ако можеш.

– Не, след малко съм при директора. Не може ли през обедната почивка?

– Добре, но тогава ще дойдеш у дома. През това време аз огладнявам.

– И аз. Но нищо – чакай ме към един часа.

Сашо затвори телефона и разговорът мигновено изчезна от мислите му. Други, много по-важни неща го занимаваха в тоя миг. Снощи неговият вуйчо наистина му бе подсказал една буква. И то най-важната – първата! Като знае човек две букви, всичко останало е въпрос на търпение и на справки. Просто гореше от желание да сподели всичко с Аврамов, но директорът имаше ведомствено съвещание тая сутрин. Няма значение, ще почака. Нищо не му бе казал досега за своето хрумване, нямаше кураж. Но снощи академикът му бе посадил крилца и сега той летеше с тях и се блъскаше от време на време в някоя стена като случайно влязла в лабораторията ластовица.

Аврамов му се обади едва към десет и половина. Младежът толкова се забърза, че дори забрави да почука. Новият директор стоеше прав пред отворения прозорец, якият му гръб почти закриваше гледката. Всъщност нищо не се бе променило навън. Само кулокранът бе изчезнал, но сградата си стоеше все тъй самотна в циментовата си голота, само с едни черчевета на прозорците в повече. След като Урумов го напусна, кабинетът цял месец стоя съвсем празен. Новият директор настояваше да си остане в стария кабинет. Но там бе тясно, а при него се устройваха съвещания, идваха гости. Урумов най-сетне се обиди – слушай, приятелю, аз не съм призрак, та се боиш от сянката ми? И Аврамов неохотно пренесе книгата си в просторния кабинет.

– Извинявай, че тъй нахълтах! – каза младежът. Аврамов се обърна, лицето му никога не бе изглеждало толкова сиво.

– Няма значение – измърмори той и се завърна зад бюрото. – Ужасно мразя тия глупави съвещания. Просто ме изтощават!...

Сашо не отвърна. Сам той обичаше съвещания, плуваше из тях като в топъл летен басейн. Винаги, когато разискваше и спореше, сякаш гълташе от кислороден апарат, дори пулсът му се усилваше.

– Сега се чудя как се е справял вуйчо ти – продължи унило Аврамов. – На тая възраст!

– Не съм го чул да се оплаква – отвърна младежът. – И досега си е работлив като катър.

– Виждал ли си го скоро?

– Снощи.

– И как е? – Лицето на Аврамов за пръв път се оживи.

– Много добре. И най-важното – изпълнен с надежда. Прочел нещо от Уитлоу, което му се вижда много синхронно. Сега се навива да му напише писмо. Интересуват го някои детайли, които всъщност са най-важното.

– Уитлоу ще му отговори, разбира се. Нищо че е Нобелов лауреат.

– Не е там въпросът, те се познават. Но вуйчо си мисли, че това, което не е казано, не е негово. В смисъл, че е известен секрет на института му.

– Какво му пречи да опита? – Аврамов съвсем се оживи.

– Така е! Аз четох статията му. Всъщност това не е статия, а изказване на някакъв техен симпозиум. Най-интересното е, че и неговото изказване е било посрещнато доста резервирано, да не кажа враждебно.

– Ами естествено! – кимна Аврамов. – Щом е синхронно с това на вуйчо ти.

– Просто не ми е понятна тая психика! – каза младежът озадачено.
– Разумът да се плаши от истината.

– Зависи каква е истината! – усмихна се Аврамов. – Не е приятно да научиш, че се готви да те заколи собственият ти син. Изглежда, че тая мисъл е непоносима за хората. И точно това искаше да използва оня приятел.

И внезапно Аврамов се досети за нещо, бръкна в чекмеджето на бюрото и извади оттам някакъв лист.

– Прочети това! – каза той развеселен.

Беше заявление от доцент Азманов. Съвсем накратко той съобщаваше, че моли да приемат оставката му, тъй като имал желание да постъпи в института по фитопатология. Мотиви: тоя институт отговарял много повече на профила на неговата научна работа. Между впрочем това беше вярно донякъде. Веднага след злополучното събрание той се бе заел с проблема за някои вредни вируси по растенията.

– Ясно! – каза кратко младежът.

– Какво е ясно? – Аврамов отново се усмихна.

– Ами ние му подрязахме всички възможности. За бърз възход, искам да кажа.

– И все пак трябва да признаем, че работи много упорито и прилежно през последните пет-шест месеца.

– Постигна ли нещо?

– Нищо! – призна Аврамов. – Ама съвсем пък нищо!

– Така, си мислиш! Сега ще получи много хубава препоръка от тебе. Забелязал съм, че некадърниците получават най-хубавите препоръки. Защото всеки гледа да се отърве от тях по някакъв начин.

– Да, прав си! – каза с досада Аврамов. – Наистина ще му дам добра препоръка! И не защото искам да се отърва от тая гадина, това не е най-важното! И с него, и без него – все това... А просто не знам как да ти обясня...

– Аз пък знам. Вие го наричате великодушие или нещо от тоя род. А всъщност то си е слабохарактерност.

– Не е точно така – отвърна кисело Аврамов.

– Така е!... А паразитите са паразити! Защо трябва да бъдеш великодушен към тях? Няма разум в тая работа!

Аврамов го изгледа продължително. На младежа се стори, че така понякога го гледаше вуйчо му – изпитателно и с мъничко недоверие.

– Харесваш ли пеперуди? – запита внезапно Аврамов.

– Пеперуди ли? Не съм се замислял по тоя въпрос.

– И все пак?

– Ами защо да не ги харесвам. Те са красиви.

– Да, но всъщност това са един вид летящи гъсеници. Би трябвало да ги избиваме.

– Без такива алюзии! – каза Сашо обидено. – Азманов не снася нищо освен лайна. За какво ти е такъв човек?

– Да върви по дяволите! – съгласи се Аврамов. – С препоръка или без препоръка – все едно. Ти всъщност за какво ме търсеше?

– Сега ще разбереш – каза младежът и лицето му светна и се оживи.

Така започна този разговор, а след един час атмосферата бе нажежена почти до бяло. Изолираха телефоните, заключиха входната врата. И се впуснаха като две яростни хрътки по следите на смаяната лисица. Не се чуваше никакъв лай, само удари с длан по бюрото, пискливи възклицания, охкане. И към един часа младежът едва не подскочи от мястото си.

– Господи, как забравих!... Ами аз имам среща.

– Сега? По обед? – попита недоверчиво Аврамов.

– Съвсем делова среща. Навярно кратка... Но трябва веднага да тръгвам.

След малко той вече тичаше към кабинета си. Свали в движение бялата манта, после вдигна слушалката и набра номера.

– Донче, ти ли си?

– Аз съм, говедо такова!

– Извинявай, бях на заседание. Веднага пристигам! – Той се засмя.

– Да взема ли един душ за всеки случай?

– Няма нужда – каза тя. – Аз съм ти приготвила тук!

– Горещ или студен?

– Зависи как ще го възприемеш. Хайде, тръгвай.

Тая работа не беше съвсем редовна, мислеше той, докато слизаше по стълбите. Никога не е хубаво, като те търси жена. За щастие едно такси бе спряло случайно пред института, така че той долетя по-бързо и от Хермес. Докато се качваше с асансьора, изведнъж го връхлетя споменият за оная зимна нощ, когато с мъка я бе довял до дома ѝ. Дали наистина бе толкова пияна, или повече се преструваше? Май че второто бе по-вероятно. Той си припомни с какво усърдие бе запълвала вкочанените му ръце с едрия си топличък бюст. Изведнъж го обзе някакво странно възбуждане, дори преглътна, без да иска. Не, не бива да мисли никога за това, все едно че не се е случило.

Все едно, но май че не беше все едно. Това той разбра още като му

отвори вратата, облечена в много тънка лилава блузка. Само дето лицето ѝ не беше много приветливо. Въведе го в спалнята си, макар че и в холчето имаше няколко удобни кресла. Тоя път леглото ѝ бе застлано, в ъгъла до стената бе седнало като малко човече жълто плюшено куче със сини очи. Беше се опулило право срещу него, едва не размърда уши. Донка го инсталира на своя инквизиторски стол, а самата тя седна на леглото си.

– Не ми е удобно тук – оплака се той. – Тоя стол е за педераста.

– Няма значение.

– Има значение!

– Това са дреболии – каза тя. – Имам хубава новина за тебе, глупчо.

Ще ставаш баща.

– Какъв баща? – не разбра той.

– Баща на отроче от неизвестен пол... Което твоята възлюбена вече носи в утробата си.

Известно време той я гледаше със замръзнало недоумение.

– Не може да бъде.

– Може! – каза тя. – Сега е в първия месец. Но няма значение и останалите ще отлетят като сън.

Хуморът ѝ беше мрачен, а лицето студено като зимна арктическа нощ. Той все още не успяваше да събере изплашените си мисли.

– Защо, не се ли радваш? – попита тя малко подигравателно.

– Я не се занасяй!... Кой ти каза?

– Криста, разбира се... Но това е медицинският факт, няма защо да си правиш илюзии.

Не си правеше – гласът ѝ бе съвсем сериозен. Той стана от идиотския стол и като зашеметен мина през стаята.

– Виждаш ми се много изплашен, малкият! – каза тя презрително. –

В края на краищата то не е в твоя корем... А в нейния.

– А Криста защо мълчи пред мен?

– Защо!... Ами ясно защо!... Криста е чувствително момиче. И навярно е предчувствувала как ще се озъбиш от радост. Искаш ли глътка алкохол? Имам само допел корн.

– Добре – каза той.

Тя извади от нощното си шкафче солидна, четвъртита бутилка с прозрачно като водка питие.

– Карай с бутилката – измърмори момичето. – Че ме мързи сега да търся чаши.

Младежът пое много голяма глътка, която опари гърлото му.

– Добре, разкажи какво знаеш – отвърна той с половин дъх.

И тя му разказа подробно какво се бе случило снощи след неговото излизане. Лицето му съвсем помръкна.

– Неприятно! – въздъхна той, когато най-сетне Донка свърши.

– Ама на всичко отгоре си ужасно невъзпитан! – каза тя ядосано. – Така ли се посреща първородното? И моят баща навярно е скърцал със зъби, когато е чул новината. Но благоприлично се е ухилил.

– Аз не съм лицемер.

– Ти си едно лайно! – каза тя сериозно. – Едва сега те разбрах.

– Нищо не си разбрала.

– Или имаш нещо против самата Криста? – запита тя подозрително.

– Хайде, не се прави толкова голяма приятелка! – каза той ядосано.

Но тя продължаваше да го зяпа тъй, сякаш го виждаше за пръв път. На лицето му се бе появила някаква странна гримаса на мизантропия.

– Аз те попитах нещо! – каза тя строго. – Всъщност това е важното. Всичко друго може да се поправи.

Сашо мълча дълго, все тъй намръщено. Донка дори си помисли, че не е чул добре, когато той внезапно отвори уста:

– Ако ме попиташ вярвам ли в любовта, или не вярвам – просто не знам какво да ти кажа. Но в едно съм сигурен – такова сериозно нещо като брака не може да лежи само на една гола любов.

– Там е цялата работа! – отвърна тя. – Защото точно оттук започват истинските предимства на Тинка. В сравнение с нея ние двамата с тебе сме като прасета.

– И тъй да е!... Но прасето може да живее само с друго прасе, не с лебед. Искрено ти казвам – понякога съм си мислил: не сбърках ли след оная нощ, когато за пръв път бяхме на вилата?

Един миг те се гледаха в упор – очи в очи, – дъхът им сякаш бе спрял. И тя изведнъж си представи с изсъхнало гърло как започват да хвърчат из стаичката блузки, полички, сутиенчета. В стаичката й, в празния апартамент, на високия етаж, на широкото като игрище ниско легло, на което току-що бе сменила бельото. Но това трая само мигове, тя успя да размаже с едрата си лапа неочакваното видение.

– Не те разбирам много добре! – отвърна тя. – Искаш да кажеш може би, че Криста не ти е достатъчна?

– Да, май че това е точната дума! – призна той унило. – Ние сме приятели с тебе и ще си останем приятели. Затова ще ти кажа точната истина. Аз съм, изглежда, от тоя... от рационалния тип да го наречем. В тия работи не мога да се самонавивам... И да се паля сам като някакъв

гимназист. Може би не ми стига въображение. С нея се чувствавам по-слаб, отколкото съм в действителност... А в теб например всичко ме предизвиква.

Отново нещо хвъркна пред очите ѝ, но тя го улови още във въздуха. Сашо все тъй седеше на своя неудобен стол, с леко приведена глава, съвсем омърлушен. Изведнъж като че ли ѝ стана малко жал за него, никога не бе го виждала така безпомощен и объркан.

– Не знам! – въздъхна тя. – Светът стана съвсем евтин и жалък. Всеки гледа да налага нещо по едро.

– Може и да си права – отвърна той.

– А на всичко отгоре тя те обича... Не разбираш ли поне това?

– Не разбирам – отвърна той тихо.

Донка го погледна изненадано:

– Как така не разбираш? Криста и да иска, не може да бъде друга. Тя е момиче със сърце, такива изобщо престанаха да се раждат!

Сашо въздъхна унило:

– Може би!... Но не мога да го усетя истински. Честна дума ти казвам! Навярно ми липсват сетива или нерви, или органи, не знам какво да кажа.

– Глупости! – отвърна тя.

– А може би изобщо не ме обича. Това е пък най-вероятното. Само си въобразява, че ме обича, за да не обиди себе си.

Кой знае защо, в тоя миг Донка усети някаква несигурност. Разговорът изведнъж ѝ стана неприятен.

– Не искам да те уча какво да правиш! – каза тя неохотно. – Само те моля да не наскърбяваш момичето. В никакъв случай! И при никакви обстоятелства! Ти знаеш, че поради разни причини тя е просто болезнено чувствителна. Не зная как би могла да го понесе.

Донка млъкна. Гласът ѝ беше толкова сериозен, че Сашо изведнъж се почувствува като мишка в капак. От тия телени капани, които след това се пхат в съд с вода, докато всичко свърши. Изпитваше някакво неприятно чувство на безпомощност или обреченост. Струваше му се, че не го е изпитвал друг път. Или само веднъж. Но от това никак не му стана по-лека, И след като излезе на улицата, той си поотдъхна, но тежкото чувство остана да го гнети през целия ден.

Вечерта, след като си привърши дневната работа, Сашо неохотно се запъти към „Варшава“. Едва сега разбра, че тая сладкарничка му бе омръзнала до смърт, че предпочиташе своите бели мишки пред познатите физиономии, някои от които му бяха станали просто досадни, като Кишовата например. Откакто бе станал частник, като че ли бе добил нещо еснафско в характера си, нещо дребно и неприятно. Вече печелеше някакви пари, а някъде ги криеше, продължаваше да си брои стотинките пред келнерите. И ето къде ги е криел, купил си трабант. Навярно сам не знаеше за какво му е тая кола, навярно едно куцо магаре много повече би му подходило на брадавиците.

За половин година той не бе завързал никакви приятелски връзки в института. Никакви освен с Аврамов, разбира се, но това, което го свързваше с Аврамов, си оставаше само зад стени на института. Какво правеше той навън, младежът даже не можеше да си представи. Къде ходеше – за него беше тайна. Може би си лягаше с птиците и се събуждаше с тях. Жена му и дъщеря му сега бяха в Швейцария, преди няколко дни Аврамов с вълнение му бе съобщил, че операцията на дъщеря му излязла много сполучлива, момичето било спасено. Но другите какво правеха, къде ходеха, с какво се занимаваха? Навярно беше ги поизплашил на събранието, сега като че ли се пазеха от него, а може би и страняха от него. Не беше чудно и да му завиждат, тъй като беше получил самостоятелна задача. Но никой не го попита какво работи, как вървят опитите му, има ли изгледи за успех, сякаш се плашеха, че могат най-внезапно да получат положителен отговор. Самите те говореха за риболов или ски, според сезона, за телевизионни програми или футболни мачове, за коли, за филми, за момичета, за застраховки, за данъци, за уроците на децата си, за игрите им, за всичко освен за биология. Изглежда, че биологията единствена не ги интересуваше. Играта с конкурсите бе минала, сега нямаше смисъл да се преструват на биолози. Имаше наистина пет-шест души, които мъкнеха цялата работа, това им беше достатъчно. Всичко друго можеше да свърши и техническият персонал.

Намери Кишо и Донка, увлечени в оживен разговор. Криста още я нямаше. И това не бе съвсем естествено, обикновено тя идваше първа. Сядаше с лице към витрината, зяпаше кой влиза и кой излиза, сама май че се забавляваше по-добре, отколкото с другите.

Кишо изглеждаше доста възбуден от своите монтьорски успехи,

непрекъснато бърбореше. Беше измил как да е лицето си, но ноктите му бяха все още черни, а пъпките надрели от самочувствие може би, че имат такъв талантлив стопанин.

– Пее като славей! – хвалеше се той. – И работи като часовник. Това не е трабант, а часовников славей или славеев часовник, както ви се хареса. След малко тръгваме за „Щастливеца“.

– Дума да не става! – каза неохотно Сашо. – Един щастливец на тоя свят, и ти искаш да го направиш нещастен.

– Тогава ще отидем с Дончето. Намират ли ти се някакви парички, мойто момиче!

– Засрами се най-сетне – отвърна момичето. – И си частник на всичко отгоре, трябва да си червив от пари.

– Охарчих се с колата – каза Кишо. – С последните левчета налях малко бензин.

Точно в тоя момент влезе Криста. Изглеждаше, както винаги, усмихната и леко възбудена, само погледът ѝ бе някак хладен и неподвижен. Направиха ѝ място да седне, тя предизвикателно сложи крак върху крак. Нямаше такива навици, обикновено седеше с прибрани колене.

– Ами защо не вземеш от оня дръвник! каза Донка. – Дължи ти две хиляди...

– Там е работата, че няма никакво намерение да ги даде.

– Ами ако се развалят автоматите? – запита Сашо. – Нали казваше, че няма кой друг да му ги поправи.

– Там е цялата работа!

И Кишо им разказа какво се бе случило. Най-сетне и той се усъмнил в своята непогрешимост – как може толкова месеца да не дадат никакъв дефект. И един ден отишъл на стрелбището, където били инсталирани. За свое учудване намерил там Дете Голомеше, нещо човърка в единия апарат.

– Какво е това Голомеше? – не разбра Сашо.

– Бе ти българин ли си? – ядоса се Кишо. – Криста, обясни му, моля ти се.

– Нещо като вундеркинд – каза Криста, без да го погледне.

– Невероятен! – въздъхна Кишо. – Ученик от последния клас на някакъв техникум... Пълно къосе. Като го погледнеш – с ниско чело, даже малко тъпичък.

– Цялата ви научно-техническа революция е такава! – каза Криста и заклати нервно крачето си. Едва сега Сашо забеляза, че бе маскирала бузите си с малко руж.

– Не, просто е гениален... Нали го видях как пипа. С истинско вдъхновение. А онова животно му плаща по няколко лева на ден.

– Загубен си – каза Сашо.

– Напротив, спасен е – обади се Донка.

– Предлагаш да го заколя?

– Няма нужда – каза Донка. – Работата е много по-проста. Ще му дадеш двеста лева, за да се изпари моментално. И без да им се обади – в Созопол ли, в Китен ли, където си избере. Само за един-два месеца, докато си прибереш парите.

– Ето това е идея! – възкликна възхитен Кишо. – Е, няма как, трябва да отидем до „Щастливеца“, да се почерпим.

Оказа се, че няма желаещи. Побъбраха тъй около половин час, после Донка първа си тръгна.

– Да те закарам с колата? – запита с надежда Кишо.

– Не, мерси, искам да глътна малко въздух.

– А вас?

– Ние сме горди! – каза Сашо. – От мерcedes нагоре.

Все пак отидоха да видят трабанта. Трабант като трабант, само дето целият бе покрит с керемидената екзема на замазките. И гумите му не бяха, разбира се, никакви гуми, можеше да се пързала с тях.

– Поне до къшето! – примоли им се Кишо. Беше ужасно нещастен, че никой не обръща внимание на колата му.

– Добре, карай до парка! – съгласи се най-сетне Сашо. – Ще слезем там.

Кишо потегли ухилен, изобщо благополучно ги закара до алея „Яворов“. Впрочем тая бивша алея, по която доскоро се разхождаха само влюбени, сега се бе превърнала в някакъв кошмарен аутобан, по който се надбягваха пийнали нехранимайковци. Така лошо вонеше на бензин, че те побягнаха бързо към парка, без дори да си вземат довиждане. По алеите бе тъмно, някъде шуртеше поливачка, катерички тракаха с ноктите си по кората на боровете. И все още имаше прегърнати любовни двойки, светът продължаваше да си живее. Само те двамата вървяха мълчаливи един до друг като старци, които са излезли да поразходят самотата си. И внезапно Криста пхна ръката си под неговата, никога не знаеш какво може да й хрумне на една жена.

– Защо мълчиш? Каж ми нещо!

– Какво да ти кажа? – измърмори той. – Като че ли се интересуваш от моите работи.

– А ти интересуваш ли се от моите?

– Какво има да се интересувам? Да не взема да те разпитвам за Софроний Врачански?

– Навярно си мислиш, че всичко започва и свършва с твоята биология.

– Горещо-долу така е... Особено пък за тебе!

– Какво искаш да кажеш? – запита Криста.

– Искам да кажа, че всичко знам – отвърна младежът. – Донка беше така любезна да ме информира навреме!

Криста спря поразена, Сашо имаше чувството, че ще се покатери от страх като катеричка по най-близкия бор.

– Това е възмутително! – възкликна тя.

И забърза напред. Сашо веднага я настигна, изравни крачките си с нейните.

– В края на краищата все пак някой трябваше да ми каже... Това не е само твоя работа.

– Само моя! – изкрещя тя.

Гласът ѝ просто звънтеше от ярост и възбуждение, никога не бе дозирал, че може да има и такъв глас. Той почака, докато се успокои малко, после тихо каза:

– Не знаех, че си такова зло женче.

– Такава съм! – каза тя рязко.

– Но аз не съм такъв. И искам да ме чуеш съвсем спокойно.

Той дори сам се учуди от своя безизразен глас. Не искаше да бъде така, но точно така излезе.

– Добре, слушам те.

– Всичко, което сме правили – продължи той неохотно – е било по взаимна воля и взаимно желание...

– Не е тъй, но нищо! – прекъсна го тя. – Карай нататък...

– Как не е тъй?

– Просто не е... Но ти си прав, разбира се, да мислиш така. Пък и аз съвсем не бягам от своята отговорност.

– Нито пък аз – отвърна той. – Отсега ти казвам, че ще приема всяко твое решение, каквото и да е то. Но ако ме питаш за моето лично мнение – това дете сега не ни е нужно.

– Защо? – попита тя кратко.

– А всъщност трябва много добре да знаеш! – каза той нервно. – Аз съм едва в началото на своята работа. Мене просто главата ми е пламнала. Всичко мога да си представя, освен как ще гледам дете.

– И аз!... Така че можеш да бъдеш спокоен.

Гласът ѝ беше съвсем категоричен, не приличаше на обикновена женска сръдня. Дори насън не очакваше такъв бърз и ясен отговор.

– Това няма да стане само с приказки – измърмори той едва чуто. – Но аз мога да уредя, каквото трябва.

– А майка ми?

Пак майка ѝ – изглежда, че всичките ѝ проблеми се събираха в тая думичка като в някакъв магически фокус.

– Това не е проблем... Ще ѝ кажеш, че отиваме на екскурзия за два дни. А всъщност ще ги прекараме на вилата.

– Добре – каза тя. – И колкото по-рано, толкова по-хубаво. Тоя кошмар трябва да свърши.

И млъкна. Млъчаха тъй чак до изхода на парка. Там бе много светло, в езерото плуваха два лебеда, толкова бяха свикнали един с Друг, че даже не се поглеждаха. Един от тях напразно се опитваше да клъвне кораво парче геврек, навярно не беше гладен, само си играеше. Минаха през подлеза и излязоха от другата страна на булеварда. И тук тя внезапно се откъсна от него, затича се и леко като зайче се метна в най-близкия автобус. Той остана като зашеметен на мястото си, с тъпо недоумение гледаше как изчезна от погледа му. И точно в тоя миг автобусът бавно се отдели от спирката. Знаеше, че ако се затича след него, ще го настигне. Може би и тя знаеше. Но той не се затича, продължи бавно напред. Не, не се чувствуваше облекчен, което очакваше. Усещаше някаква гнетяща пустота в себе си, която просто то смазваше. Мъчеше се да събере малко милост, малко ярост, поне малко негодувание, но не успяваше. Бавно, като мъгла, в ума се влачеха някакви разпокъсани мисли, нещо, което навярно се отнасяше до жените, до всички жени. Те са мили и добри, докато си мил и добър с тях. И стават зли като оси, щом ги настъпиш неволно дори и по малкия пръст. Мина през червената светлина на пресечката, милиционерът уморено му свирна. Автобусът отдавна бе изчезнал от погледа му. Тя стоеше сама на предната платформа и плачеше. Сълзите обилно заливаха лицето и, едва успяваше да ги изтрие с кърпичката си и с ръкавите. Мъчеше да събере мислите си, а не можеше. Мъчеше се да поукроти обидата, а не успяваше. Бавно, като мъгла, в ума ѝ се влачеха някакви разпокъсани мисли, навярно за него самия. Нямаше никаква нужда от неговото кавалерство, нямаше нужда от чувството му за отговорност. Имаше нужда само от една-единствена хубава дума, не повече. И дори не знаеше коя е думата, само усещаше, че не може да живее без нея. И понеже думата нямаше как да долети самичка, тя все тъй бършеше сълзите си, без дори да съзнава накъде я отвежда

непознатият автобус.

В къщи младежът намери майка си седнала пред телевизора. Даваха някакъв боксов мач, тя гледаше като хипнотизирана, и от увлечение от време на време повдигаше нервно крак, като куче, което препискава дърво.

– Добър вечер – поздрави той.

В първия миг тя едва го погледна, после изведнъж се вторачи в него.

– Какво ти е?

– Нищо – отвърна той.

– Вуйчо ти каза да му се обадиш, ако си дойдеш по-рано.

– Добре – каза той.

И отиде право в стаята си, макар че телефонът се намираще в хола. На телевизора оня с белите гащета фрасна с опакото на ръкавицата своя противник. Тя се почувствува удовлетворена, защото бе заложила точно на него своите симпатии. Досега губеше, да, добре го цапна. Публиката изрева възмутена, съдията предупреди нейния късокрак любимец. Мачът вървеше все по-зле, нещо глождеше като пращинка ума и, макар че не успяваше да го осъзнае. Най-после стана и без да почука, влезе в стаята на сина си. Той лежеше по гръб на леглото, погледът му блуждаеше някъде през отворения прозорец.

– Няма ли да се обадиш на вуйчо си?

– Утре отвърна той кратко.

– Защо утре?

– Нямам настроение днес. Имах някакви неприятности в службата.

– Може би точно за това те търси.

– Не е за това.

Майка му мълча известно време, втренчила в него ясните си студени очи.

– Много си амбициозен – каза най-сетне тя. – Ние не сме такива.

– Вие не сте – каза той. – Но навярно баща ми е бил.

– Баща ти беше човек на живота – отвърна тя. Него животът го интересуваше.

– А как е станал според теб от прост чирак един от най-добрите шивачи в София?

– Няма значение. Него животът го интересуваше, това е истината.

Майка му излезе. Какво, като е амбициозен – помисли той с досада. Това да не е порок? Светът е създаден от амбициозните хора, не от гуляйджиите и мързеливците. Амбиция плюс талант – това е всичко. А

той знаеше, че ги притежава и двете. И пак не можеше да се спаси от усещането за гнетяща пустота, което бе заседнало в него още край автобусната спирка.

Беше нощ, големи бели вълни летяха в мрака и заливаха опустелите плажове. Може би точно там бе загубил всичко. Да, навярно така бе станало. Сега си спомняше само, че имаше къпини край зидовете от шуплив камък. В зелената спокойна вода плуваха кучешки рибки. Деца събираха мидени черупки по брега, все още горещи от пясъка. Отегчено крещяха гларуси. Далече някъде в морето, в най-синьото море, почти на ръба на хоризонта, като призрак минаваше мъничък бял кораб. Той го гледаше от мокрия кей с ръждясали железни подпори и знаеше, че вече никога няма да го зърне. Сузи, Сузи, отчаяно, амбициозно момиче, захвърли тая проклетата цигулка, никога не ти е била нужна. Тя само погуби живота ти.

Това му говореше тая нощ топлото ревящо море, така внезапно събудено в спомените.

5

И насън не бе очаквал такава странна развръзка. Като всеки истински учен той не вярваше ни в съдби, ни в провидения. Според него всичко на тоя свят бе подредено като камъните, в простия селски зид – на пръв поглед хаотично, но винаги в някакъв строг, мъчно разбираем порядък. И навярно оттам идваше лъжливото усещане, че се е случило нещо случайно и неочаквано.

Академикът три пъти подред прочете писмото, макар че смисълът му бе съвсем простичък. След това извади от речника единствената дума, в която не бе напълно сигурен. Нищо в писмото не се промени, то си остана същото. В крайна сметка най-простите неща като че ли са най-непонятни, мислеше той. На пръв поглед най-просто от всички фигури е сферата – няма ни стени, ни ръбове, ни ъгли. Но именно за това е най-сложната и най-трудно се поддава на измерения. И когато една сфера докосне друга сфера, те прието остават непознати помежду си – толкова незначителен е контактът.

Писмото бе пристигнало вчера, но Урумов го загуби някъде между вестниците. И днес случайно бе попаднало под погледа му и той го отвори. Обикновено тъй става в живота, човек налита като сляп само върху бедите. Спа неспокойно тая нощ, но се събуди с чудесно настроение.

Някъде гукаха гълъби и това внезапно му напомни неделните утрини във Вършец, когато ходеше там през ваканциите. И тогава ставаше рано, стъпваше бос на голите хладни дъски, слушваше се щастлив за своите гълъби-преметачи, които сито се обаждаха на покрива. Тогава не свистяха гуми и не скърцаха зловещо автомобилни спирачки. Но тия звуци той изобщо не чуваше, особено когато имаше нещо на ума си.

И къде ли се губи това момче? Ангелина, която шумолеше нещо в кухнята, му бе казала, че ще дойде. Струваше му се, че всичко ще се превърне в реална действителност едва когато го научи и той. Защото може би само племенникът му на тоя свят бе напълно реална действителност. Но Сашо се бавеше, новината заплашваше Да изстине. От дете знаеше, че топъл геврек и студен геврек са две съвсем различни неща. И все пак, ако се замисли по-дълбоко човек, каква новина е това? Може би само една надежда и нищо повече. Най-сетне към осем часа навън се позвъни, академикът отиде сам да отвори. Сашо, гладко избръснат и свеж, го погледна внимателно. Или може би малко учудено. Толкова ли се бе изменило лицето му?

– Ти в колко ходиш на работа? – попита шеговито вуйчо му.

– Горедолу по това време.

– Не е ли малко късничко?

– Директорът случайно ми е приятел – засмя се младежът.

Влязоха в кабинета, всеки се разположи на мястото си. Младежът беше сигурен, че ей сега, след малко, ще чуе някаква хубава новина. Нямаше нужда от интуиция, видът на вуйчо му бе съвсем красноречив. Той бръкна в бюрото си и извади оттам лист хубава, плътна хартия.

– Прочети това!

Сашо взе писмото. Бе написано на официална бланка с изряден чист шрифт на пишещата машина. Буквите бяха светлосини и много приятни. Сашо най-напред погледна бланката – биохимическата лаборатория на Корнуелския университет в Щатите.

– Я по-добре аз! – каза нетърпеливо академикът. – Сам ща ти бъде по-трудно да се справиш с превода.

Сашо му подаде обратно писмото.

– Уитлоу не е ли в Корнуел?

– Точно тъй – отвърна вуйчо му. – Писмото е лично от него.

– Значи те изпревари все пак? – попита учуден младежът.

– Сега слушай внимателно! – каза академикът и зачете бавно:

„Уважаеми академик Урумов,

Преди няколко дни прочетох с голям интерес английския превод на вашата статия, отпечатана в списание «Простори». Фактът, че е напечатана не в научно, а в литературно списание, ни най-малко не омаловажи в очите ми нейната стойност. Даже напротив. Известно е, че съвременните учени са прекалено предпазливи и казват само част от това, което знаят или допускат. И предполагам, че нарочно сте избрали това списание, за да можете да се изкажете по-свободно. Искам да ви уведомя, че вашата статия ми направи изключително впечатление. И това не е случайно. Лично аз доста дълго време се занимавах с тоя проблем, предимно от гледна точка на биохимията, и тия мисли, които споделяте в списанието, никак не ми са чужди. Казвам това не за да оспоря приоритета на вашата хипотеза. Вие сте имали кураж да я публикувате преди мене, с увереност и категоричност, които ви правят чест. Може би ви е известно, че наскоро на симпозиума в Йел аз много внимателно подхвърлих на колегите някои мои наблюдения и опити в това отношение. Моите идеи бяха посрещнати доста враждебно, главно защото все още нямам достатъчно доказателства, макар че и тия, които имам, мъчно биха могли да бъдат оспорени.

Ето защо вашата статия така ме зарадва, Може би ние сме единствените на света, които споделят тая безумна идея. На мен ми са известни много добре всички ваши трудове, нашата информационна служба има нареждане да превежда всеки ваш ред. За съжаление тая ваша статия ми бе убягнала досега, защото ние естествено не следим литературните списания. И тая сигурност и вътрешна увереност, с която е написана, ми подсказват, че не всичко от вашия опит ми е известно. Аз ви предлагам, уважаеми господин Урумов, да продължим съвместно нашата работа при пълно зачитане на предимствата, които имате. Лаская се от мисълта, че моите специални познания по клинична биохимия ще допълнят вашия великолепен опит по микробиология и вирусология. Искам освен това да ви кажа, че Корнуелският университет в момента монтира уникална ултрацентрофуга, която може да изиграе решителна роля за нашите научни опити. И ако успеем, няма съмнение, че човечеството ще спечели за своето съществуване много повече от всяко друго откритие на нашата наука през последния век.

И тъй, очаквам вашия отговор. И понеже съм по-млад от вас, готов съм аз да направя първото пътуване до София.

С дълбоко уважение ваш: Харолд Уитлоу“

Урумов се облегна на стола си, високото право облегалo, тапицирано в тъмновинено кадифе, великолепно изразяваше тънкия му спокоен профил.

– Е, какво ще кажеш? – попита той предпазливо.

– Страшно е? – отвърна младежът.

– Кое е страшно? – усмихна се едва забележимо вуйчо му.

– Всичко е страшно, особено центрофугата!

Беше много възбуден, ноздрите му потрепваха като на хванато в капан малко зверче.

– И представи си, че е наистина уникална? Сега работите слепешката, главно това ви бави... Ти никога не си имал свестен материал... Ас тая центрофуга, кой знае, току виж, откриете вирус на рака. В човешкия организъм, искам да кажа... Това ще бъде като земетресение.

– И още по-страшно! – отвърна Урумов и внезапно усети някакви смешни момчешки тръпки по гърба си.

– Вуйчо, ти не можеш без биохимии като него... Макар де навярно си го изпреварил в тая област. И Флеминг нямаше да стигне до нищо, ако не се бяха намесили химиците.

– По принцип си прав – кимна академикът. – Но и Аврамов не е за подценяване.

– Кой казва!... Но не е лауреат на Нобелова награда.

– Фирмата не е най-важното, мойто момче.

– Как да не е важно? – едва не се ококори младежът. – С тая фирма ти ще ги изпотрепеш. Изведнъж ще ти се отворят всички врати. И всички опоненти ще почнат да се въртят като палета в краката ти. Академикът се засмя.

– На мое място ти как би постъпил с тях?

– С палетата ли? Един камък на врата – и в реката.

– Напълно в твоя академичен стил! – каза Урумов.

Но младежът сякаш не го чу, лицето му изведнъж загуби радостното си оживление.

– Вуйчо, а всъщност ние какво имаме насреща? Освен моите измишльотини в списанието, разбира се.

– Много добре знаеш какво!

– Искам да кажа – освен това, което досега си печатал.

– Аз доста отдавна не съм печатал – отвърна академикът. – Така че фактически той не знае дори половината от това, което съм постигнал.

Лицето на младежа отново се озари.

– Смяташ, че няма да го разочароваме, така ли?...

– Зависи какво чака от нас!

– Какво може да чака?... Ако съдя по неговото изказване...

– Не бива да съдиш по неговото изказване. В техния свят идеите се купуват и продават като вещите. Никой не вади на търг това, което не желае да продаде.

Младежът се замисли дълбоко.

– Мисля, че те разбирам – каза той. – А това означава, че за да не бъдем глупави, и ние трябва да купуваме и да продаваме.

– Всъщност тия работи мен лично не ме засягат – отвърна вуйчо му. – Нямам никакво желание да търгувам. Но като български учен длъжен съм да държа за името на нашата наука.

– А имаш ли нещо ново през последните месеци?

– През последните месеци чаках главно да ми зададеш тоя въпрос.

Младежът се смути. Вуйчо му бе прав, разбира се, едва сега разбира колко се бе изложил. И това беше напълно в характера му – всяка работа трябва да се гони докрай! И естествено не коя да е, а неговата собствена работа.

– Вуйчо, ако ме беше взел при себе си...

– Знам, знам! – прекъсна го академикът. – А не разбираш ли, че нарочно съм ви поставил на фланговете... Анибал може да излезе още веднъж прав.

Изобщо изглеждаше в добро настроение. И не само тая сутрин. Не знаеше къде е началото, но чувствуваше, че всичко в него се е възродило. Цялата му вътрешна енергия, която през последните години изтичаше през някакви невидими пролуки, сега отново се бе концентрирала в спокойни и сигурни действия.

След като Сашо си отиде, той се свърза със Спасов. Макар да беше още началото на деня, отатък се обади слаб, уморен недружелюбен глас – кой е?

– На телефона е Урумов – каза академикът.

– Кой Урумов? – А, вие ли сте, другарю академик? Много се радвам да ви чуя.

Но ни най-малко не се радваше, това личеше по тона му. Беше казал тия любезни думи с добре прикрита досада, макар и не докрай добре. Навярно отдавна с всички така разговаряше освен с по-големите

началници, разбира се. И защо, по дяволите, непрекъснато му се обаждаха, защо го питаха за неща, които изобщо не го интересуваха.

– Ще можете ли да ме приемате днес? – попита академикът.

– Днес? Драги Урумов, днес имам тъкмо две чужди делегации. Плюс официален обед.

Навярно на тоя обед щеше да направи най-добро впечатление. И главно с превъзходния си апетит. Но академикът си спести това предположение.

– Както ви е удобно – отвърна той. – Но се страхувам, че тоя разговор засяга именно вас!

– Мен ли? – запита недоверчиво Спасов. – Защо пък мен?

– Ами тъй ми се струва.

– И за какво става дума?

– Въпросът е малко секретен, другарю подпредседател. Но ако сте наистина зает, мога да поговоря и с някой друг!

Отговорът отгатък се забави само един миг. И през тоя миг Урумов сякаш виждаше своя племенник, който, раположен на креслото, беззвучно му ръкопляскаше.

– Добре, ще отворя едно прозорче за вас! – каза Спасов. – В три часа, съгласен ли сте?

– Напълно – отвърна Урумов и затвори слушалката, без да каже довиждане.

Той се наобядва с хубав, здрав апетит, после дремна малко на канапето си в кабинета. Но се събуди съвсем навреме, облече се грижливо и точно в три часа и пет минути влезе при секретарката. Както винаги, там владееше дремлива следобедна пустота, пепелникът бе съвсем чист, не миришеше на кафе, навярно си бе съчинил тия чужди делегации. Но обедът непременно се бе състоял, очите на подпредседателя бяха подозрително лъскави.

– Едно кафе?

– Не пия кафе – обясни той търпеливо.

– Да, кока-кола, разбира се.

Секретарката дори не си даде труд да му обясни, че нямат кока-кола. Самата тя предпочиташе плодови сокове.

– Напрасно ми се сърдите, академик Урумов. Аз имам най-добро разположение към вас. Обещах ви нов електронен микроскоп и ще го имате.

Урумов извади писмото на Уитлоу и му го подаде. Спасов само го стрелна с кръглите си далекогледни очи.

– Не си служа много добре с английски – каза той скромно.

– Добре, слушайте тогава.

И му прочете внимателно цялото писмо. Когато свърши, последва кратко мълчание, после Спасов възкликна:

– Ами това е чудесно!

Добре трениран глас. Но Урумов усети дълбоко в него това, което всъщност искаше да му каже: „Сега я втасахме!“

– Както виждате, фантомите може би ще оживеят – каза шеговито Урумов.

– Никога не съм се съмнявал – каза Спасов, – във вас, разбира се. И защо не, ако тия фантоми се окажат полезни? Човекът на науката не бива да има предразсъдъци... Кога получихте това писмо?

– Вчера.

– И свършено сте прав да дойдете веднага при мене. Аз ще запозная комитета, разбира се. Но отсега гарантирам, че ще ви бъдат дадени най-добри възможности... Кога мислите да го поканите?

– За края на август.

– Не е ли много рано? Би трябвало добре да се подготвим за тая среща. Защо да остане със съмнителни впечатления от нас. Може малко и да почака.

– Той може да почака, разбира се. Но проблемът не бива да чака. Вие си давате сметка колко милиони умират годишно само от рак.

– Да, прав сте, но не бива и да се излагаме. И да си помисли, че сме на опашката на световната наука... Ние имаме ли центрофуга например?

– Имаме един сепаратор... Прави отлична мътеница.

– Ето, виждате ли? – поклати глава Спасов. – И все пак си мисля, дали няма да се измамим?... Тия приятели нищо не дават даром... А тоя, щом се е засилил да идва чак в София...

– Уитлоу е много коректен човек! – каза Урумов хладно. – И отличен биохимик. Без него ще ни бъде много трудно...

– И все пак ще се справим, нали?

– С голямо закъснение, главно, защото нямаме подходяща апаратура. И никой няма да ни я продаде... А аз ви казах, от чисто хуманна гледна точка...

– Да, да, хуманна, разбирам ви... – измърмори Спасов. – Но това ние двамата няма да решим, друг ще се занимае... Сигурен съм, че ще се съгласи с вас... Макар че аз на ваше място...

Спасов направи многозначителен жест.

– Бихте издоили кравата до последната капчица, така ли?

– Точно така! – кимна Спасов и изведнъж потъна в някакви свои мисли, не съвсем радостни, ако се съдеше по лицето му. – И знаете ли какво? – обади се той най-сетне.

Урумов естествено не знаеше, но и Спасов не бързаше да му каже. Гладкият му като на момиче врат леко се зачерви от напрежение.

– Ще се наложи да ви възстановим на длъжността – изплю най-сетне камъчето подпредседателят.

– Защо?

– Ами не е редно да бъдете пръв в една наука, а друг да ви бъде началник.

– Какъв началник? Та той и сега ми помага в научната работа.

– И все пак не е редно.

– А не ви ли идва наум, че безпричинно ще го обидим? – каза сърдито академикът.

– Но това са висши държавни съображения. Той ще ни разбере.

– Няма да стане нужда! – отвърна категорично Урумов. – Тъй че си избийте от главата тая нелепа мисъл.

Като видя, че няма да сполучи с пряка атака, Спасов започна дълга обходна маневра. И съвсем напразно, разбира се, Урумов остана непреклонен.

Най-сетне академикът успя да се откачи от своя дотеглив събеседник, който съвсем бе забравил чуждестранните делегации и пиеше вече второ кафе. В къщи тон отново се залови да прегледа материалите на симпозиума. Очевидно в Йел Уитлоу бе останал съвсем сам и сега търсеше съюзници. И ненапразно ги търсеше навън – в собствената си страна, излежда, че нямаше никакви съмишленици. Към седем часа при него отново дойде Сашо – за новини, разбира се. Това, което академикът му разказа, напълно го удовлетвори.

– Всички посредствени хора са хитри – обади се младежът. – И всички хитреци са посредствени. Това е абсолютна, желязна зависимост. Видиш ли хитър човек, бягай от него – никаква работа няма да ти свърши.

– За какво намекваш? – не разбра академикът.

– Ами за тая плоска и жалка хитрост – да те прави отново директор.

– Наистина не ми стана ясно защо толкова се запъна.

– Ами ясно защо... Сега цялата тая афера ще получи публичност. И то неприятна за тях публичност... Представи си какво ще кажат горе, като разберат, че те е снел от длъжност едва ли не за некадърност... А

пък един световен учен и Нобелов лауреат ти дава всички предимства пред себе си.

Урумов усещаше сам, че това е наистина така. И все пак негодникът като че ли предизвикваше някакво съчувствие у него, почти до границата на състрадание.

– Спасов не е толкова лош човек – отвърна академикът неохотно. – Например не е завистлив, не е коравосърдечен, не е злонамерен. И защо всъщност един математик трябва да разбира от биология?

– Длъжността го задължава! – каза малко нервнo младежът. – А невежеството го прави безпомощен. Според мен той е един възпитан, любезен и наистина добронамерен некадърник.

– Та ти изобщо не си го виждал! – каза недоволно академикът.

– И дано съдбата никога не ме срещне с него! – отвърна с досада младежът.

– Да, но ще те срещне навярно. И ще му се усмихнеш много любезно.

– Толкова по-зле и за мен, и за съдбата!

– Не бива днес да си разваляме настроението с празни приказки – каза Урумов. – Ще ти кажа една проста истина, мойто момче. Никога не спори и не воювай с некадърници... Иначе ще се изравниш с тях.

– Не е точно така! – каза намръщен младежът.

– За съжаление точно така е... Те са ужасно витални, когато бранят интересите си. И много изобретателни в нанасянето на контраудари. Тъй че ще се оплетеш в една партизанска война, която непременно ще те погуби!

– Ти видя как аз воювам! – отвърна младежът. – С техните методи!

– Хайде да оставим този неприятен разговор! – предложи пръв академикът. – И да отидем да вечеряме някъде...

– Ами да отидем – съгласи се младежът и усети как сърцето му лекичко се сви.

Той нямаше тая вечер среща с Криста – и не по негова вина. Беше се случвало и друг път да не могат да се свържат, но винаги се намираха на своята вечерна явка – в сладкарницата. Той беше сигурен, че Криста и тая вечер ще отиде там. Но не беше сигурен дали сам трябва да го направи. Снощи се бе държал почтено, разбира се. Бе й казал това, което един сериозен мъж трябваше да й каже. Наистина не бе подскочил от удоволствие. Но и самата тя не изглеждаше чак толкова очарована. Какво искаше всъщност от него? Не може току-тъй да офейка под носа му, без дума да каже. Нека остане една вечер свободна – да поразмисли

малко, да потърси истинските вина.

И той отиде с вуйчо си. Докато крачеше по тъмните улици, сърцето му все още бе свито. Мълчаха и двамата. Вуйчо му е прав, разбира се. Сам той никога не бе се унизявал да спори и да воюва с нищожни хора. И сигурно така бе запазил себе си. В края на краищата още Христос го е казал: „Оставете мъртвите да погребват своите мъртъвци.“ Живите трябва да дружат с живи. Сега нека и тая маймуна прекара без него една вечер, та да разбере дали е хубаво. В края на краищата клин клина избива, няма друго спасение.

А през това време Криста наистина чакаше в кафе-сладкарницата с преbledняло лице, тъй като палеше цигара от цигара. Чувствуваше, че ще ѝ прилошее от толкова цигари, но упорствуваше, все по-нервна и неспокойна. Изпи един чай, след това втори. Сашо все не идваше. Не дойде нито Донка, нито Кишо. Прехвърли отново крак върху крак, помисли да си поръча коняк, но не посмя. Беше толкова нещастна, че всички, които влизаха вътре, подминаваха масата ѝ, макар че сладкарницата беше претъпкана. Най-после някакъв пиян глупак с палто като горнище на пижама седна край нея и се опита да я заприказва. Криста не издържа, стана и си излезе.

Чувствуваше се безкрайно обидена и изоставена. Никога досега не бе изпитвала това унизително чувство. И нямаше как да го изпита под бдителната закрила на майка си. Сега Криста бързаше към дома си, усещаше, че едва съдържа мъката и сълзите си. Дано тя си е в къщи, но да не разбере, да не усети, това е най-важното.

Майка ѝ наистина се беше прибрала. Едва ли не от прага Криста се хвърли в прегръдките ѝ и безутешно се разрида. Майка ѝ се досещаше каква може да бъде причината, но мълчеше, не питаше. Само леко я галеше по косата, чакаше да се успокои.

– Какво е станало, мойто момиче? – запита тя най-сетне.

– Тая вечер той не дойде! – изхлипа тя.

Ами естествено, какво друго!

– За пръв път ли?

– За пръв път – отвърна тя. – Съвсем за пръв път.

– И тъй да е, не бива да бързаш. Може нещо да му се е случило. Доколкото знам, той има ангажимент ти към вуйчо си.

– Не е това! – каза тя отчаяно. – Ако беше туй, щеше да ми се обади по телефона.

– А не ти ли минава през ума, че може да няма такава възможност.

– Как тъй да няма?

– Ако го е прегазила някоя кола например! – отвърна тя с лек укор.
– Или дори моторетка!

– Нее! – изплака момичето. – На него такива работи не му се случват.

И отново скри лицето си в прегръдката ѝ. Нищо, нека си поплаче, това е съвсем, съвсем неизбежно. Никога не е подминавала на тоя свят горчивата любовна мъка, най-горчивата от всички, най-безутешната. Нека плаче, може би това е хубаво. Щом е неизбежно, по-добре е да почне от дреболии. Ако наистина е дреболия. Но тя трябва да свиква, защото иначе ударът може да дойде внезапен и страшен, както бе дошъл при нея. И да я намери съвсем неподготвена.

Скоро Криста си легна. Вечерта беше много топла за началото на юни, лежеше отвита, малко поуспокоена. В кухнята равномерно и сънливо бръмчеше пералнята, майка ѝ обикновено переше вечер, след като си привърши всички други работи. Пък и нека я остави малко сама, да посъбере чувствата си. Но Криста не събираше чувствата си, събираше самочувствието си. Защо наистина трябва да прилича на всички тия глупави женски патки, които си въобразяват, че всеки мъж е единствен и в никой случай не може да се повтори. Всъщност единствена и неповторима е само тя и нейна та майка, разбира се. Всичко друго е безлично множество.

И той е някъде в това безлично и равнодушно множество. Така мислеше тя през тая задушна нощ, но когато на другия ден се срещнаха в бюфета на ректората, тя го различи само за миг в набъканата с момчета зала. Дватама се приближиха един към друг усмихнати и виновни, едва-едва враждебни, малко обидени – това е всичко. А иначе един външен наблюдател едва ли би разбрал, че между тях е назрял някакъв много лош цирей.

6

Не винаги денят се познава от сутринта. Днес утрото бе много сухо и топло, като в истински летен ден, целият квартал ухаеше на разцъфнали липи, обаждаха се гугутки, в кварталната градинка три бронзови момченца държаха някакъв грамаден шаран без опашка, който бълваше вода като луд, вместо да я гълта, както правят обикновено шараните. И небето бе съвсем ясно, непрозрачно, с усещане за порцеланова хладина. Но колкото и да е чисто небето, ако изведнъж изчезнат мравките, това

означава, че след няколко часа непременно ще завали дъжд. В апартамента, разбира се, нямаше ни мравки, ни мравуняци, така че Мария нямаше по какво да се ориентира. Пък и Криста шеташе из стаята в най-добро настроение, тъкмо прибираще багажа си. Вярно е, че се опитваше да изтананика нещо, което приличаше на „Дона е мобиле“, и все не успяваше. Точно тая подробност изпусна Мария, всъщност това бяха мравките. Криста сложи в четвъртитата чанта пижамата си, пантофките, някои тоалетни принадлежности. И три чифта гащички. Ето това бяха мравките, които Мария не видя.

– Майко, аз отивам! – обади се високо момичето.

Майка ѝ беше в банята, тъкмо бе натопила в леген с хладка вода домашна прежда.

– Не си закусила! – отвърна тя.

– Ще закъснея, майко, много те моля.

– Дума да не става! – каза категорично тя.

Криста се омърлуши. Може ли да обясни, че са ѝ казали да не закусва?

– Ами добре – отвърна момичето и потегли към кухнята.

Проблемът не беше много сложен, важно е всичко да стане незабелязано. Най-напред обели едното яйце, зави го в парче вестник и го пхна в чантата си. След това постъпи така и с другото яйце. Колкото до чая – защо пък да не изпие половин чаша? За чай нищо не са ѝ казали. Когато стана от масата, отново се появи майка ѝ.

– Вземи си шлифера – каза тя.

– Защо ми е шлифер?

– Не бъди лекомислена – каза майка ѝ. – Един шлифер няма да ти откъсне ръцете. А ако плисне някой дъжд?

Как да обясни на майка си, че и горещи камъни да падат от небето – все едно. През цялото време тя ще лежи във вилата, бяла като цвете, ранена, напоена с отвратителните миризми на дезинфекцията, които, дай боже, поне на другия ден да изветреят.

– Добре, майко – каза тя и откачи шлифера от закачалката в антрето. Беше доста износен шлифер, съвсем демодиран, тя изобщо не можеше да го гледа. След това целуна майка си, взе чантата и излезе.

– И да внимавате с тия ужасни коли! – обади се Мария, когато Криста вече слизаше по стълбите.

Часът беше девет и четвърт, точно навреме. Сашо я чакаше със своята дебелобуза кола на един от близките ъгли. Беше в тъмен костюм със светло поло, което отиваше много добре на малко мършавата му шия.

Като че ли бяха тръгнали за гражданското, а не за тая отвратителна болница. Двамата едва доловимо въздъхнаха, Сашо каза:

– Остави чантата отзад.

На изтритата седалка имаше още една чанта и мрежа с провизии. Криста зърна зелените дръжчици на череши, които стърчаха от един плик. Много ѝ се искаше да потегли една, даже повече. Беше чула за лакомията на бременните, но какъв смисъл да угажда на детето, което няма да го роди? Нека си яде сам тия глупави череши, тя няма да ги докосне. И тях, и всичко негово, та ако ще да ѝ прилошее от глад. Остави чантичката, където ѝ бяха казали, след това седна отпред. Колата бавно потегли.

– Как се чувствуваш? – попита той.

– А ти?

– Малко съм неспокоен. Макар че Димо е факир в тия работи.

Факир, който превръща едно живо съществуване в разпокъсана и мъртва плът. Криста замълча. И на двамата не им се говореше. Сашо усещаше, че трябва да ѝ каже нещо, да я окуражи, но просто не намираше сили. Нейният вид сякаш запечатваше устата му, макар че така хубаво се преструваше на спокойна. Слава богу, болницата не беше далече, след няколко минути колата спря пред входа ѝ.

– Знаеш къде ще те чакам – каза младежът. – Докато дойдеш.

– А ако не дойда? – запита тя едва чуто.

– Глупости! – отвърна той. – За толкова години не е имал нито един нещастен случай. Нито един! – повтори той твърдо.

Кой знае дали беше вярно, изобщо не беше го питал.

– Страх ме е – каза тя.

– Всички се страхуват – отвърна той. – Пък после забравят. Тони е направила досега десетина.

– Тони! – каза тя с отвращение. – Знаеш ли как ме успокои?

И тръгна внезапно към болницата, като зъзнеше. Младежът остана на мястото си леко объркан, може би бе забравил да ѝ каже нещо важно? Не, нищо не бе забравил, освен дето не я целуна. И как да я целуне, като тя бе потеглила така внезапно. Той продължи с колата и сви на първата пряка. Сега трябваше да се въоръжи с търпение и да чака. Това е всичко, другото ще остане лош спомен. Имаше някакъв вестник в джоба си, но му се струваше някак скверно да го чете сега, докато тя там ще си дере гърлото, от страх главно. И нека му бъде за урок тоя кошмар. Всичко се плаща на тоя свят и е глупаво човек да купува на цена, която нито може, нито желае да плати.

А наоколо животът си течеше все тъй делнично и обикновено. Някаква жена мъкнеше мрежа със спанак, деца от близкото училище се биеха с чанти по главите, мълчаливо и яростно, без да гъкнат. Между другото доста добре се прицелваха, само от време на време се чуваше – пух, пух! Малко черно котенце, което се бе покатерило на оградата, ги наблюдаваше със спокойно злорадство – така им се пада на тия теглячи на опашчици. Някакъв старик с бастун изскочи от близкия двор и разгони малките зверове.

Струваше му се, че не е минал и четвърт час, когато Криста внезапно се появи. Изглеждаше смъртно бледа, очите ѝ бяха като подивели. Той побърза да отвори вратата.

– Свърши ли?

– Свърши! – възкликна тя с ненавист. – Просто избягах.

– Как тъй – избяга?

– Ами тъй!... Те искаха да ме обръснат!

Надали друг път би казала тая грозна дума, но сега бе възмутена от дъното на душата. Сашо просто не можеше да повярва на ушите си.

– Та какво от това?

– Как – какво? Аз да не съм проститутка?

Той усети как за миг просто се задави от ярост. Но успя да се овладее все пак.

– А ти какво чакаше? Под прозореца да свири военна музика?

Те се ненавиждаха и двамата в тоя миг, макар че до вчера се бяха обичали или поне се бяха лъгали, че се обичат.

– Засрами се! – изшептя тя.

– Аз мисля, че ти трябва да се засрамиш! – отговори той сухо. – Ангажирах човека, той обеща да се погрижи за тебе като за никой друг.

Май че нищо подобно не бе обещал. Само бе измърморил с пълни уста във „Видинска среща“: „Не бой се, аз изгрибам по десетина тенджери на ден. Ще калайдисам и твоята, хич няма и да усети!“

– А защо не ми каза, че е толкова млад?... Как тъй ще ме бръснат пред него?

Това беше вярно, наистина. Но нито за това, нито за другото бе изскочила като вятър от операционната. Просто се бе изплашила. Просто бе побеляла от ужас, като бе видяла изварените във ваната инструменти. Дори насън не подозираше, че е толкова слаба и малодушна, че толкова малко кураж има в сърчицето ѝ, за което винаги бе смятала, че е голямо като море.

– Ти си ужасно безотговорна! – каза той, като все още не вярваше

съвсем, че всичко това наистина се бе случило. – На тебе човек за нищо не би могъл да разчита.

– А ти си просто нахален егоист! – отвърна тя.

И побягна по улицата. Той я настигна бързо с колата, но маневрата не успя. Тя се обърна и побягна в обратната посока. Той паркира бързо и затича след нея. Но точно на ъгъла на главната улица тя повърна, неочаквано и спонтанно като в сладкарницата преди няколко дни. Сашо спря нерешително. Тя скри лице в шепите си и изтича като сляпа, изчезна мигновено зад ъгъла. Сашо разбра, че е безсмислено да я гони повече, това означаваше да я засрами до смърт. Стоеше прав, с празна глава, не знаеше дори накъде да поеме. Котето на стобора го гледаше с примижали безучастни очи. Тия глупаци, хората, са такива, никога не знаеш какво могат да направят на тоя свят. Току виж, че запратил някой камък по него. Сашо най-сетне тръгна към колата си, котето се успокои. Никога не се бе чувствувал така зле, даже и при смъртта на баща си. Знаеше, разбира се, че в живота ще му се случат много беди и нещастия. Но не знаеше, че могат да бъдат толкова грозни и безсмислени. Влезе бавно в колата и именно тогава забеляза, че е забравила чантата си. Някак несъзнателно я отвори, може би от желание да се докосне до нещо нейно. Бяха пижамка на розови цветчета, пантофки, одеколон, четка за зъби. И три чифта гащички – бели и сини. Всичко му се стори наредено много прилежно, с някаква мила надежда може би, с увереност, че, ще прескочат тоя фатален праг. Но ето че нищо не прескочиха и даже напротив. Седна съкрушен на мястото си, потегли на задна скорост вместо на предна, но повече бели не станаха.

Криста се върна у дома си, без да разбере по какви улици е минала. Дори не плачеше, само хапеше до болка посинелите си уста. Майка ѝ излезе да ѝ отвори с позеленели пръсти, защото тъкмо боядисваше преждата. Видът на момичето не подсказваше нищо хубаво.

– Какво стана? – запита тя. – Защо се върна?

– Скарахме се...

Скарали се – явно при тях нещата вървяха зле. Като влязоха вътре, Мария запита колкото се може по-безразлично:

– И за какво се скарахте?

– За нищо – отвърна тя. – Просто се скарахме.

Беше ужасно бледа на всичко отгоре, погледът ѝ бе едва ли не трескав. Седеше неподвижно на мястото си, дори не мигаше. Изглежда, че не е било съвсем обикновено скарване, може би се бяха разделили. Тая мисъл като че ли ѝ донесе някакво смътно облекчение. По-добре да

мълчи и да не пита повече. В тоя миг Криста стана и се затича към банята. Когато се върна, майка ѝ каза:

– Май че не е само скарването...

– Не е – отвърна момичето с някакъв неузнаваем глас.

И подробно ѝ разказа всичко, което се бе случило напоследък. Не гледаше в майка си, говореше тихо и монотонно, от време на време си поемаше дъх, сякаш изкачваше някаква безкрайна стръмнина. Тоя път не скри нищо. Но го разказа така, както сама го разбираше и чувствуваше. Сашо не беше представен като Синята брада, в разказа ѝ прозираше по-скоро някакъв безсърдечен и студенокръвен тип, който не се интересува от нищо друго освен от себе си.

Мария дълго мълча, макар че нищо от нейния външен вид не издаваше чувствата ѝ. Сега тя разбираше, че от всичко най-важно е да запази спокойствие – поне пред дъщеря си. И заради нея.

– Нищо страшно не е станало! – каза тя най-сетне. – Важното сега е да се съвземеш. И да не извършиш нещо непоправимо.

– Маминко, не искам да остана тук!... Нека отида някъде. Искам да съм сама, да поразмисля.

– Не е проблем... Най-малкото – ще те пратя при леля ти.

– Добре – каза тя.

Но не беше чак толкова добре – там в никой случай нямаше да бъде самичка. Леля ѝ се забавляваше с нея като с коте.

– Една седмица, да речем, докато се съвземеш. При твоето положение една седмица не е нищо.

– Да, майко.

– А сега иди да поспиш.

– Не ми се спи.

– Нищо, че не ти се спи, трябва да си починеш. Вземи от моите приспивателни. Половин хапче.

Криста отиде в спалнята. И без това нямаше друг изход. Нима можеше да чете нещо или да отиде на кино? Все пак много ѝ олекна, като разказа всичко на майка си, чувствуваше се съвсем друг човек. Животът не ѝ се виждаше вече така безизходен и трагичен. Само майка ѝ можеше да бъде така истински добра, така благородна. А ако успее и да заспи – какво по-хубаво!

Щом остана сама, Мария се залови за телефона. Юлияна щеше да дотича веднага, не се съмняваше в това. Сестра ѝ като че ли обичаше своята племенница повече от собствената си дъщеря. Може би защото Криста и физически приличаше повече на нея. И Мими не беше едра, но

имаше мъжки характер, мъжки уши и още по-мъжка професия – главен технолог на една от винарските изби в окръга. Мария просто не разбираше как сестра ѝ се бе съгласила да завърши такава шантава специалност. Не беше работа детето ти да се връща всеки ден, вмирисано като някой каруцар от сточната гара.

И успя да се свърже с Юлияна едва към обед. Поговориха няколко минути, сестра ѝ обеща да тръгне веднага. Имаха обща кола с Мими, но по-често я караше майката. По професия беше архитект-реставратор, ходеше из целия край, без кола не можеше да диша. А Мими имаше непрекъснато неприятности с КАТ, химикалът в балончето позеленяваше още преди да го е помирисала.

– Довечера към осем съм при тебе – каза Юлияна. – Ти само внимавай да не ни отлети пиленето.

– И да иска – не може горкичкото – отвърна Мария. – Оскубали са му всички перца.

– Не вярвам! – засмя се Юлияна. – Не сме дип за скубане.

Права беше, поне за себе си. Юлияна най-безцеремонно бе изпъдила мъжа си, някакъв бивш царски офицер, който ставаше нощем да ѝ пребърква чантичката. Играеше лошо покер, не плащаше, бяха го изолирали от всички карета в града, едва успяваше да се вреди за белот със старците в кафенето. Но когато една но Велизар ѝ задигна семейните пендари, тя кипна и изпъди, без да му иска обяснение. Тогавя Мими беше още дете, скоро го забрави, единственото, което ѝ остана от бащата, бяха месестите му уши, заради които не смееше да се погледне в огледалото като момиче, сега май ѝ беше все едно, на тоя свят я интересува, само нейните винени сортове.

Но Юлияна пристигна в шест вместо в осем час сякаш се бе надбягвала със самолетите. Мария бей още на своите курсове, отвори ѝ Кристиа. Леля ѝ се беше ухилила тъй, сякаш идваше на кръщавка.

– Ела да ми помогнеш! – каза тя все още задъха на от стълбището.

– Какво да ти помогна?

– Ела, не питай!

Беше донесла подарък на гладната си софийска фамилия половин печено агне и две стъкла вино в еднолитрови стъкла от олио, така яко запушени, че вечерта едва ги отвориха.

– Агнето беше горещо, като го взех – говореше леля ѝ оживено. – А виното ти го изпраща Мими. Казва, че такова вино не пиели и министрите. Искаш ли да го опитаеш?

Не искаше. Леля ѝ се разположи свойски. Понеже много пътуваше,

навсякъде се чувствуваше като у дома си. Пък и наистина не беше разревожена, не се преструваше. Енергичната ѝ природа, най-енергична между Обретеновите, винаги се радваше, когато нещата се усложняваха и потърсеха нейната помощ. Приличаше съвсем на майка ѝ, макар че беше две години по-млада. Но лицето и имаше много по-властен израз, изобщо представляваше истинска издънка на стария възрожденски род.

– Тогава пък да закусим! – каза тя. Това не е агне, това е мляко. Тъй хубаво ми миришеше, докато препусках насам, че едва не ми прилоша.

– Не съм гладна – отвърна момичето.

– Е, тогава седни да погледаш.

Юлияна се зае с апетит за агнето и както го почна, имаше вид, че ще го довърши сама. И то за някакъв си половин час.

– Според мен агне трябва да се яде студено – говореше тя. – Особено кожичката, дето е била потопена в соса... Ето виждаш ли, това желираното. Който разбира естествено.

След няколко минути Криста вече гризеше препечено кокалче, добре овалано в соса. Леля ѝ беше права, наистина бе дяволски вкусно, не приличаше никак на тия дръгливи агнешки плешки, които майка ѝ понякога печеше на кварталната фурна. От време на време леля ѝ я стрелваше незабележимо с поглед, но не продума нищо за девическите ѝ грехове.

– Хич не усетих кога пристигнах – каза тя. – Чудесен път. Ти ходила ли си в Розовата долина?

– Ами, разбира се, с теб при това.

– Искам да кажа – когато цъфтят розите?

– Не, никога.

– Оооо, чудно е! – проточи тя едно „о“, дълго, розово и сладко като цариградски локум. – Заслужава си да седнем още в тъмно и да бъдем там на разсъмване. Такава гледка не се забравя.

– Ами да станем! – каза Криста възбудено. – Аз съм готова!

– Добре, но ако се събудиш сама. Нашата баба казваше, че е грехота да се будят деца.

– Ами разбира се, че ще се събудя.

Тъй че на другия ден тръгнаха едва в шест. Мария ги изпрати до колата, една съвсем новичка лада. Изглеждаше много спокойна, но Юлияна познаваше добре сестра си. Нещо в нея сякаш се късаше в тоя миг, устните ѝ бяха съвсем побелели.

– Много внимавай по пътя! – каза Мария тихо.

– Бъди спокойна. И както виждаш, на детето му няма нищо.

А през това време детето грижливо пъхаше куфара си в багажника. Изглеждаше възбудена и оживена, сякаш треската на пътуването бе заличила всичко друго. „Дали пък не е лекомислена?“ – помисли Мария с недоумение. Като че ли само това не би могла да очаква от нея. Така или иначе, но Криста си бе спала спокойно цялата нощ, докато тя позадрема едва към четири. И сега не даваше вид, че ѝ е мъчно за раздялата с майка ѝ. Разположи се удобно на предното място, видът ѝ издаваше нетърпение. Тия млади хора, като седнат в кола, като че ли забравят себе си. Леля ѝ запали мотора, всички размахаха ръце, колата тръгна. Все пак момичето пусна една сълзица, макар и в последния миг – толкова малка сълзица и толкова огромна надежда за майката. Само след четвърт час ще забрави всички лоши мисли, всички тежки предчувствия. Глупаво малко коте, може би не съзнава какво точно се е случило. След миг ладата изчезна от очите ѝ. Въпреки ранния час шосето, което излизаше от града, беше много претрупано главно от тежки машини, които бълваха непоносимо задушлив дим. Но като минаха разклона за варненското! шосе, пътят изведнъж се изчисти, утрото блесна през стъклата с цялото си сияние. Сега Криста изведнъж се умълча, израз на безпокойство и загриженост легна върху лицето ѝ, то като че ли съвсем се смали, заприлича на муцунка на уплашено коте. Това малко и глупавичко семейно съкровище! – мислеше Юлияна с нежност. Тая последна деликатна издънка на толкова дълъг род от силни и храбри жени. Какво ли не бяха видели нейните малки прабаби: кървави брадви, глави, които се търкаляха от дръвниците – глави на мъжете им, на братята им, на бащите им. Какво знаеха тия деца, нищо не знаеха! Каква мъка и какво нещастие бяха видели?

– Хей, момиче, горе главата! – обади се леля ѝ.

– Нищо ми няма! – отвърна обидено тя.

– Мене не можеш да ме излъжеш... Забрави тая София, няма смисъл сега да мислиш за нея.

– Мъча се! – каза тихо момичето.

– Слушай какво ще ти каже леля ти. Ако разбереш, че си виновна поне наполовината колкото него, ще ти олекне изведнъж!

– Аз да съм виновна? – попита учудено момичето.

– Хайде, да речем, че не си... Но просто помисли си го, тебе несправедливостта те измъчва!

– Той е чисто и просто един егоист! – каза тя мрачно.

– И тъй да е, не е чак толкова страшно. Има и несъзнателни егоисти, просто не знаят какви са.

Колата вече свистеше с гумите си по острите сер-пантини на Гълъбец. Тука пролетната зеленина бе съвсем прясна, сякаш току-що разлистена, отвсякъде цър-цореше вода, миеше оголените светли корени на буките.

– Ще ти разкажа една история! – проговори леля й. – Сигурно си чула за своята прабаба Тина, тая, дето пристанала на Ковача.

– Знам нещичко – отвърна момичето.

– Като избухнало въстанието, дядо ти, разбира се, отишъл с комитите. Оставил жена с три дребни деца. И сам загинал някъде около Клисура, ще минем след малко оттам. Като разгромили въстанието, турските орди плъпнали по селата. И всичко българско – под брадвите! Късно се сетила баба ти, нямало вече къде да бяга. И тогава се скрила не другаде, а при турския бей – той бил господар на селото, всички хубави имоти били негови. Но имал някаква слабост към нашата прабаба.

– Знам – каза кратко момичето.

– Избягала при него с трите деца, помолила го за милост. Беят бил добър и умен човек, решил да я опази. Но в такова смутно време ордите и бейовете не признавали. Нахлули и в неговите сараи. Беят разбрал, че няма как да я оварди, зверовете щели да обърнат всичко, но ще я намерят. Изглежда, че някой я бил наклеветил.

– Българин – каза тихо момичето.

– Може и българин да е бил. В последния миг на бея му хрумнало как да я скрие. Понеже била съвсем дребна, завил я в един месал, сложил я като възглавница зад гърба си на миндерлъците. Башибозуците нахлули, всичко наопаки обърнали, но да погледнат зад гърба на бея – не се досетили. Тогава извели трите й невръстни деца на двора и едно по едно ги посекли. Тина слушала как децата пишат, как тъпо удрят брадвите по крехките детски шии. Но мълчала, не се обаждала.

И Юлияна замълча, с опитна ръка водеше колата по завоите.

– Боже, как е възможно! – промълви поразена Криста. – Тя е била... тя е била...

– Не бързай! – каза сухо леля й. – Нарочно ти разказах тая история... Човек е била нашата прабаба, това е истина... Защото е носела дете в себе си. И е знаела, че ако гъкне, ще отиде и то... И сега ние с теб нямаше да се возим с тая хубава кола по тоя път.

Криста мълчеше, леля й малко нервно натискаше газта. Скоро излязоха на превала. И като започнаха да слизат, сякаш попаднаха в някакъв друг свят. От дясната им страна се диплеха безкрайните синьо-зелени гънки на Средна гора, така притихнали и спокойни, сякаш на тоя свят

никога не е имало ни беди, ни нещастия.

– Хайде, да не мислим днес за тъжни неща! – каза Юлияна като че ли самата тя малко разкаяна. – Нали е много хубаво?

– Да, лельо...

Минаха Козница, колата се надвеси над долината. Някъде около Розино Юлияна зави по тесен коларски път, ладата плавно се залюля върху ресорите си. Изглежда, че беше идвала и друг път, караше много уверено, сякаш знаеше точно къде отиваха. Скоро потънаха в розовата пяна на градините и спряха. Криста гледаше и не смееше да помръдне. Тя не обичаше розите, както обичаше малките планински цветенца в нежни, размити тонове като дивите теменужки, незабравки, лютичета. Розите ѝ се виждаха някак прекалено разкошни, натруфени като богата, пищна жена, твърде ароматни за чувствителното ѝ обоняние. Сега тя гледаше това море от цветя, без да мигне, по-скоро потресена, отколкото очарована. Над тях се издигаше малък скат, целият в гюлови градини, приличаше на гигантска цветна вълна, която заплашваше да връхлети върху тях и с масата си, и с гъстия като съсирек аромат.

– Нали е знаменито? – попита с искрено въодушевление леля ѝ.

Но момичето все тъй мълчеше и гледаше като несвястно.

– Много са! – каза то тихо. – Ужасно много...

Струваше ѝ се, че се намира в някаква грамадна танцова зала, набъкана човек до човек и плът до плът с едри, породисти жени, до една проститутки. Мирисът на тяхната розова плът просто я зашеметяваше. Малко озадачена от мълчанието ѝ, Юлияна най-сетне откъсна поглед от гледката. И веднага възкликна:

– Какво ти е?

– Какво да ми е?

– Ами ти си червена като лале... Прилоша ли ти?

Криста неволно се пипна по бузата – беше съвсем хладна и гладка.

– Не знам – каза тя. – Мъничко ми се гади.

– Да нямаш алергия към цветята?

– Мисля, че не...

– А може би е някакво отражение. Аз как ти се виждам?

– Съвсем обикновено.

– Я да вървим! – каза леля ѝ разтревожено. – Тука не е за тебе.

Тя ловко обърна колата и скоро двете жени излязоха от розовия облак. Но силната миризма все още ги преследваше, въпреки че ауспухът обидено бълваше дим. Леля ѝ се обърна да я погледне. Отново бе станала такава, каквато си беше – бяла, дори малко бледичка, като че ли

уморена и посърнала в тоя миг.

– Вече нищо ти няма! – каза тя учудено. – Ами ти си била ужасно чувствителна. Я ми обясни какво ти стана?

– Не знам – каза момичето. – Само си помислих за миг дали не съм омагьосана.

– Може пък да си омагьосана – каза загрижено леля й. – Но нервите ти май не са за тоя свят.

Колата отново излезе на шосето и така стремително полетя по него, сякаш бягаха от дяволи. Да, наистина и розите могат да бъдат страшни на тоя свят, когато са много. Скоро влязоха в Карлово и се отбиха на бензиностанцията. И докато чакаха ред, леля й измърмори неохотно:

– Питала си за баба си... А тя живее тук, в Карлово.

Момичето едва не се изплаши.

– А защо тук?... Не е ли софиянка?

– Софиянка е, разбира се... Даже има малък апартамент към Зоологическата градина. Но в него се настани синът й. Тука имат стара къща, господинът казва, че тоя климат е много по-добър за нейното здраве. И за неговото здраве не е лош, но той предпочита да си живее в София.

Криста замълча, но когато излязоха от града, тя отново запита:

– Сигурно е много самотна. Ако няма никакви други роднини.

– Изглежда, че няма... Пък и кой се интересува от стари жени.

– А от какво живее?

Била учителка. И, слава богу, получава някаква малка пенсия. Къщата им била голямка и доста запазена, така че можела да даде стая-две под наем, да си подсили дохода. Но била много саможива...

– Нещастна, искаш да кажеш! – прекъсна я с горчивина момичето. – Май че трябваше да я посетим.

– Не сега! – отвърна мрачно леля й. – Пък и не знам дали изобщо трябва... Старите хора, като потънат в някаква забрава, по-добре да не ги подсещаш, че има и друг свят.

„Нещастна, много нещастна! – мислеше момичето. Може би най-нещастният човек в нейния род, най-самотният, най-изоставеният.“ Ако събере кураж, може би ще отиде, ще я види. Но надали би събрала кураж. Лицето й сигурно е заприличало на стара паяжина, очите – на угаснали вългени. Колата леко бягаше по стръмните завои към Калофер. Още никой не знаеше, че в това малко, притиснато в гънките на планината градче след десетина дни ще се реши съдбата на всички. Отминаха го, без да спрат. И защо да спират, като нямаха там никакъв близък, дори никакъв познат човек.

След като реши, че трябва да вземе всичко в ръцете си, Мария се поуспокои. Нейните собствени несполуки в живота никак не бяха сломили силите ѝ, особено ако трябваше да защити детето си. Бе го отгледала и възпитала съвсем сама, досега никой не бе успял да го одраска дори с нокът. Пък и кой ли би сторил зло на това дребно момиченце с плахи очи и две бледосини джувки на късите си плитчици. Учителите ѝ лепяха шесторките дори без да я питат. Една малка усмивчица на признателност можеше да направи светъл най-сивия и безрадостен ден.

Мария не се съмняваше в силите си, съмняваше се само в смисъла на целите. Какво всъщност трябваше да постигне? Ето това не знаеше!... Щастието на дъщеря си? Но в какво се състоеше то? Беше безпомощна да отгатне. Нейните баби бяха съвсем на ясно по тия работи – щом забременее мома, трябва веднага да се ожени, тъй че детето да се роди горе-долу по сметките на съседите. Но дълбоко в себе си Мария не беше сигурна, че това е най-добрият изход. И може би недовиждаше в цялата тая история собствения си майчин егоизъм, единствения най-чист на света. Тя просто се страхуваше да не загуби дъщеря си, да не остане съвсем сама на тоя хладен и недружелюбен свят.

Още на другия ден потърси човека, който според всички заслужаваше най-голямо доверие – вуйчото на оня млад нечестивец. И на телефона наистина се обади приятен мъжки глас, малко тих, но много любезен. Тя се изненада в себе си, не го очакваше от един толкова важен и известен академик. Съвременните хора просто не умеят да бъдат любезни, поне колкото бащите си, самото време ги прави някак припрени и нетърпеливи.

– Господин професоре, на телефона е майката на Криста.

– На Криста? – попита професорът леко учуден. – Много се радвам.

Изглежда, че наистина се радваше, не заради самата нея, непознатата жена, а заради Криста навярно. Но и това бе много хубаво.

– Мога ли да дойда за малко при вас?

– Ами разбира се. Когато ви е удобно.

– Бих предпочела веднага – каза тя.

– Да не се е случило нещо неприятно?

– Не мога да ви обясня по телефона.

– Добре, заповядайте... Ще ви чакам – отвърна той.

И така, за пръв път след цяло десетилетие може би, в кабинета на

академик Урумов влезе непозната жена, наистина немлада, дори в неговите собствени очи, но хубава и приятна. Седеше в по-далечното от двете кресла, коленете ѝ бяха прибрани, краката леко скръстени на глезените. Нямаше нужда да казва, че е майката на Криста, той го бе разбрал от пръв поглед. Мария нямаше никаква представа колко печелеше с това в очите му. И може би по съвсем друг начин би я видял, ако не познаваше дъщерята. Много мила жена, деликатна и малко стеснителна. Това бе първото му впечатление. Навярно Мария би се учудила, ако можеше да надникне в мислите му. Бе свикнала да мисли за себе си, че е чисто и просто деловита и енергична жена. Несъмнено умна и интелигентна – бе прибавил към всичко друго след половин час. Но началото на самия разговор бе много остро и шокиращо.

– И с какво мога да ви услужа? – запита той.

Наистина бе готов да услужи с всичко, което бе по силите му.

– Точно вие – с нищо за съжаление. Исках само да ви кажа, че ни очакват приятни или неприятни събития, зависи как ще ги оцените.

– Във връзка с нашите деца? – попита той, без да очаква нищо особено.

– Да, във връзка с тях. От лекарски преглед се е оказало, че Криста е бременна. Но това никак не се е харесало на вашия племенник.

Академикът трепна едва забележимо и се облегна назад. Мисълта му усилено работеше, на една вълна при това, на която никога не се бе упражнявала.

– Само детето ли е проблемът? – запита той най-сетне.

– Изглежда, че не – отвърна тя.

– Лошо, ако е така – каза той едва чуто.

Наистина не очакваше такава новина, тя бе извън мислите му. И в крайна сметка извън жизнената му практика. Само веднъж неговият покоен зет бе пристигнал у тях доста пиян, с дамаджана домашно вино и суджуци от дива свиня, за да извести, че му се е родил син. Самата бременност за него бе останала неизвестна.

– Аз съм виждал няколко пъти дъщеря ви – каза Урумов. – Тя е прекрасно момиче. И не мога да си представя, че някой може да бъде на друго мнение.

– И аз – като майка, разбира се.

– И според вас – какво се е случило?

Тогава Мария му разказа всичко, което знаеше. Мъчеше се да се придържа към фактите, да не му натрапва собственото си мнение. Но като се придържаше само към фактите, тя сама не разбираше в какво се

състои вината на младежа и каква помощ всъщност търсеше от вуйчо му. Урумов я слушаше много внимателно. Когато най-сетне свърши, той стана и излезе на вратата на хола.

– Ангелина!

Сестра му сякаш изскочи безшумно като хлебарка изпод бюфета.

– Ангелина, направи, моля ти се, две кафета.

– Сега – каза сестра му.

– Нямахме нужда от кафе – обади се неловко Мария, когато той отново седна на мястото си. – Аз пия много рядко кафе.

– И аз. – Той погледна към вратата и добави с понижен глас: – Може би знаете, че е майка на Сашо. И ми помага на домакинството.

– Да, знам – кимна тя.

Той се усмихна едва забележимо.

– Тъй, че е редно да я видите. В края на краищата с нея ще ставате роднина, с мен – по-малко.

– А тя знае ли нещо? За връзката им, искам да кажа.

– Почти нищо.

– Така е по-добре.

– Мисля, че напразно се страхувате. Според мен Сашо е много почтено момче. Аз не допускам, че...

– Не бива да ме разберете криво! – прекъсна го малко нервно Мария. – Не става дума за почтеност. Тя е достатъчна, наистина, за да се роди дете. Но съвсем не е достатъчна за един истински брак.

– Да, разбирам! – каза академикът.

Той помисли малко, после добави:

– И все пак трябва да поговоря със Сашо. Струва ми се, че цялата тая история е някакво глупаво недоразумение.

В тоя момент влезе Ангелина с кафето. Носеше го в изящен японски сервиз, който покойната му жена вадеше в много редки случаи, главно пред чужденци. Бе влязла много тихо и макар че лицето ѝ изглеждаше разсеяно и отпуснато, той много добре забеляза внимателния ѝ поглед, с който набързо претърси непознатата. След това остави кафето на бюрото му, кимна неопределено и си излезе. Всичко дотук бе извършила сдържано и достойно, надали гостенката би могла да си помисли, че е прислужница. Като останаха сами, академикът ѝ поднесе кафето, Мария го пое с леката си, малко суха ръка.

– Много красива чашка! – възкликна неволно тя, като не откъсваше поглед от изящния фарфор. – Струва ми се, че не съм виждала толкова хубава!

– Остава и кафето да е добро – каза той.

Много добре знаеше, че сестра му е майстор на кафетата, бе научила тоя занаят от мъжа си, от радомиреца, който пръв от цялата сиромашка фамилия бе вкусил кафе. Докато Мария го пиеше, Урумов смътно съзнаваше, че след това тя ще стане и ще си отиде. Тая мисъл го подтискаше, но той все още не си даваше ясна сметка за това. Като генерала и като всички нейни ученици, академикът бе завладян от чара на нейното присъствие, дълбок и силен като мириса на кафето.

И наистина, щом изпи кафето, тя стана. Изглеждаше много стройна в лилавата си рокля от трико, но цветът бе малко силен за бледото ѝ лице. Това леко я състаряваше, пастелните тонове повече ѝ приличаха.

– И тъй – до утре – каза академикът. – Най-добре привечер – към седем часа. За да има време да поговоря с момчето.

Изпрати я до антрето, любезно ѝ подаде чадърчето. И тук за пръв път видя отблизо очите ѝ – избледнял син цвят, почти гълъбов, никакво усещане за жизненост. Очите на собствената ѝ дъщеря бяха много поживи и чувствителни. И никакъв дъх на парфюм, нищо освен слаб мирис на сапун може би. Все още можеше да разчита на своя патрициански нос, колкото и да бе изтънял. В хола срещна сестра си, тъкмо изнасяше сервиза.

– Много симпатична жена – каза тя подло. – И я познавам отнякъде. Как се казва?

– Обретенова, струва ми се.

– Ами да, разбира се, Мария Обретенова!... Жена с характер!

В нейната уста това прозвуча едва ли не заплашително. Може би наистина си го имаше, но всичко бе скрито под гланца на безукорно възпитание. Какво ли всъщност искаше да каже сестра му? Не, никога не би се изложил да я запита. И се свърза със Сашо едва когато тя си отиде. Гласът на младежа му се стори някак разсеян и отдалечен, сякаш не говореше с вуйчо си.

– Добре – ще дойда – отвърна той кратко и затвори телефона.

Може би ставаше нещо с това момче, не беше идвал от няколко дни. И преди това му се виждаше някак прекалено самовглъбен и разсеян. Смяташе, че се дължи на работата му, но дали това бе истинската причина? И неговата собствена работа днес не потръгна особено, макар че материалите бяха интересни. Световната биологична мисъл все още коментираше резултатите от йелския симпозиум. За пръв път тук-там се чуваха гласове, че опитите на Уитлоу заслужават повече доверие. Какво доверие и защо? – Никой не желаше да се уточни. Само тоя

непрокопсан прелъстител ли бе улучил така точно истината? Изобщо момчето не можеше да се оплаче от резултати – идваха си, когато ги чакаше и когато не ги чакаше. Но Криста беше още дете, майка ѝ имаше право да се тревожи. Майка и!... Мъчеше се да я изпъди от ума си и не успяваше. Сякаш все още я виждаше в онова кресло; по-далечното, с кръстосани глезени като провинциална ученичка. Погледът ѝ беше спокоен, но малко унил. Или малко безпомощен. Или малко примирен. С характер! Какъв характер? Все пак и това е характер – да умееш да понесеш. Спомняше си жените от противовъздушните скривалища, когато над тях минаваха с гъгнец тътен американските „летящи крепости“. Такива бяха очите им. А мъжките бяха малко по-диви и по-уплашени, много по-ужасени и жалки. Това също си спомняше.

Към четири часа небето така се смрачи, като че ли всеки миг над града щеше да премине с тътен небивала буря. Някъде в далечината тежко и глухо бумтяха гръмотевици, сякаш от време на време удряше някаква гигантска камбана, задушена от гъстата пихтия на облаците. Замириса остро на колендро, но град не падна, градушката навярно бе ударила някъде в подножието на планината. Облаците се поиздигнаха, дъждът шибаше побеснял сухата земя с острите си камшици, безпомощен да изтръгне от нея дори най-малкия стон. През милионите години старата търпелива земя бе видяла много по-страшни неща. Най-сетне всичко се успокои, само вадите край тротоара все още шуртяха и заливаха каменния гръб на улицата. Урумов стоеше натъжен пред отворения прозорец, целият потопен в спомена, всъщност какъв спомен, само една обезцветена картина, мъртва и неподвижна. Беше още дете, живееха в голямата жълта къща. Валеше слаб дъжд, след като бе преминала бурята, водните мехури се пукаха в черните улични локви. Точно срещу тях бе спряла каруца, впрегната със стар кокалест кон. Именно тоя кон не можеше да забрави, връщаше се непрекъснато в спомените му, макар че бяха минали много десетилетия. Бе отпуснал ниско към земята тъмната си глава, от мършавия му гръб се вдигаше полупрозрачна пара. Стоеше тъй, неподвижен, унил и така отчаяно забравен, че момченцето дори не разбра как сълзите неусетно потекоха по лицето му. Когато отново се реши да погледне навън, дъждът бе спрял, товареха каруцата с овехтели мебели. Внезапно конят обърна глава и го погледна като човек – едното му око бе бяло и мъртво. Може би тихо му благодареше за пролетите сълзи, единствените сълзи в нерадостния конски живот. Последното, което запомни, бе котката, която се бе свила неподвижна на първаза на отворения прозорец. Каруцата и хората отдавна си бяха отишли.

Изглеждаше много отчаяна, но не мякуаше, може би нарочно се бе скрила, за да не я отмъкнат със себе си. Беше жълта котка с малка тигрова главичка, след това я бе виждал много пъти из двора. Навярно новите стопани я бяха изпъдили, живееше изоставена, когато прекосяваше тичешком улицата, не поглеждаше никого и нищо. Момченцето често й оставаше храна край кофите за боклук, повечето от жал към вработените, които тя непрекъснато дебнеше по покривите на къщите.

Сашо дойде точно в седем, когато дъждът бе съвсем спрял. Не изглеждаше весел, макар че в погледа му прозираше едва-едва спотаеното любопитство. Винаги, когато го търсеше вуйчо му, ставаше нещо. И сега стана, разбира се, макар че тоя път всичко се стовари на гърба му.

– Знаеш ли къде е Криста? – запита академикът направо.

Младежът трепна, в погледа му се появи тревога.

– Не знам – отвърна той кратко.

– Заминала е в Казанлък, при леля си.

Малък лъч на облекчение и нищо повече. Радваше се, че не е тука? Или просто се бе успокоил след мъчителната неизвестност.

– Откъде знаеш? – попита той.

– Ще ти обясня, разбира се. Но ще ми разкажеш ли по-напред какво е станало между вас?

И Сашо му разказа подробно всичко, което се бе случило. Когато най-сетне свърши, вуйчо му стана и мълчаливо отиде до прозореца. Навън покривите на къщите все още тъмнееха от дъжда, над тях като зелен стъклен абажур светеше небето.

– Всичко разбрах – отвърна най-сетне вуйчо му. – Само едно не ми е ясно – обичаш или не обичаш това момиче?

– Според тебе това ли е най-важното? – запита намръщен младежът.

– А кое?

– Преди всичко човекът трябва да бъде човек. А другите неща все някак могат да се оправят.

И понеже вуйчо му нищо не отвърна, той добави нервно:

– Сега съм разколебан, разбира се. Как да живееш с човек, на който за нищо не можеш да разчиташ. Та той може да те остави наред пътя.

В себе си академикът съзнаваше, че е точно така.

– И все пак Криста е много мило момиче! – каза той. – А характерът с годините се калява.

– Или пък разрушава докрай.

– Не вярвам – каза вуйчо му. – Според мен тя изобщо не подлежи

на ерозии – нито душевни, нито физически. Защото е направена от много благороден метал.

– Може би! – измърмори мрачно младежът. – То затова пък тоя метал се топи при минимални температури. Или направо сублимира. Както стана вече няколко пъти.

– А детето?

– Там е цялата работа. Тя не го иска това дете дори повече и от мене. Тогава на кого е притрябвало.

Урумов просто го зяпна – така жестоко и чуждо му прозвучаха тия неочаквани думи.

– Засрами се! – каза той строго. – За дете така не може да се говори.

И с това разговорът им някак естествено завърши. Те изобщо не се разбраха, може би за пръв път, откакто бяха започнали да разговарят сериозно помежду си. Скоро младежът си отиде тайно разярен, че в цялата тая история се бе намесила и нейната истерична майка. Може би от нея идваха всички беди, от нейното възпитание най-малко. Урумов остана сам, съвсем разстроен. Какво можеше да каже утре на майката, освен да разстрои и нея?

Тая нощ той трудно заспа. Когато от едно кълбо се подават много краища, никога не знаеш с кой да започнеш. Тогава той започна да опитва всички един по един, но до нищо не стигна. Кълбото все повече се оплиташе и объркваше, той го захвърли ядосан. Тъй и заспа, а на сутринта се събуди сърдит и на двамата, но като че ли на Криста повече. Това зайче се оказа всъщност една най-обикновена майmunка. И скачаше много височко на всичко отгоре, не можеше да я хване дори за хилавата, ръждива опашчица. В края на краищата, когато двама души са се събрали заедно, трябва да умеят да се търпят и изслушват. Чувствителността не е извинение за всички случаи.

Сутринта Урумов отново се зарови в материалите на симпозиума. Недоспал, той усещаше че те го дразнят. Нима е толкова трудно да се досети човек защо повечето от противовирусните ваксини са неефикасни. Ами организъмът на човека не реагира срещу тях по същите причини, по които не реагират и срещу самите вируси. Той ги смята за част от себе си. За да се получи някаква реакция, освен всичко друго трябва да се появи и дразнителят, чиито антители са сходни на вируса. Едва тогава вирусите се разграждат и стават уязвими за атаките на организма. Но неговите колеги подминаваха като слепи тая възможност, позоваваха се на успешните ваксини като тая срещу полиомиелита например. Да, но повечето от тях не бяха виждали снимките на академик Добози на

живите и мъртви вируси на тая коварна болест... Сам той веднага бе разбрал, че...

В тоя момент телефонът звънна, обади му се секретарката на Спасов. Гласът ѝ беше по-сладък от мед.

– Другарят Спасов ви моли да дойдете при него... Да, в академията, към единайсет часа.

– А той къде е?

– На доклад при председателя.

По гласа ѝ позна, че го излъга. Спасов просто се страхуваше да се обади сам, от страх да не му откаже. Той се облече неохотно и се упъти към академията.

Точно в единайсет и десет беше в кабинета му. Спасов го посрещна едва ли не с разперени ръце.

– Ще пиете ли едно кафе?

– Да, ще пия! – отвърна троснато академикът.

– Чудесно! – Той позвъни. – Имам за вас хубави новини. Разговарях с много отговорен член на правителството, всичко се уреди. Към вашата лична покана до Уитлоу ще прибавим и нашата официална покана. Той ще бъде ваш гост, но и наш гост – това има значение.

Влезе секретарката.

– Две кафета, ако обичате! – каза забързан Спасов.

– Днес имаме кока-кола.

– Няма значение... всъщност донесете и двете... Разсъждавахме дали да му пратим и самолетен билет. Навярно няма да бъде тактично. Той е богат човек, пък може да си помисли, че се натискаме. Защо да се натискаме? С него или без него, ние в края на краищата ще си свършим нашата работа.

– Не е точно така, но нейсе... А за билета сте прави.

– Тук ще му бъде оказано най-подходящо официално внимание, както се полага на лауреат на Нобеловата награда и виден световен учен. Разбира се, не е нужно да му разказваме веднага всичко, което знаем. Но предложението за обща работа наистина е приемливо, трябва да се уточнят само някои детайли. Едва тогава ще си разкрием всички карти.

– А вашите какви са? – измърмори академикът.

– За кое става дума?

– Ами за картите... Които досега така успешно сте крили.

Но Спасов не се смути ни най-малко.

– Виждам, че още ми имате зъб. Но не сте прав. Въпросът е да се

уверя веднъж, че работата е перспективна. И тогава ѝ давам пълен ход.

Лицето му изведнъж се натъжи, съвсем искрено и непристорено, като на момченце, което не са пунали да отиде на кино.

– И знаете ли как ме злепоставяте? Като не искате да си поемете директорския пост в института.

– Това вече не ми е достатъчно! – каза сериозно Урумов. – Сега поглеждам към вашия.

Спасов се опули срещу него от недоумение. Но мигновено се свързе и оживено възкликна:

– Веднага! С удоволствие!

След като уговориха всички подробности, академикът бавно се прибра у дома си. Денят бе много горещ, слънцето немилостиво препичаше. Ако върви все тъй, следобед не е чудно отново да се разрази някоя буря. Дано поне дойде навреме, макар че по небето не се виждаше никакво облаче. Току виж, че дъждът се изсипал точно към седем часа. Не, не е толкова страшно, никой не може да спре една майка, когато дъщеря ѝ се намира в бедствено положение.

Но дъждът не завали и тя дойде малко по-рано, отколкото бе очаквал. Дойде точно в седем без пет. Като чу звънецът, Урумов усети, че лекичко се развълнува, това го ядоса. Защо трябва да подскача на стола, да не би да е забременял той? И се запъти нататък, но лицето, което гостенката видя, бе, разбира се, пределно любезно.

Както първия път, тя седна на далечното кресло, но сега не скръсти глезените си, може би се чувствуваше по-свободно.

– Поговорих със Сашо – започна академикът внимателно. – И не мога да го обвиня в некоректност. Той веднага е заявил на Криста, че е готов да приеме всяко нейно решение.

Мария не реагира видимо, но той усети как вътрешно трепна.

– Криста каза ли ви това? – запита той.

– Не! – отвърна тя тихо. – И все пак зависи как го е казал.

Да, наистина той я разбираше. За какво Криста ще подмине такова важно обещание, ако е било напълно искрено. Освен...

– Там е работата, че според него и Криста не желае детето. И то при никакви обстоятелства.

Като че ли зениците на Мария леко се разтвориха, сега погледът ѝ стана по-пълтен.

– И вие вярвате на това? – попита тя учудено.

– Видя ми се напълно искрен.

– Не смятам, че ви е излъгал, разбира се! – каза тя. – По-скоро се е

подвел. Навярно тя чисто и просто се е преструвала. От наранена гордост може би, като е разбрала, че в никой случай не желае детето. Да иска да задържи детето, това означава да натрапва себе си. Защото в случая дете и брак е почти едно и също.

Урумов разкопча яката си. Права е, разбира се, Сашо чисто и просто не е разбрал момичето. И все пак... ако е искала истински да спаси детето, какво е пречело – обещанието си е обещание. Никой млад човек не подскача от радост, като узнае, че ще има дете. Това желание идва много по-късно.

– В края на краищата мъчно ще разберем истината – каза академикът колебливо. – Според него през последните два дни тя просто болезнено е форсирала събитията – колкото се може по-бързо, нито ден повече.

– Тогава защо е избягала оттам?

– Просто се е уплашила.

Сега пък Мария се замисли – а дали професорът не е прав? Дали вината не е в дъщеря ѝ? Просто не можеше да го допусне, струваше ѝ се невероятно – всичко освен бягството от операционната. Може би наистина се бе уплашила.

– Най-интересно е, че и двамата се обвиняват в едно и също нещо – в егоизъм и незачитане. Не искам да ви наскърбявам, но струва ми се, че и двамата имат сериозно основание да мислят така.

Мария не отговори, но Урумов ясно забеляза как погледът ѝ внезапно угасна, сякаш бе превъртяла електрически ключ.

– Криста е много добра по сърце – проговори най-сетне тя с понижен тон. – Като дете се разплакваше, ако види куцо врабче например... А егоистите са душевно груби хора.

– Сашо не е душевно груб.

– Прощавайте... Сигурно не е, щом така или иначе го е харесала.

– Виждате ли, не ми се иска да ви говоря като някакъв старомоден учен. Но това са два мощни инстинкта – за съхранение на рода и за съхранение на индивида. У човека си противоречат понякога. У мъжа – почти винаги, у жената – в редки случаи. Но ако в тая вътрешна борба надделее инстинктът за самосъхранение, съгласете се, но това е много фин егоизъм.

– А представете си, че не е имало никаква вътрешна борба! – каза тя.

– Защо?

– Ами у нея тоя инстинкт, за продължение на рода, е, да речем,

атрофиран. Или изобщо не съществува... Като в повечето от мъжете. Аз съм виждала такива хора. Бихте ли говорили и тогава за егоизъм?

Урумов естествено знаеше какво да отговори – да, при всички обстоятелства! За човека това е било винаги първата вътрешна победа на егоизма. И тая победа като че ли създаваше условия за всички други.

– Тоя разговор е малко безпредметен – отвърна той. – Хората се обичат не за това, което нямат, а за това, което имат. Въпросът е дали всъщност се обичат. И двамата се съмняват в това, т.е. всеки се съмнява в другия.

– И смятате, че оттам идват всички недоразумения?

– Смятам, че сте постъпили добре, като сте изпратили за известно време Криста при леля й... Като се разделят, те по-добре ще разберат какво представляват един за друг.

– А детето?

– И за мен това е второстепенен въпрос. Ако няма истинско щастливо семейство, по-добре да няма дете. Аз съм вече възрастен човек и навярно с поостарели възгледи. И все пак не мога да приема двама души да бъдат нещастни, за да бъде щастливо едно дете.

Погледът на Мария отново угасна.

– Според вас – да почакаме?

– Поне десетина дни... Да ви кажа право, аз съм оптимист в тая история. Тия двамата няма да могат един без друг...

Разговорът изглеждаше свършен. И изведнъж това го уплаши.

– Хареса ли ви вчера кафето?

– Чудесно беше! – отвърна Мария искрено.

– Ей сега ще направя две – каза зарадван академикът и стана от мястото си още преди да получи отговор.

Това не й се видя толкова странно. Какво като е академик – всеки може да свари едно кафе. Пък той е и вдовец на всичко отгоре, длъжен е да владее тия малки умения. Но тя би се смаяла естествено, ако знаеше, че това ще бъде неговото първо кафе в живота му. Той излезе с толкова лека стъпка от кабинета, сякаш варенето на кафета беше неговото любимо хоби. Колко му е на едно кафе, както би казал неговият племенник.

Мария остана сама в кабинета. И дори не усети как потъна в тая чудна синя картина зад бюрото му. Така човек влиза в хубав, прозрачен минерален басейн. Усецането за тихо блаженство те обхваща постепенно, докато те обгърне отвсякъде. Беше я забелязала още първия път, много й се искаше да я разгледа хубаво, но, разбира се, никак не беше любезно да зяпа по стените, докато й говорят за съдбоносни неща. Сега

тя смъртно чувствуваше, че истинският свят не може да бъде така красив като измисления. И че много по-богати и дълбоки са измислените от хората цветове. В този момент в кабинета влезе Урумов, изглеждаше много смутен.

– Знаете ли каква глупост, не мога да намеря кафето.

– Няма значение – отвърна тя бързо.

– Как така, като ви обещах – мънкаше той. – Има все пак изход, можем да го изпием в Руския клуб.

Предложението беше толкова неочаквано, че тя го погледна сличаено. Но защо пък неочаквано, те са заговорници двамата, а може би и роднини някакви. И понеже Урумов усети, че се колебае, готова да му откаже всеки миг, побърза да добави:

– Та ние още не сме свършили нашия разговор... Фактически аз нищо не знам за Криста... Тогава как да съдя за същината на връзката им?

И те отидоха в Руския клуб. Ядоха Бъов Строганов и пиха лека и светла полска бира Окочим. Но колкото и да бе лека, тя веднага зашемети тая самотна жена тъкмо в разгара на своята зряла, златиста есен. И тя бавно и тихо му разказа за тъжното детство на своята единствена дъщеря. Така че нямаше как да не му разкаже за своя нещастен и разрушен живот. Нямаше никаква представа в тия минути, че върши зло, че и двамата като слепи вървят към нещастие. И не можеше да има никаква представа, защото не познаваше живота му. Смяташе го може би победоносен и щастлив, изпълнен с успехи, надарен на всичко отгоре с една от най-красивите жени в София, при всеки случай най-запазената. Едва като свърши, тя изведнъж разбра, че е разказала прекалено много. Наистина прекалено много за един почти непознат човек. И да се справи някак с неочакваното му мълчание, попита с неподходяща лекота:

– Може би е неделикатно, но вие защо нямате деца?

Наистина не беше деликатно. Той едва не се изчерви.

– Сега пък аз ще бъда неделикатен... Но щом питате – от ранен, несполучлив аборт на жена ми.

– Много съжалявам! – възкликна неловко тя.

– И ще ви кажа, че това не е било болезнен проблем в живота ни... Може би никакъв. Аз съм бил винаги изцяло отдаден на своята работа, смятал съм, че може да замени всичко... Докато има сили, човек може да вярва в каквото си ще. И винаги късно разбира, че е останал със самотата си.

Сега вече тя си даде ясно сметка за грешните стъпки, които неволно бе направила, та макар и по посока на един съвсем добронамерен

човек. Разбираше, че трябва да стане веднага и да си отиде под каквото и да е предлог. Но не го направи, нямаше сили, може би светлата като северен кехлибар полска бира бе натезала в краката ѝ.

– По-добре да говорим за нещо друго.

– Да, разбира се – съгласи се веднага той.

– Разкажете ми откъде имате тая прекрасна картина?

И той започна с удоволствие своя разказ – още от четирилистната детелина и щастливото избавление от самолетната катастрофа. През това време „специално за господин професора“ им приготвиха руски блини със сметана. И завърши как пристигнал на вилата, където била Криста и как трудно купил картината от тоя смахнат, неотстъпчив художник.

През това време им донесоха блините, но Мария едва ги погледна.

– И какво стана с детелината?

– Ами какво – все още я пазя. И сега е у мен.

– Мога ли да я видя?

– Разбира се – отвърна Урумов, зарадван, че може да ѝ направи някакво удоволствие.

Той извади тефтерчето си и то се разгъна точно на страницата, където от една година нежният лист неусетно вехнеше. Тя го гледаше така ненаситно, сякаш виждаше положено пред себе си истинското и живо човешко щастие – не четирилистно, а като разпънато накръст.

– За пръв път виждам! – каза Мария очарована. – А как изглеждаше тя?

– Коя тя?

– Тази, която ви намери детелината.

– О, наистина очарователна! – отвърна спонтанно и искрено той.

Мария замълча, ето как хората се подхлъзват. Такава мисъл естествено не съществуваше в главата ѝ. До тях изпусаха вкусния си дъх на масло и каймак руските блини, но сега май че не им беше до блини. Мария по-скоро би посегнала към чашата с бира, но и чашата ѝ бе съвсем празна, а тя се бе възпротивила, когато Урумов се опита да поръча втора. Тъй че изядоха с приличен апетит блините, засмяха се и след това той я изпрати само до първата тролейбусна спирка.

И тая нощ Урумов спа неспокойно, сънуваше бели коне, които препускаха по разлюляната като море степ, цялата осеяна с детелини. На другия ден към десет часа му се обади по телефона Мария.

– Получих писмо от Криста – каза тя леко възбудена. – Искате ли да ви го прочета?

– По телефона? Неее – провлече глас Урумов, – По-добре елате тук,

искам да го чуя добре.

– Ами хубаво – отвърна тя.

И се уговориха да го донесе веднага. Тъй че академикът Урумов не успя да напише поканата до лауреата на Нобелова награда Харолд Уитлоу, както бе обещал на своя подпредседател.

8

Трима омърлушени приятели се събраха тая вечер за кратко време във „Варшава“, Изглеждаха недобръснати, недоспали, кисели. Не знаеха нищо един за друг, нито се попитаха за причините. Като ги видяха в такова жалко настроение, дори келнерките се поразтичаха, но не успяха да им угодят. Скоро след това и тримата се качиха в краставия трабант на Кишо и потеглиха за „Шумако“. Изведнъж им се бе сторило, че само една печена агнешка главичка може да поправи донякъде работите. И нищо друго.

Всъщност най-омърлушен от тримата беше Хари, макар че нямаше никакви сериозни причини за това. И даже напротив. От един месец бяха назначили жена му за десенатор в един габровски завод, тъй че ходеше там по пет-шест дни на месец, колкото да му даде възможност да се види насаме с приятели. И тая сутрин бе заминала със сълзи и стотици заръки, главно да не падне пиян в развалената шахта на асансьора. Хари бе останал с празна глава и празно сърце на перона, искаше му се да се прибере в къщи и да спи пет-шест дни, докато тя се върне.

Много неща се бяха променили в живота му през последните пет-шест месеца. Или по-точно всичко се бе променило, освен външността му. Изглеждаше все така брадат и окаян, все така мършав, все така гладен, все така крив, все така изкорубен. И все пак дяволски му бе провървяло напоследък. Особено с изложбата, която изненада всички, а най-много самия него. Откри я през април в една студена заличка, едва събра малко пари за вернисажа. Дойде и „моят човек“ съвсем трезвен и обиколи на среден ход залата. Хари се помъкна след него, като мигаше едро, отегчен. Най-сетне човекът спря и каза:

– Ти не знаеш какво си нарисувал, бе!

– Знам!

– Не знаеш, разбира се!... Сега ще вървя, че бързам. Но ще кажа, където трябва.

Така започна всичко. Най-напред откупиха картини две много

видни държавни личности, което изведнъж повдигна авторитета му и подгони много други, по-дребни, към изложбената зала. В крайна сметка тя се разпродаде почти цялата, макар и половината на кредит, както обикновено се случва. Наистина не се появиха много отзиви и критични бележки, защото тоя мрачен, брадат субект нямаше влиятелни приятели освен „оня човек“, от който започна всичко. Но в замяна на това председателят на съюза го спомена в едно телевизионно интервю едва ли не като изненадата на сезона. А това не беше малко, тия, които имаха уши, го чуха.

Но успехите вървяха по петите му като ловджийски кучета. Най-напред получи солидна контрактация, избраха му три картини за биеналето във Венеция и още няколко за изложбата в Берлин. Моментално го включиха в новата жилищна кооперация на съюза. Можеше да си вземе веднага кола, но се уплаши – в края на краищата много хубаво не е за хубаво. Тогава защо беше така вкиснат? Може би се страхуваше да не предизвика съдбата. Тая капризна, доста старомодна дамичка наистина не обичаше ухилени типове и самохвалковци. Най-често ги подминаваше, освен ако бяха извънредно ловки в комплиментите. Силно заинтригуван, Кишо му състави хороскоп, но в тоя хороскоп нямаше нищо или почти нищо, освен кавга с голям човек, може би с покровителя си, който и без това гледаше съвсем накриво невчесаната брада и кирливите му панталони.

И тъй, когато трабанът излезе над Симеоново, изведнъж плътно ги заля руменината на залеза, сякаш ги бяха похлупили с някакъв грамаден копринен абажур в публичен дом. Дори черният асфалт руменееше, а щъркелите, които в тоя момент прелитаха над шосето, приличаха на окъпани в кръв или сироп, според настроението на тоя, който ги гледаше. На тримата приятели те се видяха през пращното стъкло просто ръждиви, нещо като брадата на Хари, така че изобщо не ги погледнаха. Но като видяха „Шумако“, изведнъж им олекна, макар че нямаше никакви шумаци наоколо, просто нищо освен блесналите на слънцето немити гърбове на колите.

Ресторантът бе полупразен, разположиха се удобно на една уединена маса. Някакъв келнер се уви като питон около тях и набързо им изтананика менюто. Само Кишо успя да долови в скороговорката най-съществените моменти.

– Оставете аз да поръчам! – каза той. – По една бирица най-напред, студена, чешка. След това по едни чревца на фурна. Накрая по една агнешка главичка, моята да бъде най-малката.

Лукавият нос на келнера успя най-сетне да подуши познавача. Тука може да падне нещо.

– Позволете аз да избира всичко! – каза той зарадван.

– А защо твоята да бъде най-малка? – попита подозрително Сашо.

– Забелязал съм, че най-вкусни са малките главички... Може би защото най-хубаво се опичат.

– Виж го какъв нахал! – каза възмутено младежът. – Тогава и трите да бъдат малки.

– Да, специално ще ги избира! – каза келнерът, Когато келнерът донесе бирата, Кишо отпи внимателно една глътка и каза доволен:

– Изстудена е като по рецепта... Слушайте, момчета, от мен да ми не, днеска аз черпя.

– А защо ти?

– Имам няколко хубави предложения – каза Кишо. – И с много добри заплати. Най-доброто е от транзисторния завод в Ботевград – ей го къде е.

Сашо благоразумно замълча. По-хубаво в производството, отколкото в Луна парк. Или поне в някое конструкторско бюро. Едно е да измисляш машини, друго е да ги поправяш. Точно в тоя момент им донесоха чревцата на фурна, нямаше смисъл да си тровят апетита с празни разговори. Келнерът и тоя път се беше постарал, бе ги избрал от крайчеца на тавата, където са съвсем мъничко загорели, колкото да станат още по-пикантни на вкус. Изядоха всичко, без да гъкнат, поръчаха нови бири. Както Кишо предполагаше, настроението значително се бе подобрило, освен това на Хари може би. Та как да разбереш какво е истинското му изражение зад тая непроходима брада. Погледът му във всеки случай не беше весел, в гласа му продължаваха да звучат заядливи нотки.

– Не разбирам ти пък защо си се киснал? – запита Кишо, докато дояждаше агнешката главичка.

– Нещо не върви през последните месеци! – Като луд драскам да стигна поне до „белите коне“ – не върви и не върви. Като че ли съм загубил нещо от себе си, без да знам кое е.

– Ако се беше обръснал – щях да ти кажа какво е – отвърна Кишо.

– Не е хубаво да те харесват – продължи Хари, без да му обърне внимание, сякаш се вслушваше в някакъв друг глас, дълбоко в себе си. – Тогава и ти искаш да се харесаш на всяка цена. И почваш да създаваш някакво красивичко и плитко изкуство, предназначено само за консумация.

– Едно време не беше толкова претенциозен! – измърмори Кишо.

– Там е цялата работа! – отвърна Хари. – Само богатият може да си позволи тоя лукс.

– Ти сега ли го разбра?

– Няма как, ще се цаня при ботевградци – въздъхна Кишо. – Иначе всеки ще си изтрива задника с мен.

– Аз ще си вървя! – каза Сашо с досада.

– Как така ще си вървиш, нали тръгнахме заедно?

– Тръгнахме заедно, но вие дърдорите глупости! Освен това вуйчо ме чака, трябва да се отбия при него, преди да е заспал.

– Той вече отдавна хърка.

– Не! – каза категорично младежът.

И след малко наистина си отиде. Но докато чакаше автобуса с прояснена от вечерния хлад глава, той разбра, че е сбъркал. Не биваше да ги оставя. Ще изпият няколко водки, ще се разкиснат съвсем и тогава никой не може да каже как ще свършат. И току виж, че тръгнаха с трабанта. Ето това беше най-лошото, кой знае какво може да им се случи по пътя. И за беля, ето че направили някоя братска могила, тия двама гении, единият от които съвсем непризнат.

Най-хубаво е да се върне! Така е най-честно! Но как да се върне, като от един час насам в главата му се бе забила идиотската мисъл – ами ако Криста внезапно си е пристигнала в София? Ами ако седи в тоя миг сама-саменичка във „Варшава“ и поглежда към витрината? Отначало успяваше да се пребори някак о тая мисъл, но накрая тя съвсем го завладя. Защо наистина трябва да уйдисва на ума на тия пияници, а момичето да се измъчва там само.

За щастие не чака дълго автобуса, но едва успя да се качи в него и той полетя като бесен надолу по стръмнината. Шофьорът и кондукторката навярно нещо се бяха скарали, защото все още пръхтяха от ярост, а колата се носеше като луда към София. И може би бе изключил от скорост, тъй като не се чуваше шум на мотор. Сега ако стане нещо и скъсат скорост, ще спрат чак в центъра на града, ако не се размажат, разбира се, на някое от многобройните кръстопътища. И наистина шофьорът от време на време натискаше тревожно клаксона, срещу тях се мяркаха светлините на насрещни коли, отстрани пробягваха осветени прозорци. И тъй чак до пресечката на околоръстното шосе, където най-сетне негодникът намали и накрая спря пред стопа.

Едва сега Сашо отново получи възможност да се върне при налудничавата си мечта. Защо пък налудничава, от Криста всичко може да се очаква. Ето, той влиза, тя се усмихва, сякаш нищо не е било, цялото й

лице светва. Той сяда край масата все още смутен и объркан, тя продължава да се усмихва и докосва леко с върха на пръстите си ръката му. „Защо толкова закъсня, мишенце?“ Сякаш нищо не е било. Сякаш никога не са били сърдити. Точно така ще постъпи, ако наистина е дошла. Това е напълно в характера ѝ, в който нямаше ни мрачни долини, ни сенчести усои.

И когато след четвърт час отвори вратата на кафе-сладкарницата, на масата им наистина имаше момиче със скучаещ вид, което трепна радостно, щом го видя. Но това не беше Криста, а Донка. Беше облечена в нов оранжев панталон, с някаква идиотска прическа, не съвсем хипи, но приблизително.

– Чакаш ли някого? – попита той.

– Тебе чакам, разбира се!... Какво стърчиш, седни, няма да те глътна.

Сашо седна предпазливо – отде да знае, може пък да го глътне.

– Трябвам ти за нещо?

– Днес получих писмо от Криста – каза тя.

– И какво ти пише? – трепна той.

– Пише ми как си я обидил. Ама ти си бил много прост бе, като радомирските шопи.

– Ние не сме шопи.

– Ама не си и от Урумовите. Те са поне възпитани хора.

– Дай да видя писмото – каза той, като се мъчеше да придаде равнодушие на гласа си.

– Изключено! – отвърна тя. – Криста изрично ми е забранила. На живот и на смърт.

Но след като врънка четвърт час и поръча две ментовки, тя най-сетне склони да му прочете „едно късо пасажче“. Извади писмото, сгъна го на пасажчето и се отдръпна малко назад.

– Сега слушай!

„... Много те моля да ми намериш един добър гинеколог хирург, но непременно жена. (Жена е подчертано с две линии). Като се върна, трябва категорично да ликвидирам този въпрос. Това май че на всяка жена ѝ се случва, не е болка за умирање. Не искам повече да бъда за нищо длъжна на Сашо, да го безпокоя за която и да било моя работа.“

– Това е! – каза тя.

– И ти ще ѝ намериш ли такава жена гинеколог?

– Да не съм луда?... Мога ли, без да те питам? Та това дете не е само нейно, то е и твоє.

Сашо замълча.

– А на мое място ти как би постъпила? – попита той след малко.

– Ами тъй и тъй ще се жениш – защо да пропускате детето. Тая работа не винаги се улучва. Понякога знаеш ли какви бели стават с тия аборти?

– Знам – каза той.

– Тъй че трябва ти сам да решиш!... Каквото кажеш!

Сашо отново замълча. И мълча дълго, докато лицето му съвсем посивя.

– Тя е взела своето решение – каза той. – И без да ме пита...

– Как тъй – без да те пита? – погледна го тя учудено. – Нали те е питала първия път?

– Е, тогава какво повече?

Донка се намръщи.

– Нищо няма да излезе от вашата работа – каза тя. – Но ако се развали съвсем и тя си намери друг, да знаеш, че съм ти кандидатка.

Той се засмя – съвсем непринудено при това. И си спа спокойно тая нощ, сякаш бе взел дизепана.

9

Академикът почиваше или по-точно лежеше със затворени очи в топлия обеден здрач на кабинета си.

Тежките завеси като че ли увеличаваха задуха и усещането на миризми – безброй миризми, които сякаш се раждаха само в тоя час на деня. Дори ръкописите миришеха на хартия и прах, а старото бюро като че ли все още издаваше слаб дъх на тютюн за лула, останал от времето на баща му. Той не можеше да заспи, разбира се, но трябваше да полежи тъй поне до три часа. И най-важното – да не мисли, да отпочине, да събере сили за дългия летен следобед.

Но точно в два и половина часа, когато Урумов бе задрямал лекичко на кушетката, телефонът зазвъня. Той почака малко, дано оня се засрами, но телефонът продължаваше своя досаден звън. Обикновено изваждаше контакта, но тоя път бе забравил. Изведнъж му хрумна, че може да го търси Мария, ако се е случило нещо неприятно или непредвидено. Той стана така рязко, че усети как сърцето му се разлюля като камбана и прескочи задавено няколко удара. Щом вдигна слушалката, в ушите му мигновено бръмна възбуденият глас на неговия племенник.

– Вуйчо, ти ли си? Прощавай, че по това време... Но имам за тебе много важна новина.

– За Криста ли се отнася? – запита той леко изплашен.

– Защо за Криста, за нашата работа.

– Вашата работа навярно можеше да почака още половин час – отвърна Урумов с безупречно възпитан глас.

– Вуйчо, новината е изключително интересна! – каза едва ли не умолително младежът. – Обаждам ти се от кабинета на шефа.

– Добре, тръгвайте тогава! – отвърна академикът. Пристигнаха след десет минути, с кола навярно.

Урумов излезе да им отвори, изглеждаха много възбудени и двамата, особено Аврамов. Беше облечен в сако от шантунг с пожълтели пешове, в оксял, негладен панталон и ремъчни сандали, приличаше в тоя си вид на провинциален келнер или пътуващ оркестрант. Но нямаше лошо самочувствие през последната седмица, особено след като бе разбрал за сполучливата операция на дъщеря си. Урумов ги въведе в кабинета, изглеждаха настръхнали от своята новина, така че и сам той усети леки тръпки по гърба си. Току-тъй няма да го безпокоят по никое време, изглежда, че наистина са постигнали нещо. Аврамов се поокашля и като събра дъх, заяви с някаква особена, лаеща тържественост:

– Вие излязохте прав, другарю Урумов!... Току-що разбрахме, че сме успели да заразим с рак в белите дробове една от белите мишки, инжектирани с ензима!

Урумов усети как дъхът му поспря за миг, макар че очакваше новината.

– От кои точно? – запита той тихо.

– Група „С“... Пореден номер 646. Женска бяла мишка, вече раждала.

– Тъй трябваше и да се очаква! – отвърна Урумов.

– Просто не можех да го допусна в себе си! – каза възбудено Аврамов и несъзнателно изтри с длан изпотеното си чело. – Рак, предизвикан от естествени съставки на организма! Това е нечувано! Ако публикуваме такова научно съобщение, ние просто ще потресем световната биологична мисъл.

– Да, разбира се! – отвърна спокойно Урумов. – Но ние няма да напечатваме такова научно съобщение.

Двамата го погледнаха поразени. Ако самолетна бомба бе пробила внезапно покрива, надали щеше да им направи по-силно впечатление.

– Защо? – запита Аврамов.

Гласът му звучеше глухо и като че ли малко враждебно.

– Как така защо?... Ами не си ли давате сметка, че вашите опити не са достатъчно чисти. Във вашия материал при всички положения има примеси.

Това беше напълно вярно и те много добре го знаеха.

– Но, другарю Урумов – възкликна Аврамов тоя път едва ли не умолително. – Нашият материал е чист поне до деветдесет и седем и половина процента. А това означава, че горе-долу в такава степен е верен и нашият резултат.

– Не, Аврамов, това в никой случай не е здрава научна логика! – каза доста хладно академикът.

Той видя с края на окото си как Сашо рязко се дръпна назад. Тази малка обида се отнасяше и до него, разбира се. Но в тоя миг той никак не приличаше на обиден, по-скоро на засрамен.

– И не си ли давате сметка коя мишка успяхте да заразите? Шестотин и някоя си! А иначе бихте постигнали резултат още при първата серия. И във всички групи при това. Законът не може да се състои от изключения.

Сега и Аврамов се дръпна назад, макар и в себе си.

– Значи, според вас ние не сме постигнали нищо? – запита Аврамов отчаяно.

– Как не разбирате, Аврамов!... Съвсем обратното! Вие постигнахте точно това, което очаквах от вас. Макар че опитът далече не е приключен.

– Наистина не ви разбирам! – промълви объркано Аврамов.

– Колега, това е толкова просто! – обади се внезапно младежът. – Вуйчо иска да каже, че и тук става дума за взаимното заместване на структурите. А ние все още не знаем структурата на ензима, с който работим!

Сашо проговаряше за пръв път, откакто бяха влезли в дома на академика. Сега видът му бе съвсем разкаян. Аврамов отново погледна с надежда към двамата.

– Така е – кимна академикът. – Фактически нито катализаторът причинява рак, нито примесите ускоряват биохимичните реакции. И все пак се заместват. Сега вие трябва да разберете при какви условия техният организъм е склонен да прави тая фатална грешка.

– Ами, разбира се! – възкликна Аврамов. – Трябва постепенно да стегнем обръча! Докато получим оптималния резултат.

Той стана от мястото си и развълнувано тръгна из кабинета.

Академикът усещаше как след временната задръжка трескаво работеше мисълта му.

– Трябва да съм бил малко смахнат! – въздъхна, горчиво Аврамов. Но това наистина беше изумително – да видиш как организъмът погубва себе си.

– Фактически пак е така! – каза Урумов. – Аз не съм философ, но струва ми се, че Спиноза пръв го е формулирал: „Това, което е отвън, е и отвътре.“ А в своята статия Сашо е успял да намери само по-съвременния израз – „Тук формата е само другото лице на същността.“

– Но това не беше ли във вашата статия? – погледна го учудено Аврамов.

Младежът едва доловимо трепна. Но академикът се усети навреме.

– Тъй ли беше? – измърмори той. – Вече се обърках от толкова много приказки.

Стори му се, че външната врата се отвори, някой влезе в апартамента. Навярно и Сашо бе чул, защото попита:

– Има ли някой тук?

– Кой, освен майка ти?

И наистина Ангелина отвори процепа на вратата, погледна вътре и каза смутено:

– А, вие ли сте?... Нищо, нищо, аз само погледнах.

Гостите останаха близо час – той път в съвсем делова обстановка. Тяхното откритие несъмнено поставяше в нова светлина цялото посещение на Уитлоу. Имаше с какво да го изненадат. Оставаше и той да ги изненада с нещо, особено с новата свръхцентрофуга. Това щеше да улесни в огромна степен тяхната изследователска работа. Най-сетне гостите разбраха, че са прекалили, и станаха от местата си. Лицето на Аврамов бе възстановило съвсем стария си цвят, който и без това не се отличаваше с особена свежест.

– Едва сега започва интересното! – каза той, като се усмихваше.

– Най-интересното! – съгласи се Урумов.

– И науката е като футбола! – пошегува се Сашо. – Искахме да вкараме гол от офсайд... А все си е друго, като го вкараш с хубава и красива комбинация.

Като затвори вратата зад гърба си, на Урумов се стори, че чува някакъв разговор в хола. Наистина нещо бръщолевеха, но по телевизията. Ангелина се бе настанила в креслото му и гледеше разсеяно програмата. Беше съботен ден, хората гълтаха, каквото им подадеш. Урумов приседна на канапето.

– Никога не съм те питал – вие имате ли телевизор у дома?

– Разбира се, че си имаме – погледна го учудено Ангелина. – Не че ми е притрябвал, но без него моя хаймана изобщо няма да се прибира в къщи.

И понеже брат ѝ стана и се запъти към кабинета си, тя го погледна със съжаление. В такива моменти винаги ѝ приличаше на някакъв крогък и послушен вол, който сам навежда ожуления си врат към ярема. – Чакай, за теб съм дошла.

– Имаш нужда от нещо? – попита с надежда той.

– Не, искам да поговоря с тебе.

Имаше нещо в гласа ѝ, което го накара да трепне. Дали пък нещо не е надушила? Мария идваше обикновено сутрин и на него му се струваше, че сестра му като някаква стара котка преприда около праговете. И напразно се въртеше, разбира се, той спокойно би могъл да остави вратата отворена. Всичко, което бяха си казали, можеше да стигне и до нейните уши. А което не бяха си казали?

Той седна отново на канапето и я погледна очаквателно. Ангелина наистина му се струваше някак особено неспокойна, като пред някакъв деликатен разговор. И неговият баща веднъж го бе изненадал така.

– Не знам, Михаиле, може да си забравил... И сигурно си забравил. Но утре е година от смъртта на жена ти.

Урумов усети как изтръпна и сякаш се вледени.

– Каква дата е утре?

– Не, няма грешка, аз точно съм проверила. Та рекох да ти кажа, ако решиш да направиш нещо.

Стори му се, че стаята изведнъж притъмня – толкова тая неочаквана новина бе нахлула като кръв в главата му.

– Какво се прави е такива случаи?

– Ами че помен на гроба.

Тя се поколеба за миг и прибави с глас, който го изненада:

– Човешко е.

– Да, разбирам – кимна той. – Но късно е вече; няма как да се разгласи.

– Вярно е – каза тя, – закъсняхме. Но има време да се напечата едно възпоминание... Нека прочетат и си припомнят хората!

Той дори не разбра, че е обронил глава на гърдите си в някакво глухо, безименно отчаяние. Какво знаеше сестра му за неговия минал живот? Нищо не знаеше, може би дори и не подозираше. Без да бъде груба или неделикатна, Наталия много умело го бе държала настрана от

всичките му роднини. И сега беше ли възможно със собствената си ръка да напише на белия лист: „Измина една година от смъртта на моята скъпа другарка и нелрежалима съпруга Наталия Урумова, по баща Логофетова.“ И след това да го напечата.

– Няма смисъл, Ангелино! – каза той тихо. – И без това Урумовци не я обичаха. А Логофетовци са до един мъртъвци.

Това беше вярно наистина. Най-влиятелният от тях бе загинал, осъден на смърт от Народния съд. И природените след това издънки навреме се бяха кръстили с други имена.

– Ще те приказват – измънка неохотно Ангелина.

– Кой ще ме приказва?

– Най-малко – съседите.

Не искаше да му каже, че проклетата гърбава Логофетка, която нямаше никакво намерение да умира, ще го разнесе из цяла София.

– Все едно – каза намръщено брат й.

Кой знае защо, Ангелина някак особено си отдъхна.

– Ти си знаеш работите – каза тя. – Аз исках само да те подсетя.

Урумов влезе в кабинета си, обезсилено се отпусна на стария стол с вити дървени крака. Наистина точно така ли трябваше да се случи? Тоя същия ден, в който безутешно бе ридал на гроба й. В който се чувствуваше разрушен и свършен завинаги. В който като че бе спрял завинаги едва-едва биещият часовник на живота. В тоя същия ден те щяха да се срещнат – ей тъй, без нищо, без да има някаква новина около историята, която така неочаквано ги бе свързала. Дали наистина няма съдба, която си прави добре обмислени, вразумителни шегки с хората, за да им разкрие истинския смисъл на своите действия? Той чу как външната врата скръдна, сестра му си отиде.

И след всичко, което се бе случило, само щеше да лъже себе си, че нещо работи. И той автоматично затвори бюлетина на асоциацията. На сестра си не е длъжен да каже всичко, но поне пред себе си трябва да е наясно. Както винаги, както през целия си живот. Тъжен помен!... Непрежалима съпруга!... Това щеше да бъде лъжа, разбира се. Но не лъжата го спираше, не тя беше причина да не излезе утре тоя нещастен помен. Понякога хората имат нужда и от лъжа, за да бъде съвестта им спокойна. Но сега той разбираше, че никаква сила няма да го принуди да напечата лъжата. Тя не биваше да прочете тая дума – непрежалима! – върху вратата на собствения му дом. Тя не биваше да види лицето й, още побяло върху луксозната бяла хартия на нещастното възпоминание. Защо?... Не можеше да си обясни... Но не биваше, дори ако той нямаше

да бъде жив утре. В никакъв случай нямаше право да прибави дори капка горчивина към всичко, което бе преживяла. Макар че навярно нямаше да прибави нищо.

Мъчно заспа тая нощ. Лежеше, без да мисли, макар че имаше за какво да мисли. Чувствуваше се тъжен, макар че би трябвало да се чувствава облекчен. Нима само една година бе минала от оня страшен миг, когато за пръв път бе докоснал студеното като кост гладко лице. Спомняше си как се вираше в мрака към леглото ѝ, където на слабата виделина на нощта едва личеше нейният профил, изрязан с най-тънък резец върху леглото от птичи явор. Тогава дори не си бе помислил, че е мъртва, толкова му се виждаше невъзможно, даже абсурдно. А тая нощ бе много по-тъмна и все пак много по-жива. Едва се виждаха слаби ивици от светлилки по ръба на мебелите, по стъклата на полилея, по настолните лампи. Празното легло вече не му напомняше за нищо. Но светлинките като че ли му напомняха – започнаха бавно да се събират, да се смесват в полусенките си, с едва видимите искрици, докато образуваха едноединствено грамадно лице – бяло и страшно, със здраво стиснати устни.

И той притаи дъх и затвори очи, за да го погуби в своята вътрешна тъмнина. Може би бе обичал тая нещастница през последните десет или петнайсет години от живота си. Беше я обичал, разбира се, дори без да съзнава, въпреки всичкото зло, което му беше сторила. Навярно всички съпрузи се обичат, дори най-нещастните, в печалния заник на живота си, когато всичко външно избледнява и става едва видимо. Едва се забелязваха и едва се докосваха, но винаги се чувствуваха един до друг, може би един в друг, като в изстиваща пред смъртта си утроба. Само смъртта може да ги раздели или погуби. Само тя може да ги възроди за някакъв нов, изменен живот.

А дали и тя го бе обичала? Не, едва ли. Може ли да обича хищникът? Не може. Но той не може и да мрази. Хищникът е винаги невинен, когато разкъсва топлатата човешка плът, когато облизва с език кървавата си муцуна. Той се храни, както кравата пасе, както врабчето пие вода след дъжд от блесналата на слънцето локва. Но и хищникът може да се привърже към човека, който болезнено го удря с камшика си по върха на носа. Спи, спи, нещастнице, прощавай, че събудих паметта ти, аз съм те обичал все пак.

На другата сутрин Урумов се събуди в неочаквано хубаво настроение. Чувствуваше някаква необикновена вътрешна лекота и нито петънце върху съвестта си. Животът му изглеждаше точно такъв, какъвто трябваше да бъде може би преди двайсетина години. А навън бе прохладно утро, розово като разцепен нар, защото все още не бе изгряло слънцето. И в тая прозирна розовина, зеленикава като тюркоаз, блестяше зорницата. Той я гледаше с притаен дъх – като знамение. Не знаеше, никога не бе чул, че може да бъде и зеленикава тая блестяща красавица, най-бялата на всяко нощно небе. Гледа я ненаситно, докато го заболяха очите и розовината избледня до синкаво. Тогава звездата отново стана бяла и руса като Венера. Краката ѝ бяха руси, коремът ѝ беше рус, а най-руси бяха гърдите ѝ, току-що родени от чистата морска пяна. Той се усмихна и се отдръпна назад. Трябваше може би да закуси, макар че се чувствуваше сит. И се упъти към кухнята, откъдето не идваше никакъв шум, защото в неделя Ангелина си оставаше у дома. От години не беше се чувствувал така спокоен и уверен в себе си.

Но към девет и половина часа започна да става неспокоен. Беше се уговорил със свой стар, пенсиониран шофьор да ги вземе тая сутрин и да ги отведе до язовира. В десет без четвърт все още го нямаше. В десет часа разбра, че изобщо няма да дойде. Но в замяна на това всеки миг можеше да пристигне Мария. И изведнъж го обзе истинска паника, нещо повече от паника – ужас, че това прекрасно утро може да се разруши и изчезне. Не, не бива да го допусне, трябва да се измисли нещо. Но нямаше много време за мислене, защото Мария дойде точно в десет – като на урок по английски, съвсем обикновена, дори малко делова и забързана. Беше облечена в спортна пола и жълтата австрийска блузка, която толкова ѝ приличаше. И тя изглеждаше в добро настроение, с удоволствие огледа от прозореца цялата улица.

– Днеска ще имаме много хубаво време – каза тя. – И през целия ден.

– И аз тъй мисля – отвърна той и окончателно взе решение.

Докато слизаха по стълбите, той се мъчеше да си припомни как се палеше колата. И когато пхна ключа точно на мястото му, трябваше да помисли как се включват скоростите. Не, не бива да се мисли, така непременно ще се обърка. Трябва да се действа по принципите на Уелч – по интуиция. И той включи като някакъв медиум, с отпуснато съзнание,

и ужасно се изненада, когато колата бавно потегли напред. Тя вървеше, ами да, тя много хубаво си вървеше.

Но в залисията Урумов не забеляза как една жена на тротоара го гледа втрещено, даже уплашено. От нейното място и той изглеждаше не по-малко втрещен и уплашен, така здраво стискаше кормилото, сякаш беше единствената брънчица, която все още го свързваше с живота. Дори се беше опулил от напрежение. Луди ли бяха, къде се бяха запътили? Ако той е луд, тя си е напълно нормална, защо се е оставила на някакъв невменяем да я утрепе? Минаха край нея, искаше ѝ се да им кресне, но в последния миг се опомни. Беше Ангелина, разбира се, с букет свежи цветя в ръцете. Отиваше на гробищата и се беше сетила, че трябва да вземе малко пари от брат си, за да сложи в ред изоставения самотен гроб. В края на краищата не може гробът на една Урумова да изглежда изоставен, та макар да е бивша Логофетова.

На края на малката уличка Урумов трябваше да свие надясно, по посока на движението, да мине по първия мост вляво и тогава т обратна посока да поеме към пловдивското шосе. Реката делеше техния булевард на две еднопосочни платна. Но той веднага сви наляво, забеляза грешката си, но беше вече късно.

Срещу него се зададе открит спортен фиат, зелен като гушер, младият човек в бяло поло караше право срещу него. Урумов успя да му свирне, она се облещи и завъртя пръсти около сляпото си око. Академикът даде вдясно до първия мост, след това вляво и благополучно излезе на вярната посока. Ръцете му леко трепереха от преживяното вълнение, но бързо се съвзе. Днешният ден е негов, през днешния ден нищо няма да му се случи, та ако ще да управлява и самолет. И все му се струваше, че кормилото му не е съвсем наред, че го тегли наляво. След това се усети, че нищо не го тегли наляво, а просто инстинктивно се плаши от високия бордюр. На широкото централно шосе това усещане бавно изчезна. Сега се чувствуваше много по-сигурен, колата се носеше като бясна с четиридесет километра в час.

– Всичко в ред ли е? – запита най-сетне Мария.

Гласът и му се стори малко глух и далечен – може би от шума на мотора. Дали бе забелязала неговото невероятно приключение? Едва ли?

– Напълно! – отвърна той с леко пресъхнало гърло. – Просто летим към целта.

Скоро свиха по отклонението за Самоков. И двамата никога не бяха ходили на язовир „Искър“. Но Урумов поне бе минавал с кола край

него, Мария изобщо не го бе виждала. Сега всеки изминат километър той се чувствуваше все по-уверен в себе си. Завоите се увеличаваха, ставаха все по-остри, дефилето все по-тясно, но това не го плашеше. Неспокойната зелена стрелка на спидометъра отскачаше и до шейсетте километра. Но дори на тая шеметна скорост успяваше да размени по някоя дума със съседката си.

– Вие май не обичате да пътувате?

– Зависи – отвърна тя. – Наистина не обичам нови градове и хора. Може би не съм любопитна.

– Да, жените изобщо не са пътешественици – съгласи се Урумов. – Най-много да ги съблазниш с Париж или по-точно с парижките моди.

– Не съм и по модите.

– Имате напълно съвременен вид – каза той и заобиколи някакъв камък, паднал от стръмнините.

– Не говоря за дрехите, те не са най-важното. Но много обичам природата например. Стига да не е набъкана с хора естествено, хората развалят всичко. Когато Криста беше малка, всяка неделя я водех на Витоша. И зиме, и лете. И тя се научи да обича природата, може би повече и от мен.

– И досега ли ходите?

– Сега скучае с мен, разбира се. А не мога да тръгна сама. Тъй че доста отдавна не съм ходила. Днес за мен е един хубав празник.

– И за мен – каза той.

Можеше да си спести това глупаво откровение. Макар да не я гледаше, стори му се, че някаква сянка падна на лицето ѝ. И побърза да каже:

– Изобщо имам слабост към реки и езера. Още от дете за мен езеро е била една от най-красивите думи... Може би защото нямаме езера около София.

– Да, наистина хубава дума – кимна тя. – „Видение край синьото езеро“. Как съм плакала на тоя блудкав филм.

– Значи, сте били малко сантиментална?

– Едва ли.

– И след тия видения да не дойдете нито веднъж на язовира – учуди се той. – Не е никак далече от София, някакви си четиридесет километра.

– Само заради автобусите – каза тя. – Никога не се качвам на трамваи и автобуси. Прилошава ми от теснотията, идва ми да закрещя. На Витоша винаги ходехме пеша – на отиване и на връщане. Христина

просто е плакала в ръцете ми.

„Ето значи на кого прилича момичето. И защо е избягала панически от операционната зала. Просто не е имала нерви.“

– Аз знам какво си помислихте – каза тя.

– Какво? – запита той.

– Ами туй, че Тинка прилича на мене.

За пръв път, откакто бяха тръгнали, Урумов отместил поглед от пътя и я погледна учудено.

– Точно тъй! – призна си той. – Поразен съм наистина.

– А сега ще си помислите, че съм чувствителна като нея.

– Вече си го помислих!

– Не приличам на Христина – каза тя. – Нито съм толкова чувствителна, нито толкова слаба... Нито пък тя има моя – как да го нарека – моя усет за хората. Навярно тя никога не се замисля дълбоко за тях.

– А как си обяснявате това?

– Не знам, трудно е... Но аз малко съм общувала с хора, почти винаги съм живяла сама... И просто съм свикнала да се питам – какво мислят сега за мен?... От страх да не мислят нещо неприятно, разбира се. Сигурно съм била доста мнителна. Или честолюбива.

– Не приличате нито на едното, нито на другото.

– Може би. Жените от нашето поколение са възпитани в свободолюбив дух. Като момиче четях Стриндберг, Ибсен, Зудерман... Чели ли сте „Котешката пътека“?

– Не, наистина.

– Няма значение... Не че е някакъв особен роман. Исках да ви кажа, че съм обичала силни и свободни женски образи. Тогава такава беше модата...

Тя млъкна уплашена, че е прекалила. Навярно през целил си живот само на него бе разказвала за себе си, дори не и на своя избягал мъж. И все още не знаеше, че това е най-голямата и дълбока радост на всяка дружба – да можеш да говориш свободно за себе си и да обсъждаш себе си. Пред друг. Най-хубавият начин да осъзнаеш себе си. Защото съвсем не е все едно да мислиш нещо и да го кажеш.

След малко излязоха на високото плато при язовирната стена. Пред тях спокоен и гладък се простираше язовирът, до най-далечните брегове, които едва се синееха е ранната лятна омара. По чистата му повърхност с пределна яснота се отразяваха небето, стръмните брегове, облациите, всяко дърво поотделно. Дори чайките летяха я два образа и когато се докосваха до водната повърхност, сякаш се целуваха. След това

колата отмина и навлезе в рядка, белоствола гора, така свежо зелена, сякаш листата се разтваряха пред очите им. Урумов, очарован, намали хода. Една яребица прекоси пред очите им шосето, сподирена от своите пухкави бебета. Внезапно Урумов видя някакъв черен път, който свиваше вляво, и Тръгна по него. Сега пътуваха през ниска борова горичка, толкова гъста, че дари една коза трудно би се провряла. Когато и тя ореда, пъкна колата в някакво зелено тунелче и спря.

След десетина крачки излязоха съвсем на открито. Тук езерото не беше много широко и отново в гладката му повърхност се оглеждаха брегове и облаци. Струваше им се, че се намират в самата сърцевина на някакъв фантастичен свят, който се състоеше от две свършено еднакви половини. Те приседнаха, Тревата бе суха, брегът много стръмен, така че не се виждаше дори водната линия. Дълго мълчаха, без да се чувствуват неудобно. Най-сетне Мария първа се обади:

– Както чух, били сте пред прага на много голямо откритие... На велико откритие, както скромно се изрази моята дъщеря.

– Не е вярно, за съжаление – каза Урумов. – Може да има недописани книги или недовършени симфонии. Но не може да има недооткрити открития. Или има откритие, или няма – средни положения в науката не се зачитат.

– Прекалено сте скромни.

– Надали... Пък и според моя племенник прекалената скромност в науката е порок.

– Предполагам, че не страда от такива пороци – каза Мария.

– Не, наистина... Като всеки прекалено здравомислещ човек. И трябва да ви кажа откровено, че той направи в тая област първата сериозна крачка.

Мария го изгледа недоверчиво.

– На тая възраст?

– Тъкмо сега идеите кипят най бурно! – отвърна той.

– Идеите са хубаво нещо! – каза тя. – А в какво се състоят вашите идеи? Ако не е някаква тайна, разбира се.

Урумов се замисли.

– Не е толкова лесно да се обясни с няколко думи – каза той. – Знаете ли какво е катализатор?

– Има си хас! – тя се засмя. – Ами аз съм била учителка. Катализаторите са химически вещества, които вземат участие в ускоряването и забавянето на химическите процеси, без да участвуват активно в тях.

– Е, това е вече друга работа! каза Урумов доволен. – И все пак по-

добре е да си послужи с пример. Аз съм възрастен човек, живея сам. Моята сестра, да речем, си научава, че тая работа не бива да продължава така. Сам човек трудно живее, пък защо трябва да ми слугува, като друг може да свърши тая работа. И решава да организира вечеря?

– Беше ли наистина организирана? – усмихна сетя.

– Това е пример, моля ви се. Той не се коментира, той се взима като основа на задачата, И тъй, на вечерята ще присъствува и една дама, разведена или вдовица, все едно, в умерена възраст, внимателно предупредена от сестра ми. Поканени са и още няколко души за камуфлаж. Сготвят се яребици задушени, да речем, купува се хубаво вино. Сестра ми много добре знае, че когато коремът е пълен, а главата леко зашеметена, всички цели стават много достъпни.

– И в тоя момент пристигате вие! – каза тя.

– Да, точно така, със сивото английско бомбе, нищо неподозиращ. Другите вече са изпили по две-три чаши евксиноградска гроздова, така че настроението е вече леко повишено. И веднага разбирам, че съм попаднал в чужда или неподходяща за мене среда. Фамилиарниченето ме дразни, ласкателствата – ядосват. Сядам, хапвам няколко залька и изведнъж се досещам, че трябва да присъствувам на някакво гласуване в академичния съвет. И съм забравил, това всички могат да очакват от мене. Взимам си сивото бомбе и си заминавам дори без да разбере каква опасност е минала през главата ми!... Според вас какво ще направи непознатата дама?

– Амиии... ще се огорчи!

– Добре, След това?

– След това ще се наяде хубавичко с яребицата или със задушеното телешко, зависи колко са блюдата...

– ...и ще изпие няколко чашки вино. И едва тогава ще забележи, че господинът срещу нея не е съвсем за изхвърляне. Макар че е порядъчно плешив, в крайна сметка той има същите външни белези, каквито имам и аз, т.е. и той е мъж като мене. И веднага отправя към него своите прояснени взори. Увлечена, тя не забелязва нито намиганията, нито гримасите на сестра ми. Не забелязва дори, че на вечерята присъствува и съпругата на въпросния господин. Така че вместо ускорена реакция се получава първокачествен гаф... Разбрахте ли нещо от цялата история?

– Да, разбира се, че сестра ви е намислила да ви жени.

– Тъй е по женската логика. А но научната нещата стоят малко поиначе. Катализаторът пристига в клетката. А в самата клетка поради неизяснени причини той намира силно изменена биохимическа среда,

която не отговаря на целта, за която е пристигнал. И своевременно се оттегля. Тогава клетката решава все пак да свърши своята работа, без която нейното съществуване не е възможно. Погледът ѝ попада на друг господин, който очевидно има същата структура като капризния катализатор. Тоя господин се нарича за съжаление Канцерогенно Вещество. Или вирус, все едно какъв! Гафът, който се получава, се нарича рак.

Мария дълго мълча, лицето ѝ бе потънало в размисъл.

– Наистина интересно! – каза тя. – Ами ако вие харесате самотната дама? Тогава какво ще стане?

– Може и нищо да не стане – усмихна се той.

– Хайде, хайде, пак скромност... Ами унгарката?

– Коя унгарка?

– Тая същата – полубългарка-иолуунгарка. С четирилистната детелина.

– Тя беше клетка от свършено друг организъм – отвърна той. – Там действуват други катализатори.

Точно в тоя момент пред тях изникна милиционерски сержант. Беше облечен в новичка, добре изгладена униформа, само обувките му бяха доста вехти и очукани. Имаше такъв вид, сякаш ги е спипал на местопрестъплението, лицето му издаваше едва спотайван гняв.

– Дайте си документите? – каза той вежливо, макар че гласът му неоловимо потреперваше.

– За какво да си дам документите? – погледна го учудено Урумов.

– Вие не знаете ли, че това е вододейна зона! – избухва внезапно милиционерът. – И че влизането на коли и хора е строго забранено?

– Откъде мога да знам? – отвърна невъзмутимо Урумов.

– Как откъде? – брадичката му яростно потрепера. – Ами що надписи има край пътя – на всички езици. По нарушителите се стреля без предупреждение – излъга той като разтърси сърдито ютията си.

– Ами стреляйте тогава!

– Стреляйте, стреляйте! Засрамете се, възрастни хора сте... А сте се кукнали като два гълъба... Точно в най-забраненото! Ами не видяхте ли, че край черния път има толчав надпис – влизането на външни лица строго забранено.

– А защо да гледам край пътя, аз си гледам в пътя, за да не сгязя някого. Една яребица мина например.

– Добре де, ако вие гледате все в пътя, другарката къде гледа? Вие не видяхте ли надписа?

– Видях го – призна си смутено Мария. – Но си помислих, че

професорът не е външно лице.

– Може и да не съм – измърмори Урумов.

– Я си дайде документите! – каза отново припряно сержантът.

Урумов му пъхна своята внушителна карта от Националния съвет за мир. Милиционерът дълго я чете, образът му съвсем се смекчи.

– Ами добре – каза той. – Можете да останете още малко.

Козирува и си отиде. Но двата гълъба вече се чувстваха неудобно, сигурно онзи няма да се успокои, докато не си отидат. Поседяха все пак малко, колкото да не го обидят, после отидоха при колата. Урумов трябваше да я върне малко на заден ход, за да излезе на пътя. Но къде беше задният ход? Малко назад и встрани! Но всички опити да включи излязоха безуспешни. Като пъшка тъй пет-шест минути, най-сетне, без сам да разбере как, успя да я намери, колата нервно подскочи назад и угасна. Запали отново и как да е излезе на черния път.

– Измъчихте се! – каза Мария съчувствено.

– Не разбирам защо! – отвърна той смутено. – Скоростта си беше съвсем на място. Но нещо заяжда може би.

– Сигурно! – каза тя. – Откога не сте я карали?

Академикът се усмихна неловко:

– Ами трябва да има десетина години... Защо, личеше ли?

– Само в началото! – излъга тя хладнокръвно.

Урумов благоразумно премълча, че дори и документи нямаше. Оставаше само да ги спрат някъде – и край. Скоро излязоха па шосето, тоя път се огледа внимателно и сви вляво. Спомняше си, че някъде наблизко има ресторант, макар че никога не бе спирал в него. Беше на мястото си, слава богу, но отпред бяха паркирани толкова много коли, че той веднага разбра – няма да я бъде тая работа. Наистина партерното помещение бе заето до последно място. Управителят ги упъти към нещо, което нарече бирхале. Слязоха в доста тясно, задимено помещение, като се изправиха на прага, всички се обърнаха да ги погледнат. Не знаеха, разбира се, че точно тука се събираха всички грешни души, които естествено се страхуваха от изненади. На една от масите наистина имаше две-три свободни места, но Мария усети как грешниците просто се наежиха под погледа им.

– Много ви моля да отидем другаде – каза тя тихо.

Побързаха да се измъкнат. Качиха се отново на колата и потеглиха напред, докато стигнаха павилиона при „Мечката“. Там имаше достатъчно свободни маси, всички на слънце, разбира се, но павилионът беше па самообслужване и пред бюфетчика се бе наредила дълга опашка.

Почти всички бяха автотуристи, няколко месести жени, няколко нетърпеливи деца, космати мъже в смешни къси панталони, които отсега преглъщаха. Миришеше вкусно на скара, а така, както бяха огладнели, и две скари нямаше да им стигнат. Урумов покорно се запъти към опашката.

– Не вие! – каза решително Мария.

– Защо не аз?

– Не може академик да се реди на опашката! Хората ви познават!

– И какво от това?... Няма нищо обидно.

Но Мария беше непреклонна. Настани го на една току-що освободена маса, в сянката на самия павилион, и кротко се нареди на опашката. От мястото се виждаше как седи невъзмутимо, заливан от време на време от синкави облачета, вмирисан на кюфтенца дим. Поне да имаше как да му отнесе една студеничка лимонада. Но изстудена нямаше, затова пък кюфтетата така пареха през хартията, че едва ги отнесе. Намери го доста омърлушен, дори апетитната миризма не можа да ги съживи. И едва сега разбра, че е сбъркала. Урумов неохотно захапа първото кюфте, дори не усети вкуса му.

– Чудесни са! – каза тя искрено, като опита своето.

– Вярно е...

– Павилионът е самоковски... Бюфетчикът каза, че специално си подготвяли месото.

Едва сега Урумов му обърна внимание. Стори му се малко по-кисело и по-жилаво от обикновените софийски кюфтета. Навярно бе забравил, че доброто прясно месо трябва да изглежда точно така.

– Да, вкусно е! – излъга той.

– Вие май още ми се сърдите?

– Ни най-малко... И все пак като му отнемете на един мъж правото да бъде кавалер – тогава какво му остава?

– А защо да ми се отнема моето женско право?

– Защото не е женско, а мъжко.

– Слушайте, професоре, вие знаете, че съм от средногорски род... Много стар и известен на всичко отгоре. Ние тъй сме възпитани – от най-далечните прабаби, та досега. Мъж не може да шета на жена – това е противно и на бога, и на хората! – Тя се засмя.

– И аз съм от средногорски род – каза Урумов.

– Ами тогава?... Да сте виждал дядо ви да е принасял нещо на софрата? Или баща ви?

– Сигурно е така! – измърмори той. – Ние, възрастните хора,

изглежда, че сме прекалено чувствителни.

– И не сте възрастен! – добави тя ядосано. – Човек, който работи поне колкото двеста млади научни негодници, не може да бъде възрастен, той е точно в разцвета на силите си. Нали знаете, на шейсетгодишна възраст Сократ е казал, че се намира по средата на жизнения си път.

Не го знаеше, но не биваше и да му вярва. Данте доста по-рано се бе оплакал по същия повод.

– Кюфтетата са наистина хубави – каза той след малко. – Просто си имат вкус на месо.

– Нали ви казах? – кимна Мария зарадвана, сякаш ги бе приготвила самата тя.

И изобщо обедът излезе доста сполучлив, независимо че коминът на скарата все тъй бълваше от време на време миризлив дим върху тях. Но лекият ветрец го подемаше и отново им докарваше дъх на полски цветя. Дори притоплената лимонада им се стори много по-вкусна от софийската. И нямаше никаква опасност да прелят, така че с леки стъпки се отправиха към реката, където се носеше човешка глъч и ек на тупалки. Но дори и тая нещастна разходчица не можа да им развали съвсем настроението. Човешката врява стана непоносима, крещяха деца, жени тупаха черги в бистрите струи на реката – тая същата софийска вода, която по-долу милиционерът така ревниво пазеше. Някакъв дебелак със запретнати крачоли дори се опита да поизмие в нея колата си, но тук рибарите се намесиха с викове и ругатни, размениха се обиди и закани, докато най-сетне прогониха нахалника. Някакъв жълтокос старик унило въртеше шишове, очите му бяха станали кървави от дима. Двамата му сина, с две големи черни волги, които шляпаха белот край него, от време на време нервно му подвикваха да върти. Бабичката, седнала върху износеното ковчорче, гледаше с пусти очи човешката суетня около себе си. И на всичко отгоре в цялото това човешко стълпотворение Мария намери три великолепни печурки.

– Подарявам ви ги! – каза тя. – Вярно е, че не са четирилистни. Но затова пък са ужасно вкусни.

Урумов измърмори, че ще му бъде доста трудно да ги пъкне в тейфтерчето си.

– Защо в тейфтерчето? Професоре, прекалявате с женските сувенири. Тия ще ги посолите, може да им сложите съвсем малко масълце в чашките – и във фурната!... Ще си изядете пръстите!

Седнаха и те под едно усамотено дърво, но към четири часа Мария първа предложи:

– Време е да си вървим!

– Защо? – каза той със свито сърце. – Още е съвсем рано.

Наистина беше рано, реката пред тях блестеше като разплавена под яркото слънце. Но поречието бе доста утихнало, рибарите бяха прибрали отчаяни пръчките си, пияните шофьори изтрезняваха под дебелите сенки.

– Криста обикновено се обажда към шест часа... Ще се разтревожи, ако не ме намери.

Пътят до София премина като някакъв сън. Вече караше съвсем спокойно колата. Облегнат назад, сухите му ръце небрежно държаха волана. Много му се искаше да си подаде левия лакът навън, както бе виждал, че правят някои млади фукни, но усещаше, че ще прекали. Тясното дефиле бе усойничаво и прохладно, но от време на време в очите му блясваше силното следобедно слънце, той намаляваше малко скоростта, докато отново се гмурне в прохладната сянка. В София отведе Мария до дома и, после се прибра с колата. Но като се опита да паркира до самия бордюр, джантата и капакът иззвънтяха злокобно. Той излезе загрижен навън, всъщност белегът бе съвсем незначителен. Така или иначе никой няма да разбере, че колата е местена, Чувствуваше се като момче, което е откраднало за половин час велосипеда на баща си, без никой да го разбере. С това лукаво чувство той се изкачи съвсем неусетно до своя етаж. И с някаква тъга затвори вратата зад себе си, сякаш бе прехвърлил най-увлекателната страница в книгата на своя живот. Наближаваше шест часът, слънцето бе огряло силно източната стена на кабинета му, белите коне светеха като живи. Това беше неговият истински ден и тоя ден трябваше да остане вечен.

11

Може би само в провинциалните градове се намират все още такива смешни и натруфени къщи. И трогателни в същото време в желанието си да предложат на своите обитатели всичко, което имат и богатите домове. Наследствената къща на Обретенови беше жълта като дюля, с фалшиви розови конзоли и две назъбени кулички от двете страни на покрива, в които сега мътеха гълъби. Имаше освен това изронени гипсови фронтони над прозорците, малко балконче под централната арка на покрива, ветропоказател, който отдавна не показваше ни ветрове, ни посоки. Но иначе беше удобна къща. Освен майката и дъщерята на втория

етаж живееха две ученички, дошли от селата. Юлияна ги държеше не толкова за наема, колкото за това, че го плащаха в натура – някое агънце или пък истински градински приткар фасул.

И Криста живееше на втория етаж в малка стая, украсена с два гоблена и безброй стари семейни снимки в черни лакирани рамки. Живееше при това спокойно, дори малко лекомислено, много рядко се заслушваше в тихите провинциални нощи дали „онова“ няма да се обади. Но то, разбира се, си мълчеше и спотайваше, здраво сраснало с нея. Криста изобщо не го усещаше, само дето бе прибавила и неговия глад към своя, тъй че добре си похапваше. Иначе се чувствуваше превъзходно, усещаше някакъв дълбок прилив на сили и жизненост. Веднъж леля ѝ я завари да скача в двора на въже като момиченце.

– Ще го изтърсиш мари! – каза тя укорно.

– Няма такава опасност! – засмя се момичето. – Какво носиш в мрежата?

Леля ѝ носеше пиленца, кокошчици, понякога тлъсти свински пържоли, заради които ругаеше с пяна на уста местните снабдителни власти. Те наистина никак не се престараваха, пък и защо да се престарават като всеки му намираше колая, особено пролетариатът. Какъв пролетариат, като дядо и баба си живееха на село, работеха в стопанствата, а освен това гледаха в задния двор всякакви животинки, така че почти не оставаха без месце.

И изобщо само една грижа имаше Криста през тия дни – да не мисли за нищо и за нищо да не се тревожи. И тя не мислеше ни за него, ни за детето му, упорито ги пъдеше от ума си. Но като минаха няколко дни и се успокои съвсем, започна да чувствува някаква непонятна нежност към онова – малкото, – към свитото на кълбо нещастно лешниче, което не знаеше, че е осъдено на смърт. Или пък не е осъдено? Може ли човек да вярва на лекомислени млади момичета – на техните обещания и закани?

По цели дни не излизаше никъде, четеше като бясна романи. И съвсем истински романи при това, не като ония скучни трактати, които четяха и изучаваха в университета факултативно. Нейната леля ги бе изрязвала от жълтите вестници през трийсетте години, бе ги подвързвала с яки насмолени канапи с помощта на шило и обушарска игла. За толкова десетилетия лошата вестникарска хартия вече се ронеше, но си оставаше все тъй здраво подвързана. Бяха всички до един любовни романи. И правилно! – мислеше тя – има ли смисъл да се пише за друго, всичко друго е скучно, както и любовта, разбира се, макар че в тая любов има

поне мъничко гъдел. И тя се лееше като ведро от пожелтелите страници, случваха се всякакви чудесии, главно изневери, бягства с непознати мъже, мистериозни удавяния, убийства. Тя ги гълташе по два на ден, на края съвсем обърка и герои, и заглавия, и случки. Но поне душата и се насити на любов, особено на изневери. И наистина какво друго заслужават тия противни и глупави мъже, освен да ги кичиш с рога, стига да можеш, разбира се. Но тя не можеше и не ѝ оставаше нищо друго, освен да се удовлетворява с романите. Старото време е било доста трудничко наистина, освен кризите е имало безброй мухи и дървеници, охтика, полици и фалити. Но е имало и рахат-локум, боза, шарденчета и шоколади с премии. Имало любов и любовни романи. Как само са въздишали момичетата в ония години, как са плаkali! Сега ако видиш, че някакво момиче плаче на улицата, сигурно е от зъбобол, от какво друго може да бъде, като и двойките в университета си ги гълтат като бонбончета. А да не говорим за момчетата, които съвсем са се разглеzили и дори не смеят да отидат в лятната къпалия, за да не срещнат случайно някоя гола жена. На обяд Криста се нагълташе с хубавите домашни гозби на леля си, после бързаше да се качи в своята тиха стаичка. Макар да беше и тук доста горещо, тя се завиваше в своя розов юрган от любовни мечти и надежди и пипваше здраво следния роман. Оставаха ѝ още дваyсетина, трябваше да ги прочете всичките, преди да си тръгне. Отде да знаеш, последният може да се окаже най-хубав. Тая Дафна де Морие, пък и Оливия Уедсли – как да не знае досега, че е имало такива славни писателки на света.

Най-сетне един ден леля ѝ не се стърпя.

– Слушай, Тинче, трябва да се движиш, да се разхождаш! – посъветва я тя кротичко. – Особено ако ще раждаш това дете!

– Няма да го раждам, лельо! – каза строго момичето.

– Ами ако той размисли... И го поиска?

– Все едно!

– Как тъй – все едно?

– Ами все едно. Аз него ли да гледам, или себе си?... Притрябвал ми е най-после, на една истинска съвременна жена за какво ѝ е съпруг?... Главно да му слугува, мъжете са станали мързеливи като махараджи...

– Вие с Мимето... – започна недоволно Юлияна.

– Защо ние с Мимето?... Ами ти?... Зер ти е лошо така?... Пък мен ме чакат и сесии, и държавен изпит, да не говорим, че ще ходя учителка на село. Ами гледай поне да ме нагласиш тук някъде наблизко, че както

не зная да готвя – тъй и ще си умра от глад.

– Майка ти е наистина за пребиване! – каза строго леля й. – И все пак помисли си... Без съпруг може, без дете не може, ако нямаш дете, все ще си мислиш, че си пропуснала всички влакове на света.

– Не, не ми трябва дете! – отвърна Криста. Говореше спокойно и някак лекомислено, но усети как сърцето й се сви. И не от страх пред отвратителния аборт, за аборта тя вече се бе прежалила. И не за туй, дето в главата й наистина можеше да се забие идиотската мисъл, че е пропуснала всички влакове на света. Изведнъж просто й стана мъчно за това лешниче, дето още си няма капка мозък в нещастната гола главичка. Ще се затрие от света, без дори да знае какво се е случило. Животът изведнъж й се стори тъжен и безсмислен, а глупавата игра в романите – някаква съвсем бездарна измишльотина. Да прощава тая Уедсли, ама навярно не са я просвали на операционната маса и не са я стригали, иначе нямаше да вади чак от петите си толкова страшни любовни въздишки.

Два-три дий беше много тъжна, дори загуби апетита си. На третия ден Мимето я заведе насила в своята изба, в своята непревземаема крепост, както казваше тя. Имаше си хубав кабинет в приземния етаж, под прозореца й се разхождаше пиян петел, който като пристав преплиташе шпорите си след кокошките, нагълтали се с винце от някоя повредена бъчва. В градината цъфтяха пияни божури, големи колкото детски глави, огнени, уханни, побеснели от жизненост като запалени. В кабинета й имаше голяма библиотека, по рафтовете й бяха наредени бутилки вино, бутилка до бутилка, от единия край до другия. Всички бяха налепен с бели етикети, изрязани от тетрадки по смятане, след това написани на ръка с всякакви имена и цифри. Имаше и много епруветки, пълни с вино или химикали, всички запушени със светли коркови тапи. За да се изфука, Мимето започна да опитва вината, правеше нещо с езиче по небцето, тъй че дори големите й уши старателно се размърдваха. И през цялото време умислено гледаше в тавана, сякаш там бе написано някакво заклинание. Всъщност като че ли само в това се състоеше цялата й работа, за която бе следвала в Агрономическия не знам колко години.

После дойде някакъв секретар от Окръжния комитет, съвсем млад човек с възбледо, анемично лице, свършено късав. Криста се ококори – само късав партийен секретар не бе виждала през живота си. Но тоя беше много симпатичен, тръсна на бюрото пакет шунка, съвсем топла и прясна, увита в няколко пласта хартия, най-долната от които бе станала прозрачна от мазнината. Братовчедка й разгъна всичко това на бюрото

си, за какво им са разни глупави вилици и ножове, като човешките пръсти са толкова ловки. След това разгледа библиотеката, извади оттам някаква бутилка с етикет от тетрадка по смятане, написан на ръка, погледна я колебливо и с въздишка изтегли тапата.

– Това е моят шедьовър! – каза тя. – Цецо, правя го заради Тинчето, ще прощаваш, ама за пръв път ми идва на гости, не искам да се изложам...

Криста изпи две чашки от шедьовъра. Не беше чак „Пармският манастир“, но въпреки това си беше шедьовър, макар и от местен мащаб. После изтича до клозета и повърна всичко, до последната капчица. Когато влезе отново в кабинета, по лицето ѝ течаха сълзи – боляло я зъб.

На другия ден леля ѝ насила я заведе на Шипка – да видела паметника. Гореше имаше облаци, които летяха бързо и сякаш забърсваха със сивите си валма голите върхове. Величественият паметник ту изплаваше за мигове, огрят от слънцето, ту отново потъваше в сивата летяща маса на облациите. Паметникът не я впечатли особено, тъй като го бе виждала безброй пъти на разни снимки. Но играта на облациите ѝ се видя много красива, струваше ѝ се, че лети заедно с тях над скалистите урви, дори зъзнеше от страх, като си го представяше. На връщане, като минаваха през село Шипка, се отбиха да видят старата руска църквица-паметник, потънала сред околната зеленина. Вътре беше здрачно и тихо, толкова тихо, че чуваха даже дишането си, отразено от чувствителното като мембрана ехо. Нямахше никакъв друг човек в църквата, на потъмнелия пиринчен свещник горяха само две тънки свещици с блед, обезцветен пламък. И все пак някой преди малко бе минал оттук, за да остави тъжната си молба – за здраве може би, за гаснещ живот. Криста дълго време гледа тия бледи светлинни, които трептяха по лицето и разширените ѝ зеници, сякаш ѝ шепнеха нещо на своя мигащ език. Тя слушаше мълчаливо, лицето ѝ ставаше все по-тъжно и по-тъжно. Когато леля и най-сетне я погледна, то и се стори измъчено и напрегнато. Криста трепна и я погледна плахо.

– Лельо, къде продават свещи?

– В притвора – отвърна тя.

– Ами там нямаше никой.

– Няма значение. Хората остават пари и си взимат свещите.

Криста излезе и скоро се върна с хубава, бяла свещ, която стискаше нервно в изпотената си ръка. Леля ѝ притаи дъх от изненада – в тяхното семейство нямаше религиозни хора – ни дядо им, ни майка им, никой. И самата Юлияна запалваше свещ от дъжд на вятър, на някое погребение,

за да не наскърби опечалените. Криста запали своята свещ и внимателно я залепи на свещника близо до другите. Сега и трите трепкаха в здрача на църквата, но светлината на нейната свещ бе много бяла и силна. Под тая светлина чертите на лицето ѝ постепенно се отпуснаха, то отново стана добро и спокойно.

Като излязоха след малко вън, на ярката дневна светлина, Юлиана шеговито се обади:

– Защо запали тая свещ?... Невярващите не бива да предизвикват бога. Защото той може да ги накаже.

– Аз не запалих свещ на бога! – отвърна сухо момичето.

– Сигурна ли си?

– Да, сигурна съм! – отвърна тя, но гласът ѝ неуловимо трепна. – Тук свещи се палят в памет на загиналите.

И тръгна бавно по сенчестата пътека. Юлиана не бързаше да я настигне – нека се успокои момичето. Във всеки случай доста неловко излъга. Какви загинали?... Едва ли би се сетила за тях при бедите, които я бяха сполетели напоследък. Някоя своя молба навярно бе вложила в тая бяла мигаща свещ или някоя своя надеждица. Права е майка ѝ, наистина е слабичка, няма да може да мине през този живот без чужда подкрепа.

През целия следобед Криста бе неспокойна и омърлушена. Дали Юлиана не бе я изплашила с тая глупава шега, че бог наказва невярващите? Де да го знаеш, той благодушен старец може наистина да е мнителен. Изобщо слабият човешки род не бива да се пъха лекомислено между неведомите сили на вселената.

Привечер тя каза:

– Искам да видя моята баба.

– Ами ще отидем – отвърна Юлиана с престорено равнодушие. – Като си тръгнеш за София, ще се отбием.

– Не, искам утре! – заяви решително момичето.

Навярно искаше да се откупи с някакво добро дело от греха, който бе сторила. Но на Юлиана само това ѝ трябваше – някакъв предлог, за да полети с колата. И на другата сутрин наистина се понесоха. Криста изглеждаше много спокойна, шегуваше се нещо с леля си, като всяка жена все още не съзнаваше какво я чака. Пък и не мислеше за това. Бедите в живота винаги настигат жените неподготвени, винаги ги изненадват със своята неочакваност. За да развлече племенницата си, Юлиана караше много бързо. И не усетиха как се изкачиха на калоферските височини. От другия им край пред тях се показва карловското поле, доста замъглено от пушеци над града. Дори тая благословена, единствена на

света долина на розите не бе пощадена от пристъпите на цивилизацията.

В Карлово те малко трудничко намериха старата Дражева. Хората не я познаваха, макар че знаеха рода им. Но с питане всичко се намира, дори скрито имане. Но колкото приближаваха нейния дом, толкова Криста ставаше все по-неспокойна, докато най-сетне каза:

– Страх ме е!

– А, не, моля ти се, няма да си играеш с мене! Вече сме дошли.

– Е, хубаво де, дошли сме! – каза припряно момичето. – Но какво да правя, страх ме е.

Баба ѝ живееше в истинска, стара карловска къща, навярно реставрирана, защото носеше малък тенекиен надпис: „Архитектурен паметник“. И дворът бе истински карловски, архитектът бе пусал през него бистра, планинска вода, която блъбукаше в естественото си коритце. И понеже се напояваше, бе потънал целият в чемерика и пирен, в трескот и папрати. По лицевата страна на къщата пълзеше повет, цъфтяха грамофончета, свили в тоя час на деня деликатните си цветчета. В сянката на старите кипариси, които растяха на завет до оградата, имаше малка пейка от олющени клонки на явор, толкова стара и излъскана от сядане, че бе заприличала на алуминиева. Точно там седеше старата жена, малката ѝ главица бе забрадена в черна, копринена шамия. И самата тя бе дребна, костелива, със сухо, мрачно лице, черно и грапаво като кората на кипарисите. Криста се сепна уплашена. Нима това бе останало от красивата възрастна жена, която бе ридала и целувала ръцете ѝ? Може би е станала някаква грешка! Тая приличаше по-скоро на мумия, зъл, мрачен огън светеше в дълбоко вдлъбнатите ѝ очи. Като ги видя, тя внезапно се изправи и изграка кресливо:

– Казах ви вече!... Нямам, не давам!...

Навярно се беше припознала в някого, защото все още ги гледаше с ненавист. Малката ѝ суха брадичка неудържимо трепереше.

– Ние сме други, лельо Сийо – каза меко Юлияна.

– Които и да сте – вече съм казала!... Не давам под наем.

Юлияна започна да се гневи вътрешно.

– Лельо Сийо, аз съм сестра на снаха ти... Знаем се с тебе. А това момиче е твоята внучка, Христинка.

Криста едва не побягна, така се изплаши. Старата впери поглед във внучката си. В угасналите ѝ очи като че ли се появи нещо – някакъв спомен може би, някаква едва блещукаща надеждица. Криста виждаше как немощно се бори тя с мъката и тъмата, как погледът и бързо угасна. И отново стана, ако не зъл, поне равнодушен.

– Вие ли сте? – каза тя. – Ами седнете.

И тя им направи място до себе си на пейката.

Юлияна седна от лявата ѝ страна, очевидно Криста трябваше да мине от дясната, но тя предпазливо седна до леля си. Старата жена наведе глава, сега поне не виждаха пустите ѝ очи.

– По какъв случай? – запита тя глухо.

– Ами минавахме оттука, та рекохме да те видим. Пък и ти да си видиш внучката, да знаеш, че не си самичка на тоя свят.

– Всички сме сами на тоя свят! – каза тихо бабата. – Сами и сироти.

Изглежда, че пак се бе запалила някаква светлинка в нея, гласът ѝ прозвуча съвсем човешки, И отново, тоя път плачливо, се разтрепера сухата ѝ брадица.

– Тъй е – каза меко Юлияна.

– А Христинка съм виждала много пъти, докато живеех в София. Пък и тя ме е виждала веднъж, но надали помни.

– Помня – каза тихо момичето.

– А помниш ли, че избяга? – попита тя и в гласа ѝ като че ли отново се мярна злина.

– И това помня – Ами аз... аз се уплаших. И отде да знам, че съм имала баба?

– Виждаш ли? Майка ти е виновна за всичко! – отвърна с ненавист старата. – Тя и сина ми прокуди...

– Не бива да говориш тъй – каза умолително момичето. – Защо да го прокуди? Да не мислиш, че ѝ е било лесно?... Да остане сама, с малко дете на ръце?

– А защо сама? Мене потърси ли ме?... Даже не ти е казала, че имаш баба на тоя свят.

– Ами че аз бях много малка тогава.

– И после как разбра?

– Каза ми преди време.

Старата замълча. Всички дълго мълчаха и слушаха как водата тихо бълбука в каменното си корито, А чемериката издаваше зла, отровна миризма, кипарисът едва чуто поскърцваше с престарелите си кости. Беше даже малко страшничко в тоя безлюден, слънчев двор, в който сякаш не кацаха никакви птици. Най-сетне старата отново се обади:

– Татко ти пише ли ти?

– Не ми пише.

– Мислех, че поне на тебе се обажда – отвърна тя с гаснещ глас. – Знаеш ли поне къде е?

– Не знам.

Те поговориха още малко, гласът ѝ ставаше все поуморен и кух. На края съвсем млъкна. Помълчаха тъй десетина минути, докато Криста съвсем се притесни, после си тръгнаха. Криста знаеше, че на сбогуване трябва да ѝ целуне ръка, но не го направи. Доста суха и страшничка беше тая ръка, но я спря не ръката, а нейният равнодушен поглед. Като излязоха навън, Криста се заплака. И леля ѝ изглеждаше доста разстроена, за какво им бе притрябвало това глупаво и безсмислено посещение.

– Хайде, не плачи! – каза тя. – Не плачи, за да не почна и аз.

– А тя защо не ме обича? – обади се момичето.

– Ти обичаш ли я?

– Ами аз съм най-невинна в тая история!... И най-пострадала!

– Знаеш ли, че почваш да ставаш нахална! – вече съвсем изтрезняла се обади Юлияна. – Най-пострадала е майка му... Не виждаш ли на какво е заприличала?

Криста бързо се успокои, дори похапна с добър апетит в местния „Балкантурист“. Ресторантът бе пълен със съветски туристи, узбеки или таджики, тихи и чинни като в девически пансион. Прислужваха им кривокраки и космати момичета, дошли от бедните села наоколо, гледаха ги малко накриво. Нямаха никаква полза от тях, всичко се плащаше по сметка, тия от свободните маси все щяха да съберат някой и друг лев. Докато чакаха своята манастирска чорба, Криста съвсем се успокои. И внезапно каза:

– Утре се връщам!... Нешащната ми майчица сигурно ужасно скучае сама. Тя не е свикнала.

Беше понеделник и точно по това време майка ѝ дъвчеше разсеяно в кухничката зле подгрята юфка със сирене. Лицето ѝ беше много умислено. Всичко можеше да се каже за нея, само не, че скучае. Мислите ѝ бяха много горчиви, по-горчиви и от най-загорялото ядене. Не, не скучаеше бедната ѝ майчица, друга по-тежка мъка лежеше на сърцето ѝ.

– Добре – каза леля ѝ. – Утре ще те закарам.

– Мога и сама... С влака.

– Дума да не става! – каза уплашено леля ѝ. – Трябва да те предам жива в ръцете ѝ... Иначе по-добре да ме няма.

Обядваха и излязоха. Дори тук, в тясната долина, притисната между усоите на две планини, денят беше много задушен. Като влязоха в колата, кормилото опари ръката на Юлияна като гореща ютия.

– Ама пък време за пътуване! – измърмори недоволно тя.

– Няма ли наблизо плаж?

– Плажове има, но костюми нямаме... Тъй че напред!

Отвориха всички прозорци, задни и предни, и потеглиха. Когато излязоха от града, силното въздушно течение веднага ги охлади. Но маранята трепкаше като жива над нивите, житата прегаряха. Миришеше силно на лавандула, смесена с по-далечния дъх на мента. Хубав, силен, зашеметителен аромат, от който леко ѝ прилоша, както от ментовката във „Варшава“. След десетина минути колата се гмурна в дълбоките сенки на калоферските височини. Шосето тук бе най-стръмно и с най-много остри завои. Но Юлияна караше предпазливо, държеше се плътно до дясната канавка. Пък и имаше защо, от завоите изскачаха от време на време празни самосвали, които караха чакъл от Стряма за някакъв строеж.

Минаха през Калофер, съвсем безлюден в горещия ранен следобед. Само някаква сляпа бабичка потракваше с патерицата си по пустата улица. Излязоха от града. На разклона за гарата имаше бензиностанция, Юлияна погледна танка.

– Не е лошо да налея малко бензин – каза тя.

Бензин имаха да стигнат спокойно оттатък Казанлък. Но щом има удобна бензиностанция на самия път – защо да не налеят?

– Добре, лельо – отвърна разсеяно момичето.

И тя небрежни думи решиха съдбата на всички.

Като приближи бензиностанцията, Юлияна съвсем намали. Там вече бе спрял автовлак с две ремаркета, който гълташе така алчно бензин, че чак се задавяше. Трябваше да се прилепи отзад на опашката. Но каква опашка е това – само автовлакът, ремаркетата не пият бензин, Ръковатката, пъхната в резервоара, задавено бучеше и хъркаше, бензинът щедро се лееше, Момичето от „Петрол“ дремеше наблизко, отворило в жегата месестите си устни, чакаше автоматът да щракне. Когато новата кола спря отзад, тя бавно се запъти към нея.

– Какъв бензин?

– Деветдесет и три – отвърна Юлияна.

– Ето на оная – единичната помпа! – посочи момичето.

Юлияна трябваше да се върне малко на заден ход, за да заобиколи широкото ремарке. Тя включи и тръгна бавно на заден. При това движение дори не забеляза, че е излязла малко на самото шосе. В момента, в който съзна това и удари спирачката, един самосвал, як и брониран като танк, който слизаше с голяма скорост по стръмнината, внезапно връхлетя върху тях. Чу се съкрушаващ оглушителен трясък, разкъсвай от воя на спирачките.

После всичко утихна.

12

В понеделник следобед, точно по същото време, когато стана катастрофата при калоферската бензиностанция, в института се получи съобщение, което можеше да има много по-съдбоносно значение за човешкия род. Сашо тъкмо се бе приготвил да наобиколи опитните животни, когато в стаята му влезе един от лаборантите. И по вид, и по походка приличаше много на цирков смешник, ластичната усмивка изглеждаше като закачена за ушите му. А сега, на всичко отгоре, беше и много тържествена.

Заразихме още една мишка? – заяви той. – От група „С“.

– С какво, с хрема ли? – попита съдържано младежът.

– С рак! – каза доволно лаборантът и пхна под носа му пакет „Арда“ без филтър.

– Мерси – отвърна младежът и добави с едва прикрито раздражение, – И какво се хилиш, това е рак, това не е трипер!

Лаборантът се обиди, естествено. Хвърли на бюрото резултатите и потегли със смешната си походка към изхода. Тия типове човек не може да ги разбере. Веднъж се радват до бога, веднъж се мръщят – и то на един и същ резултат! – А питат ли го него като стотици и хиляди пъти трябва да казва – „не!“ За какво получава тогава тая заплата, за тоя, що духа? Да, да, да! Пред прага той спря, пусна малко цигарен дим, после с невероятна ловкост го обра с клоунските си устни.

– Защото май че има още една болна! – прибави той злорадо. – От група „С“, сега тъкмо обработвам резултатите...

– Ще чакам! – каза Сашо. – Докато ми ги донесеш!

Лаборантът излезе. Сашо разтревожено се облегна на писалището. Ама пък злокобна новина! Една заразена мишка – отлично! Две – както и да е. Но три – това може да бъде и катастрофа! След малко той вече седеше на оня отвратителен стол, тапициран с изкуствена кожа, който все така усърдно миришеше на мишовина. И Аврамов се разтревожи. И двамата бяха по ризи, но това не попречи на потните им гърбове да залепнат на облегалките.

– Както казва народът – много хубаво не е за хубаво! – изсумтя мрачно Аврамов. – А ако се заразят всички мишки – какво ще означава това. Навярно, че ги заразява ензимът.

– Все още не означава – отвърна младежът колебливо. – Може да значи също, че случайно сме улучили оптималните условия за взаимно заместване.

– Не знам! – вдигна рамене Аврамов. – Мен ме е страх. Ако излезе върно първото ни предположение – просто ужас!... Все едно върху светът да се тръснат сто чуми наведнъж, И дори по-страшно...

– Ами щом не са се тръснали досега...

– Ама ти почваш наистина като Азманов! – каза раздражен Аврамов. – А всъщност никой не знае откъде точно може да дойде белята!

– И все пак злият дух е все още в бутилката – отвърна Сашо. – И дори знаем коя е тя!

– Знаем, знаем! – мърмореше мрачно Аврамов. – Но не можем като някои конспиратори да я глътнем.

Аврамов се обади в лабораторията да работят, докато получат резултат. Само излишните хора да си отидат, като свърши работното време. А те двамата останаха да чакат в директорския кабинет, все така изпотени и неспокойни. Да имаше поне някакво разхладително питие, изстуден сок от грейпфрут например, само с няколко глътки джин. Сашо сякаш виждаше как чашата се запотява в ръката му, но това ни най-малко не го утеши, Сега и двамата приличаха на хора, които чакат зад стените на бокса резултат от съдбоносна операция. Но на операционната маса бе проснат не някой свако, не някоя стринка дори, а самото човечество, Най-сетне към шест часа пристигна лаборантът смешник. Изглеждаше полуусмихнат, полууплашен, усмивката му се бе изкривила като ченгел.

– И третата мишка е заразна! – каза той предпазливо. – Мъжка, от група „С“. Ето ви резултатите.

Двамата се нахвърлиха върху тях – нямаше никаква грешка. И изведнъж изпаднаха в униние.

– Да се посъветваме с Урумов – предложи Аврамов. – Тъй и тъй трябва да му кажем какво се е случило.

Младежът изглеждаше разколебан.

– Не тая вечер – каза той неохотно. – Защото старият може и да ни се присмее за страховете.

– Само за смях не е! – отвърна нервно Аврамов. – Какъв смях? Това е смърт... Днеска е мишка, утре може да бъде човек.

– Тъй е... Но по-хубаво да не бързаме...

Все още не знаеше, че след четвърт час сам ще наруши джентълменското споразумение. Работното време отдавна беше минало, той

слезе в своя кабинет, за да вземе самото си. И точно в тоя момент упорито зазвъня телефонът. Все още потънал в своите мисли, той вдигна небрежно слушалката. И чу малко стреснат, разтревожен женски глас.

– Другарят Илиев? Извинете, обажда се лелята на Христина. Не от Казанлък, от карловската болница. Моля ви, да не се плашите, но претърпяхме днес автомобилна катастрофа.

– Катастрофа? – възкликна той стреснат.

– Не, няма нищо страшно! – продължи забързано Юлияна. – Само леки контузии. Но за нещастие при сътресението Криста получи спонтанен аборт... Със много силен кръвоизлив...

– Все още ли продължава? – Той просто не вярваше на ушите си.

– Все още... Криста е много уплашена, от катастрофата ли, от кръвоизлива ли, и аз не мога да ви кажа.

– А лекарите? – той избърса нервно потното си чело.

– Лекарите твърдят, че няма опасност за живота ѝ. Но вие познавате Криста по-добре и от мен... Страхува се, иска да ви види.

– Тръгвам веднага! – отвърна Сашо. – Къде е тая болница?

– Като влезете в Карлово, лесно ще ви упътят. Най-важното – не се плашете, навярно няма нищо страшно. Пък и Криста веднага ще се успокои, като разбере, че ще дойдете... С какво ще тръгнете, с влака ли?

– Не, с колата на вуйчо... Но поговорете с лекаря, моля ви се... Той може да я успокои само с няколко думи...

– Оставете го тоя лекар! – каза с досада Юлияна. – Не бях виждала досега като него. По-лесно ще му извадиш сливиците от гърлото, отколкото да изтръгнеш оттам някоя дума. Добре, че сестрата е приказлива...

След малко Сашо затвори телефона и облече бързо самото си. Първоначалният страх като че ли бе отстъпил място на нелепото чувство за справедливо възмездие. Така е, като не слуша! Така е, като бяга от операционните зали! Така е, като се пръждоса чак някъде си, за да се скрие от него! Друго щеше да бъде, ако го беше послушала... И ето сега!

Сашо не усети как изхвъркна навън. И инстинктивно се огледа за кола. Наистина един фолксваген с цвят на доматиена салца тъкмо се беше отправил към изхода. Сашо несъзнателно вдигна ръка, И в следния миг беше готов да се прати по дяволите. Защото колата стреснато спря, на малкото прозорче се показва вежливото лице на Азманов.

– Кажете, колега?

Всъщност не беше кой знае какво, те се срещаха и поздравяваха по коридорите. И при тия срещи и двамата приличаха на намазани палачинки.

– Знаете ли къде живее академикът? – попита Сашо.

– Може ли да не знам.

– Ами ако ви е на път...

– Всичко ми е на път – отвърна все така вежливо Азманов. – Качете се...

Азманов му отвори предната врата, нямаше как, трябваше да седне при него. Добре регулираната кола бръмна едва забележимо и потегли. Но главата на младежа бе съвсем празна, а може би, като всеки възпитан човек, трябваше да каже няколко думи, И точно в тоя миг нещо като че ли го боцна отзад.

– Станала е някаква катастрофа с вашата племенница...

– Аз нямам племенница – прекъсна го вежливо Азманов.

– Да, разбира се, щом нямате брат...

Но Азманов сякаш не го чу и попита с подчертано равнодушие:

– Надявам се, че не е сериозно?

– Не е. И все пак налага се да замина... Та ми трябва колата на вуйчо.

– Да, разбирам ви, без вуйчо накъде? – усмихна се благоразположено Азманов. – Но вие сте умен и ловък младеж. Бихте могли да се справите и без него.

Сашо замълча. Ама пък идиотски рефлекс – да се набута точно в колата му. По принцип той не правеше такива грешки, вниманието му бе винаги будно. Навярно Криста го бе извела от равновесие или тая – третата мишка. Някаква карфица проблясваше върху връзката на Азманов, много старомодно, разбира се. Всички кариеристи са малко старомодни – колко по-лесно е да вървиш напред със собствените си сили. Особено в тоя доста бездарен свят, в който живееха. Защото, за да бъдеш добър кариерист, се искат талант и способности, както за всяка друга работа. Азманов връхлетя с колата си върху някакви гълъби, които едва се разлетяха изпод гумите му, И да бъдеш безскрупулен не е модерно, най-модерна е сега мимикрията на хамелеона.

Азманов го изгърси съвсем безпогрешно пред входа на вуйчо му. Естествено – един заговорник трябва да знае всичко. Със своите старомодни маниери, кой го знае, можеше да опре до плаща и до кинжала. Сашо благодари набързо и литна нагоре по стълбите. Но скоро трябваше да намали хода, за да размисли. Не е учтиво, разбира се, да почне с Криста, трябва да му спомене преди това за белите мишки. Внимателно, разбира се, без никакъв коментар, И главното – да не издаде страховете им. И наистина вуйчо му прие много спокойно новината, в тона му не се

чувствуваше никаква загриженост.

– Ами така е – усмихна се той. – Научните опити приличат на лов на пьдпъдъци, Макар че много знаете вие какво е лов и какво са пьдпъдъци. Пьдпъдъкът или го улучваш с десет сачми, или с нито една.

Й Сашо се усмихна, макар и малко насила.

– Вуйчо, нищо ли не те безпокои в тая история?

– В смисъл?

– Ами ако измрат изведнъж всички мишки? Какво ще означава това? Навярно, че катализаторът е канцерогенен. Или ти изключваш тая възможност?

– Не я изключвам. Но и не вярвам в нея... Природата наистина не е безпогрешна, мойто момче. въпреки това е съвършена.

– Макар че не разполага със собствен ум? – Младежът се засмя.

– Имено поради това. Ум е нужен само на тоя, който не притежава всички възможности. Нужен му е, за да подбере една от вероятностите като най-възможна истина... А защо е нужно това на природата?... Тя си проверява всички възможности и тогава взема решение.

Младежът се почеса притеснено.

– Да, сигурно е така – каза той. – Но на събранието май друго говореше.

– Нямам тия навици! – каза обидено академикът. – На събранието казах, че нарушавайки законите на природата, човек рискува собствено то си съществуване. То е вече съвсем друга работа.

Вуйчо му много повече се развълнува от новината за катастрофата. Той я изслуша с такова напрежение, сякаш се бе случило нещо съдбоносно, Младежът сериозно се озадачи. Защо наистина взимаше така сериозно цялата тая история, която с нищо не го засягаше? В края на краищата това глупаво момиче не му беше никаква дъщеря.

– Но леля и беше категорична! – каза младежът. – Катастрофата не е била нищо особено... А що се отнася до аборта...

– Чакай! – прекъсна го вуйчо му.

Той взе телефона на някакъв познат гинеколог и му разказа доста подробно какво се бе случило. Слуша дълго, после благодари и затвори телефона.

– Май че няма нищо опасно! – каза Урумов неуверено. – Зависи, разбира се, и от лекаря, който е извършил кюртажа. Но мога да ти кажа по принцип, че мълчаливите лекари са по-добри от бьбривите. Твоят дядо например беше един от най-гордите мълчаливци в града. И в същото време – отличен лекар.

– Значи, всичко е наред! – каза младежът. – Ако случайно се обади майка ѝ – нито дума!... Лелята специално ме предупреди. Изглежда, че в това семейство само тя е човек на място – всички други са със заешки сърца.

Урумов се понамръщи.

– Майка ѝ просто много я обича! – каза той съдържано. – Това е всичко. Хайде, тръгвай тогава, щом си решил! Имаш ли пари?

– Мисля, че имам...

– Мислиш!... Вземи повече за всеки случай, всичко става на тоя свят.

И той му наброи пет нови десетачки, от тия – академичните.

– Вуйчо, много те моля да не ме издадеш пред Аврамов. Все едно че от него си чул. Колко му е – един съвсем дребен етиюд!...

– Дребен, дребен, но трябва опит в тия неща!... И да ми се обадиш още сутринта. Най-лошото е да стои човек в неизвестност!

След четвърт час старият таунус вече препускаше по магистралата. Отдавна не беше карал кола, скоростта му бе приятна и го увличаше. Просто през ум не му минаваше, че ще я намери бледа, обезкръвена, измъчена. Не искаше дори да мисли за това. Никога не се бе отличавал с някакво особено въображение, И изобщо има ли смисъл да си съчиняваш разни глупости, когато можеш да видиш истината с очите си, Дори не бе попитал каква е катастрофата. Женска работа – лавнало е куче срещу колата, тя е отклонила кормилото и хайде в канавката. Обикновено така се получават леки контузии.

Навярно ужасно би се смаял, ако можеше да погледне през очите на момичето от „Петрол“, То дори не успя да гъкне, така светкавично се развиха събитията. Самосвалът просто прегази задника на колата и я понесе със себе си. Но на завойчето ладата излетя вдясно, превъртя се около себе си, после като по чудо отново застана върху четирите си колела. Някакъв мотоциклетист, който по това време си помпаше гумата, изобщо не разбра какво е станало. Само чу страхотния трясък и когато се престраши да погледне, двете се бяха спрели една срещу друга, сякаш и те не вярваха в това, което току-що се беше случило.

Първа се съвзе, разбира се, Юлияна. Докато колата се премятеше, тя мислеше, че лети срещу смъртта. Беше така изненадана, че дори не успя да се изплаши като хората. И ето че отново стоеше неподвижна на колелата си, светът около нея бе спокоен, светъл и ясен, както винаги. Не усещаше никаква болка. Дори страх не усещаше, страхът още не бе проникнал в нея. Първата ѝ мисъл бе да погледне момичето. Криста все

тѝй си седеше до нея, дори драскотинка нямаше по лицето ѝ, макар че предното стъкло се бе разсипало едва ли не на прах. Тя втрещено гледаше пред себе си, лицето ѝ бе смъртно бледо.

– Какво ти е? – запита Юлияна дрезгаво, – Здрава ли си?

Ама пък въпрос – как нямаше да бъде здрава, като си седеше преспокойно на задника. Но не беше на себе си, макар че се обърна и я погледна право в лицето. Юлияна никога през живота си не бе виждала такъв обезумял поглед. В него като че ли нямаше ни капчица свят.

– Какво ти е, Криста? – тоя път съвсем уплашено се обади леля ѝ. – Кажй нещо, мойто момиче?

Но Криста като че ли нито я виждаше, нито я чуваше, сякаш внезапно бе загубила сетивата си. А дали наистина не ги бе загубила? Юлияна едва не припадна при тая мисъл. Започна да я опиива трескаво – не, цяло си беше момичето. Защо не ѝ отговаряше? Защо я гледаше все тѝй с подивели очи? Първата думичка, която с мъка успя да произнесе, беше „не“. Юлияна я прегръщаше, целуваше бледото ѝ лице и питаше: „Какво ти е, мойто момиче? Боли ли те нещо?“ Най-после Криста успя да каже: „не“.

Първа пристигна една служебна волга от Казанлък. С нея пътуваше някакъв заводски директор, неин далечен роднина, с когото се познаваха, И той се изплаши не на шега, с мъка успя да изтръгне Криста от ужасената ѝ прегръдка.

– Момичето е получило шок! – говореше той. – А може би има и мозъчно сътресение. Трябва да ви отведе веднага в болницата.

– В коя болница? – попита Юлияна несвястно.

– В карловската, тя е по-близо.

Той ги взе във волгата, шофьорът остро потегли. Криста затваряше очи от ужас, когато срещу тях се задаваше камион или кола, И просто не смееше да ги отвори, докато не чуеше как насрещната кола префучава край тях. Все още не можеше да приказва съвсем свързано, произнасяше с малко писклив глас отделни думички или объркани фрази, но, общо взето, разбраха, че нищо не я боли, освен тук-там по малко, а по главата – изглежда – никак. Юлияна се окуражи, може би няма никакво мозъчно сътресение, само се е изплашило малко повече. Та какво може да се очаква от момиче, което получава сетивни контузии дори от гюловите градини. Криста ужасено затваряше очи, тѝй силно, че дори клепките ѝ побеляваха. Някъде в далечината се задаваше насрещна кола.

Най-после агонията свърши, те пристигнаха. За десетина минути я прегледаха двамата лекари, като че ли повече развеселени от нейния

окаян вид, отколкото разтревожени. Беше съвсем невредима, сякаш се бе търкаляла по шосето в някаква подплатена сфера. Повечко контузии имаше Юлияна. Само неврологът, много мършав млад човек, съставен главно от вежди и сухи лицеви кости, я задържа по-дълго. Като провери всичките ѝ реакции, той каза тихо на Юлияна:

– Типична психастения!... В никой случай не бива да напуска болницата до утре сутринта... Ще я сложим в отделна стая, ще назнача лечение, психотропни, фенамин най-добре... Трябва да се съвземе най-напред, иначе може да припадне на първия ъгъл.

Заведоха я в голяма бяла стая само с две легла, донесоха ѝ пижама. Криста се бе поуспокоила, макар че менеше всяка минута настроенията си – ту оживена и възбудена, ту отпаднала и покорна. И тъкмо когато се опитваше да нахлузи съвсем на голо дългите крачоли на пижамата, се случи най-страшното. Внезапно като из продран ръкав от нея се изсипа цял потоп от кръв и съсиреци, оплеска слабичките и бледи крака, потече по линолеума. Криста си остана тъй – без да помръдне – все още разкрячена и безмълвна. Пред нея пихтиестата кървава маса потрепваше като жива, Но тя дори не я поглеждаше, вцепенена на мястото си, онемяла тоя път като че ли завинаги. Веднага я пренесоха в операционната. За нейно щастие в болницата по това време имаше много добър екип, който веднага извърши кюртажа. Но тя продължаваше упорито да кърви, тъй че се наложи да я тампонират. И отново я пренесоха в нейната стая. Докато продължи цялата тая история, леля ѝ хубаво се наплака в преддверието. И именно тогава Криста помоли с плах глас да повикат Сашо. Това бяха най-свързаните думи, които бе произнесла след катастрофата. И Юлияна веднага се затича към телефона.

Към осем и половина часа Сашо вече приближаваше Карлово. Още не беше се стъмнило съвсем, той караше без фарове. Не беше ни най-малко уморен от лудото надбягване с минутите, чувствуваше се така бодър, както и преди да тръгне. В града едно момченце се настани до него, за да го заведе до болницата. Не беше никак далече. Когато влезе в двора, целият потънал в здрач и хладина, една светулчица премина пред очите му. „Светулчица – хубав знак!“ – помисли той с надежда. Да, всичко ще свърши добре, самият той е роден навярно под добра звезда, макар да не вярваше в звездите. Дори в тая тиха вечер, пред прага на толкова неизвестности, той вярваше преди всичко в своя разум, с известно примирение наистина, но в разума.

На пропуска го спряха. Възрастна жена с очила в евтини алуминиеви рамки го попита как се казва Сашо каза името си и кого търси,

жената го стрелна недоволно.

– Знам, знам – каза тя. – Почакай малко.

Тя изчезна и се върна след малко с Юлиана – в чиста бяла манта и някаква книга в ръка. Беше се успокоила съвсем, но като го видя, лицето ѝ светна.

– Много се радвам, че дойдохте! – каза тя искрено. – И да ви кажа направо, не очаквах, че сте толкова млад.

– Пък не съм и чак толкова млад – отвърна той учудено.

– Сега ще ви заведе при нея – продължи тя. – Трябва да бъдете ужасно внимателен!... Няколко часа тя просто не беше на себе си.

Младежът замълча. Разбира се, имаше само съвсем бледа представа за това, което се беше случило.

– Друг път ще ви разкажа подробно всичко – прибави Юлиана. – А сега да вървим!

Тя не изпълни своето обещание. И никога не му разказа какво точно се беше случило. Тая страница се затвори завинаги пред очите му и повече не се отвори. Защото всичко, което бяха преживели двете жени, след това се плашеха дори да си го спомнят, та камо ли да го разказват.

Сашо влезе в болничната стая и спря поразен на прага. В разредената светлина на лампата сякаш зърна някакво съвсем друго момиче. Преди всичко му се стори съвсем дребничка в тоя миг. Особено се бе смалило и избледняло лицето ѝ, от него като че ли бяха останали само едните очи. И в тия очи имаше всичко – и надежда, и любов, и очакване. Имаше милост и прошка, имаше няма молба. И повече от всичко друго имаше страх – той ли е наистина, защо е дошъл, обича ли я още, няма ли да си отиде подтиснат и отвратен?

Сашо направи опит да се усмихне окуражително, но се получи само някаква неудачна гримаса. Опита се да каже нещо, но думите тъй си заседнаха на гърлото му. Разбираше, че в тоя миг всяка дума ще бъде неистинска. Може би и самата тя не беше истинска в това положение, може би представляваше едно до смърт уплашено, ранено животинче. Да, така е, онова, малкото коте навярно, което бе хвърлил някога от балкона. Когато отвори вратата, то стоеше пред него ужасено и нещастно, без никакъв друг изход, освен отново да се върне при своя убиец. И сега просто му показваше раненото си краче, та дано предизвика в него поне мъничко милост.

Той приближи мълчаливо и седна на ниския бял стол без облегало. После взе обезкръвената ѝ ръка в своята. Беше студена, слаба ръчичка с изгнели пръстчета. Той ги галеше с другата си ръка, усещаше как

устрните му леко треперят. Като че ли никога в душата му не бяха напирали толкова много чувства наведнъж, вече го задушаваша. И все пак сякаш имаше някаква преграда пред тях, която ги спираше, някакъв яз от мокри зеленияса камъни. Сам я бе издигнал в себе си, за да се предпази от грозното чувство на вина – през ония месеци, когато уплашено се криеше от Сузи, и преградата бе останала в него, без да съзнава, бе се затлачила от корени и жълти кални наноси, които течението носеше. Сега между тях бликаше малко вода, това бе всичко.

– Мислех, че няма да дойдеш, мишенце мое! – каза тя едва чуто. – Че може да ти се случи нещо.

– Как тъй няма да дойда! – отвърна младежът удивен.

Тя го разбра. Тя взе ръката му и я сложи на хладната си буза. После целуна тая силна мъжка ръка и заплака, щастлива и успокоена. Плачеше и все още стискаше ръката му до бузата си, мокреше я с горещите си сълзи. Той все още мълчеше трогнат. Дълбоко в себе си съзнаваше, че това е неговата неотменима присъда. Справедлива и предопределена присъда навярно. Може би хубава и приятна присъда, срещу която не протестираше и не роптаеше. И все пак присъда.

13

Всичко бе се развило така бързо, че Урумов не успя да го осъзнае. С мъка запази спокойствие, докато Сашо му обясняваше как се правят етюди. След това младежът излетя, като остави зад себе си нещо, което приличаше на напрежение пред електрическа буря. Както винаги, когато беше смутен или разстроен, академикът се изправи пред прозореца. Слънцето бе климнало силно на запад, по неравния гръб на Витоша едва забележимо проблясваха прозорците на планинските хижи. Само една-единствена мисъл го занимаваше сега – какво всъщност крие в себе си неочакваното събитие? Нещо много важно се бе случило, детето вече не съществуваше. При всички положения това означаваше край на нещо. Или начало на нещо, може би съвсем непредвидено. Но каквото и да беше то, чувствуваше, че още не е готов да го приеме.

А вчерашният ден бе все още толкова щастлив и спокоен. Просто я виждаше как идва срещу него с печурки в ръка, усмихната и ужасно горда от успеха си. После седнаха под рядката сянка на калината, която бе наронила по стръмния бряг белите си мъртви цветчета. Виждаха всичко като на длан – вира, младите тополи, водните лехи на

рибарниците отсреща. Какъв хубав, безкраен ден, уморен да крачи задъхан в жегата. Сякаш бе приседнал до брега, водата, която идваше направо от върховете, миеше прашните му крака. Много му се искаше да задреме там, да заспи завинаги под ромона на реката. Да си остане един и същ във вечността. Наистина калината никога няма да върже своите червени гроздове и никога няма да узреят дребните ягодки. Но затова пък неговият ден ще бъде безкраен. Нямаше да има никакъв залез, никакво утре. Той се плашеше от всеки утрешен ден, от всяка стъпка в неизвестното. Не искаше нищо да се променя, всяка промяна му се струваше страшна.

Телефонът иззвъня, той трепна и се упъти към хола. Беше намразил тая черна слушалка, направена така, че да се държи колкото е възможно по-удобно и леко. Защо хората така глупаво се стремят да направят удобна всяка лоша вест, всяко нещастие, всяка смърт дори – електрическият стол или луксозното подземно скривалище. Все едно, нито лошата новина ще се разхубави, нито смъртта ще стане по-милостива. В мембраната бръмна малко дрезгав мъжки глас, той си отдъхна.

– Аз съм, професоре – Трифон. Обаждам ти се от уличния телефон.

Трифон се наричаше неговият стар, пенсионирай шофьор. Сега той бе дошъл със служебната кола на института.

– Добре, Трифоне, не си ли дошъл малко раничко?

– По-рано – по-сигурно... Докато прочета вестника, и...

Наистина, докато го прочете, може да съмне. Макар че четеше само „Новини“ и само малките обявления – от първото до последното. Особено покупко-продажбите – те най-живо го интересуваха. И над всяко от тях размишляваше дълго и с удоволствие – сякаш беше еднакво готов да купи и магнетофона, и рояла, и детската количка.

– А как са бъбреците? – попита за всеки случай Урумов.

– Кои бъбреци? А, бъбреците ли, болят ме малко.

Тая сутрин му се бе оплакал, че имал бъбречна криза в неделя, та затова не дошъл. Сега вече му стана съвсем ясно, че го беше излъгал. Нищо – хубава, благословена лъжа. Навярно беше препил предната нощ, какво друго. И какъвто си беше окаян самотник и вдовец, сигурно не е имало кой да го събуди сутринта. Снаха му никога не си правеше тоя труд, макар че живееше даром в апартамента му, построен с безброй дребни, шофьорски лъжи. Пък и защо да го буди, само да кашля и хърка в тоалетната.

– Добре, чакай ме, докато дойда – каза Урумов.

– Като топ съм! – отвърна усърдно Трифон.

Урумов затвори телефона и отново се върна при прозореца, Видът на близката планина винаги му действуваше успокоително, помагаше му да забрави времето. Но днес не особено. Много му се искаше да мисли за мъртвите бели мишки, но не успяваше. Да се разтревожи за тях, а нямаше сили. Днес всичко, което се отнасяше за утрешния ден, не го интересуваше.

Той не знаеше, че е осъден. Всеки човек е осъден, но името на неговата смърт бе точно определено. Той сам я бе срещнал преди повече от четиридесет години, без да я различи и познае. Беше я срещнал в същия тоя „Алказар“ с руските балалайки, с певачките, с овехтялото кадифе, с книжните фенери, с гирляндите, които скриваха опушения таван; в същия тоя ден, в който бе влязъл там, за да вечеря набързо; пред очите ѝ, в самите ѝ очи, в самата нея; там на масата с рубинените отражения на виното; с роклята от имитация на змийска кожа, с чревцата, с отровата. Отровата, която бе изпил с чаша шампанско. Никой не знае кога всъщност я вижда за пръв път – толкова много са лицата ѝ и толкова невинни нейните страшни преображения.

Най-важното сега е да не мисли и спокойно да чака. Но това страшно чакане като че ли похабяваше нервите му, изпълваше с полумрак дългите слънчеви дни. Цялата сутрин бе прекарал в някаква тъжна унесеност. Не искаше да мисли за утрешния ден, макар че с радост си спомняше за вчерашния. Защо? Той знаеше много добре, че това, което свързва човека с миналото, по нищо не се различава от това, което го свързва с бъдещето. И двете връзки са еднакво яки и сигурни и най-важното – еднакво реални. Само слепият вярва, че истински ден е само днешният. Нека се успокои и отпусне. И той наистина се отпусна, отново го обхвана тая сънлива нежност, с която неотлъчно живееше през последните дни; с усещане за края на пръсти, които едва докосват лицето; с безсънни утрини в часовете, когато изгрява зеленикавата звезда. Не, не бялата, която се ражда от пяната на морето – неговата собствена, на бледия ален фон.

Кога го часовникът удари седем и половина, той седна зад бюрото си. Но напразно се опита да прелисти бюлетините, тънките брошури на оризова хартия, известията. Чисто и просто нищо не виждаше – ни думи, но дори букви. Сега идваха най-трудните минути – тия, които се мъкнеха бавно и пълзешком като същински стоновки, колкото и да се стараеха с многобройните си крачета. Тя трябваше да дойде в седем и половина, обикновено закъсняваше няколко минути, не повече. Но сега изминаха десет, и тя все още не идваше. Изведнъж го обзе луда

момчешка паника – да не се е случило нещо? Дали някой не се е обадил у тях за катастрофата на Криста? И тя да е полетяла като луда към Карлово? Но като помисли малко, той разбра, ч е това надали е възможно. Жена с нейното възпитание няма да тръгне, без да му се обади. Тя го уважаваше много повече, отколкото му се искаше. Защото все пак всяко уважение е известна дистанция.

Мария дойде в осем без четвърт. Изведнъж кабинетът сякаш се озари, всичко стана обикновено и просто. Беше много добре облечена, но му се стори малко умислена и тъжна. Защо пък, това не беше толкова лошо, при истинската радост човек винаги отива малко тъжен. Ако не за друго, поне от страх, че може да я загуби. Тя седна на далечното кресло и веднага му се усмихна.

– Знаете ли – каза Мария, – вчера толкова малко ходихме, а се чувствам цялата разглобена.

– Тъй ли? – учуди се той. – Мене ми няма нищо!

– Ето видите ли? – каза тя зарадвана, сякаш очакваше точно това да чуе.

– И това не е от ходенето, разбира се. А дето висяхте половин час на опашката.

Тя се засмя, тоя път съвсем непринудено.

– Да, но пък кюфтетата бяха много хубави. И днеска си мислех за тях. И просто се чувствавам сита, честна дума ви казвам.

– Да не сте вечеряли? – попита той подозрително.

– Как тъй – като сте ме поканили на вечеря.

– Може да сте забравили.

Тя го погледна някак особено.

– Никога нищо не забравям. Може би това ми е най-лошото.

Да, трябваше да му го каже, беше си го заслужил. Най-добре да се промени веднага темата.

– Всъщност вие къде се храните? На стол ли?

– Как така на стол, нали трябва да готвя и на Христина.

– Ами например днеска какво си сготвихте? За обед, искам да кажа?

Тя се усмихна.

– Каргофи на фурна.

Може би трябваше да каже – постни картофи на фурна. И да добави, че ги е отнесла сама на кварталната фурничка, тъй като нямаха електрическа печка.

– Надявам се, че всичко това се е смляло порядъчно – усмихна се за

пръв път академикът.

– Защо? Къде ще ме водите?

– В едно хубаво ханче. Но не е много далече, почти в София.

Лицето ѝ внезапно потъмня, ситни бръчици покриха челото, което досега бе виждал винаги гладко.

– Не биваше – каза тя. – Прекалено е.

– Защо да е прекалено?

– Сам разбирате защо?

– Но там наистина по-малко рискувате! – каза той убедено. – Там ходят главно разни директори със секретарките си. И някой и друг чужденец за камуфлаж.

– Толкова по-лошо! – каза тя. – Предпочитам някъде другаде. Където всъщност ходят по-скромни хора.

– Но аз съм ангажирал масата!

Мария се замисли за миг.

– Е, по дяволите – каза тя с някакъв нов глас, неочакван и чужд, сякаш не беше нейният. – Ами да вървим тогава.

И стана веднага, лека и пъргава, в малко клошираната си корава сия рокля. Колата ги чакаше, разбира се. Зад пращното стъкло Трифон все още сричаше полугласно своите малки обявления. И тъкмо размишляваше за някакъв сешоар – за какво всъщност би могъл да му послужи, като имаше само няколко косъма по плоската си като дъно на тиган професорска глава. Когато двамата наближиха, Трифон доста нахално се зазяпа в дамата му. По всичко изглеждаше, че напълно я одобри. Те се настаниха отзад, Урумов каза:

– В ханчето!

Там бяха още по светло. Урумов освободи колата до единайсет часа, после влязоха в прочутото ханче на грешниците. Стори им се, че вътре е по-тъмно, отколкото вън, макар че бяха запалили светлините си, повечето цветни и засенчени. Както се следва, бяха запазили за академична добра маса, доста уединена. Цялото заведение бе в битов стил, неизвестно какъв, грамадни свещи ронеха мътни стеаринови сълзи по железните свещници. Веднага пристигна келнерът, препоръча им морски лефер, печен на керемидата. Урумов го погледна недоверчиво.

– Истински, пресен лефер? – попита той.

– Господин професоре, нямаме точни сведения кога е починал – пошегува се доста успешно келнерът. – Но вие знаете, леферът е царят на рибите... Не го сервираме всякога и всекиму.

– А имате ли и някакво подобно вино?... Дето не всякога и

всекиму?

Келнерът го погледна колебливо, явно се страхуваше да обещае.

– Имаме нещо подобно... Бял станимашки мавруд. Но не ви обещавам.

Когато келнерът си отиде, Мария каза:

– Имайте предвид, че аз не пия вино.

– И аз не пия – усмихна се академикът. – Но белият мавруд се среща по-рядко от бялата врана. Почти колкото бялата лястовица.

– Да, бива ви за рекламен агент – каза тя. – Но ще ви призная, че не съм пила капка вино от сватбата си. И не просто от добродетелност. Алкохолът ме прави тъжна, винаги се разплаквам. Като между впрочем на сватбата.

– Това е било само лошо предчувствие – пошегува се академикът. – Но ще трябва все пак малко да ми помогнете. Ще се изложи пред Трифон, ако изпия тая бутилка сам.

И Мария наистина изпълни заканата си. Като изпи как да е една чашка от силното бяло вино, ароматно и малко сладко на вкус, очите й веднага се напълниха със сълзи. Тя ги изтри едва ли не уплашено, опита се да се засмее.

– Ето, виждате ли!

– Няма нищо страшно – отвърна академикът. – Тука е доста тъмно, можете спокойно да си поплачете.

И в тоя миг се случи нещо съвсем неочаквано – над тях внезапно се изсипа порой от звуци, толкова чисти и ясни, че и двамата трепнаха. Без да погледне, Урумов знаеше, че цимбалистът опитва инструмента си. И наистина циганите оркестранти бяха вече заели местата си. Паетите на диригента блестяха меко на слабата светлина, косите им лъщяха като намазани. Точно в тоя миг пуснаха разноцветните рефлектори, сега белите им ръкави изведнъж станаха фосфорнозеленикави. Урумов внезапно си припомни отдавна забравеното ресторантче в Буда, високия мършав цимбалист, влюбената двойка на съседната маса, която му се бе видяла толкова жалка в своята закъсняла нежност. Той усети, че изтръпва, хвърли бърз поглед около себе си. Не, никой не ги гледаше – ни насмешливо, ни дори подозрително. А при това оня унил унгарец, с кривия нос, е бил навярно с пет-шест години по-млад от него. Защо му се е видял толкова безпомощен и смешен? Защо сега не можеше да се познае, дори да си представи себе си в оня вид?

– Какво ви стана? – попита Мария учудено. – Като че ли ви мина нещо много неприятно през ума.

– Да, има такава нещо... Макар че не се отнася до вас.

Оркестърът гръмна някак изведнъж, дружно, с всичките си инструменти, които му се сториха много повече, отколкото бяха в действителност. Свиреха хора на циганите от „Трубадур“ – силно, тържествено, почти ликуващо. И изведнъж усети как напрегнатите му нерви бавно омекнаха, светлината на заведението като че ли стана златиста от свещите, цялото му същество се изпълни с тиха радост. Когато келнерът най-сетне донесе рибата, той тихо запита:

– А мога ли да поръчам на оркестъра една песен? В тоя миг не позираше, че това е най-лошото, което може да стори през тая вечер. Но просто се поддаде на някакъв импулс, който сам не разбираше.

– Ами естествено! – отвърна с готовност келнерът. – Стига да не е „Лили Марлен“.

– Не е – отвърна Урумов. – Доста по-стара, „Солвейг“.

– „Солвейг“?... Да, знаят я, много хубава песен – съгласи се охотно келнерът.

„Свирят я! – помисли той тъжно. – Винаги ще я свирят. И след хиляди години навярно, ако все още има хора на тоя свят.“

– Някакъв спомен? – попита шеговито Мария.

– Почти! – отвърна той неохотно.

– Като ви гледам – надали е много приятен.

Той я погледна учуден – отново бе улучила много точно. Винаги улучваше, сякаш имаше някакво прозорче на челото си, през което виждаше само тя.

– Как да ви обясня!... Може така да се каже. Но може да се каже и точно обратното.

– Много ви моля!

Урумов я погледна колебливо – всъщност как да ѝ го разкаже? Може би ще бъде неделикатно и глупаво. Да, сигурно ще е така.

– Много ви моля! – повтори тя.

За пръв път го молеше. И навярно най-безсъвестно би я излъгал, ако имаше някаква лъжа на ума си. И тръгна като сляп по фаталната наклонена плоскост.

– Знаете ли – започна той неохотно, – точно преди една година стоех сам в един ресторант... В Унгария, в старата Буда. Много хубав ресторант, по-точно локал, с токайско и задушени фазани.

– Не започва лошо – усмихна се тя.

– Имаше цигански оркестър, свиреха „Солвейг“. На съседната маса седяха двама възрастни хора, явно не съпрузи. Бяха много влюбени и

навярно много нещастни... Но тогава не разбрах това, тогава ми се видяха просто смешни. Да не кажа – абсурдни.

– И сега искате да провокирате спомена?

Той едва не заекна – толкова бе смутен вътрешно:

– Да, нещо подобно. Просто исках да разбера дали песента не е причина. Или пък самият аз някак поразително съм се изменил.

Мария млъчеше, лицето ѝ бе в сянка, съвсем слабо осветена от една виолетова крушка точно над главата ѝ.

– Песента не е виновна! – каза тя глухо. Изпи нервно глътка вино и добави: – Това, което сте видели, наистина е било абсурдно. Както и сега ние двамата с вас.

– Та вие съвсем не ме разбрахте! – каза той със свито сърце. – Не може да става и дума за някакво сравнение, вие сте толкова млада.

– О, не говоря за това! – възкликна Мария и сълзи бликнаха от очите ѝ. – По-скоро за самата ситуация.

– Каква ситуация? – каза той. – Какво, толкова – двама души да вечерят заедно.

Тя изтри едва забележимо със сгъвката на малкия пръст сълзите от очите си. И гласът ѝ изведнъж прозвуча съвсем хладно:

– Вие много добре знаете какво. Кажете, за какво се срещнахме ние двамата. Срещнахме се просто като родители, макар че самата аз съм в много по-неизгодно положение. Искахме да оправим двама глупави младежи, които не разбират себе си... Да им дадем уж някаква надежда и някакъв път в живота. Така ли е, господин професоре?

– Нищо, продължавайте! – измърмори той.

– А какво направихме ние? Просто забравихме с каква цел се бяхме събрали. И ето, екскурзии до язовири, ханчета... Това се нарича на прост език срещи, господин професоре. И не само, че е абсурдно... Нещо повече – то е безразлично!...

– Тогава защо идвате? – запита той.

– Защото съм човек! – възкликна тя. – Защото искам!

И внезапно заплака. Навярно сълзите бяха облели лицето ѝ, но той не ги виждаше, тъй като веднага бе обърнала глава към стената. Само раменете ѝ едва забележимо потрепваха.

– Успокойте се! – помоли я той тихичко.

– Прощавайте, аз не обвинявам вас – заговори тя отново, след като избърса сълзите си. – Преди всичко Сашо е момче. И в края на краищата не ви е син. Но аз съм майка! Разбирате ли какво значи майка?

– Разбирам – отвърна той, макар че не разбираше.

– Тъй че много ви моля, не бива да ме търсите повече... В никакъв случай. Защото, ако ме поканите – навярно аз пак ще дойда... Не ме карайте да се чувствавам престъпница... Трябва истински да ме разберете.

Урумов не отвърна. Не знаеше какво да отвърне. Чувствуваше се безпомощен и объркан, чувствуваше се слаб. Знаеше само, че нищо не трябва да обещава, не биваше. Помогна му и келнерът, който точно в този момент се изправи край тях.

– Не ви ли хареса рибата?

Леферите наистина едва бяха докоснати.

– Оказа се, че и двамата не сме рибари – отвърна той и се учуди колко естествено прозвуча гласът му. – Донесете ни нещо по-простичко.

– Домашни наденички, например?... Тука си ги приготвяме.

– Добре – кимна той.

Не, не приличаше на оня нещастен унгарец, колкото и да се чувствуваше безпомощен в този миг. Безпомощен, но не безнадежден. Слаб, но не и безсилен. В края на краищата като че ли победата беше много по-голяма от поражението. Той бе погледнал в нея – за пръв път, откакто се познаваха. И бе видял там достатъчно.

И точно в този миг засвириха „Солвейг“. Диригентът се бе обърнал към него и му се поклонил заедно с цигулката си. Сега лицето му бе зелено и паетите просветваха като зелени звезди. И веднага след това видя стреснат певицата. Беше едра, малко кокалеста, по нещо неуловимо напомняше покойната му жена. Може би по очите си, гримирани и неподвижни като очи от паунова опашка – кръгли и атлазенозеленикави. Може би поради отражението на рефлектора, който бе направил лицето ѝ почти мъртвешко. Тя изчака такта, после отвори красивите си устни и запя. Кога го свърши, само те двамата не ръкопляскаха, макар че именно той бе поръчал песента.

Едва сега академикът забеляза, че ресторантът е пълен – не само с хора, но и с цигарен дим, който свещите бяха безпомощни да изгълтат. Приличаше горе-долу на това, което Сашо му бе подсказал: някакви мъже с набити вратове и тлъсти плешки, някакви западни кастрати, които го отвращаваха с меките си подпухнали лица; най-притеснени му се виждаха преводачките, които се чудеха как да смекчават грубите шегички и двусмислици на шефовете си. Той вдигна малко отвратен поглед си от тая гледка. Келнерът им донесе наденичките. Като събра в шепата всички си налични сили, Урумов отново проговори:

– Знаете ли какво ще ви кажа?... Нарезжете наденичките на по-дребни парчета. След това аз ще ги завия във вестника и ще ги пхна в

джоба си.

– Защо, куче ли имате?

Гласът я издаваше, че е свършено разстроена много повече от самия него.

– Нямам куче... Но не искам да ставаме за смях пред келнера с нашето недокоснато ядене.

– Добре, ще се помъча да го изям – каза тя тихо.

Наистина се насили. Яденето ѝ вървеше много трудно, едва преглъщаше хапките с пресъхналото си гърло. Размениха много малко думи до края на вечерта. Накрая Урумов щедро се разплати с келнера и оркестъра и те излязоха. Навън бе излязъл слаб, доста хладничък вятър, който изведнъж бе обърнал времето. Въздухът му се стори кристален, планината сякаш бе наедряла пред очите им, гирляндите от светлини в нейното подножие сега блестяха като съзвездия. Трифон бе дошъл и ги чакаше. И по пътя не проговориха нищо освен безлични, нищо не означаващи думи. Урумов нито ги чакаше, нито ги искаше. Защото му бяха съвсем достатъчни тия, които му бе казала в ресторанта: „Защото съм човек! Защото искам!“ Тая вечер нищо повече не му бе нужно. А утре или след месец, или след година и другите неща може би щяха да се поправят. Защото той знаеше това, което тя не знаеше. И което нямаше право да ѝ каже: детето, което ги свързваше, и разделяше, нероденото дете бе мъртво.

14

На другата сутрин академикът се насили да поработи. Не заради самата работа, разбира се, а просто да убие времето, докато чака. А той чакаше да му се обади Сашо, смъртно чувствуваше, че всяка новина оттам може да има съдбоносно значение. Но Сашо мълчеше, телефонът не се обаждаше.

До обед изобщо не позвъня, сякаш хората го бяха забравили. Само сестра му шумолеше из апартамента. Макар че се срещнаха няколко пъти в кухнята и из хола, те не си проговориха, дори не се погледнаха. На Урумов му тежеше техния последен разговор, чувствуваше се гузен може би. Пък и Ангелина имаше свои грижи, които с никой не можеше да сподели. Тя виждаше много добре, че нейният брат се е запътил нанякъде – и се бе запътил като момче, така несвастно бе потънал в тая история. Тъй беше, усещаше го дълбоко в сърцето си. Тя се радваше

донякъде, но повече се тревожеше. И за него се тревожеше, пък и за себе си. Сякаш се бе родила отново след смъртта на жена му. Имаше за кого да се грижи, тичаше по покупки, готвеше. Наистина и преди това се грижеше за сина си. Но като че ли малко бе изстинал от сърцето ѝ този неблагодарник.

И тя си мислеше – какво ще стане, ако нейният брат се прибере? С нея какво ще стане? Навярно ще трябва да се напъха отново в опустелия дом, да започне, както преди това, своя невесел вдовишки живот. Не можеше да живее на тоя свят, без никой да има нужда от нея. Но от двамата неблагодарници тя все пак предпочиташе брат си. Неговото поведение ѝ се струваше много по-естествено и човешко. В края на краищата от него нищо не бе очаквала, той не влизаше в нейните сметки... Но от сина си, разбира се, бе очаквала.

Ангелина видя много добре, че брат ѝ се наобядва едва-едва, но тоя път не посмя да се обади. И навярно нямаше смисъл. Тя усещаше смъртно, че се е случило нещо непредвидено, че има някаква тъмна и нерадостна грижа. Но разбираше, че не бива да пита, и тактично мълчеше. В края на краищата какви недоразумения могат да станат между двама възрастни и разумни хора? Какви пречки могат да срещнат? Никакви, разбира се.

След като се нахрани, Урумов по навик легна да си почине. И тъкмо тогава се обади Сашо. Гласът му беше спокоен, макар и малко забързан.

– Вуйчо, много извинявай, че по това време... Нали знаеш какво са пощите? Докато ми вземат поръчката, докато ми дадат линия...

– Криста как е? – прекъсна го нетърпеливо Урумов.

– Много добре! Всичко мина, тя е здрава, кажи-речи!... Само малко психически, ноо... това няма значение. Следобед ще бъде изписана, ще я закарам, как-да е, с колата до Казанлък.

– Трябваше да ми се обадиш сутринта... А не да чакам тук и да ви мисля.

– Прощавай, вуйчо! – каза засрамен младежът. – Ама бях зает до гуша с какво ли не... – Първо трябваше да прибера колата. Ама нямаш представа, заприличала е на настъпена жаба. След това в КАТ, в ДЗИ – един милион формалности и разпавии... И докато се усетя...

– Кога ще се върнете?

– Кога ще се върнем ли? – Изглежда, че не беше съвсем наясно. – Аз – утре сигурно. Но тя ще остане някой и друг ден. В края на краищата майка ѝ... – Той се запъна.

– И какво? Ще скриете от нея, че е претърпяла аборт?

– Е, не това, разбира се!... Но те искат да премълчат за катастрофата. Не бивало да я тревожим, макар че според мене каква тревога е това – след дъжд качулка. Пък и Криста иска да се завърне с влака. Сега само като види камион или лека кола, започва да я тресе.

– Мога да си представя – отвърна вуйчо му.

– Аврамов обади ли се?

– Да, звънна ми да пита за тебе... Но по въпроса – пълно мълчание.

– Страшен е! – каза със задоволство младежът. – Удоволствие е да работиш с такъв солиден човек.

– Ще ми се обадиш ли още веднъж, преди да тръгнеш?

– Защо?... Просто ще си тръгна, и това е. Вуйчо, колата нещо запи- ня на задния ход. Твоят пенсионер хептен го е хванала склерозата, повредил е скоростите.

– Няма значение – отвърна вуйчо му, – ще се оправят. Довиждане – прибави той и затвори телефона.

Така и трябваше да се очаква, разбира се. В съвременния свят една потрошена кола струва много повече от един стар вуйчо. В хола влезе сестра му и го погледна подозрително.

– Сашо ли беше? – попита тя кратко.

– Сашо.

– И какво прави тоя хаймана чак в Карлово?

– Нали ти казах какво – отвърна брат й с лека досада.

– Каза ми ти, ама знам ли... За какъв аборт спомена?

Той се намръщи – непоносимо му бе да лъже сестра си.

– По-добре аборт – измърмори той неохотно. – Отколкото направо раждане.

Урумов забеляза, че сестра му се стресна. Тя мълча известно време, после се обади враждебно:

– От него човек всичко може да чака.

– Нищо му няма на момчето, добро е – отвърна брат й.

Неговият глас й се стори така искрен, че тя само махна с ръка и си отиде. Академикът отново се протегна на кушетката. И веднага разбра, че няма нито за минута да заспи. Трудно е да се спи лятно време. На човек му се струва, че лежи в нещо задушно, потно и пихтиесто, което сякаш излъчва от себе си. Той се надигна от кушетката така бързо, че отново усети как сърцето му прескочи няколко удара. Трябва да се щади все пак това сърце, което през целия живот не му бе сторило ни най-малката неприятност.

Работи, докато се мръкна и стаята се напълни с вечерен здрач. Сега беше много по-хладно, но затова пък се чувствуваше уморен. Беше написал редове, които никои преди него не бе писал на тоя свят; неща, които само той знаеше; навярно скоро щеше да ги види с очите си. Но стига за днес. Утре трябва да препише всичко на стария „Ремингтон“ и да го прибере в папката. Когато дойде Уитлоу, всичките му материали трябва да бъдат съвсем готови.

Но вечерта той усети как мъката започна отново да се събира в сърцето му. Нещата като че ли не бяха съвсем такива, каквито ги виждаше снощи. Има разлика между съществуване и присъствие и тая разлика се нарича със старата безвкусна дума копнеж. Като че ли белите коне го подтикваха натам – тоя, който бе вдигнал към небето живите си изящни ноздри. И другият, който бе обърнал глава, може би защото бе уплашен или не му стигаха сили. Но все пак те бяха заедно. А той бе сам. И това никак не бе случайно. Той бе останал сам от оная страшна вечер, когато баща му го бе извикал в кабинета си. Макар и не съвсем, макар и с капка надежда. Ето от тая нищожна малка капчица никога не може да се избави. Защото тя съдържа в себе си и неговият живот, и неговата присъда.

Към десет часа той премина с натежало сърце в хола. Защо да лъже себе си, че иска да отвори телевизора? Не иска да отвори телевизора, иска да вдигне слушалката. Толкова просто и леко е това действие и толкова достъпно дори за най-безпомощните и най-слабите. Да, за тях особено. Той седеше в удобното кресло и гледаше с помрачено сърце черния телефон, свит като котка на старинната масичка. Не, няма да вдигне слушалката. Сега вече беше напълно сигурен. Няма значение дали човек е слаб, или силен. Само по себе си достойнството е и сила, и затвор едновременно.

Той се събуди рано на другата сутрин и някак жадно се залови за работа. Работи тъй, докато при него дойде Аврамов. Не стана нужда да играе етюди, нямаше кой да им обърне внимание. Аврамов й без това изглеждаше задъхан и развълнуван, разказа му набързо една своя нова идея не за механично, а за биохимично почистване на материала – „до абсолютните сто процента“, както се изрази той. И едва тогава по-насъбра кураж да му каже за белите мишки. Слава богу, бяха умрели само три, всички други си живееха съвсем порядъчно. Хванаха се и двамата за това, говориха близо два часа. Но тоя път Урумов не беше нито разтревожен, нито подтиснат, Той беше изпълнен с надежди.

– Струва ми се, че и Уитлоу знае нещичко по тоя въпрос – каза

Урумов. – На няколко пъти споменава, че в бъдеще може да се разчита на чисти материали.

– Мислите ли? – попита Аврамов неприятно изненадан.

– Това е само мое предположение – отвърна Урумов, малко стреснат от тона му. – Докато твоето е факт, и то поразителен! Главно с простотата си!

– Да, прав сте – каза Аврамов доста унило. – Той е голям учен, сигурно тая проста мисъл, както казахте, отдавна му е минала през ума.

Урумов съвсем го съжали.

– Навярно има предвид новата центрофуга – каза той. – Защото в писмото си не намеква за нищо друго.

Лицето на Аврамов леко се проясни. И тъкмо се готвеше да отвърне нещо, и телефонът неочаквано позвъни. Все още със зашеметена от мисли глава, академикът вдигна слушалката.

Беше Сашо. Гласът му звучеше много ясно, макар и малко смутено и гузно.

– Обаждам ти се от Казанлък, вуйчо... Ето една хубава новина за теб. Тая сутрин ние се оженихме с Криста... Искам да кажа, че сключихме граждански брак.

– Защо така внезапно? – запита академикът.

Навярно Сашо се бе стреснал от тона му, който можеше да мине и за съвсем равнодушен. Навярно бе очаквал вуйчо му да подскочи от радост.

– Знам ли защо? – отвърна той малко объркан. – Просто сутринта ни дойде тая идиотска мисъл. И в единайсет часа вече всичко беше готово. Аз трябваше да направя нещо за нея, вуйчо... След като й причиних толкова горчивини и страдания.

– Само за това?

– Е, не, разбира се... Вуйчо, ти знаеш, че не бих могъл да намеря по-добра и по-мила жена от Криста.

– Много добре знам, разбира се! – отвърна академикът със съвършено естествен глас. – Но дали ти знаеш, че това за теб ще бъде завинаги.

– Не е честно, вуйчо! – каза шеговито младежът, – Да ме плашиш така точно в деня на сватбата.

И той се засмя в слушалката, но както се стори на Урумов, малко пресилено.

– Аз не се шегувам, мойто момче... Ти трябва да го знаеш много добре. И от самото начало.

– Знам, вуйчо.

– И какво знаеш? – попита той малко нетърпеливо.

– Знам, че тя е слаба. И не би могла да понесе тежки удари.

– Струва ми се, че си разбрал най-важното. Е, добре, нека ти е честито. Имам много хубав подарък за жена ти.

Гърлото му някак особено се сви, като произнесе последните думи.

– Благодаря, вуйчо. И ето между другото за какво ти се обаждам.

Ние ще отсъстваме няколко дни, както се полага на младоженци... Тъй че трябва да се обадиш на Аврамов.

– Лесна работа, той е при мене сега.

– Така ли? А какво става с мишките?

– Живеят порядъчно.

– Е, слава богу... Поздрави го от мен. Освен това ще се наложи да се обадиш на майка й...

– За катастрофата?

– Не... т.е. – да!... Зависи как ще възприеме всъщност новината. Но Криста се страхува. Дори леля й... Тя казва да си кусаме ние, каквото сме си надробили, тя се наема да плати само масрафа... Тъй че...

– Ще се наложи аз да й поднеса чашата?... Не е много справедливо, но ще опитам. Чия е тая идея, на Криста ли?

– Позна!... Е, това е всичко! Сега в ресторанта ще прием по една хубава чаша вино и за твое здраве.

– Благодаря!

– Довиждане, вуйчо.

Урумов избърса внимателно лицето си. Като се върна в кабинета, Аврамов го попита зачудено:

– Какво ви е? Малко сте пребледнял!

– Нищо – отвърна спокойно академикът. – Станах доста бързо от стола. И ми се зави свят.

– На вашата възраст не бива да правите нищо бързо и рязко!

– Да, знам – отвърна академикът, но гласът му беше съвсем равнодушен.

След малко Аврамов си отиде. Урумов мина дълбоко замислен през хола, все още в неведение за следните си стъпки. Сашо дори не бе споменал за майка си, съвсем я бе забравил. Но сам той не биваше в никой случай да я забравя. И все пак не днес, по-добре утре. Чувствуваше, че днес няма сили да води още два разговора. Но когато след малко Ангелина се приготви да си тръгне, той разбра, че мъчно ще му прости, ако научи някой ден точната истина. Към неуважението на сина й не биваше

да прибавя и своето.

– Ангелино! – обади се той малко несмело.

Сестра му го погледна въпросително. И тогава той ѝ разказа за телефонния разговор, без да прибави почти нищо от себе си. Ангелина го изслуша мълчаливо, нито веднъж не го прекъсна. Но когато най-сетне свърши, каза кратко и ясно:

– Серсемин!

Брат ѝ нищо не възрази, чувствуваше, че най-напред трябва да отече обидата. Да, тя наистина не изглеждаше ни сърдита, ни ядосана – само обидена.

– Да, такива са, бате – егоисти! – прибави тя мрачно. – Освен себе си нищо друго не виждат.

За пръв път след толкова десетилетия го бе нарекла по стар навик „бате“. Навярно се бе изгървала, толкова изглеждаше не на себе си.

– И тъй да е – не бива да им се сърдим – каза той примирително. – Може и ние да сме били такива.

– За себе си не казвам! – отвърна тя строго. – Но ти не си бил. Нито ти, нито баща ми... Тая работа ще започне от тях.

Ангелина си нахлупи сърдито копринения цилиндър с изкуствените череши.

– Щом не питат – нека се оправят сами. Мене повече не ме интересуват.

И тръшна силно вратата зад себе си. Нищо по-хубаво не можеше да направи в тоя миг, нищо, което повече да я облекчи. Но той каква врата да затръшне? Никаква, освен да отвори още една – последната. Нямахме друг изход, това трябваше да се свърши. И знаеше много добре, че тя трябва да чуе от устата му тая новина. Защото иначе никога нямаше да знае как го е възприела. Само един слаб лек имаше за раната, която така неочаквано му бяха нанесли – нейните думи, нейното поведение.

– Вие ли сте, Мария? На телефона е Урумов.

Съвсем кратък миг на мълчание, после тя се обади.

– Добър ден, господин професоре! – Гласът ѝ звучеше като на болен.

– Имам новина за вас, Мария... Прощавайте, че така ще ви изненадам. Но нашите двама безценни са сключили днес граждански брак. В Казанлък, с благословията на сестра ви.

Той отново се учуди колко естествен е гласът му. Оттатък настана дълго мълчание, сякаш внезапно се бе прекъснала връзката.

– Ало! – обади се той неспокойно.

– Да, чувам ви – отвърна Мария и сега гласът и идваше като че ли от някакъв съвсем друг град. – Откъде знаете?

Всъщност беше съвършено мъртъв глас – той едва сега си даде сметка.

– Преди малко Сашо се обади... Молят да им простим, че без наше знание. Според мене така наистина е по-добре... Че без наше знание, искам да кажа.

– Но защо така внезапно?... Да не се е случило нещо?

– Да, случило се е!... Криста е загубила детето – при спонтанен аборт. Изглежда, че това нещастие внезапно ги е сближило.

– Тя се е изплашила! – отвърна много тихо майката. – Изгубила е присъствие на духа!

Едва сега Урумов разбра, че точно това е истината. В страха си просто е искала да се залови за нещо.

– Ще се забавят още няколко дни – каза той. – И след това ще се върнат в София. Тъй че се гответе за сватба.

– Не говорете така! – отвърна Мария рязко.

– Това е неизбежно, Мария – да се срещнете с тях. Казвам ви го, за да имате време да се подготвите.

– Не е така! – отвърна тя, гласът ѝ се разтрепера. – Те... те нямаха право, без да ни питат.

Разбира се, съвсем не искаше да каже това. Но не можеше да каже и друго. И затвори телефона – без нито дума повече. Може би сега плачеше. Жените имат тая слабост, която всъщност е тяхната истинска сила. Той мина през хола и отново влезе в кабинета си. Чувствуваше, че краката му едва го държат, полегна бавно на кушетката. Беше му прилошало лекичко. Някаква ръка като че ли спираше дъха му – невидима ръка, скрита зад гръдната кост. Ако има все пак някаква съдба, то е най-последователното и най-злорадото нещо в тоя объркан свят. Единственото спасение срещу нейната неумолимост е да се върви срещу нея. Така поне на човек му остава шансът на случайното разминаване.

Но той усещаше, че няма повече сили за това. Разбираше, че всичко, което бе премислил през последните дни, вече не съществуваше. Всички възможни положения взаимно се изключваха. Сега и четиримата ставаха по законите на живота близки сродници. А по законите на човешката нравственост? В какво щеше да се състои тяхната близост? Дали наистина не в това, което самата тя нарече безнравствено и абсурдно? Той се бе примирил някак с нейното отсъствие. Но сега как би се примирил с нейната близост? Всичко това бе извън ума му, извън

всичките му представи за реалност. От самото начало е било така, навярно е бил свършено без въображение, за да не го разбере.

Той лежа тъй около час. После стана и се обади по телефона на Спасов. В слушалката веднага бръмна отегченият му глас.

– Кой е?

– Академик Урумов. Налага се да дойда при вас за десетина минути.

– Не може ли утре, другарю Урумов? Зает съм до гуша днес!

– Не може – отвърна академикът. – Само за десетина минути!

– Ами добре – отвърна Спасов със скръбно примирение.

– Тръгваме веднага – каза академикът.

Но не тръгна веднага. Отиде в спалнята, отвори стенния гардероб и се преоблече целият – от главата до петите. Смени бельото си, ризата си, сложи една съвсем нова лятна вратовръзка, за която изобщо бе забравил, че съществува. Като тръгна да излиза, поогледа се на стенното огледало в антрето. Изглеждаше съвсем нормален, само лекичко пребледнял, това бе всичко. И след половин час вече се намираше в големия красив кабинет, толкова светъл в тоя час на деня, че дори го заболяха очите, Малкият, мек, гладък човек седеше все така отегчено срещу него и чакаше. Беше страшно, че трябва да постави всичко в добре гледаните му малко месести и пухкави ръце. Урумов въздъхна и започна направо:

– Ще ви направя едно малко неочаквано признание, другарю подпредседател.

– Стига да е приятно! – каза с последна надежда Спасов.

– Надали!... Но зависи все пак как ще го възприемете.

– Ами да чуем...

И тогава съвсем бавно, със спокоен глас академикът му разказа кой и при какви обстоятелства е написал статията в „Простори“. Лицето на подпредседателя ставаше все по-смаяно, после все по-тъжно, докато накрая доби съвсем възмутен вид. Урумов неволно го съжали.

– Разбира се, в основата на всички негови изводи, на цялата хипотеза лежат моите научни трудове – каза той. – Сам аз съм се ръководил от подобни предположения в моята научна работа. В никой случай тя не е била произволна и сляпа. Но също така евярно, че сам аз никога не бих се осмелил да споделя на книга такава остра, бих казал невероятна хипотеза, без да имам достатъчно доказателства. Така че надали имам и моралното право за приоритета на идеята и за куража, които Уитло споменава в писмото си. Истинският приоритет принадлежи на аспиранта от нашия институт Александър Илиев.

– Това са глупости! – едва ли не кресна Спасов.

– Не, другарю Спасов, за съжаление това е истината.

– Каква истина? – кипна отново Спасов. – Можеш ли един академик да говори така? Представете си, че някой ден наистина открият тая идиотска Машина на времето. Нима светът ще каже, че нейният откривател е Херберт Уелс? Защото с цялата си глупост и невежество той пръв е подхвърлил тая идея и тоя смешен термин. И писатели, и популяризатори, и разни тъпацы, които наричат себе си футуролози, бърборят какви ли не глупости. Това са дърдорковци, това не са никакви откриватели.

Спасов изглеждаше така твърдо убеден в своите думи, че академикът неволно си помисли: дали не си губи напразно времето? Не, не – трябваше непременно да намери някакъв мост към него, даже с цената на каквито и да е отстъпки.

– Моят племенник не е никакъв бърборко! – каза твърдо той. – А един изключително талантлив млад учен.

– Какъв учен? Хайде холан! Някакво момче – зряло-недозряло... И не разбирам защо ми разказвате тия неща!... Дори да са верни! Искате да поема аз моралната отговорност? Ако е само това – нямам нищо против. Но не бива да дрънкате никъде подобни глупости! Ако наистина уважавате труда си! Иначе само ще компрометирате една научна истина, която и без това няма кой знае колко приятели.

Урумов усети как изведнъж му олекна – той просто бе видял пътя. Сега нямаше да бъде толкова трудно и да прехвърли мост над внезапната пукнатина.

– Професор Спасов, мисля, че грешно сте ме разбрали. Та аз наистина не съм тръгнал да бия барабан на площада.

– Ами тогава защо? – попита умолително Спасов.

– Нима не разбирате? Аз нямам морално право да крия повече тая истина. Оставам всичко на вашата съвест. Вие сам ще прецените дали трябва да я споделите с някого!... И кога!...

– Никога! – заяви решително Спасов.

– Така си мислите сега!... Защото не вярвате в това откритие. Но когато то стане факт, който ще разтърси целия свят, вие ще разберете, че сте длъжник на истината. Но това не е най-важното, разбира се. Тая истина аз спокойно можех да споделя с хартията и да я скрепя със собствения си подпис. Всъщност друго ме доведе при вас.

– Но кое, моля ви се! – възкликна отчаяно Спасов.

– Ето сега ще разберете. Вие виждате – аз съм възрастен човек. И какво ще стане с моето дело, ако аз внезапно умра?

Спасов отново се начумери.

– Глупости! – каза той.

– Не са глупости! – възрази академикът тоя път много по-меко. – Ако вие знаете, че някъде има закопано имане, ще кажете това на някой съвсем доверен човек или поне на жена си. Всичко става на тоя свят, като изляза отгук, може кола да ме прегазни. Тогава кой ще каже истината на света? Уитлоу? Та засега той е едва в нейното преддверие и търси нашата помощ. Разказах ви цялата тая история главно, за да разберете, че моят племенник е единственият човек, който познава най-дълбоко и най-пълно проблемите, с които съм се занимавал досега. Или по-точно, колективът Аврамов – Илиев, макар че според мен момчето знае повече и ще стигне по-далече. Те вече работят заедно и имат някои поразителни резултати. Уитлоу има какво да чуе от тях!

– Уитлоу ще разговаря само с вас! – каза твърдо Спасов. – И с никого друго.

Академикът отново погледна неговите неспокойни пухкави ръце. Какво би могъл да удържи с тях? Нищо!... Освен ако самите събития не го стреснат достатъчно. Или пък сам той – сега!

– Разбира се, че с мен! – отвърна Урумов твърдо. – Но тук става дума за предвидливост. А това качество, изглежда, че ви липсва, другарю Спасов. Другите може и да не са ви казвали, затова ще ви го кажа аз, с цялата отговорност на моята възраст и звание. Вие сте добър математик, но лош администратор, другарю професор! С вашето ръководство сте забатачили доста от своите работи. Навярно и нашият институт щеше да пострада, но, слава богу, в момента е в добри ръце...

Спасов, който слушаше намръщен, се обади троснато:

– А по чие предложение? Искате ли да ви покажа документи?

И той започна да рови нервно и трескаво из бюрото си.

– Нищо, вярвам ви – каза уморено Урумов. – Изслушайте ме докрай, пък правете, каквото знаете. Ако стане нещо с мен, не бива да се осуети визитата на Уитлоу. Той е изключителен биохимик, без него трудно ще минем. Запомнете това, нека то да бъде вашето изкупление за неприятностите, които ми причинихте. И които, както виждам, сам искате да поправите.

Спасов сякаш не го чу, гледаше го някак втренчено и загрижено.

– Но какво става с вас?... Да нямате никакви натрапчиви фобии!

– Нищо освен най-обикновена предвидливост! – отвърна сухо академикът.

Когато Урумов тръгна към дома си, денят бе превалил. И макар да

се движеше сега по много по-сенчести и прохладни улици, усещаше как силите му отпадат. На два пъти му се беше сторило, че гореща вълна минава през лицето му, леко го избиваше пот. Особено се измори, докато се изкачи до етажата си, няколко пъти спира да почива на жилищните площадки. Най-добре е, разбира се, да се обади на професор Пухлев, те са стари приятели, професорът ще направи, което е нужно. Но защо? Ето тая мисъл го измъчваше, защо наистина? Апартаментът беше много горещ, слънцето заливаше стените му, кабинетът му издаваше лош, прашен мирис на стари книги. Той отвори прозорците му и задните прозорци на хола, които бяха северни, остави отворена междинната врата. Веднага се образува слабо течение, той усети, че вътре се разхлади. Краката му вече съвсем не го държаха, все още трепереха от безконечното изкачване по стълбите.

Той приседна на кушетката. Много му се искаше да премести двете възглавници зад гърба си, но чувствуваше, че няма да му достигнат сили. Нищо, ще поседи така, после ще си полегне – завинаги може би. И изведнъж погледът му потъна в синевата на картината. Сега като че ли беше в самата картина, в самата нощ, край конете, които го бяха превели през целия му живот. Той усещаше дишането им, лекото им пръхтене, докато се спускаха по стръмнината. Виждаше гърбовете им, които леко се тръскаха, виждаше белите връхчета на ушите им. И сега бягаха като насън, не се чуваше нито тропот на копита, ни звън, както в оная призрачна нощ. Не се чуваше дори глухият звън на железните шини. И беше съвсем сам в тая страшна кола, около него нямаше никой. Не усещаше дори майка си, сякаш се бе разтворила в хладината на нощта. Струваше му се, че цяла вечност се спуска по тая безкрайна стръмнина. Не знаеше вече накъде пътува, може би към нищото. А може би към светлите, огрени от луната полета, към селата, потънали в мрачина. Но и тия полета като че ли бяха съвсем мъртви, не се дочуваше дори тихото шумолене на реките. Изведнъж го достраша, искаше да излезе от картината, а не можеше, тя го бе погълнала целия.

Той не знаеше, че ако остане тъй – неподвижен, – ще се спаси. Но той се беше изплашил вече от безкрайната тъмна и хладна нощ, искаше да се върне при себе си. И наистина се върна, макар и с усилие. Сега картината бе отново далече от него, виждаше я леко замъглена върху стената. Поиска да свали обувките си, да си поотпусне краката, да полегне, да се успокои. Наведе се, разхлаби връзките, сне бавно обувките, без да си помогне с ръце. След това въздъхна с облекчение и се изправи. В същия миг сърцето му сякаш се пръсна – така лекичко и безшумно,

както се пукат след дъжд прозрачните водни мехурчета. И той мигново осъзна, че това е краят.

Да, наистина това беше краят. В първия миг почувствува само острия пристъп на безнадеждност – горчиво и страшно чувство, което нямаше граници. Това трая само едно мигновение може би, нямаше усещане за време. Навярно бе паднал на леглото, виждаше само корнизата на прозореца и част от тавана. Но защо все още имаше съзнание за това, което го окръжаваше? Е да, разбира се, мозъкът навярно е още жив, съзнанието работи. И сега той забрави всичко друго, ученият продължаваше да наблюдава без дъх великото и страшно чудо на смъртта. Но и това като че ли трая само мигове. Всичко около него бързо помрачняваше, губеше цветовете и контурите си. Примесиха се и някакви други неясни и деформирани образи, които не разбираше. Изведнъж видя съвсем отблизо кръглата закачалка в „Алказар“, гълъбовите пелерини на офицерите, емайлираните кокарди, бомбетата; видя пристава в синя униформа, разцепен като с удар на сабя, безок и страшен; видя нея. И с последните останки на своето гаснещо съзнание, той разбра, че всичко, което се бе случило от оная късна вечер досега, е било безкрайно разтегнат миг на самоизмама и надежди.

На другата сутрин сестра му го намери така – неестествено пронат, с подвит на стената врат, сух, вкочанен, безчувствен. На пръв поглед посивялото лице изглеждаше съвсем спокойно. И само родната му сестра повече усети, отколкото видя израза на горчива мъка, който все повече бледнееше и чезнеше, сякаш само нея бе чакал, за да се прости с всичко. И когато най-сетне дойде лекарят, лицето му бе все така безжизнено спокойно и чисто като вечността.

15

Домът на покойниците като че ли бе изпълнен до последен предел. Въпреки горещия летен ден имаше много тъмни костюми, много вратовръзки, много натъжени лица, много представители на висши учреждения и институти. Макар да бе така дълбоко наранена, Ангелина наблюдаваше със сухи, строги очи всичко, дори най-малките подробности. Тя знаеше, че това ще ѝ остане като единствено упование и благодарност, когато дойде и нейният ден. Беше нещастна, но и удовлетворена в същото време, отчаяна, но и горда от това, което виждаше, скръбна и радостна. Досега никой от Урумовците не бе погребван така достойно,

така многолюдно и тържествено, с толкова много цветя и венци, е толкова хубави некролози, които предната нощ бе чела едва ли не до сутринта. То беше много, много повече от всичко, което бе очаквала, макар че нямаше кадилници и хоругви не проблясваха с овехтялото си злато патрахилите на поповете. Много ѝ липсваха свещите и тъжната миризма на тамяна, това я подтискаше, но в същото време усещаше, че така скръбта е много по-истинска и естествена. Докато се редяха на безкрайна редица да ѝ поднесат своите съболезнования, тя усещаше, че никога не е била на по-голяма почит в живота си. Много мъже бършеха сълзите си, докато се прощаваха с него. Един плачеше. И точно тая гледка – на плачещия възрастен мъж – не можаха да понесат нейните наранени и разпокъсани нерви и тя също заплака. Но бързо се съвзе. Не, нямаше време да се занимава със сълзите си. Сега трябваше да гледа вместо нещастния, все едно с неговите очи, за да отнесе всичко със себе си за последния ден. Сега дори и към него поглеждаше рядко. Пък и защо? Лежеше, сигурен и защитен, сред камара от цветя и сега наистина приличаше на мъртъв. Кокалчетата на бледите му ръце се бяха изострили, ноктите – обезцветили, лицето бе сухо, набръчкано, с дълбока восъчна безжизненост, като маска. Изобщо всичко в него изглеждаше нетленно, хладно и някак кухо, сякаш от живия човек бе останала само неговата слаба, беззащитна обвивка.

Край ковчегата се бяха наредили близките на покойника. Най-напред самата тя в своя овехтял траур, който проклинаше вътрешно; синът ѝ, до смърт поразен и безмълвен; малката му уплашена жена; нейната майка, към която дори не смееше да погледне. И най-накрая някак незабелязано се бе промъкнала Логофетката с яйчените къдрици на плешивата си глава, комична и страшна едновременно, като шега и подигравка на миналото към всяко настояще и бъдеще. И Ангелина усещаше, че мигновено би я убила, ако можеше да извърши това незабелязано. След като бе тежала като зла прокоба над съдбата му, сега искаше да отмъкне и част от собственото ѝ удовлетворение.

През целия ден тя почти не бе погледнала към сина си, изпълнена цялата със спотаена ярост и мъка. Но нещастникът като че ли не забелязваше това, като че ли изобщо нищо не забелязваше, така отнесен бе видът му. Беше потънал в себе си, приличаше на сляп и глух. Жена му гледеше безпомощно, сякаш и той бе заплашен от някаква ужасна смърт, галеше незабелязано с пръстите хладната му ръка. Той ѝ бе дълбоко признателен за тая мълчалива ласка, чувствуваше, че сега от никое друго същество не би могъл да я получи. В този миг тя бе най-близо до

него, по-близо и от собствената му майка, която навярно се бе побъркала в скръбта си. И все пак му беше безпределно ясно, че тоя жест е съвсем безпомощен, че е безсилен да му донесе каквато и да е утеха. Неговият вуйчо бе мъртъв и никаква сила в неизмеримото битие не можеше да го върне назад. Това му се струваше не само страшно, но и чудовищно несправедливо.

Точно срещу него бяха застанали Аврамов и Спасов. Аврамов бе смъртноблед, в сухите му ръце потреперваха като при треска свитък листа, навярно надгробното слово. Той вече не поглеждаше към него от страх да не се разплаче, както преди малко бе заплакал майка му. Но и към вуйчо си не смееше да гледа. От мястото се виждаше само сивата му коса и изтънелия връх на носа му. И обувките му се виждаха – лачени, изсъхнали, с едри гънки на сгъвките, тъй като навярно не бяха обувани от години. Беше помолил майка си да ги покрие с цветята, но тя само бе изсумтяла нещо неразбрано. Тия страшни обувки сгъстваха мъката в гърдите му или някъде там по-долу, в стомашната кухня и сякаш я превръщаха в някакъв ръбест пластмасов предмет, който докосваше хранопровода и предизвикваше в него слаби гърчове като пред повръщане. И за нещастие, като връх на всички изпитания, внезапно запя хорът. Бяха звуци на Шубертова песен, мелодични и чисти като утринната юнска роса. Той не усети как се разрида, цялото му тяло се разтърси от конвулсии, само противната бакелитова кутия остана на мястото си. Криста силно стисна ръката му, едва чуто промълви в ухото му:

– Мишленце, какво ти е, мило мишленце, успокой се!

Но той не се успокояваше, скритите ридания още по-силно го разтърсваха.

– Какво ти стана? – говореше тя уплашено. – Много те моля, успокой се, плашиш ме!

– Хорът – каза той задавено.

Но тя не разбра думата, която така хрипкаво се бе изтръгнала от устата му, само безпомощно се огледа. За щастие, Сашо скоро се поуспокои, И всичко по-нататък като че ли премина като насън. Държаха се речи, поднесоха се много венци, след това изнесоха ковчега до катафалката. Макар че се бе съвзел, Криста не изпускате ръката му. На гроба му говори Аврамов, беше много развълнуван, дори не завърши докрай словото си, Сашо само усети как Криста пусна ръката му и отиде при майка си. Гробарите прекараха въжетата си под ковчега, вдигнаха го малко и след това започнаха да го пускат в прясно изкопания гроб. Той отмести поглед, Криста и майка ѝ се отдалечаваха бавно, с наведени глави, скоро

се изгубиха между дърветата. Той се мъчеше да не слуша глухото тропане на буците пръст по ковчега.

Сашо остана там, заедно с майка си, докато гробарите запълниха гроба и започнаха да трупат върху него купищата венци. После си тръгнаха заедно. Очите на майка му бяха все така сухи и страшни, лицето – бледо, не го поглеждаше, не казваше нищо. И все пак най-сетне отвори уста.

– Не познавам колегите му – каза тя. – Трябва да ги поканиш на помена.

– Няма да ги поканя! – намръщи се той.

– Защо? – попита враждебно тя.

– Защото така! – отвърна той нервно. – Защото не искам да гледам как плюскат в дома му... Като не го защитиха, когато трябваше... Всъщност те скъсиха живота му...

– Може и да не са те! – каза тя мрачно. – И не е нужно да поканиш всички... Само които трябва.

– Не! – отвърна той.

– Тогава ще се махнеш и ти! – кресна неочаквано майка му. – Махай се и да не те виждам повече!

Бе спряла край пътеката, лицето ѝ бе съвсем пребледняло, очите ѝ сякаш искряха от гняв и ненавист. Никога досега не я бе виждал в такъв вид.

– Какво ти стана? – попита той стреснато.

– Махай се, махай се! – крещеше тя в изстъпление. – Заедно с нея се махай! И да не сте посмели да ми стъпите в къщата, че чудо ще стане!... Ето, имате си сега апартамент, добре се потрусихте, живеете си в него, да не се наживеете!

Той я гледаше поразен, сякаш не вярваше на очите си. Не, не беше на себе си, погледът ѝ бе като подивял от ярост, в ъглите на устата ѝ се бе утаила лепкава слюнка.

– Майко, моля ти се! Какво ти е? – попита той едва ли не уплашен.

Тя внезапно го изостави, тръгна като несвясната направо през гробовите, Той едва я настигна.

– Успокой се, майко, моля ти се! – бърбореше младежът тихо и умолително. – Хората са още тук. Не срами паметта му.

Едва последните му думи сякаш я стреснаха. Тя се поогледа с подивелите си очи, после в дъното им като че ли се появи малко свят. И възкликна като проклятие – ниско и глухо:

– Нещастници!

– Просто не те разбирам! – каза той. – Какво е станало?

– Нещастници! – повтори тя, тоя път като че ли на себе си. – Какво е станало!... Вие го убихте, туй е станало, нещастници такива!... Толкова ли си заблуден, сляп ли си?... И ти, и жена ти – парцали такива!

Той я гледаше изумен.

– Как така – ние? – Чуваш ли се какво приказваш?

– Вие ами, аз ли – каза тя сломено.

Те стояха тъй един срещу друг – настръхнали и пребледнели – и се гледаха едва ли не с изумление, сякаш не бяха хора, майка и син, а чудовища някакви. Сашо си мислеше, че навярно се е побъркала от скръбта, дори се страхуваше да я гледа.

Колкото и да бе странно, той изведнъж разбра. И му се видя в тоя миг съвсем невероятно и грозно, някаква нечовешка и нелепа обида към паметта му – обида на човек с болен ум.

– Това не може да бъде! – каза той глухо. – Ти не си на себе си!

Тоя път не му отговори, само се разплака, както не бе плакала досега. Просто не плачеше, а цивреше, лицето ѝ бе станало и грозно, и смешно едновременно, приличаше в тоя миг не на възрастна жена, а на момиченце, което по някакъв ужасен начин е загубило майка си. И отново тръгна по алеята. И той вървеше заедно с нея, или по-точно половин крачка след нея, все още зашеметен от думите ѝ. Сега, когато вече не беснееше, а плачеше, така дълбоко покъртена и нещастна, той започна да прозира страшната истина. Не, не си е въобразила! Навярно знаеше нещо, което никой друг не знаеше. И бе преживяла тая смърт, както никой не бе я преживял. И изведнъж в главата му нахлуха хиляди малки спомени от вчерашния ден и от днешния, най-много нейната безутешна скръб, която така силно го бе развълнувала, без да има възможност нито да помисли за нея, нито да си я обясни. И изведнъж изтръпна, като пред нещо свръхестествено, и въпреки тежката жега, гърбът му сякаш се вледени. Изминаха тъй двамата, майка и син, десетина крачки, после той се опита да я улови подръка. Тя само се дръпна и още по-силно се разрида. Но той усещаше в себе си, че тоя внезапен поток от сълзи бе залял яростта, бе угасил омразата. Сега тя беше просто нещастна и нищо друго.

– Помисли си, майко! – заговори той тихо. – Откъде мога да знам? Та аз изобщо никога не съм ги виждал заедно!

Тя внезапно спря, погледна го и му зададе тоя въпрос, който от два дни сякаш изгаряше съзнанието ѝ:

– Те откога се познават?

– Не знам точно!... Но много отскоро... От десетина дни навярно.

Като по чудо тия прости думи, които за него не означаваха нищо, сякаш я изпълниха с облекчение, тя притвори очи, А може би е прав тоя нещастник, всъщност откъде може да знае, ако всичко е станало в тяхно отсъствие?

– Нищо! – каза глухо. – Но което ти казах – туй е истината!... И моля ти се повече не ме питай, друго нищо няма да чуеш от мен.

Те тръгнаха отново напред, силното слънце приличаше в черните им отеснели дрехи. Изведнъж се почувствува ужасно жаден, езикът просто залепваше на небцето му. Вече настигнаха процесията, хората вървяха на малки групички, все още леко приведени и мълчаливи. Но никъде в разреденото множество, разтегнато по дължина на алеята, той не зърна двете жени.

– Сега се успокой! – каза младежът, – Ще поканя, когото трябва!

– Добре! – отвърна майка му тихо. – Но ако тя не иска да дойде, не настоявай!... По-добре е да не дойде, тъй ще бъде по-леко за всинца ни.

Но тя дойде. И дойдоха много повече хора, отколкото Ангелина, очакваше. Бяха повече мъже, не познаваше почти никого. Но Ангелина не беше човек, когото можеха с нещо да изненадат. Тя се разшета бързо, настани всички. Беше й олекнало след сълзите и грозната сцена, която бе устроила на гробищата, чувствуваше се малко гузна, не смееше да погледне към сина си. Искаше й се с много шетане и с много грижи да заличи издъно всичко, което се бе случило. Мария се опита да й помогне, но Ангелина я настани на малката масичка в хола, редом с дъщеря й. Голямата маса според нея беше само за официални хора.

– Не се безпокой! – каза тя. – Има кой да помага. Наистина имаше кой – дойдоха трите съученички на Наталия, които бяха на погребението й. Ангелина ги напъха скришом в кухнята и ги помоли да и помогнат при сервирането. Те просто подскачаха от радост, че могат да минат за вътрешни, веднага се заеха с чиниите и сандвичите. Биваше си ги за траурни сервитьорки с техните унили лица и черни дрехи. По едно време позвъни Логофетката, но Ангелина сърдито затръшна вратата под носа й. Тоя дом бе дал достатъчно жертви, не биваше повече. И зловещата жълтоглава птица заподскача надолу по стълбите. Не изглеждаше кой знай колко обидена, не й се случваше за пръв път.

Сашо седеше на същия стол, на който преди една година седеше вуйчо му. Изглеждаше успокоен, само по-мълчалив от обикновено, но някак разсеян, сякаш умът му беше зает с нещо друго. От двете му страни бяха седнали Спасов и Аврамов. За негово учудване, след всичко

преживяно, Аврамов изглеждаше много по-спокоен, дори по-приказлив. Фактически като че ли той играеше ролята на домакин в осиротелия дом, опитваше се да поддържа разговора. Навярно не му беше много лесно, но усещаше, че младият му колега сега не е в състояние да направи нещо повече. В една от малкото паузи младежът се обърна към Спасов:

– Прощавайте – каза той, но както разбрах, вуйчо ми вас последен е посетил.

– Да, беше при мен – кимна едва забележимо Спасов. – Час-два преди смъртта си.

– Как ви се видя?... Всъщност той е бил в прединфарктно състояние.

– Не бих казал! – измърмори неохотно Спасов. – По-скоро с някакво предчувствие за смърт, макар и по-далечна... Но по този въпрос ще поговоря друг път с вас, тук не му е мястото.

– Не ви ли каза нещо по-особено?

Двамата се спогледаха за мигновение, в този момент имаха съвсем различни мисли в главите си. Младежът обаче мислеше за своите мишки.

– Говорихме за срещата с Уитлоу – отвърна Спасов, този път съвсем неохотно, почти мрачно. – Аз ще ви извикам да се разберем. Но едно нещо искам да ви предупредя още отсега – не се демобилизирайте. Доколкото зависи от мен – срещата с Уитлоу ще се състои. Ще я проведете двамата с Аврамов.

– Благодаря ви – каза младежът.

От мястото си той много добре виждаше Криста и майка ѝ. Следеше ги незабелязано, откакто бе седнал на тая маса. Те почти не си говореха, не посягаха към яденето, компанията им предимно женска, сякаш ги измъчваше. Колкото повече я гледаше, толкова повече младежът вникваше в сърцевината на това, което в началото му се бе сторило така невероятно и грозно. И той разбра, че ако е имало нещо съвсем грозно в цялата тая история, това са били навярно собствените му мисли. Ставаше все по-тъжен и нещастен, все по-корава и хладна чувствуваше в стомаха си тая противна вещ. Навярно никога нямаше да се избави от нея, тежеше в утробата му като проклетие.

Криста се наведе до ухото на майка си:

– Майко – каза тя, – много се уморих!

– Трябва да търпиш, мойто момиче.

– Нали търпях досега?

– Трябва да търпиш докрай – каза майка ѝ. – Навярно това ще бъде твоят дом. Трябва да свикваш с удобствата и несгодите му.

– Искам само да си полегна – за половин час... Още съм изтощена...

– Добре – каза майка ѝ.

Тя се посъветва с Ангелина, после я заведоха в спалнята на Урумови. Но като видя леглото, тя изведнъж се досети:

– Майко, тук е лежал той!

– Кой? – трепна Мария.

– Вуйчо му!... Мене ме е страх!

Избелелият синчец в очите ѝ сякаш се вледени.

– Засрами се! – каза тя. – Ако знаеш какво е срам изобщо!

– Прощавай, майко! – каза объркано момичето.

– Почивай сега! – добави сухо майка ѝ. – И бъди спокойна, той изобщо не е бил пренасян мъртъв на това легло.

Тя излезе бързо, без да я погледне повече и се върна на мястото си. Сега всяка минута за нея беше мъчение, но тя чакаше. Беше длъжна да чака, тоя кошмар все трябваше някак да свърши. Някои от гостите наистина си отидоха. Опразниха се места, на които веднага се настаниха бившите съученички на Наталия. За една година нищо не се бе променило в тях, освен дето сега по-често пресягаха към чашките, отколкото към яденето. Навярно се бяха опиянчили по сватби и погребения, пиеха жадно като от извор, безцветните им лица леко порозовяха. Най-сетне младежът стана и неспокойно мина през апартамента. И Мария се беше оттеглила от масичката, сега седеше на канапето и мълчаливо гледаше навън. Вече се свечеряваше, гърбът на Витоша бе потънал в дълбока сянка. Младежът се страхуваше да я погледне, влезе в кабинета и затвори вратата след себе си. Въпреки всички грижи по погребението майка му го бе почистила почти основно, всичко светеше от чистота. Но сега бюрото му бе съвсем голо, нямаше никаква негова вещ там освен пепелникът и една изящна кристална вазичка, стройна като фигурка на голо момиче, само за единично цвете. През последната година майка му никога не бе я оставяла без някакво цвете, и сега в него бе сложен един съвсем свеж бял карамфил, оцветен с розово само около тичинките. Докато младежът го гледаше с натежало сърце, вратата зад гърба му се отвори и някой влезе вътре.

Той се обърна бавно и видя, че е Мария. Точно това очакваше. Тя стоеше до прага край затворената врата, видът ѝ беше и смутен, и решителен едновременно. Навярно се бе издал с нещо, тя бе разбрала. Това

личеше и по очите ѝ. Не знаеше какво друго може да направи, освен да чака. И наистина тя първа му заговори:

- Прощавайте, че влязох тъй – без да почукам.
- В тая къща вие не бива да чукате – отвърна той.

Не искаше да вложи никаква скрита мисъл, но като че ли така излезе. Тя го погледна внимателно.

- Чувствувам, че някой ви е казал нещо – навярно майка ви.

Първата му мисъл беше да откаже панически. Но като събра всичките си сили, той каза тихо и малко неуверено:

- Да, може би има такова нещо.
- А сигурен ли сте, че е наистина вярно? – попита тя и гласът едва забележимо потрепера.

- Сега вече съм сигурен! – отвърна той.
- Защо?
- Защото ми е мъчно да си представя по-достойни хора от вас! – каза той храбро, макар че гласът се опитваше да му изневери.

Тия думи навярно я отчаяха, тя поднесе слабичката си ръка към сърцето, без да посмее да го докосне.

– Не искам да споря с вас! – каза тя. – Сега всяка дума би обидила паметта му... Но да се надявам ли поне, че Криста няма да узнае нищо?

Едва сега той посмя да погледне очите ѝ. Така както очакваше – отчаяние и пустота. И нищо друго. Какво да ѝ отвърне? Да увеличи болката? Той съзнаваше, че сега вече няма никакъв друг изход.

- Простете, но... не мога да обещаая.
- Защо? – попита тя глухо. – И какъв смисъл?
- Питате какъв смисъл? – трепна той. – Та всичко друго би било безсмислено и... и ужасно!

- Ужасното е само това, че той е мъртъв!
- Тъй е! – каза той. – Но не бива да бъде безсмислено!... И не е!... Иначе не би се случило!

– Сега вече е късно – отвърна тя и сълзите със страшна сила бликнаха от очите ѝ.

– Не говорете така! – отвърна той отчаяно. – Не е късно... Имам само една истинска надежда в живота си – че някога ще ни простите. А как ще ни простите, ако тя не знае какво се е случило...

- Мария все още плачеше.
- Късно е... – каза тя сломена – вече за всичко е ужасно късно...
- Не е! – каза той.

Изведнъж някаква жестока гримаса изкриви лицето му. Струваше

му се в тоя миг, че та ще си остане тъй завинаги. След това сълзите го задавиха – той скри това ужасно лице зад ръцете си, искаше му се да се превърне в червей, в жалък зародиш, какъвто е бил някога. И в тоя миг съвсем слабо го докоснаха върховете на нейните пръсти. Това чувство сякаш го разтърси целия, из самите основи, из дъното на уплашената му душа, раздра я внезапно и остро като с удар на сабя. Тогава гърдите му сякаш се разтвориха и на пода с трясък падна проклетата куха кутия, алуминиева, похабена, воняща. Той усети как изведнъж му олекна, сякаш я бе изтръгнал оттам със собствените си пръсти. Изпълнен с безсмъртна благодарност, той поиска да вземе ръката ѝ, да я поднесе към устните си, но нямаше сили, успя само да се наведе и да я допре до мокрото си лице.

Точно в тоя миг, сънена и неспокойна, в кабинета влезе Криста. И спря като закована на прага.

КРАЙ

© 1975 Павел Вежинов

Сканиране, разпознаване и редакция: Борис Борисов, 2008

Публикация

Павел Вежинов. Нощем с белите коне

Редактор: Добромир Тонев

Художници: Богдан Маврадинов, Жеко Алексиев

Художествен редактор: Веселин Христов

Технически редактор: Ирина Иовчева

Коректор: Виолета Андреева

Дадена за набор на 20. XI. 1980 г. Излязла от печат на 30. VI. 1981 г.

Издателски № 1712. Формат 84×108/32. Тираж 90100

Печатни коли 25,75. Издателски коли 21,63. У.И.К. 22,64

Цена 2,84 лв. Код 07 9536272511/5605-98-81

Издателство „Христо Г. Данов“ – Пловдив

ДПК „Димитър Благоев“ – София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/6269>]